

CULTURA 614

Fundația Culturală Augustin Buzura

www.revistacultura.ro

7 / 20

Câmpuri de expertiză

Liviu Voinea, George Maior, Remus Pricopie,
Remus Ioan Ștefureac, Dan Sultănescu, Tudor Vlad, Niculae Iancu,
Ioan-Aurel Pop, Cătălin Raiu

Rom în România. Subiect tabu

Atelierul de Analiză a Mentalităților și Ideilor Contemporane,
Ciprian Necula, Gelu Duminică, Fundația Toflea

Publicație editată de

Fundația Culturală
Augustin Buzura

Președinte:
ANAMARIA MAIOR-BUZURA

Redacția

Coordonator editorial:
NICU ILIE

Editori:
DANA BUZURA-GAGNIUC
CARMEN CORBU
AURELIAN GIUGĂL
DINU-IOAN NICULA
CRISTINA RUSIECKI
YIGRU ZELTIL

Machetare:
VIZUAL GRAFICANTE PUNCT RO

Adresa:
STRADA ION CREANGĂ, NR. 15-17,
SECTOR 5, BUCUREȘTI
E-mail:
cultura@augustinbuzura.org

ISSN 2285 – 5629
ISSN-L 1584 – 2894

Revista CULTURA
promovează, în spiritul dialogului cultural,
diversitatea de opinii. Responsabilitatea
afirmațiilor făcute în cuprinsul articolelor aparține
fiecărui autor, iar punctele de vedere exprimate
nu reprezintă în mod necesar viziunea redacției.

sumar

editorial

**Liviu Voinea / Criza nu a început
încă / pag. 5**

câmpuri de expertiză

**George Maior / Statui aliniate la parchetul
istoriei / pag. 8**

**Remus Pricopie / Sursele urii și criteriile
după care alegem să ne autoizolăm. Dicționar
politic: ura, „bula” și cultura / pag. 10**

**Remus Ioan Ștefureac / Noul vechi război
cultural în contextul conflictelor rasiale / pag. 14**

**Dan Sultănescu / Coronavirusul, conspirațiile și
propaganda anti-occidentală / pag. 16**

**Tudor Vlad / Presă liberă? Presă independentă?
/ pag. 20**

**Niculae Iancu / Securitatea, povestea sobră
a speciei umane / pag. 24**

Ioan-Aurel Pop / Limba și aritmetica / pag. 26

**Cătălin Raiu / Resacralizarea Hagiei Sophia /
pag. 30**

fotoreportaj

**Dimitra Stasinopoulou / Hagia Sophia,
un muzeu convertit la Islam / pag. 34**

teme în dezbateri

**Rom în România. Subiect tabu
pentru agenda publică / Dosar coordonat de
Vali Rupa / PP. 39-65 /**

Un narativ al libertății / pag. 40

**Cosmina Gherghe / O istorie de peste șapte
secole / pag. 43**

**Ciprian Necula: „Abordările mono-culturale nu
duc nicăieri” / Interviu / pag. 44**

**Gelu Duminică: „Schimbările sociale nu se fac
de azi pe mâine” / Interviu / pag. 50**

**Mădălina Dicu (Fundația Toflea): „Se spune
că este nevoie de un sat ca să crești un copil”
/ Interviu / pag. 56**

**Andreea Miță / Situația romilor
din învățământul românesc / pag. 58**

Concluziile autorilor / pag. 64

arte & media & științe

- Film. Călătoria fantastică a regizoarelor /
Dinu-Ioan Nicula / pag. 68
Teatru. '89, istoria subiectivă / Cristina Rusiecki
/ pag. 72
Arte vizuale. Mai mult postuman / Yigru Zeltit
/ pag. 76
Proza. Trei tempouri / Nicu Ilie / pag. 80
Poezie și muzică. O lume fragilă / Yigru Zeltit /
pag. 82
Studii și cercetări / Istorii trecute sau mai
recente / Aurelian Giugăl / pag. 86

interviu

- „În ultima vreme a apărut acuta senzație a
proximității lumii distopice” / Interviu cu criticul
Andrei Simuț realizat de Cristina Rusiecki
/ pag. 89
„Starea de fapt de acum reprezintă cumulum
multor ani în care nu s-a făcut nimic” / Interviu
cu Tudor-Alexandru Panait (Romanian Children's
Board) realizat de Corina Taraș-Lungu / pag. 96

români în lume

- Teodor Stan / George Roth. Identitatea
de româno-american și articulațiile ei
multiculturale / pag. 102

contribuții

- Corina Taraș-Lungu / Protestele din
10 august 2018. Noduri afective și
tehnici de fake news / pag. 110
George Maior / Logica paradoxală
a strategiei. Cuvânt înainte la
„Strategia: logica războiului și a
păcii” de Edward Luttwak / pag. 124
Maria Gabriela Raț / Despre bani
și sentimente. Jonathan Coe,
„Numărul 11 sau Mărturii despre
nebulie” / pag. 128

proiectele fcab

- ROMÂNIA DISCRETĂ
„Singura soluție de a rezista este
să îți cucerești libertatea în fiecare
zi”. Interviu cu Teofana Bibire
Rubrică realizată de
Dana Gagniuc-Buzura / pag. 132
PREMIILE DE EXCELENȚĂ
Interviu cu un prieten străin (II)
Rubrică realizată de Ramona
Mitrică / pag. 140
DOCUMENTELE AUGUSTIN BUZURA
„Refugii”. Scrisoare din 1984 / pag. 144
IN MEMORIAM / pag. 146

Ilustrația de număr: Ioan Bolborea, machete ale Monumentului Marii Uniri, complex statuar câștigător, în 2018, al concursului național pentru amplasarea în Piața Alba Iulia din București – în prezent în litigiu cu Primăria Capitalei. Fotografii de Nicu Ilie.

Ioan Bolborea, macheta „Monumentului Marii Uniri”, 2017

Criza nu a început încă

„Cei care percep pericolul înțeleg că amenințarea la adresa sănătății publice este doar începutul unei crize mult mai profunde, o criză a sistemului economic așa cum a funcționat până acum și chiar o criză a sistemului politic care a permis ca așa ceva să se întâmple...”

(Liviu Voinea)

Ioan Bolborea, macheta „Monumentului Marii Uniri”, 2017

LIVIU VOINEA

Viața bate filmul, o dată în plus. Criza sanitară nu s-a terminat (dimpotrivă, pare să se acutizeze); criza economică, în schimb, nici nu a început încă.

Peste tot în lume, guvernele au luat măsuri – fiecare după posibilitățile sale – pentru a combate pandemia și a menține economia pe linia de plutire. Băncile centrale au făcut, la rândul lor, tot ce au putut și au știut, după modelul crizei din 2008-2009: au tipărit bani, au cumpărat datorie publică, au introdus moratoriu asupra creditelor potențial neperformante. În Europa, unde sistemele de protecție socială pentru angajați sunt mai dezvoltate, mulți oameni sunt deocamdată în șomaj tehnic, așteptând să se întoarcă la muncă; alții sunt în perioada în care primesc ajutor de șomaj și diferite alte compensații. Afară e cald, cine poate se distrează la mare, orașele par la fel de aglomerate ca în urmă cu un an, mulți nu cred în virus și, ca urmare, puțină lume poartă mască. Totuși, numărul de cazuri de persoane infectate cu Covid crește alarmant, la fel și numărul de morți, pe măsură ce scade disponibilitatea multora de a accepta o nouă serie de restricții. Cei care refuză să vadă criza sanitară nu o anticipează nici pe cea economică. Cei care percep pericolul înțeleg că amenințarea la adresa sănătății publice este doar începutul unei crize mult mai profunde, o criză a sistemului economic așa cum a funcționat până acum și chiar o criză a sistemului politic care a permis ca așa ceva să se întâmple și care nu găsește, decât pe hârtie, calea de ieșire din această situație. Populația trăiește din ce a economisit în anii trecuți; guvernele trăiesc pe datorie, dar această stare de fapt nu poate dura

prea mult, pentru că actuala criză marchează un punct de inflexiune.

Cauza crizei economice care se profilează nu este nivelul ridicat al deficitului bugetar sau de cont curent, nici administrarea proastă a datoriei publice. Desigur, sunt câteva excepții bine-cunoscute: țări care au dificultăți cronice în a-și controla deficitul și datoria (unele, chiar în inima Europei, altele, în America Latină, ca să nu mai vorbim de Africa). Aceasta este însă o criză globală, așa că a ne pune casa în ordine este necesar, dar nu suficient. Criza care va veni nu este provocată nici de dereglementarea sectorului financiar, așa cum a fost criza din 2008-2009. Criza generată de pandemie este efectul deceniilor de ignorare a schimbărilor climatice, de creștere nesustenabilă din punct de vedere ecologic și al interacțiunii dintre om și mediu. Semne au fost: dezastrele naturale s-au înmulțit, dar au rămas cu impact local sau regional; încălzirea globală, vizibilă cu ochiul liber, nu a putut opri goana după profit; dar coronavirusul a pus în fața noastră, a tuturor, o oglindă nemiloasă. Nu orice creștere economică este bună atunci când ea rămâne acaparată de grupuri restrânse de privilegiați, în timp ce precariatul – angajații care muncesc și trăiesc în condiții precare – trăiește cocoșat de grija zilei de azi și fără să știe ce va aduce ziua de mâine. Stagnarea veniturilor populației a fost compensată, în ultimele trei decenii, de creșterea gradului de îndatorare. Pentru a ține pasul cu prețurile și cu nevoile de bază, oamenii s-au îndatorat peste puterile lor. Câtă vreme mecanismul mergea, o datorie se rostogolea în altă datorie. Dar pandemia a demonstrat că visul creșterii economice nu este același pentru toți. Nu suntem toți egali în fața bolii, așa cum nu am fost nici în timpurile bune; desigur, nu spune nimeni că trebuie să fim egali, dar trebuie să avem o egalitate de șanse. Pandemia demonstrează că egalitatea de șanse este pură ficțiune, chiar și în economiile dezvoltate. Mai grav,

pandemia va trece, dar inegalitățile nu doar că vor rămâne, ci se vor accentua.

Munca de acasă nu e pentru toată lumea; cineva trebuie să producă mâncarea, altcineva trebuie să o livreze. Acasă poate fi o vilă sau un apartament de lux pentru 1% din populația lumii și mahalale îngrămădite, blocuri insalubre sau containere suprapuse pentru majoritatea de pălmași și nevoiași. Boala se răspândește mai repede în astfel de condiții. Accesul la sănătate nu este egal: unii își permit clinicile private, alții, foarte mulți, nu își permit nici o asigurare de bază. Accesul la educație nu este egal: educația online este un lux pentru cei care nu au acces la electricitate sau la internet și nici bani să cumpere tablete sau calculatoare. Generația care nu are astăzi acces la educație și la sănătate mâine va trăi mai prost decât generația actuală, iar frustrările generate de inegalitățile flagrante se vor acutiza. În trecut, băncile comerciale, cu ajutorul statului în momente de criză, compensau lipsa veniturilor cu disponibilitatea creditului de consum. O soluție scumpă, nu de dezvoltare, ci de supraviețuire. De data aceasta însă fragilitatea sistemului financiar, bancar și nebancar, este mai ridicată decât înainte, iar interesul pentru noi credite este limitat de riscul în creștere asociat creditelor deja acordate, precum și de alternativa profitului facil obținut din finanțarea datoriei publice în creștere.

În crizele convenționale, intervenția guvernelor și a băncilor centrale pentru a repune pe picioare economia era suficientă. Timpul va demonstra că în această criză, care nici nu a început încă, este nevoie de mai mult decât de intervenții ciclice, punctuale. Este nevoie de reforme structurale de profunzime care să crească accesul la educație, la sănătate și la beneficiile economiei de piață pentru marea masă a precariatului. Aceasta este, într-adevăr, o criză așa cum nu a mai fost până acum. În absența unor schimbări majore în ceea ce privește lupta împotriva efectelor schimbărilor climatice și echilibrarea structurii distribuției veniturilor, această criză riscă să fie o criză așa cum vor fi toate de acum înainte. Mai mare, mai severă și mai lungă decât cele de dinaintea ei.

***Timpul va demonstra
că în această criză,
care nici nu a început
încă, este nevoie de
mai mult decât de
intervenții ciclice,
punctuale. Este
nevoie de reforme
structurale de
profunzime...***

Liviu Voinea este Senior Advisor to the Executive Director, International Monetary Fund.
Disclaimer: Opiniile exprimate sunt ale autorului și nu reprezintă în mod necesar punctul de vedere al FMI.

Statui aliniate la parchetul istoriei

GEORGE MAIOR

Mai nou, istoria pare asemenea unui parchet formal, capabil oricând să pună sub acuzare personajele care au produs-o. Într-o mișcare de forță, timpul istoriei revine revanșard, bruscând critic prezentul și transformând epoci de mult apuse, în funcție de morala de azi. Nimeni nu are asigurată imunitatea, nicio faptă nu este imprescriptibilă.

Statui ale lui Robert Lee, Jefferson Davis sau Andrew Jackson sunt fie eliminate prin decizii administrative, fie vandalizate sau amenințate sistematic de mulțimi furioase, însetate de un fel de justiție post factum. Nu a scăpat nici măcar Columb, deși acuzațiile împotriva lui sunt destul de subțiri, unele chiar absurde (nu și-ar fi imaginat că după vreo 500 de ani, o va sfârși înapoi în ocean). Alte dosare ale unor statui sunt în pregătire, vorbindu-se chiar de Thomas Jefferson, autorul declarației de independență, unul din documentele moderne esențiale ale filozofiei libertății și drepturilor omului.

Dar nici Theodor Roosevelt sau mai ales Woodrow Wilson nu sunt deloc în siguranță, din varii motive. Dincolo, peste Atlantic, Winston Churchill va fi nevoit să reziste, de asemenea. Probabil că ar fi trebuit cumva să preia puterea mai repede, să lichideze eventual din față regimul nazist (așa cum pleda cu încredințare din opoziție) și astfel să ne scutească de un război mondial devastator. Sunt însă și statui care se simt foarte sigure pe ele, cum este statuia ecvestră de peste 40 de metri a lui Genghis Khan, deosebit de impunătoare, de lângă Ulan Bator. Nimănu-i trece prin cap să-i producă vreo vătămare, deși marele cuceritor și strateg a lichidat, în avântul său de nestăvilire, vreo 12% din populația de atunci a globului, după unii specialiști. Dar, într-o perspectivă istoriografică, este și precursorul globalizării comunicațiilor, al revoluționării strategiei și gândirii strategice... Iar aici, aproape de locul de unde scriu, în Washington, o statuie frumoasă și sobră a marelui Mustafa Kemal Atatürk, îmbrăcat cu costum, vestă și cravată, care mai și primește flori în fiecare zi, inclusiv în ziua în care decizia sa istorică de a oferi Hagia Sofia ca muzeu pentru umanitate era abrogată după zeci de ani, în țara pe care o modernizase cu o viziune și un efort politic imens. Să sperăm că Atatürk va avea parte în continuare de liniște și recunoaștere în această geopolitică din ce în ce mai interesantă, a statuilor...

Atunci când isteria dărâării statuilor este întreruptă de un soi de dezbateri, argumentele pentru aceste acțiuni se leagă de injustiție, discriminare și, desigur, rasism. Privind așa lucrurile, întreaga istorie poate fi văzută ca o poveste nesfârșită a violenței și nedreptăților, în care toată lumea trebuie să fie acuzată, cu puține excepții (Marx ar putea fi un foarte bun acuzator, dar trebuie să fie atent la propriile statui). Poate câțiva martiri și sfinți, dar, cine știe?, există și aici posibilitatea de a reevalua critic dacă totuși s-au străduit destul, au luptat îndeajuns, au făcut suficiente sacrificii pentru justiția absolută și universală...

Statuile ca atare nu au dreptul la opinie și nici la apel (măcar sunt imune la Covid-19, dar asta nu le folosește la nimic). Personajele din spatele contestării ar avea însă minima obligație de a încerca să contextualizeze epocile istorice în funcție de legea, morala, etica, presiunea societală și strategică a aceluia timp. Și să răspundă la întrebarea simplă, dar, cred, profundă și legitimă: de ce societatea – cu politicienii, intelectualii și mulțimile de atunci – a permis, la un moment dat, ridicarea acestor statui? Nu ar strica să consulte poate și niște istorici, care oricum sunt ignorați în tot acest fenomen (o „meserie”, din păcate, pe cale de dispariție, pe un asemenea fundal cultural radical). Poate, așa, unele statui ar merita un fel de judecată. Poate...

Altfel, mai ales cei care se gândesc că poate ar dori postmortem (dar nu neapărat) o statuie ar trebui să fie foarte atenți la ce zic și fac acum, pentru că oricât de perfecți se cred, va veni cândva o epocă și mai bună, mai pură din punct de vedere moral, când s-ar putea să fie acuzați de noi și nebănuite crime istorice la adresa eticii și a moralei, un pericol real la integritatea viitoarelor statui.

***Privind așa lucrurile,
întreaga istorie poate
fi văzută ca o poveste
nesfârșită a violenței
și nedreptăților, în
care toată lumea
trebuie să fie acuzată,
cu puține excepții.***

George Maior este diplomat, ambasadorul României în SUA.

Sursele urii și criteriile după care alegem să ne autoizolăm

Dicționar politic: ura, „bula” și cultura

REMUS PRICOPIE

Nu este nevoie de un efort intelectual considerabil pentru a realiza că dezechilibrele sociale, economice sau politice se accentuează, în principal, pe fondul unor conflicte publice permanente, pe teme dintre cele mai diverse și care, de cele mai multe ori, depășesc granițele naționale. Aproape că nu mai există subiect asupra căruia să se poată obține un consens public. Indiferent că vorbim despre o crimă (vezi cazul George Floyd, din SUA), despre religie (în unele țări redevine politică de stat, în timp ce în altele este supusă unui proces complex de discreditare), despre încălzirea globală (negată oficial de unii lideri / unele state) sau despre riscurile de sănătate publică (pandemia Covid-19 este cel mai recent exemplu, dar nu trebuie să uităm campaniile mai vechi, globale, îndreptate contra vaccinării), opinia publică se va scinda și se va înverșuna în apărarea uneia sau alteia dintre versiunile existente „pe piață”.

Dacă am face un inventar al acestor „argumente”, care alimentează conflictul public, am ajunge la o listă impresionantă de neadevăruri științifice, de absurdități, de evidențe ale urii și disprețului față de semenii. Să reluăm câteva dintre ele:

„Floyd era un infractor, deci polițistul american care l-a omorât a procedat corect!”;
„Religia trebuie distrusă, deoarece este cel mai mare mecanism de spălare a creierului” sau, în cealaltă extremă avem „În numele religiei, orice este permis”;
„Încălzirea globală este o sperietoare inventată de câțiva oameni de știință, cu scopul de a prelua controlul asupra deciziilor politice. În realitate, intrăm într-un proces de glaciațiune”;
„Terorismul medical este ultima lovitură dată lumii libere. Prin vaccinare, se dorește controlul tuturor oamenilor de pe planetă, sub o guvernare globală. George Soros, Bill Gates și alți prieteni de-ai lor sunt responsabili de asta!”

La început, nu acorzi atenție acestor opinii. Le consideri – pe bună dreptate – poziții radicale,

exprimate de grupuri restrânse de oameni, dar pe care, în virtutea dreptului la libera exprimare, nu le poți împiedica. În fond, fiecare trăiește în „bula” lui, așa cum îi place, iar noi, ceilalți, nu avem dreptul să-i deranjăm. Ulterior, acest non-combat științific și intelectual conduce la isterii publice, pe care – surprinzător sau nu – le alimentează chiar mai marii zilei (de regulă, politicieni obsedați de like-uri, vedete de can-can, jurnaliști, prizonieri ai audiențelor „cu orice preț” etc.), prin discursurile și acțiunile lor. Iar „bula nederanjată”, despre care vorbeam mai sus, ajunge să deranjeze „bula” noastră, a celor care știm cât de lipsit de sens și de periculos este să negăm încălzirea globală, cât de gravă este pandemia Covid-19 și câte conflicte sângeroase au fost alimentate de lipsa de respect față de drepturile oamenilor, în general, și ale minorităților, în particular.

Ajungem să avem un război al „bulelor”, în care Facebook, Twitter, Instagram, WhatsApp, YouTube devin arme de atac în masă. Între timp, politicienii, cei meniți să conducă poporul în interesul poporului, decid egoist și cinic să „navigheze” și ei puțin prin și printre „bule”, pentru a maximiza succesul electoral, deci inclusiv să valideze unele dintre aceste absurdități. Și iată-ne, deja, ajunși pe marginea prăpastiei, angrenați într-un război irațional al urii pentru nimic, un război declanșat cu scopul de a invalida răspunsurile care nu ne convin: Floyd a murit pentru că un polițist american nu a respectat procedurile și legea; Religia a fost și va rămâne parte componentă a texturii sociale, dar istoria ne arată că excesele pe acest subiect au adus suferințe inimaginabile; Încălzirea globală este măsurată în fiecare zi de meteorologi și o simțim pe pielea noastră, prin urmare ar fi bine să acționăm până nu ne sufocăm; Vaccinul este cea mai importantă invenție medicală a omenirii, iar cercetările în acest sens ar trebui să continue la o dimensiune mult mai mare pentru a salva vieți.

Dar, pentru a ajunge la aceste înțeleșuri, este nevoie de cultură, în sensul cel mai larg cu putință, și nu ca un atribut al elitelor. Cultura este acel bun comun, al tuturor, format din limbă, istorie, tradiții, port, norme, valori, acea bornă care alimentează mândria

***Dar, pentru a ajunge
la aceste înțeleșuri,
este nevoie de
cultură, în sensul cel
mai larg cu putință,
și nu ca un atribut al
elitelor.***

unui neam sau care apasă pe rana sufletului popular. Este limfa socială care poartă anticorpii disoluției comunitare, acel cromozom al integrării și al sacrificiului pentru binele comun. Fără cultură și agenții ei (școală, mass-media, religie, elitele, liderii de opinie etc.), orice agent socio-patogen va lăsa urme sau chiar va distruge organismul gazdă.

Dar cultura, deși are rădăcini adânci, nu este un dat. Ea se îmbogățește, de la o generație la alta, cu noi experiențe, cu noi trăiri, și se cultivă, cu grijă, nu numai în rândurile tinerilor, în familie și în timpul educației formale, dar și pe tot parcursul vieții. Fiecare experiență poate să devină un reper, un agent de coagulare socială, sau, dimpotrivă, un contrareper, respectiv un agent de disoluție. Echilibrul dintre cele două tendințe de manifestare socială – centripete și centrifuge – va fi mereu unul fragil, dar alimentat de suma opțiunilor individuale, care, la rândul lor, vor fi puternic influențate de agenții de promovare culturală.

O țară în care liderii săi promovează discursul urii, în care instituțiile nu se mai bucură de încrederea populației, pentru că de prea multe ori au fost confiscate de politicieni în interes personal, o țară în care trecutul este fie idolatrizat, fie ignorat, pentru

***Tot acest
raționament,
prezentat mai sus,
rămâne incomplet
dacă nu căutăm
sursele urii și criteriile
după care alegem să
ne autoizolăm într-o
„bulă” sau alta. Iar
răspunsul, din punctul
meu de vedere, este
unul dureros pentru
noi, ca țară: nașterea
violentă a democrației
românești ne face să
suferim și azi...***

că este incapabilă să se împace cu propria istorie, o țară în care norma rămâne filă de discurs, iar valorile sunt amintite din ce în ce mai rar, o țară în care „judecata” este făcută de „deontologi” și nu de judecători, o țară în care Cultura este vedetă o dată sau de două ori pe an, când se remaniază guvernul, iar presa evidențiază că nici noul ministru al Culturii nu este om de cultură, nu este vorbitor de limbi străine, ca să nu mai vorbim despre faptul că nu a descoperit Sorbona sau o universitate din aceeași

ligă, este clar o țară expusă riscurilor dezintegrării culturale și sociale.

Iată de ce diagnosticarea tensiunilor, prezente sau viitoare, ale unei societăți și tratarea acestora trebuie să fie o cerință obligatorie pentru o țară responsabilă. Este suficient să te uiți la societate, în ansamblul ei, și să vezi cât efort este depus pentru a construi și menține un spațiu comun, dar care să nu intre în conflict cu spațiul privat al fiecăruia dintre noi (aceasta fiind, în fond, diferența dintre democrație și totalitarism). Construirea de punți culturale între oameni va activa simțul cetățenesc. Multe măsuri sociale / politice / economice sunt mult mai ușor de acceptat și susținut la nivelul comunităților dacă există un standard minim de înțelegere a temei (adică o educație corespunzătoare), dacă sunt exprimate norme și valori clare (transparență, dreptate și echitate socială, meritocrație, respect față de interlocutor / oponent / opinie alternativă etc.), dacă interesul comun este bine evidențiat și nu bănuie că ascunde interese nelegitime de grup.

Tot acest raționament, prezentat mai sus, rămâne incomplet dacă nu căutăm sursele urii și criteriile după care alegem să ne autoizolăm într-o „bulă” sau alta. Iar răspunsul, din punctul meu de vedere, este unul dureros pentru noi, ca țară: nașterea violentă a democrației românești ne face să suferim și azi, să nu acceptăm incapacitatea noastră de atunci de a găsi „calea de catifea”, să fim încă răzvrățiți față de orice ni se pare că ar aduce cu trecutul și să nu ne putem concentra pe viitor. În România de după 1989, politica a fost și a rămas cel mai puternic agent de promovare al urii, iar cea mai mare „bulă” socială este așa numita „bulă ideologică”, în mod fals etichetată stânga / dreapta – partidele noastre nu au un fundament ideologic solid, ci folosesc „etichete ideologice”, pentru a justifica apartenența la o anumită familie politică.

Anul acesta, în cazul în care nu suntem blocați de pandemia Covid-19, vom traversa alte două campanii electorale, pentru alegerile locale și cele parlamentare, care, din păcate, vor completa tabloul luptei politice dintre români, accelerată de „deontologii” plătiți (neetic, dar aproape legal) de

partidele politice, cu bani din subvenție, respectiv cu banii alegătorilor. „Vocabularul de specialitate” – ciumă, proști, hoți, mafioți, incompetenți, analfabeți, penali, tăblițe suedeze, trădători de țară, slugi etc. – este deja utilizat intens și dezvoltat cu sânguință de către toți actorii și comentarii politici de top, inclusiv de către cei care pretind că au „o cultură aleasă”, deși este asezonată cu oțet. Adevărul este puternic contextualizat – adică rămâne adevăr numai dacă servește intereselor politice, dacă nu, trebuie cenzurat sau discreditat –, ceea ce ne conduce inevitabil la o confuzie de percepție a realității și de proiecție a viitorului pentru această țară.

Pe de o parte, NU sunt naiv să cred că anul acesta va fi mai puțin grav decât a fost în anii electorali precedenți. Nici NU cred că un partid va reuși să se impună în ochii electoratului, atâta timp cât reciclăm oameni politici (acum este la modă un „detergent politic” care scoate petele roșii sau portocalii din traseiști, pentru a căpăta o nuanță de gălbui strălucitor). Dar, pe de altă parte, cred că este important să conștientizăm faptul că, în pofida deversărilor de ură care ne așteaptă în următoarele campanii electorale și a satisfacției / insatisfacției față de o anumită „bulă”, această țară – România Normală – va trebuie guvernată pentru următorii ani prin cele mai tulburi ape ale istoriei recente: (i) criză economică, anunțată de toate vocile specializate (Comisia Europeană, FMI, Banca Mondială, OECD etc.), (ii) criză medicală, (iii) criză climatică, (iv) conflicte religioase, (v) conflicte militare etc. Iar ceea ce este sigur este că ura și „bula” nu ne vor face călătoria mai ușoară, în timp ce cultura și apartenența la un spațiu comun național, comunitar, respectiv apartenența la valorile universale, încă ne mai pot da o direcție.

Prin urmare, surpriza pe care poate că România Normală o merită ar fi ca, după alegeri, să lăsăm în urmă și ura, și „bula”, să avem curajul să ne dăm mâna și să descoperim calea prin care putem să fim împreună, respectându-ne unii pe alții și acceptând că numai cu un minim de cultură, în sens de „loc geometric” al punctelor socio-politice (valori, standarde, împăcare cu trecutul și limbaj comun în creionarea viitorului etc.), putem construi.

*... Cultura și
apartenența la
un spațiu comun
național, comunitar,
respectiv apartenența
la valorile universale,
încă ne mai pot da o
direcție.*

Remus Pricopie este politolog. Este rector al SNSPA și a fost ministru al Educației în perioada 2012-2014.

Noul vechi război cultural în contextul conflictelor rasiale

REMUS IOAN ȘTEFUREAC

Anul 2020 va rămâne în memoria colectivă drept anul pandemiei. Însă, ca orice situație de criză care se respectă, tulburările sociale, anxietățile și incertitudinile provocate de COVID-19 au cultivat un teren fertil pentru manifestarea altor frustrări și nedreptăți acumulate în timp, așa cum au fost și sunt în continuare protestele anti-rasiale din SUA care au ca motor principal activiștii mișcării „Black Lives Matter”. Dincolo de excesele violente care nu au nicio justificare, dincolo de gesturile brutale inacceptabile precum dărâmarea unor statui, explozia socială din SUA care, ulterior, s-a extins și în alte state democratice ale lumii, are o serie de cauze obiective care merită discutate. Din acest punct de vedere, o abordare rezonabilă ar fi ca în loc să reinventăm roata gândirii, mai bine ne-am apleca asupra lucrurilor care s-au scris deja cu privire la cauzele rasismului și soluțiile obiective pentru depășirea acestor atitudini contrare umanității în sine.

Unul dintre autorii care s-au remarcat la mijlocul secolului XX în studiul rasismului a fost Frantz Omar Fanon¹. Psihiatru și filosof politic născut în 1925, în Martinica, pe atunci colonie franceză, el însuși

victimă a rasismului vremii, Fanon și-a cristalizat ideile principale în volumul „Peau noire, masques blancs”, tradus și în limba română sub titulatura „Piele neagră, măști albe”. Una dintre constatările amare ale lui Fanon a fost că „pentru omul negru nu există decât un singur destin, iar acel destin este alb”. Studiind în detaliu, la mijlocul secolului trecut, comunitățile non-albe din teritoriile colonizate de Franța în special, dar nu numai, Fanon ajunge la concluzia că „omul negru dorește să fie la fel precum omul alb”, aceasta fiind una dintre moștenirile cele mai profunde ale colonialismului. Numai că, spune autorul, acest tip de aspirație a comunităților non-albe este, în sine, un produs al rasismului din cauză că pleacă de la premisa unei inferiorități a calității de a fi negru. Evident că, oricât s-ar strădui, subliniază Fanon, asumarea unei „existențe albe” de către negri este o utopie din cauza unui factor obiectiv, imposibil de schimbat, și anume culoarea pielii. Prin urmare, o asemenea strategie de depășire a rasismului va fi sortită eșecului pentru că sâmburele ei este, în esență, unul care pretinde superioritatea unui rase și a unui mod de viață. Iar, într-o astfel de abordare, ambele tabere vor sfârși prin a se scâlda în ipocrizie.

Analiza lui Frantz Omar Fanon este însă mult mai profundă și nu validează, așa cum poate ar fi fost de așteptat, teoriile corifeilor curentului literar și politic care au dezvoltat conceptul „negritudine”, adică ideea că pentru a se opune dominației culturii albe și a-și consolida propria identitate culturală, diferită

de paradigmele culturale ale puterilor colonizatoare, negrii ar trebui să își construiască o conștiință de african sau de persoană cu origine africană. Din perspectiva lui Fanon, nici această strategie nu poate depăși problemele rasismului, deoarece identitatea culturală a negrilor ar urma să fie construită după repere similare culturii albe. Din punctul meu de vedere, urmarea logică într-o asemenea perspectivă ar fi, evident, trasarea dură a frontierelor culturale, adâncirea tranșeelor, amplificarea disputelor și, inevitabil, întreținerea conflictelor rasiale.

Soluția Fanon este aparent simplă, de bun simț, probabil utopică pentru mulți, dar cu siguranță una care ne poate scoate din dilema nesfârșitelor războaie culturale purtate cu armele unui rasism de tip nou, mai sofisticat, mai silențios, mai ascuns, dar la fel de nociv. Trebuie să abordăm situația dincolo de gândirea antagonică, în care accentul cade pe rasă, care va întreține mereu aprinsă flacăra disputelor și nedreptăților. „Mă găsesc în lume și recunosc că am un singur drept, acela de a cere un comportament uman din partea celuilalt”, este concluzia simplă și clară a lui Frantz Omar Fanon, care face apel la umanitate drept soluție cuprinzătoare pentru depășirea comportamentelor inumane care fac din rasă un reper al diferențelor.

În spiritul acestei concluzii, a unui tânăr gânditor luminat, de origine africană, care a experimentat rasismul dur, care a documentat efectele politicilor coloniale asupra comunităților non-albe, merită subliniat faptul că violențele masive care au avut loc recent în Statele Unite ale Americii nu vor ajuta la vindecarea de rasism. Dimpotrivă, faliile culturale justificate prin rasism latent s-ar putea adânci. Viețile negrilor contează, iar problemele de fond ale comunității afro-americane trebuie rezolvate. Însă, într-o societate tot mai fragmentată de multitudinea de identități care apar în zilele noastre, ar putea fi mai eficientă soluția lui Frantz Omar Fanon, cea a concentrării pe umanitate în ansamblu, cea în care toate viețile contează pentru că am ajuns la o etapă în dezvoltarea umanității în care putem și trebuie să depășim gândirea în care rasa e un reper. Dacă cel de lângă mine este om și atât, atunci da, putem pretinde să ne fie respectat dreptul universal de a avea parte de un comportament uman din partea celuilalt. Iar această abordare se poate dovedi una necesară și de succes, inclusiv în spațiul nostru carpato-danubiano-pontic unde spirite înalte și mai puțin înalte adoptă prea frecvent poziția struțului.

ⁱ *Philosophy Book*, Dorling Kindersley Ltd, London, 2011, pp. 300-301

Într-o societate tot mai fragmentată de multitudinea de identități care apar în zilele noastre, ar putea fi mai eficientă soluția lui Frantz Omar Fanon, cea a concentrării pe umanitate în ansamblu...

Remus Ioan Ștefureac este politolog, coordonator al think-tank-ului STRATEGIC Thinking Group (www.strategicthinking.ro) și director al companiei de cercetare a opiniei publice INSCOP Research (www.inscop.ro). Anterior, a activat în diplomatie. A publicat, în jurnale din România și din străinătate, articole, analize și editoriale pe teme politice și sociale.

Coronavirusul, conspirațiile și propaganda anti-occidentală

DAN SULTĂNESCU

Încep analiza cu două cifre importante, reieșite din date de sondaj recente (realizate de echipa CPD-SNSPA, în România, în ultimele luni): aproape 40% dintre români cred în diverse tipuri de conspirații, iar două treimi dintre români sunt îngrijorați de evoluția coronavirusului în general. Așadar, doi din trei români sunt îngrijorați, iar mai bine de jumătate din ei își oferă explicații despre virus prin conspirații. Asta, în condițiile în care epidemia a reînceput să fie prezentă (prin cifre crescute de îmbolnăviri) și crește necesitatea ca publicul în general să respecte recomandările medicale.

Teoretic, calculul este simplu: autoritatea medicală face recomandări pentru a preveni riscuri de îmbolnăvire, iar publicul de bună credință le respectă, făcând un calcul rațional de costuri și beneficii. Autoritățile de orice fel (elite, clasă politică, mass-media, influenceri etc.)

susțin mesajul transmis de responsabilii medicali, respectându-le acestora competența. Iar publicul ascultă vocile cu autoritate, fiind mai dispus să accepte chiar și restricții pe termen scurt pentru a combate riscurile. Și, totuși, de ce nu este aceasta o regulă generală? De ce există atât de mulți români care cred în conspirațiile care resping abordarea rațională?

Împreună cu colegii mei am făcut un efort important în aceste luni pentru a culege date (și în timpul stării de urgență, ca și în starea de alertă de după), folosind modele testate în Occident, pentru a verifica mai multe comportamente și relații.

Mai întâi, nivelul de îngrijorare – care a urmat o curbă clară, similară cu numărul de îmbolnăviri (cu un vârf spre final de martie, și cu o scădere ulterioară... iar, recent, cu o nouă creștere). Așadar, aici, nimic spectaculos. Îngrijorarea a ținut mereu de nivelul de educație (cei mai educați au fost mereu mai îngrijorați), dar uneori și de vârstă (cei în vârstă au fost mai preocupați). Când s-a ieșit din starea de urgență, îngrijorarea a devenit chiar politică (au rămas mai îngrijorați susținătorii guvernului, în timp ce oponenții guvernului au preluat discursul politic al liderilor de stânga și au devenit ceva mai relaxați).

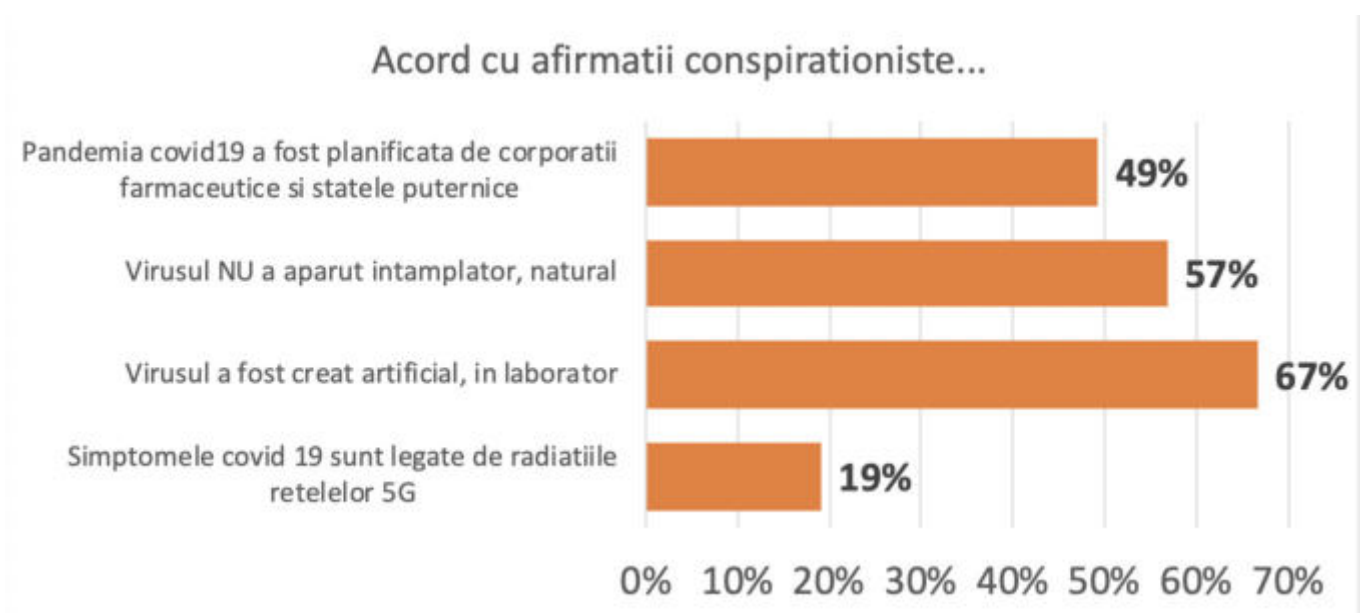
Comparabil cu alte state europene, nivelul de îngrijorare și preocupare a fost unul încadrat într-o dinamică de bun simț – îngrijorare mai mare decât în țările nordice sau în Germania (care au avut mereu un public calm, chiar și în marile momente de criză), dar ceva mai mică decât în statele mai dur afectate decât România (precum Italia, Spania sau Marea Britanie).

Efectul coronavirus asupra percepției românilor s-a diversificat însă după momentul de vârf de la final de martie. Ulterior, narativele n-au mai fost unilaterale, iar diversificarea explicațiilor – de la nivel global, nu doar în România – a dus la apariția unei deschideri față de abordări și explicații neoficiale. Dezinformările, zvonurile, narativele conspiraționiste au proliferat. Actorii geopolitici majori au devenit parte a răspândirii sau chiar a creării unor astfel de narative. Am ajuns să împărtășim îngrijorarea că o astfel de răspândire a credințelor conspiraționiste poate avea un efect medical negativ, într-o perioadă în care respectarea recomandărilor medicale pentru limitarea răspândirii virusului a fost și este vitală. România este un teren în care credințele

conspiraționiste poate avea un efect dublu – nu doar că subminează încrederea publicului în autoritățile din țară, complicând eforturile medicale de limitare a extinderii virusului, dar are și un efect în subminarea credibilității proiectului occidental din care România face parte. Efectul este deja măsurat într-o scădere dramatică în ultimele luni a încrederii românilor în UE, NATO, SUA sau în modelul democratic. Efectul mesajelor conspiraționiste nu duce neapărat la creșterea încrederii în Rusia sau China (deși în state precum Italia s-a întâmplat acest lucru, conform unor barometre europene recente), dar duce, în primă instanță, la extinderea impresiei că România este pe cont propriu și că nu este la adăpost în familia occidentală.

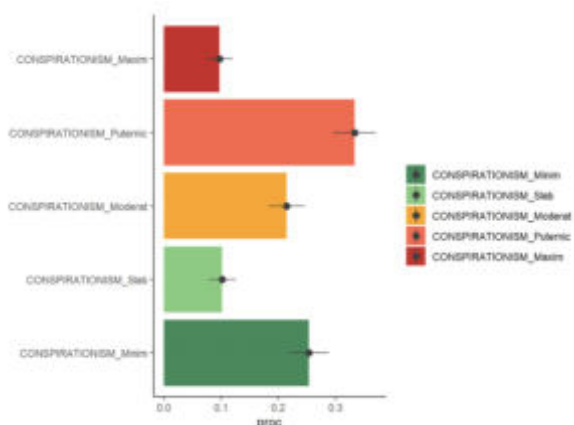
Cum am măsurat aceste lucruri? Împreună cu doi colegi din CPD-SNSPA¹ am preluat un chestionar britanic de evaluare a mai multor mesaje conspiraționiste (coronavirusul este artificial / făcut în laborator din motive financiare / se pregătește imunizarea forțată / efectul 5G etc.). Am cules datele, pe eșantioane reprezentative la nivel național, din care prezint aici câteva rezultate.

Figura 1 Rezultate sondaj - credința în conspirații

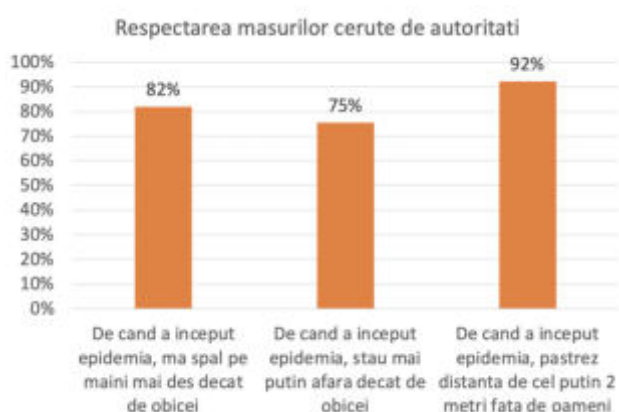
Am codificat răspunsurile, rezultând o grupare a populației care crede în diverse grade în teorii ale conspirației, consemnând că peste 30% aprobă puternic conspirațiile, iar 10% cred total în toate conspirațiile măsurate. Ulterior, în mai multe valuri (în mai, iunie și iulie), am retestat soliditatea măsurării, incluzând 10 teorii distincte ale conspirației, iar rezultatele au fost similare...

Figura 2 Indice al nivelului de credință în conspirații

De asemenea, am măsurat mai multe afirmații despre respectarea noilor recomandări medicale (respectarea distanțării sociale, spălatul pe mâini, schimbarea comportamentului etc). Într-o repetare a măsurării la început de iulie, am consemnat că ponderea publicului care respectă diverse recomandări (inclusiv purtarea măștii în spații publice) se menține constantă.

Figura 3 Rezultate sondaj - respectarea măsurilor recomandate de autorități

După recodificări, am consemnat că aproape 60% respectă toate recomandările, însă există o pondere de peste 10% din populație care nu respectă nicio recomandare. Mai departe, am testat relația dintre credința în conspirații și respectarea recomandărilor. Efectul a fost unul spectaculos – pentru că relația dintre cele două există, ca și în alte state occidentale. Este o relație clară statistic și care merge în dublu sens. Dar, cel mai important, cei care cred în conspirații ajung într-o proporție foarte mare să nu mai respecte recomandările medicale.

Partea cu adevărat spectaculoasă a măsurării noastre se referă la posibilele cauze care inspiră publicul care crede în conspirații. Am măsurat și încrederea în state sau instituții² (inclusiv Rusia sau China) și am verificat dacă acestea influențează semnificativ nu doar credința în conspirații, dar și respectarea recomandărilor medicale. Iar efectul este important. Publicul cu încredere în UE respinge conspirațiile și respectă recomandările – ceea ce este cumva semnificativ, pentru că arată o susținere solidă a instituțiilor și a „sistemului”. Dar, pe de altă parte, publicul care are încredere în state estice tinde să creadă mult mai mult decât restul în conspirații și, implicit, să nu respecte recomandările medicale. Publicul care crede în conspirații are două caracteristici definitorii, clare: aflarea într-o stare de sărăcie și încrederea în Rusia. Cele două explică aproape total credința în conspirații.

Figura 4 Regresie despre factorii care influențează credința în conspirații

Analiza acestor relații este lungă și extinsă, iar școala sociologică occidentală este abia la începutul înțelegerii noilor dinamici. Însă, pentru

România, dincolo de perspectiva academică există și o perspectivă practică preocupantă pentru susținătorii discursului pro-occidental. Este vorba de mutarea discursului despre conspirații dintr-o zonă underground, de site-uri mai degrabă exotice și de voci controversate, într-o zonă de tip mainstream – cu voci credibile național, implicate (lideri politici, partide, surse media). Indiferent care este calculul din spatele acestei abordări, efectul este unul singur – pe termen scurt și mediu, teoriile conspirațiilor vor prinde și mai mult teren, subminând efortul autorităților medicale de a ține sub control o epidemie în creștere.

Sunt două zone de risc asupra cărora este nevoie de atenție extinsă. Pe termen scurt, este vorba de efectul discursului care contestă explicațiile medicale asupra respectării recomandărilor medicale. Efectul poate duce la o creștere rapidă a riscurilor de îmbolnăvire, urmând scenarii pesimiste. Iar, pe termen mediu, această subminare constantă a credibilității pilonilor modelului occidental poate duce la transformarea României din statul cel mai pro-occidental din regiune (așa cum a fost în ultimii 10 ani) într-un stat vulnerabil la propaganda anti-occidentală, mai aproape de situația Serbiei, Moldovei sau Ucrainei.

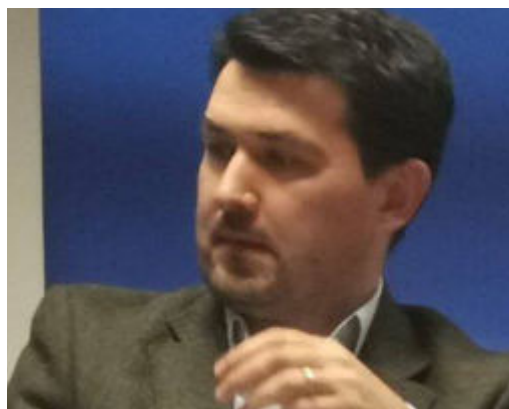
Închei cu un semnal optimist, bazat pe credința că instituțiile democratice pro-occidentale din România sunt suficient de solid consolidate pentru a rezista acestui val, precum și că dorința de fond a publicului românesc este de a rămâne parte a familiei europene și euro-atlantice. Aceste două elemente, coroborate, pot oferi anticorpii necesari nu doar pentru întărirea statului în fața acestor amenințări, ci și pentru evitarea unor scenarii catastrofice pe termen scurt și mediu.

Note:

1 Sultănescu, D., Achimescu, V., Sultănescu, D.C. (în curs de apariție). *Conspiracy narratives and compliance with public health recommendations during the COVID-19 crisis in Romania*. Proceedings of the 7th edition of the Academos International Conference „Politics and Knowledge: New Trends in Social Research” 2020.

2 Achimescu, V., Sultănescu, D., Sultănescu, D.C. (2020). *The pathway from trusting anti-Western actors to noncompliance with public health guidance during the COVID-19 crisis in Romania*. Lucrare acceptată pentru prezentare la ECPR 14th General Conference

**Publicul care crede
în conspirații are
două caracteristice
definitorii, clare:
aflarea într-o stare de
sărăcie și încrederea
în Rusia. Cele două
explică aproape total
credița în conspirații.**

Dan Sultănescu este director de cercetare, CPD-SNSPA (Centrul pentru Promovarea Participării și Democrației din Școala Națională de Studii Politice și Administrative), www.civicparticipation.ro

Presă liberă? Presă independentă?

TUDOR VLAD

Este un truism (sau, cel puțin, așa ne învață manualele de politologie) că o democrație autentică nu poate funcționa în absența unei presei libere. Libertatea de expresie și adesea, în mod explicit, lipsa oricărei constrângeri asupra mass-media sunt stipulate în mai toate constituțiile. În ultimii ani, sintagme precum „a patra putere în stat”, „câinele de pază al democrației”, „garanția securității statului” sunt reiterate de ziariști atunci când simt că Internetul și noile media le subminează autoritatea sau legitimitatea. Ei susțin că rolul lor de observatori și raportori autonomi ai realității în menținerea unei societăți sănătoase este incontestabil. Și, în teorie, așa și este. Întrebarea este însă cât de independenți sunt acei jurnaliști și cât de libere sunt instituțiile de presă pentru care lucrează ei.

Există peste 100 de organizații în lume care evaluează gradul de libertate a presei la nivel local, național sau regional. Trei dintre ele (Freedom House, Reporterii fără frontiere și International Research & Exchanges Board) o fac la nivel global, pe baza unor metodologii care au evoluat în timp, adaptându-se întrucâtva la schimbările din peisajul politic și din industria media. De pildă, dacă înainte de 1989 factorul decisiv în măsurarea libertății presei era controlul (sau lipsa acestuia) din partea guvernelor, acum situația din țările în tranziție, ca și efectele discursului populist în unele democrații, au impus o abordare mai nuanțată și instrumente mai complexe de măsură. Există diferențe semnificative între modalitățile de evaluare utilizate de cele trei instituții și ele merită examinate. Freedom House, o organizație non-guvernamentală cu sediul central în capitala Statelor Unite, a fost creată în 1941, cu misiunea de a promova valorile

democratice în lume. În 1980 a publicat pentru prima dată raportul anual Libertatea presei: O cercetare globală a independenței mass-media. Anul acesta, raportul se referă la situația presei în 210 țări și teritorii. Pentru a face aceste estimări, Freedom House ia în considerare situația politică, juridică și economică din fiecare țară și felul în care circulația informațiilor mediatizate este încurajată sau restricționată. Analistii din Washington lucrează împreună cu specialiștii pe care îi au în fiecare zonă geografică și cu experți din lumea academică. În 2011, organizația a creat un nou index al libertății pe Internet, răspunzând astfel criticilor privind neadaptarea la noua realitate a comunicării în masă. Unii cercetători au susținut de-a lungul timpului că există o relație prea strânsă între Freedom House și cei ce promovează valorile conservatoare ale politicii externe americane și că aceste rapoarte de libertate a presei reflectă prea mult acele precepte.

Luând probabil în considerare acest fapt, Reporterii fără frontiere – organizație internațională cu sediul central în Paris – a oferit o alternativă începând din 2002: Raportul anual al libertății presei în lume. În acest an, 180 de țări figurează în aceasta analiză. Pentru evaluare, este folosit un chestionar – de mai multe ori modificat pe parcursul timpului – care solicită date privind jurnaliști (inclusiv bloggeri sau ziariști comunitari) uciși, închiși, obligați să se refugieze din țară, agresați. Este luată, de asemenea, în considerare situația instituțiilor de presă cenzurate sau obligate să-și suspende activitatea, intervenția guvernelor sau a altor grupuri de influență în conținutul editorial, dar și transparența surselor de venit. Chestionarul este trimis unei rețele de corespondenți pe care o are organizația și unor ziariști, juriști și activiști în sfera drepturilor omului, iar în baza cuantificării informațiilor se produc rapoartele și indexul.

Cea de-a treia instituție cunoscută pentru acest tip de analiză, IREX, se află în Statele Unite și a fost creată în 1968 de un grup de universități americane care dorea să încurajeze schimburile și dialogul academic cu Uniunea Sovietică și cu statele comuniste din Europa de Est. În timp, organizația s-a dezvoltat și diversificat, coordonând programe menite să sprijine independența presei,

***Reporterii fără
frontiere – organizație
internațională cu
sediul central în Paris
– a oferit o alternativă
începând din 2002:
Raportul anual al
libertății presei în
lume. În acest an, 180
de țări figurează în
aceasta analiză.***

parteneriatele internaționale între universități, accesul la Internet și societatea civilă. În 2001, IREX a lansat Indexul sustenabilității media, care măsoară – cum reiese chiar din titlu – un concept diferit față de celelalte două analize ale presei menționate anterior: „sănătatea” sistemului media dintr-o țară –

Împreună cu un coleg de la Centrul Internațional Cox, am studiat timp de 10 ani metodologiile utilizate de Freedom House, Reporteri fără frontiere și IREX, iar cinci ani am fost consultanți pentru cele două instituții americane. O primă constatare a fost că există dificultăți în definirea libertății presei...

modul în care acesta este sau nu bazat pe principii economice și profesionale de calitate. Cinci criterii (norme juridice și sociale în raport cu libertatea de exprimare și accesul la informație, standardele de calitate în munca ziariștilor, multitudinea și

calitatea surselor, managementul instituțiilor de presă și existența unor instituții care să sprijine independența mass-media) sunt discutate cu grupuri de experți – ziariști, reprezentanți ai unor ONG-uri și ai unor asociații profesionale, profesori – în fiecare țară, iar în baza acestora cercetătorii din Washington stabilesc scorurile și ierarhiile finale. În fiecare an, 80 de țări au fost incluse în aceste rapoarte, pe listă – spre deosebire de Freedom House și Reporteri fără frontiere – nefigurând niciunul dintre statele occidentale.

Indexurile create de cele trei organizate sunt departe de a fi perfecte (și mă voi referi mai jos la unele deficiențe de natură metodologică și ideologică). Ele sunt totuși valoroase, poate mai puțin datorită clasamentelor propuse și mai mult prin rapoartele de țară pe care le realizează în fiecare an, care oferă informații bogate și dau o imagine utilă a dinamicii sistemelor media.

Împreună cu un coleg de la Centrul Internațional Cox, am studiat timp de 10 ani metodologiile utilizate de Freedom House, Reporteri fără frontiere și IREX, iar cinci ani am fost consultanți pentru cele două instituții americane. O primă constatare a fost că există dificultăți în definirea libertății presei, iar ele se reflectă în instrumentele de măsurare a acesteia. Freedom House are o abordare instituțională și sistemică, în vreme ce Reporteri fără frontiere se bazează mai mult pe cuantificarea cazurilor individuale de abatere de la normă, iar IREX măsoară ceva diferit. Totuși, lucrul îmbucurător pentru cei interesați de această cercetare este că, de-a lungul deceniului analizat, există o corelare înaltă (.94) între scorurile produse de Freedom House și de Reporteri fără frontiere. Aceasta sugerează că, deși folosesc strategii diferite, ele măsoară același lucru. De asemenea, s-a dovedit că transparența în prezentarea metodelor folosite (după ce, inițial, cele două organizații nu publicau aproape nimic despre felul cum colectau datele și alcătuiau indexurile) a sporit încrederea publicului și a dus la perfecționarea metodologiei.

Chiar dacă și-au mai nuanțat strategiile de evaluare, rapoartele se concentrează prea mult pe presiunile venite dinspre guverne, lăsând în plan secundar

alte grupuri de influență, slăbiciunile pieței sau incompetența ziariștilor. Indexul de sustenabilitate reflectă pe larg drepturile și nevoile presei, dar nu analizează sistemul din perspectiva cetățenilor, a accesului acestora la informație. O altă problemă este legată de faptul că toate aceste evaluări iau țara ca unitate de măsură, neținând cont că gradul de libertate a mass-media diferă uneori de la o regiune la alta în interiorul aceluiași stat. Uneori presa regională este mai puțin expusă presiunilor decât cea dintr-o capitală sau invers. De asemenea, diferențele pot să apară între tipuri de media, cu presiuni mai mari pe canalele de televiziune decât pe presa scrisă, considerată a fi în declin și cu public limitat. Elemente comune pentru cele trei organizații sunt faptul că ele reflectă o perspectivă occidentală asupra presei și a relației acesteia cu zona politico-economică și că întâmpină dificultăți metodologice în a-și adapta analiza la schimbările produse de noile tehnologii în comunicarea de masă, care impun o redefinire a jurnalismului și a rolului presei în societate.

În ciuda acestor limite, rapoartele privind libertatea și sustenabilitatea presei produse de cele trei organizații merită parcurse, căci ele au fost folosite adesea de foruri internaționale pentru a estima standardele de democrație în diferite țări. O observație pe care am avut-o este că ele folosesc termenii „libertate” și „independență” (cu referință la mass-media) ca și cum ar fi similari. Din cercetarea efectuată în țări cu democrații de dată recentă, am ajuns la concluzia că adesea presa este relativ liberă, dar nu independentă, iar acest fenomen pare să se manifeste tot mai mult și în state occidentale, unde polarizarea societății duce treptat la abandonarea „neutralității” de către mass-media.

***Din cercetarea
efectuată în țări
cu democrații de
dată recentă, am
ajuns la concluzia că
adesea presa este
relativ liberă, dar nu
independentă...***

Tudor Vlad este profesor de jurnalism, director al Centrului Internațional James M. Cox Jr. pentru Pregătire și Cercetare în Comunicarea de Masă, în cadrul Universității din Georgia, SUA.

Securitatea, povestea sobră a speciei umane

NICULAE IANCU

Omenirea. Ce miracol! Creativitatea, perseverența și capacitatea extraordinară a omului de a se adapta la orice condiții de viață au făcut ca homo sapiens să devină specia dominantă pe Terra. De cele mai multe ori, omul s-a dovedit atât de puternic și, totodată, atât de fragil. În zeci de mii de ani, oamenii au deprins abilități sociale, au creat comunități și au întemeiat habitate de locuit. Creșterea numerică a speciei a determinat apariția de așezări umane pe malurile mărilor și oceanelor, de-a lungul cursurilor apelor, pe întinsul câmpiilor sau pe culmile montane. Peste tot pe unde s-au stabilit, oamenii au intrat în interacțiune directă și profundă cu mediul, pe care l-au modificat, de multe ori ireversibil, pentru satisfacerea exigențelor propriilor vieți. Accesul la resurse și deprinderea unor meșteșuguri, precum prelucrarea lemnului și metalelor, pescuitul, creșterea animalelor sau agricultura, au condus la specializarea indivizilor și comunităților. Îmbunătățirea condițiilor de viață, dezvoltarea practicilor de producție și acumularea continuă de resurse au creat interacțiuni între grupurile de oameni în scopul realizării de schimburi de materii prime, bunuri și cunoaștere. Unele comunități s-au specializat în activități de producție, altele de transport, altele de comerț. Toate acestea au facilitat concentrarea de resurse și bunăstare. Au apărut identitățile, conștiința apartenenței la grup și originile culturale. Îmbunătățirea condițiilor de viață a sporit confortul indivizilor și a încurajat consumul. Specia umană începea să înflorească. Diversificarea ofertelor și obiceiurilor de consum a adus progres,

dar și competiție pentru influență și control. Accesul la materiile prime, căile de comunicații, fluxurile de producție și piețele de desfacere au devenit obiect de negociere și dispută. Interacțiunea naturală dintre oameni s-a metamorfozat într-un permanent transfer de interese. Extinderea teritoriilor locuite, înmulțirea ariilor exploatare și multiplicarea rutelor comerciale au creat suprapuneri de locuri favorabile vieții. Intersecțiile spațiilor fizice au încurajat comunicarea deschisă și dezvoltarea neîngrădită a cunoașterii. În egală măsură, interacțiunea dintre grupurile umane a devenit tributară scopurilor și motivațiilor tranzacțiilor de interese. Atunci când interesele s-au dovedit a fi opuse, modalitățile pașnice de comunicare, comerț și cooperare au fost înlocuite de tensiune și violență.

Prezența permanentă a pericolelor naturale, precum și a provocărilor de sorginte umană, i-au obligat pe oameni să-și dezvolte instincte de supraviețuire și abilități pentru interpretarea și confruntarea amenințărilor. În cadrul fiecărei comunități a apărut specializarea de rol pentru apărătorii grupului. Instrumentele și tehnicile utilizate de aceștia s-au diversificat continuu. Sofisticarea mijloacelor și metodelor de apărare și recursul la forță au facilitat apariția și coagularea resurselor de putere. Agregarea forței a impulsionat expansiunile teritoriale. Comunitățile puternice au început să domine și să acapareze comunitățile slabe. Limitele spațiului geografic au determinat inevitabil intrarea în interacțiune a sferelor vitale de interese ale comunităților dominante și acaparatoare, de data aceasta la o scară mai mare. Coliziunile megacomunităților au escaladat de cele mai multe ori pentru a ajunge, în cele din urmă, la violență extremă.

De regulă, înfruntările s-au finalizat cu pierderi grele pentru toate părțile aflate în conflict. Cu toate acestea, de fiecare dată au existat învingători. Pentru aceștia pierderile suferite au căpătat justificare și au fost înglobate, uneori epic, în narațiunea legitimantă pentru reîntoarcerea invariabilă la confruntare. Acumularea excesivă de putere a condus la diversificare și ierarhizare de statut la nivel inter-comunitar. Din când în când, super-puterea a creat hegemoni. Societățile hegemonice au devenit încrezătoare că modul lor de viață are valențe universaliste. Mai mult, hegemonii au considerat că au datoria morală de a impune propriul model de organizare socială tuturor, cu sau fără voia acestora. Paradoxal, după perioade mai lungi sau mai scurte de glorie, hegemonii au dispărut unul câte unul sub povara puterii lor uriașe.

De regulă, fărâmițarea structurilor unipolare de putere a creat haos și a condus la competiție pentru influență și control între părțile rezultate. Indiferent de particularitățile socioculturale, aceste părți au recurs la rândul lor la argumentele de forță pentru descurajarea acțiunilor adversarilor și obținerea avantajului competitiv. Accesul la resurse a fost posibil, ca de fiecare dată, prin realizarea de tranzacții de interese, iar atunci când interesele părților au intrat în coliziune a apărut conflictul. Conflictul însoțit de violență a condus la război. Învingătorii au ieșit din fiecare nou război și mai puternici, iar cei slabi au intrat sub dominația celor puternici, până ce aceștia din urmă au colapsat. Ciclul a continuat secol după secol, mileniu după mileniu. Războiul a devenit regula sistemului de interacțiuni dintre centrele de putere mai mici sau mai mari, fie acestea triburile preistorice, cetățile antichității sau statele națiune de astăzi. Într-un final, istoria speciei umane a devenit un lung șir de conflicte și războaie.

Prin urmare, interacțiunile permanente dintre centrele de putere au modelat profund arhitecturile de securitate și au influențat comportamentul și voința grupurilor sociale. Cei capabili să acumuleze resurse de putere au devenit, pe de o parte, furnizori de securitate pentru cei slabi, dacă aceștia le-au acceptat dominația, iar, pe de altă parte, o amenințare pentru cei care nu s-au supus. Tranzacțiile permanente de securitate

Cauza centrală a fragilității sistemelor de securitate a fost omul...

dintre grupurile umane au condus la delimitarea de arii de influență, la crearea de zone tampon și la apariția unor modalități de plată sau recompensare pentru obținerea sau asigurarea securității. Aceste arhitecturi de securitate și putere există deja de milenii, se manifestă relativ omogen, urmează modele de evoluție, răspund unor stimuli sistemici și caută modalități de autoreglare și conservare. De fiecare dată, echilibrul de putere a dat dovadă de slăbiciuni. Destabilizările au apărut frecvent, în cadența dictată de friabilitatea și insuficiența construcțiilor politice și sociale. Cauza centrală a fragilității sistemelor de securitate a fost omul, cu psihologia și comportamentul său, cu temerile și aspirațiile sale, cu entuziasmul și suspiciunile lui, cu nevoile și așteptările care îi motivează acțiunile în fiecare moment al existenței sale. De cele mai multe ori, omul se dovedește atât de puternic și totodată atât de fragil...

Niculae Iancu este expert în securitate și apărare, cu experiență în domeniul cercetării științifice militare și de intelligence.

Limba și aritmetica

IOAN-AUREL POP

Multe erori de limbă sunt legate de lucruri simple, care ar fi trebuit să fie cunoscute din școala primară și din gimnaziu. De exemplu, mulți cred că este foarte simplu să operăm cu cifrele și cu numerele, cu procentajele și cu regula de trei simplă. Dar, când suntem puși în fața faptelor, ne codim, ezităm sau credem că este corect ceea ce, în realitate, este greșit.

Cifrele, în aritmetică, sunt acele semne grafice numite arabe, de la 0 (zero) până la 9 (nouă) sau romane, chirilice etc. Cifrele sunt, prin urmare, semnele care servesc la scrierea numerelor și nu pot fi confundate cu numerele. În momentul în care spun 4 mere, nu

este vorba despre o cifră, ci despre un număr. Pe vremea comunismului, se vorbea, tot eronat, despre „cifrele de plan”. Reporterii operau cu numere și le prezentau drept cifre. Formulări de genul: „Nu vă dau decât o cifră, anume 4 000 de kg la hectar” erau curențe la radio și la televiziune. Cifrele sunt doar vehicule ale numerelor, iar noi, în viața cotidiană, operăm cu numere. O confuzie frecventă se face și atunci când se dau procentaje. De exemplu, este greșit să se spună „un procent de 30 la sută”, fiindcă un procent înseamnă unu la sută. Corect ar fi „un procentaj de 30 la sută”. Pot să spun, de pildă, „un procent din populația activă nu muncește”, ceea ce înseamnă că unu la sută din populația aptă de muncă nu muncește. Dar dacă spun că „un procent de 20 la sută din populația activă nu muncește” este eronat.

De regulă, numerele mici, de la zero până la nouă, se scriu cu litere, iar cele mari cu cifre, mai ales în textele literare. Dar aici, norma nu este foarte strictă.

De asemenea, mulți români nu știu să scrie numerele mari, formate din unități, zeci, sute,

unități de mii, zeci de mii, sute de mii, unități de milioane, zeci de milioane, sute de milioane etc. De exemplu, de câte ori nu vedem scris 2.345.200 (cum se scria odată), când, de fapt, acest număr se scrie 2 345 200, adică se lasă câte un spațiu după fiecare grup de trei cifre, pornind dinspre coada spre capul numărului. Evident, se înțelege despre ce este vorba și dacă se pun punctele respective, dar nu este corect așa. De ce? Fiindcă este vorba despre o convenție grafică pe care trebuie s-o respectăm toți. În lumea anglo-saxonă, convenția este alta: după fiecare grup de astfel de trei cifre se pun virgule. Astfel, numărul 1 400 321, dintr-un text românesc, se scrie într-un text englez 1,400,321. Or, la noi virgula se folosește atunci când se scrie un număr cu zecimale, pentru a despărți unitățile de zecimale. De exemplu, faimosul număr π (pi) se scrie la noi 3,14, iar în lumea anglo-saxonă 3.14. Azi, în actele Uniunii Europene, în toate limbile oficiale, miile se grupează prin lăsarea unui spațiu fix (nonbreaking space/espace insécable), nu prin punct sau prin virgulă, precum în numărul 34 000 000. De asemenea, în toate limbile oficiale, zecimalele se despart de unități prin virgulă (chiar și în limba engleză ar trebui să fie așa, începând din anul 1983), precum în numărul 12,5. Prin urmare, regula românească care se încetățenise de decenii bune este acum și regulă europeană. Regulile acestea este bine să fie cât mai generale, adică să se folosească aceleași norme peste tot, pe de o parte (ceea ce este încă un deziderat) și să se respecte normele stabilite, pe de altă parte (ceea ce la români este greu, pentru că fiecare vrea să-și arate personalitatea și originalitatea, inclusiv atunci când nu este cazul).

În românește, este incorect să scriem „30 oameni se aflau în stradă”, pentru că nu este vorba despre un text din telegramele de altădată, când trebuia să se facă economie de cuvinte. Corect este „30 de oameni”. Prepoziția „de” se pune după numerele mari. Spunem „un om, doi oameni, trei oameni..., 11 oameni..., 19 oameni”, dar „20 de oameni, 21 de oameni..., 30 de oameni..., 99 de oameni, 100 de oameni”. După numărul 100, se revine: „101 oameni, 102 oameni, 103 oameni”, dar „120 de oameni, 121 de oameni” etc.

***Regulile acestea
este bine să fie cât
mai generale, adică
să se folosească
aceleași norme peste
tot, pe de o parte
(ceea ce este încă
un deziderat) și să
se respecte normele
stabilite, pe de altă
parte (ceea ce la
români este greu,
pentru că fiecare
vrea să-și arate
personalitatea și
originalitatea,
inclusiv atunci când
nu este cazul).***

Unii, din grabă, din neatenție sau din necunoaștere, încercând să-și convingă interlocutorii sau interlocutorul, spun că o afirmație a lor este valabilă „sută-n mie”, în loc de „mie-n sută”. Or, o sută

***Cam 10% dintre elevi,
cei din liceele bune
ale marilor orașe,
care fac din greu
meditații, răspund
exigențelor, iar
unii, supradotați și
muncitori, ajung și
la olimpiade. Marea
masă a elevilor
noștri nu poate
asimila materia, mai
ales la disciplinele
fundamentale și
teoretice. Soluția
este la îndemâna
oricui: simplificarea
programelor!***

raportată la o mie este ca zece raportat la o sută sau ca unu raportat la zece. Cu alte cuvinte, omul nu știe că, de fapt, pretinde că ceea ce spune este adevărat

în proporție de 10%! Nici „mie-n sută” nu este canonic, ci este colocvial, expresia vrând să sugereze că omul are de zece ori dreptate.

De unde provin toate aceste nesiguranțe, aceste oscilații, aceste greșeli de exprimare orală sau scrisă. O cauză este evidentă: nu se mai conștientizează ceea ce se învață la școală. Din dorința de a nu exagera cu teoria, de a nu se mai acumula cunoștințe, de a nu se mai practica memorarea (lozinci predicate azi pe toate drumurile), elevii nu mai învață definiții, teoreme, reguli și nici chiar versuri. Mulți învățători și profesori nu mai explică noțiunile, iar dacă le explică nu le mai fac fixare și recapitulare. Astfel că elevii uită repede (dacă vor fi știut vreodată) diferența dintre cifră și număr, dintre postulat și teoremă, nu mai știu că postulatele nu se demonstrează, nu-și dau seama ce spun când spun (de exemplu, nu conștientizează că, etimologic vorbind, un procent înseamnă 1%), nu pot defini pe scurt un plan înclinat, o pârghie, un scripete (adică ceea ce în fizică se cheamă mecanismele simple). Ca istoric, am fost mereu confruntat cu astfel de probleme, fiindcă istoria exprimă viața trecută a oamenilor, iar în viața oamenilor sunt de toate, de la matematică, fizică și chimie până la arte plastice, muzică sau filosofie. Cum să înțeleagă un elev de liceu că biserica gotică Notre-Dame, devenită catedrală, a fost construită pe baza mecanismelor simple, dacă el nu știe ce sunt acestea și dacă, în vreme ce profesorul explică, el caută pe Google de zor semnificația cuvintelor? Că elevii nu mai știu din propria minte (adică din bagajul propriu) care sunt stilurile arhitectonice clasice, care sunt curente culturale majore, care este esența locomotivei cu aburi, ce este o simfonie sau cum arată un sonet – chestiuni care se învățau odinioară la istorie, la literatura română, la latină, la limbi străine – este grav, dar și mai grav este faptul că nu mai învață reguli și definiții nici la matematică, fizică sau chimie. Azi, „analiztii” repetă mereu că elevii sunt supraîncărcați cu teorie, că știu, prin urmare, multe chestiuni teoretice, că au cunoștințe numeroase, dar nu învață tehnici, practici, modalități de aplicare. Cu părere de rău spun, dar eu nu am observat așa ceva! Eu nu am găsit elevi de liceu sau studenți (cu excepțiile de rigoare) care să știe prea multe lucruri

teoretice, care „să aibă capul tobă de carte”, care să știe pe de rost definiții, teoreme și versuri cu nemiluita. Impresia mea este că, la nivel de masă, nu se învață ca lumea nici teorie și nici practică, dintr-un motiv foarte simplu: programele sunt supraîncărcate, profesorii trebuie să galopeze prin materie, ceea ce face ca masa elevilor să nu țină pasul. Cam 10% dintre elevi, cei din liceele bune ale marilor orașe, care fac din greu meditații, răspund exigențelor, iar unii, supradotați și muncitori, ajung și la olimpiade. Marea masă a elevilor noștri nu poate asimila materia, mai ales la disciplinele fundamentale și teoretice. Soluția este la îndemâna oricui: simplificarea programelor! Decât mult și criptic, mai bine mai puțin și pe înțelesul tuturor; decât complicat de la început, mai bine intuitiv și sigur. De multe ori, iau câte un manual de gimnaziu sau de liceu și îl dau spre „interpretare” câte unei cunoștințe, cu studii superioare. Rezultatul este catastrofal, pentru că gradul de înțelegere a textelor lecțiilor de către interlocutorii mei este, în medie, sub 50%. Cum să înțeleagă atunci elevii? Prin urmare, decât să fac de zor ecuații cu două și trei necunoscute, sau limite, sau matrice, oare nu ar trebui să mă asigur mai întâi că elevii știu Postulatul lui Euclid, Teorema lui Thales, Legea lui Arhimede și câte altele? Sau, în loc să-i dau zor cu algebra și trigonometria, nu s-ar cuveni să văd mai întâi cum stau elevii cu gândirea logică și cum pot să rezolve problemele de aritmetică?

De când este lumea, în școală s-a mers de la simplu la complicat și de la concret spre abstract. Dobândirea unor cunoștințe temeinice și simple în școala elementară creează premisele unei ușoare complicări a materiei în gimnaziu, spre a putea aprofunda anumite chestiuni în liceu. Românii ziceau că „repetiția este mama învățaturii” și știau ei bine ce ziceau. Dacă trecem prin materie ca gășca prin apă, cu speranța că în memoria calculatorului se găsește totul, dacă nu citim literatură bună ca să ne formăm proprietatea limbajului, atunci, într-adevăr, devenim robii aparatelor construite chiar de noi.

De multe ori, iau câte un manual de gimnaziu sau de liceu și îl dau spre „interpretare” câte unei cunoștințe, cu studii superioare. Rezultatul este catastrofal, pentru că gradul de înțelegere a textelor lecțiilor de către interlocutorii mei este, în medie, sub 50%. Cum să înțeleagă atunci elevii?

Ioan-Aurel Pop este istoric, președinte al Academiei Române.

Resacralizarea Hagiei Sophia

CĂTĂLIN RAIU

Resacralizarea recentă a Sfintei Sophia, catedrala matrice a creștinismului răsăritean și scaunul istoric al Patriarhiei Ecumenice, devenită moschee în anul 1453 și desacralizată în anul 1935 prin transformarea în muzeu, a scandalizat comunitatea internațională.

Reteologizarea politicului

Rând pe rând, redate ale conservatorismului au căzut în fața aliniamentului concepției neo- sau chiar post-liberale a drepturilor omului care domină lumea occidentală: de la tema familiei heterosexuale la ghetoizarea în jurul Sharia a comunităților musulmane din Occident, temă semnalată recent de Jean Castex, noul prim-ministru al Franței. Traseul părea predictibil în sensul în care laicismul va amprenta la un moment dat marea majoritate a statelor lumii, iar religia va fi din ce în ce mai privatizată, depolitizată și ferită de imixtiunea statului și a pieței. Finalmente, regimul politic ca atare va fi complet de-teologizat în mod ireversibil. Pacea seculară, în sensul democratic al termenului, se va așterne prin ea însăși sau va fi impusă de forța pieței sau a statelor.

Primii care au observat reversibilitatea acestui trend și totodată potențialul elementului religios în afacerile diplomatice au fost americanii când, la finele anilor 1990, prin consens unanim între republicani și democrați, au început să deschidă un șantier imens asupra evaluării și promovării libertății religioase în lume. Li s-au alăturat britanicii, canadienii, apoi Uniunea Europeană până la punctul în care astăzi majoritatea guvernelor țărilor democratice fac eforturi din ce în ce mai rafinate pentru a promova libertatea religioasă, dar și pentru a înțelege resorturile intime ale diferitelor comportamente politice motivate sau de-motivate religios. E din ce în ce mai evident că religia redevine un instrument politic, iar negocierea internațională a drepturilor omului, incluzând aici și libertatea religioasă, tinde să fie catalogată drept o subtemă a luptelor globale de piață.

Cum arată libertatea religioasă în „republicanismul monarhic” din Turcia?

Gestul președintelui Erdoğan de a resacraliza Hagia Sophia nu este doar o răstălmăcire a republicanismului fondator al lui Kemal Atatürk, ci un instrument de re-teologizare a politicii, chiar internaționale. Erdoğan a ridicat miza teologico-politică atât de sus încât răspunsurile comunității internaționale în fața multor subcapitole ale libertății religioase, pentru mulți ani de aici înainte, vor ține cont în mod direct atât de afinitățile internaționale

confirmate prin acest episod, cât și de răstălmăcirea principiilor libertății religioase impusă de noua versiune a „republicanismului monarhic” din Turcia.

Lucrurile nu sunt deloc simple, iar Turcia este una dintre țările foarte ofertante la capitolul analizării libertății religioase atât la OSCE, cât și în cadrul Departamentului de Stat al SUA, care, în raportul pentru anul 2019 dedicat Turciei, evidențiază o serie de limitări ale libertății religioase: în ciuda amendamentelor aduse Constituției din anul 1982 și a demersurilor diplomatice și de lobby, școala teologică ortodoxă din insula Halki rămâne închisă.

Dincolo de retorica politică, în Turcia funcționează ceea ce s-ar numi o religie de stat, anume Islamul sunnit, încadrat în administrația publică prin cei peste 100.000 imami angajați direct ai statului și cele peste 80.000 geamii și moschei administrate. Mandatul Diyanet, instituția guvernamentală care se ocupă de viața religioasă, este acela de a promova Islamul sunnit. Tocmai de aceea, imamii nu au libertatea de a-și gândi și dimensiona predica din fiecare vineri conform propriilor cunoștințe teologice și sensibilități sociale, ci trebuie să utilizeze textul primit de la Diyanet. De multe ori, textul predicii este și unul politic, iar cazurile de imami eliberați din funcție pe motive politice pare să fi crescut mai ales după evenimentele din iulie 2016.

Celelalte comunități religioase nu au personalitate juridică și funcționează prin intermediul unor fundații înființate înainte de 1935. Guvernul nu recunoaște personalitatea juridică a Bisericii Apostolice Armene, a Comunității Evreiești și a Patriarhiei Ecumenice, în ciuda prevederilor Tratatului de la Lausanne (1923). Astfel, Patriarhia Ecumenică funcționează din punct de vedere legal prin intermediul unei fundații, iar statul turc permite doar cetățenilor turci să voteze în Sfântul Sinod al Patriarhiei Ecumenice.

Doar creștinii și evreii pot fi exceptați de la orele de religie islamică sunnită, ceilalți, incluzând aici și musulmanii non-sunni, ateii etc., nu pot lipsi de la ora de religie. Turcia nu a renunțat la practica menționării afilierii religioase pe cărțile de identitate, practică sistată complet în Europa din motive de libertate religioasă și de conștiință. Cu toate acestea, noile

Imamii nu au libertatea de a-și gândi și dimensiona predica din fiecare vineri conform propriilor cunoștințe teologice și sensibilități sociale, ci trebuie să utilizeze textul primit de la Diyanet. De multe ori, textul predicii este și unul politic, iar cazurile de imami eliberați din funcție pe motive politice pare să fi crescut mai ales după evenimentele din iulie 2016.

cărți de identitate nu mai conțin afilierea religioasă la vedere, ci doar înregistrarea ei în cip, accesibilă angajaților statului autorizați să o cunoască. Autoritățile impun standarde mult mai dure comunităților non-musulmane pentru construirea unui lăcaș de cult decât în cazul unei moschei.

*Dacă în România
în această ecuație
efortul și pionieratul
Bisericii Ortodoxe sunt
trecute cu vederea,
adevărații pierzători
direcți al resacralizării
Hagiei Sophia sunt
musulmanii din țara
noastră.*

Nu declarații politice, ci expertiză și reprezentare

Cu excepția Patriarhului Daniel, care s-a pronunțat în mod clar în favoarea păstrării statutului de muzeu al Hagia Sophia, oficialitățile din țara noastră nu au oferit nicio declarație publică pe această temă. Nu au făcut-o nici măcar în ceasul al doisprezecelea, după ce majoritatea partenerilor noștri strategici au apărut în numele principiului democratic al libertății religioase status quo-ul bazilicii construite de Justinian. Tăcerea oficialităților a scandalizat opinia publică, mai ales că, în politica externă, atunci când nu te pronunți într-o direcție clară, comunitatea internațională te asociază taberei adverse. Cu alte cuvinte, tăcerea în cazul unor subiecte foarte politice și relevante internațional poate fi pe bună dreptate sinonimă cu complicitatea sau negarea.

Pe de altă parte, un statement în acest caz, venit măcar de la înălțimea funcției de ministru sau a unei comisii parlamentare, ar fi fost doar o mică victorie

de etapă, bifată ca rutină diplomatică, eventual într-un limbaj de lemn colorat prudent cu lacrimi, în efortul aproape inexistent al statului român de a-și lămuri o serie de principii privind viața religioasă. În realitate, deși curtată ani la rândul de SUA și UE, România a pierdut deja oportunitatea de a conta în vreun fel în plan internațional în domeniul libertății religioase. Fie din motive de necunoaștere tehnică a mizelor libertății religioase, fie din cauza incapacității structurale a politicienilor de a promova atuurile noastre (legislație foarte liberală în zona vieții religioase, culte religioase active în societate, religiozitate crescută, disponibilitatea la dialog interreligios și interetnic etc.), statul român a lăsat Biserica singură în privința gestionării libertății religioase și a domeniului stat-culte în afara țării.

Conectată la dezbaterile europene și internaționale, Biserica Ortodoxă Română are la Bruxelles, sub coordonarea directă a Patriarhului Daniel, o Reprezentantă permanentă pe lângă instituțiile europene. Formată dintr-o mână de universitari poligloți pasionați, aceștia nu fac doar munca de monitorizare a legislației europene, ci, în absența expertizei și reprezentării guvernamentale naționale pe libertate religioasă, suplinesc chiar statul român însuși. Așadar, ancorată în realitățile europene și internaționale, Biserica a făcut cu mult înaintea statului trecerea de la discurs la practică, expertiză și reprezentare. Nu este, de altfel, singura zonă în care Biserica, adesea pe nedrept contestată în țară, suplinește statul: diaspora este la rândul ei o zonă în care brațul lung al statului are nevoie și de sprijinul parohiilor românești, elemente de stabilitate socială și de păstrare a legăturii cu țara pentru românii din afara granițelor.

Adevărații pierzători: musulmanii din România

Dacă în România în această ecuație efortul și pionieratul Bisericii Ortodoxe sunt trecute cu vederea, adevărații pierzători direcți al resacralizării Hagiei Sophia sunt musulmanii din țara noastră. Grupat în jurul descendenților turco-tătari rămași în granițele Regatului României după 1878 și organizat într-un Muftiat, Islamul din România este nășit spiritual și chiar logistic de către Turcia. Este o

relație naturală de rudenie pe care o practică și alte țări față de minoritățile etnice și religioase din afara granițelor.

În mai 2015 Guvernul României a oferit Muftiatului Cultului Musulman un teren pentru construirea unui locaș de cult în București, gest normal menit să sprijine exercitarea libertății religioase și sinonim cu gesturi identice făcute pentru și pentru celelalte culte religioase. „Mega-moscheea” avea să fie o copie a moscheii Carol I din Constanța de circa 800 locuri, însă argumentul conform căruia gestul statului era menit să sprijine exercitarea libertății religioase nu s-a impus în mentalul colectiv din cauza agresivității ultraconservatoare a unor grupări periferice ortodoxiei care asociau pe nedrept Islamul cu extremismul și terorismul.

Nu numai că în urma aceluși episod societatea românească nu și-a creat anticorpi pentru a gestiona ura motivată religios, dar ulterior au lipsit strategii, proiecte coerente și politicile publice de punere în valoare a contribuției musulmanilor autohtoni la binele comun al societății și mai ales în sensul articulării și promovării principiilor libertății religioase pentru toți, indiferent de etnie și apartenență religioasă. Dacă dezbateră asupra „mega-moscheii” s-ar repeta acum, în contextul resacralizării Hagiei Sophia, s-ar produce o fragilizare și mai accentuată a comunității musulmane din țara noastră și o radicalizare și mai pronunțată a unor persoane tentate să săvârșească acte de islamofobie.

Conform standardelor OSCE, resacralizarea Hagiei Sophia este exact opusul situației de promovare a libertății religioase tocmai pentru că este un gest care incită la radicalizare, ură religioasă și aruncă o lumină negativă asupra unei întregi religii. Europa și SUA vor ști să discearnă faptul că o decizie politică, suverană, dar menită să divizeze, nu trebuie să ducă la demonizarea Islamului și vor investi și mai multă energie, efort și capital în promovarea libertății religioase. În schimb, România va înțelege că lipsa cronică a reperelor democratice în domeniul religios și tăcerea structurală în fața unor astfel de episoade nu sunt decât eforturi de sabotare a libertății religioase care țin țara noastră într-o constantă izolare față de occident? #DiniOzgurluk.

Conform standardelor OSCE, resacralizarea Hagiei Sophia este exact opusul situației de promovare a libertății religioase tocmai pentru că este un gest care incită la radicalizare, ură religioasă și aruncă o lumină negativă asupra unei întregi religii.

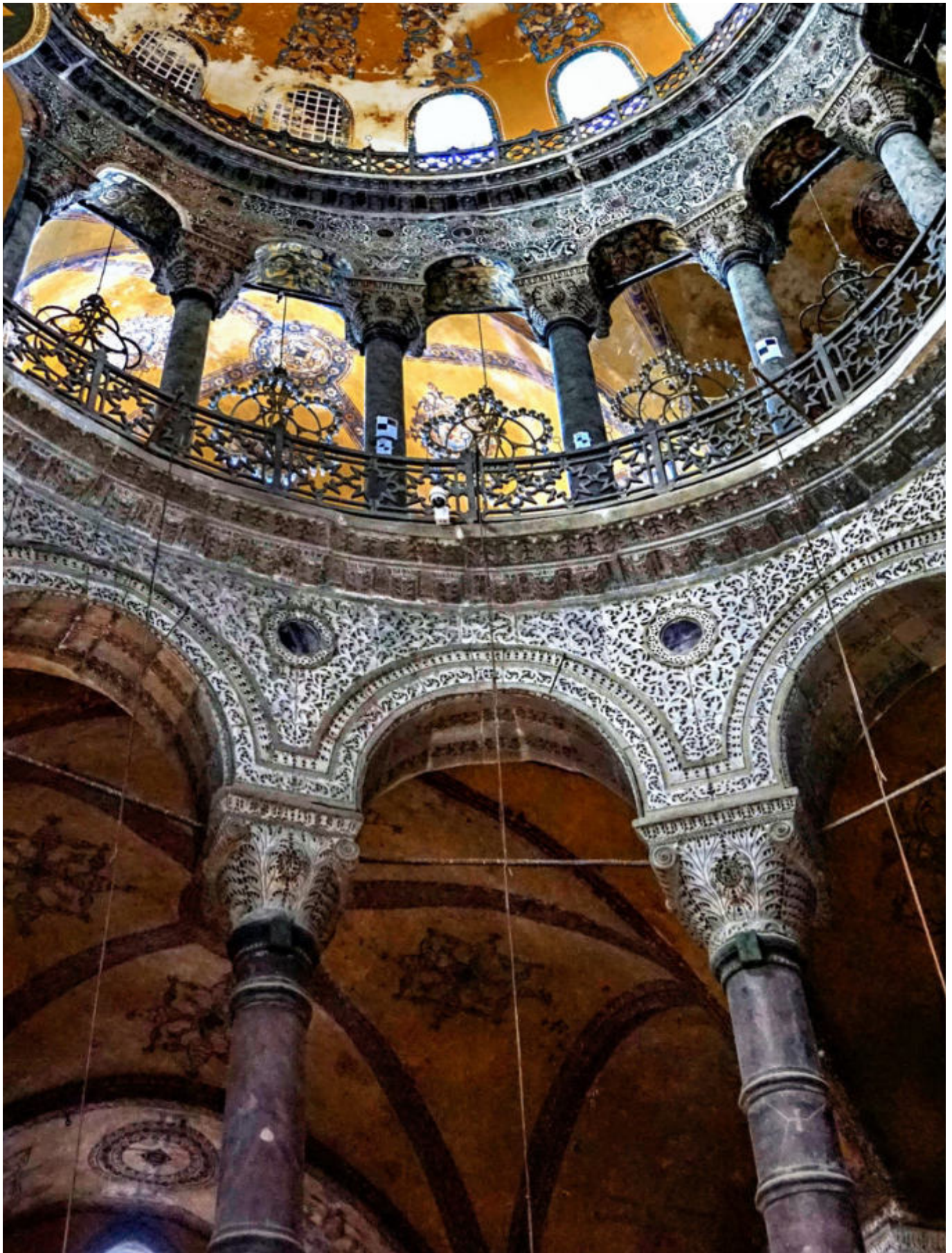
Cătălin Raiu este cadru didactic la Facultatea de Administrație și Afaceri a Universității din București și reprezentantul României în panelul de experți pe libertate religioasă al OSCE.

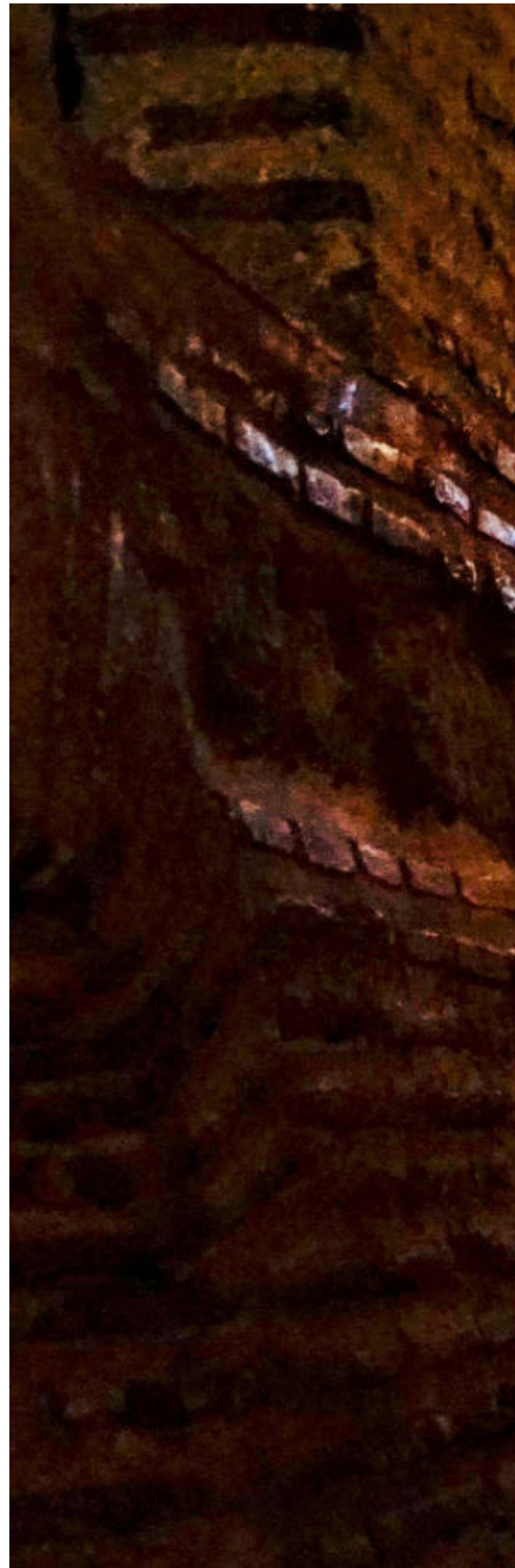
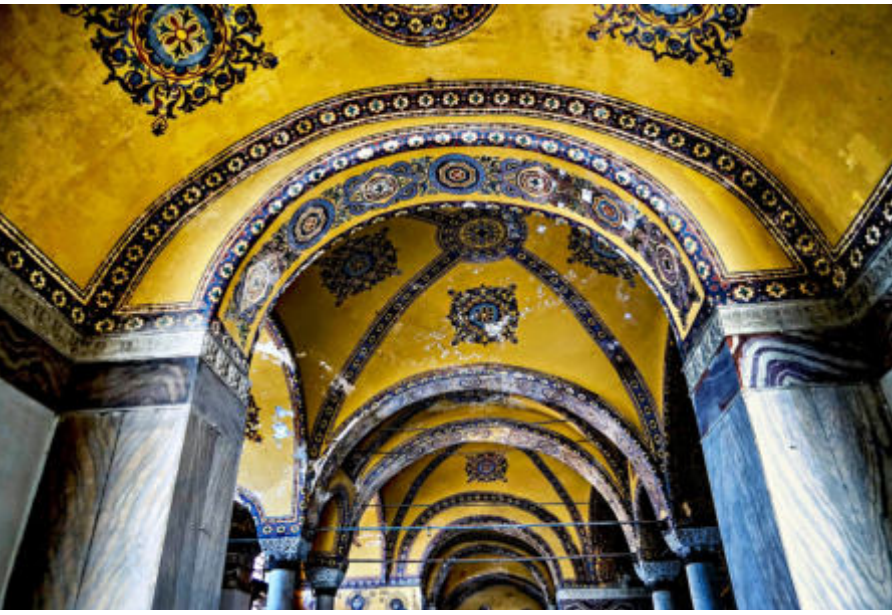
Hagia Sophia, un muzeu convertit la Islam

FOTOGRAFII DE DIMITRA STASINOPOULOU

Pe 20 iulie, Hagia Sophia a fost de-secularizată și transformată, din nou, în moschee. Construită în anul 537 cu destinația de catedrală patriarhală a Imperiului Roman de Răsărit, finalizată în timpul lui Justinian I, este cea mai cunoscută realizare a arhitecturii bizantine. A funcționat ca biserică cu hramul Înțelepciunea lui Dumnezeu, fiind dedicată Spiritului, Sfântului Duh sau Logosului, a doua persoană a Trinității. Din 1453 până în 1935 a funcționat ca moschee, iar după aceea a fost transformată în muzeu secular, parte a Patrimoniului Mondial UNESCO. Redeschiderea pentru cult nu implică declasarea din patrimoniu, dar o parte importantă a acestuia, picturile și iconografia bizantină, au fost acoperite sau mascate.

Ioan Bolborea, macheta „Monumentului Marii Uniri” (variantă), 2017

Rom în România Subiect tabu pentru agenda publică

Cei aproximativ 600 de ani de sclavie a romilor sunt în pericol să fie uitați pentru că nu vorbim suficient de mult în spațiul public despre acea perioadă a istoriei noastre, iar în școli, mai deloc. Excepționalismul românesc, cu care ne-am obișnuit în istoria predată la nivelul învățământului obligatoriu, se pare că nu lasă loc aspectelor mai puțin lăudabile din trecutul nostru.

(Vali Rupa)

Un narativ al libertății

VALI RUPA

Șase sute de ani. Atât a durat, cu aproximație, sclavia romilor pe teritoriul cunoscut în istoriografie drept Țările Române. Nu de mult timp vorbim public despre asta și nu puțini sunt cei care nici măcar nu cunosc această parte întunecată a istoriei noastre; nici nu ar avea de unde, pentru că în manualele școlare subiectul este cvasi-inexistent. În spațiul carpato-danubiano-pontic multe sunt dovezile de inumanitate pe care memoria colectivă nu le-a înmagazinat (sau a făcut-o deficitar).

De la robie la pogrom și până la interzicerea unor drepturi pe care astăzi le luăm de-a gata (precum dreptul la vot, dreptul de a fi tratați la fel, indiferent de sex, sau dreptul, nu obligația!, de a munci) – cu toate a avut de a face omenirea. Civilizația occidentală, în care ne integrăm și noi, românii, pare să fi depășit majoritatea atrocităților istorice și să le fi trecut la capitolul „Lecții învățate”. Ai crede chiar că, după mii de ani de civilizație, noi, oamenii, am înțeles că sunt unele drepturi pe care ți le dă natura, iar viața și integritatea fizică, indiferent de rasă ori de culoarea pielii, sunt parte integrantă din ele. Societatea nu poate face altceva decât să le ocrotească. Cu toate acestea, sunt momente în care istoria ține cu

orice preț să ne demonstreze cât de firavă poate fi evoluția milenară a umanității în fața urii.

A fi afro-american în SUA și forța opiniei publice

În căminul civilizației occidentale contemporane, Statele Unite ale Americii, un afro-american și-a pierdut recent viața, ca urmare a violenței polițienești disproporționate. Sigur, sunt mulți care invocă inutil (și mai mereu interesat) trecutul infrațional periculos al victimei, dar singurul fapt relevant rămâne că George Floyd era deja imobilizat și că, din cauză că polițistul nu și-a ridicat genunchiul de pe gâtul lui, a murit. Pentru o înțelegere mai largă, trebuie adăugate două precizări: prima este aceea că există o „tradiție” bine cunoscută a violențelor motivate rasial ale poliției americane, în special din timpul mișcării Drepturilor Civile (anii 1940-1970) și a conflictelor etnice din anii 1960, iar cea de-a doua că afro-americanii au fost dezavantajați instituțional de legea segregării rasiale până în 1964, deci după aproximativ 100 de ani de la abolirea sclaviei. Dacă adăugăm și faptul că sclavia a existat în SUA încă de la formarea statală, vom observa că populația afro-americană a fost dominată și supusă muncii forțate timp de aproape 200 de ani, pe când vocea ei a început să se facă auzită cu adevărat abia de 60 de ani încoace. Toate acestea se întâmplau într-un sistem politic democratic, într-un stat care niciodată nu a avut un regim totalitar.

Pe de altă parte, narativa conservatorilor din SUA încearcă să inducă ideea că susținătorii mișcării Black Lives Matter (BLM) consideră că viața unui negru este astăzi mai valoroasă decât viața unui alb din simplul

motiv că, în trecut, negrii au fost discriminați rasial, iar albi nu. Este, evident, o denaturare voită, menită să deturneze atenția de la suspiciunile îndreptățite de abuz polițienesc pe criterii rasiale. Numeroasele cazuri de violență polițienească disproporționată, documentate în ultimele decenii, sunt un fapt și constituie, mai degrabă, o continuitate cu legile rasiale, care au fost în vigoare până în anii 1960, decât un efect compensatoriu al memoriei colective. Pe de altă parte, este în avantajul cuiva ca protestele BLM să degeneze? Da, este. Pe plan intern, Partidul Democrat, aflat în opoziție, are de câștigat capital electoral în fața rivalilor politici republicani.

Toate aceste discuții din spațiul public american duc la instituționalizarea problemei, ceea ce o transformă într-un subiect pe agenda SUA ce nu poate fi evitat. Opinia publică americană este cea care cere imperativ rezolvarea problemei discriminării rasiale, iar tensiunile acumulate nu mai suportă amânare.

Indiferent de rezultatul alegerilor din această toamnă, din SUA, un lucru pare să se contureze tot mai evident: ca urmare a presiunii cetățenilor americani, niciun președinte, niciun guvern nu poate să facă altceva decât să acționeze pentru respectarea drepturilor și libertăților individuale, garante tuturor în legislația fundamentală, dar nefuncționale în unele practici sociale. Exemplul activismului american este unul demn de urmat și pentru noi, chiar dacă democrația autohtonă nu are forța și tradiția celei americane.

A fi rom în România

Într-un articol de presă, Dan Alexe amintește că Mihail Kogălniceanu a comparat, în 1853, situația robiei romilor din Țările Române cu cea a sclavilor afro-americani de peste ocean. Autorul articolului continuă și spune că, dacă SUA și-a recunoscut greșeala și guvernele ce au urmat după abolirea sclaviei „și-au făcut o «mea culpa» istorică”, noi suntem departe de a putea vorbi despre ceva asemănător.

Spre deosebire de SUA, țara noastră este o democrație tânără. Dacă am cădea de acord că România a început să facă timid cunoștință cu

***Libera exprimare
a fost sistematic
descurajată de un
național-comunism
întins pe mai bine de
patru decenii. În aceste
condiții, problema
integrării eficiente
a minorităților
în societate a
rămas un tabu.***

stilul de viață occidental odată cu integrarea sa în structurile euro-atlantice, atunci am putea spune că democrația românească cea mai apropiată de autentic nu are mai mult de 13 ani. Perioada „de aur” a statului nostru este considerată de mulți ca fiind cea interbelică, dominată, cel puțin în finalul ei, de ideile extremei-drepte, cu abuzurile rasiale inerente. Mai târziu, libera exprimare a fost sistematic descurajată de un național-comunism întins pe mai bine de patru decenii. În aceste condiții, problema integrării eficiente a minorităților în societate a rămas un tabu.

Cei aproximativ 600 de ani de sclavie a romilor sunt în pericol să fie uitați pentru că nu vorbim suficient de mult în spațiul public despre acea

***În general,
oamenii asociază
comportamentul
indezirabil mai
degrabă cu
comunitatea romă,
decât cu lipsa
educației. Ironic,
acest tip de rasism
mai mult sau mai
puțin latent este, el
însuși, tot o urmare
a lipsei de educație.***

perioadă a istoriei noastre, iar în școli, mai deloc. Excepționalismul românesc, cu care ne-am obișnuit în istoria predată la nivelul învățământului obligatoriu, se pare că nu lasă loc aspectelor mai puțin laudabile din trecutul nostru. Un studiu realizat în 2016 de Irina Costache în cadrul proiectului „Educația fără

discriminare este și treaba mea” arată, printre altele, că „evenimente dramatice din istoria romilor, precum robia și Holocaustul, unde agresorii au fost etnici români, sunt ignorate total sau, cel mai des, menționate superficial, fără a oferi elevilor date concrete sau un context mai elaborat”. Astfel s-ar putea explica, poate, și atitudinile discriminatorii omniprezente și astăzi. În general, oamenii asociază comportamentul indezirabil mai degrabă cu comunitatea romă decât cu lipsa educației. Ironic, acest tip de rasism mai mult sau mai puțin latent este, el însuși, tot o urmare a lipsei de educație.

Același excepționalism a dus la scrierea cu dublă consoană a cuvântului „rrom”, spre a se evita asemănarea cu „român”, deși o consoană urmată de aceeași consoană nu este un specific pentru scrierea în limba noastră. Tot acest „efort lingvistic” a fost depus pentru păstrarea intactă a alterității – o dovadă că acceptarea „celuilalt” este un proces anevoios, mai ales când „celălalt” este rom.

Acestea sunt, pe scurt, motivele pentru care noi, cei de la Atelierul de Analiză a Mentalităților și Ideilor Contemporane (AMIC), am ales să abordăm în dosarul din acest număr al revistei subiectul „Rom în România” și o vom face, în paginile următoare, din mai multe perspective.

Ne vom familiariza, cu ajutorul sociologului și activistului Ciprian Necula, cu perspectiva antropologică asupra statutului social al romilor, de la sclavagism la libertate, apoi veți putea citi un reportaj realizat „în teren”, despre studenții romi și învățământul românesc, și vom cunoaște, cu titlu de exemplu, detaliile din spatele unui proiect de succes al Fundației Toflea prin care, de mulți ani, copiii romi primesc burse de studii. Susținuți în acest fel încă din școala primară, mulți dintre tinerii comunei Toflea (locuită majoritar de romi) sunt acum absolvenți de studii superioare. La final de dosar, v-am mai pregătit și un interviu cu sociologul Gelu Duminiță despre eficiența politicilor de incluziune și percepția cetățenilor cu privire la problemele rasiale din țara noastră.

O istorie de peste șapte secole

COSMINA GHERGHE

Istoria romilor din spațiul românesc e caracterizată de o realitate negată, de evenimente tragice care par a nu fi acceptate de memoria colectivă, iar un naționalism românesc simplist și reducăționist afectează reconstituirea momentelor istorice care definesc comunitatea romani ca parte a societății și a culturii românești.

De la primele atestări, din secolul al XIV-lea, ale romilor pe teritoriul românesc, până la realitățile secolului al XXI-lea, cei 700 de ani pot fi considerați un proces lent-evolutiv al statutului socio-economic, de la sclavagism la libertate. Perioada robiei s-a bazat pe lipsa unui statut juridic, a libertăților personale și a drepturilor. Romii erau complet subordonați stăpânilor lor și aveau o poziție inumană, bazată strict pe utilitate. Schimbarea se observă odată cu secolul al XIX-lea, care marchează sfârșitul perioadei întunecate de robie.

Dar, în secolul al XX-lea, romii devin victimele extremismului politic, adică fie ai politicii de exterminare, promovată de Germania nazistă (în România, aplicată de regimul antonescian), fie ai politicii de asimilare forțată a regimului comunist. Una dintre consecințe este aceea că s-a ajuns la negarea identității rome la recensăminte și, pe cale

*Tensiunile se mențin
chiar și în zilele
noastre, însă sfârșitul
integrării și debuturile
incluziunii le oferă
persoanelor de etnie
romă o altă deschidere
spre egalitate,
drepturi și libertăți,
atât personale,
cât și colective.*

de consecință, la necunoașterea numărului real de persoane care aparțin acestei etnii. Evenimentele din 1989 și democrația apar ca o deschidere spre reprezentativitate politică și socială. Tensiunile se mențin chiar și în zilele noastre, însă sfârșitul integrării și debuturile incluziunii le oferă persoanelor de etnie romă o altă deschidere spre egalitate, drepturi și libertăți, atât personale, cât și colective.

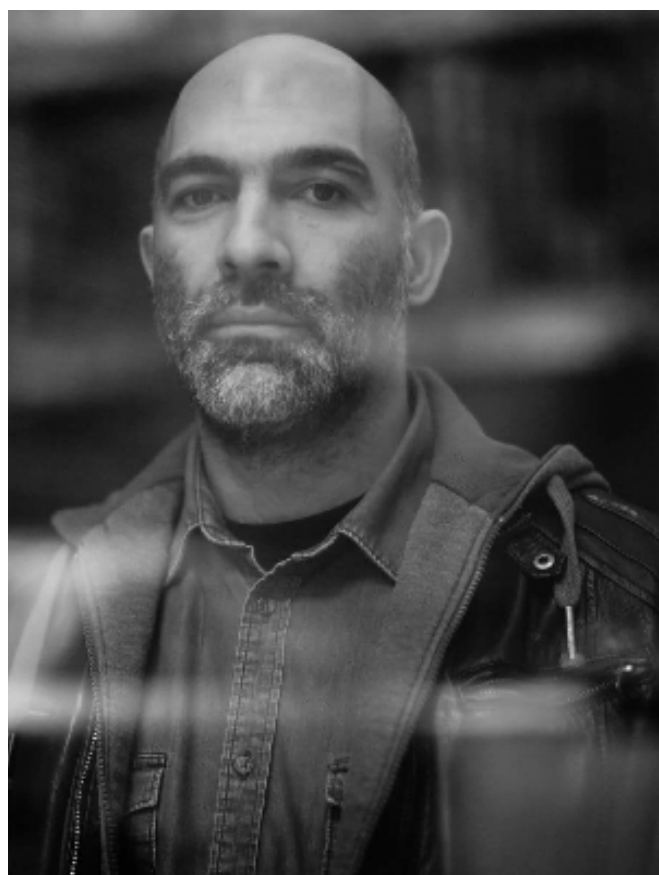
„Abordările mono-culturale nu duc nicăieri”

Interviu cu Ciprian Necula

... Nu avem un discurs serios și nu avem o definiție. Cea mai mare problemă a romilor din România, din punctul meu de vedere, este că nu avem o definiție a rasismului antirom...

Ați remarcat o evoluție la nivelul dorinței comunității rome de a se integra în societatea românească?

Este important să definim conceptele. Ce înseamnă integrarea în societatea românească și ce înseamnă dorință? În primul rând, conceptul de integrare este foarte discutabil, iar, în prezent, putem discuta mai

degrabă despre incluziune. Prima politică publică față de romi a fost emanciparea față de stăpânii lor, a urmat regimul antonescian, cu exterminarea, după care politica propusă în perioada comunistă a fost cea de asimilare – o moarte etnică; după revoluție a fost vorba de integrare, iar acum, de incluziune. Practic, toate aceste concepte sunt folosite de ceilalți despre romi. Romii ce zic despre asta? Romii, cei mai mulți dintre ei, se consideră parte a societății românești, aceasta fiind diversă și mozaicată, nu uniculturală. Iar problemele legate de mentalități îi

afectează pe toți, într-o măsură sau alta. De exemplu, practica socială a căsătoriei timpurii, la vârste fragede, nu mai are ce căuta în societatea noastră, nici în cazul romilor, nici în cazul altor etnii, și, în cazul romilor, este necesară o reformă internă, categorică împotriva unor astfel de căsătorii. Totuși, cei care doresc să trăiască după bunul plac, să se îmbrace după propriile preferințe, să asculte muzica dorită, au libertatea să o facă. Deci termenul „integrare” presupune un fel de asimilare – ușoară, pentru că romii se află aici de când s-a format statul român. Nu doar au existat, ci au și contribuit la formarea lui. De exemplu, în Transilvania, s-au organizat mai multe adunări ale romilor, în care romii și-au arătat loialitatea și susținerea față de proiectul „România Mare”. Singurii care nu l-au susținut au fost, de altfel, maghiarii. Primii susținători ai unirii au fost germanii, care au spus-o public, după care au fost romii. Pe 18 ianuarie 1919, imediat după actul Unirii, s-a organizat o întâlnire a romilor unde s-au strâns câteva mii de oameni pentru a dovedi susținerea proiectului, cu câteva condiții bineînțelese, precum dorința de a fi considerați cetățeni egali și de a nu mai fi batjocoriți cu termenul de „țigăni”, accesul la locuri de muncă, la pământ și la locuințe. Multe dintre acestea nu au fost totuși obținute. În realitate, au fost păcăliți.

De la eliberarea din robie, Holocaustul romilor este văzut drept cel mai tragic eveniment care marchează istoria comunității. Cum este privit Holocaustul romilor comparativ cu cel al evreilor, în contextul în care s-a petrecut sub aceleași circumstanțe?

Mulți politicieni, din neștiință, fac distincția morților pe baza categoriilor de putere politică actuală. Am observat că în România, când se vorbește despre Holocaustul evreilor, subiectul este tratat mult mai solemn decât atunci când în discuție este Holocaustul romilor. Chiar și termenul de Holocaust este problematic în cazul romilor, mulți folosesc „genocidul romilor”. Academia Română versus Holocaustul romilor. De ce fac asta? Pentru că mulți dintre ei consideră că romii au fost mai puțini decât evreii, fiind doar câteva sute de mii de morți. Ceea ce, desigur, este problematic, pentru că moartea este egală. Romii au fost victimele unui program de exterminare în masă, la fel ca evreii și alte grupuri

***În România, de altfel,
romii sunt doar
în definiția legală
a Holocaustului.
În practică, din
păcate, la nivel de
politici publice...***

minoritare. În acest context ar trebui să discutăm despre acea perioadă. De altfel, România este unul dintre cele mai agresive state din perioada Holocaustului pentru că și-a folosit armata proprie pentru a ucide civili. Nici măcar Germania nazistă nu a făcut asta, ci a avut trupe speciale. Iar, din păcate, în momentul în care s-a făcut legea care condamnă negarea Holocaustului și utilizarea simbolurilor naziste, formularea era în felul următor: „Holocaustul este exterminarea sistematică a evreilor.” Noi, atunci, o parte din activiștii romi, conectați cu Academia, am făcut o solicitare masivă, cu 2.000 de oameni din Academia internațională, cerând ca și romii să fie incluși în definiție. Atunci l-am convins pe fostul președinte al României, cu presiunea academică în Parlament, să includă și romii. În România, de altfel, romii sunt doar în definiția legală a Holocaustului. În practică, din păcate, la nivel de politici publice, efectul este că avem un muzeu al Civilizației Evreiești și al Holocaustului, însă nu și unul similar pentru romii din România. Nu există, de fapt, niciun muzeu despre romi în România, deși sunt aici de sute de ani, deși au contribuit la tot ce înseamnă România de astăzi.

*... O dezbatere reală ar
duce la recunoașterea
faptului că România
a fost un stat ostil
romilor până în 1990.
Mi se pare o trăsătură
românească – nu
vorbim despre trecutul
nostru neplăcut. Pe
altă parte, avem
Academia, care nu
reflectă și nu vorbește
despre Holocaustul
romilor, de parcă
nu ar fi existat mai
deloc în România...*

Care ați considera că este motivul principal pentru care Holocaustul romilor nu este aproape deloc discutat? Ar putea fi un motiv politic sau social?

Este și-și. Motivele sunt diverse, depinde cine este emițătorul. În principiu, când vorbim despre politicieni, evident că motivele sunt politice sau, de foarte multe ori, necunoașterea în cauză. Pentru că nu au habar sau doar pretind că sunt educați. Alții cunosc problematica, dar preferă să o evite pentru că nu aduce avantaje politice. Și pentru că o dezbatere

reală ar duce la recunoașterea faptului că România a fost un stat ostil romilor până în 1990. Mi se pare o trăsătură românească – nu vorbim despre trecutul nostru neplăcut. Pe altă parte, avem Academia, care nu reflectă și nu vorbește despre Holocaustul romilor, de parcă nu ar fi existat mai deloc în România, fiind văzut mai mult ca o alipire a romilor la grupurile de evrei deportate. Așadar, nu avem un discurs serios și nu avem o definiție. Cea mai mare problemă a romilor din România, din punctul meu de vedere, este că nu avem o definiție a rasismului antirom specific de aici. Pentru că, în comparație cu alte grupuri sociale sau etnice, romii au trecut prin mai bine de 500 de ani de sclavie, prin Holocaust, prin asimilarea forțată din timpul comunismului, fiind o țintă perpetuă. Din păcate, nici romii nu știu de asta prea mult. Nu știu pentru că ei nu află din manualul de istorie, nu află din filme, pentru că preferăm să scuzăm, ceea ce este absolut firesc în istoria noastră.

Referitor la perioada comunistă, credeți că aceasta a reprezentat o românizare a comunităților de romi?

S-a încercat așa ceva. Scopul, în comunism, era ca fiecare cetățean să devină proletar, să contribuie la economia de stat, iar romii erau considerați structuri sociale nesănătoase. Ei au fost muncitori, meseriași în diverse domenii, fiind ușor de introdus în fabrici, uzine, CAP-uri. Și pentru ei a fost un șoc economico-social faptul că, pentru prima dată în istoria lor, mulți romi au avut concediu, asistență medicală, pensii, acces la drepturi. Foarte mulți romi apreciază regimul comunist ca fiind unul pozitiv pentru dezvoltarea lor. De altfel, chiar așa este. Oamenii nu greșesc deloc când spun asta. În comunism, au avut șansa de a deveni egali cu ceilalți la nivel de politici publice, uneori și în viața reală. Deși existau bancurile cu țigani, ele erau mai reduse, iar rasismul nu mai era atât de clar afișat. Puteai fi condamnat dacă te adresai unei persoane de etnie romă cu apelativul „țigan”. Lucrurile evoluaseră pentru romii din comunitățile sedentare, fiind un regim care le-a facilitat dezvoltarea. Sigur că foarte mulți dintre ei sufereau pentru că le-a fost impusă colectivizarea, care a avut loc cu românii, a avut loc și cu meșteșugarii romi. Romii trebuia să-și dea sculele și ateliere întregi la CAP-uri, fierarii

și-au mutat fierăria de acasă la CAP-uri. A existat încă o categorie de romi, cei „nomazi”, pentru care comuniștii nu găseau soluții politice. Nomazii și-au păstrat, cumva, o independență pentru că, atunci când călătorești, nu te poate controla nimeni, nu depinzi de nimeni. Regimul a inventat tot felul de soluții pentru a stopa nomadismul și a făcut o lege în acest sens. Nomazii investeau toată averea lor în aur, tot ce produceau, pentru că aceștia nu puteau transporta lucruri masive. Confiscarea aurului a fost o întreață politică de stat și au fost multe programe de confiscare, chiar și pentru cei care deveniseră sedentari forțat. Se știa că acești oameni dețineau aur pentru că, istoric, încă din perioada sclaviei, ei au investit totul în aur. Pentru romii nomazi, comunismul a fost un regim extrem, afectându-i din toate punctele de vedere. Deși nu fuseseră nomazi pe bune, pentru că iarna se întorceau în același loc (aveau totuși o locuință, așa cum era, pe care o foloseau în timpul rece), totuși, aceste măsuri i-au obligat să se redefinăscă întru totul, de la modul de viață până la cum munceau, ce prelucrau. Membrii familiei Cioabă, un exemplu celebru, erau căldărari și, brusc, au devenit fabricanți de arcuri. Era o cooperativă meșteșugărească pe care o conduceau ei și aveau normă de arcuri. În concluzie, comunismul pentru romi a fost cel mai bun regim existent în România. Pentru prima dată oamenii simțeau că devin altceva decât ceea ce erau, respectiv persoane de categoria a doua. Dar, în cazul nomazilor, a fost o lovitură profundă pentru modul lor de viață.

Se poate discuta și despre o emancipare a femeii rome în comunitate, despre o egalitate de gen?

În general, problema egalității de gen este una specifică spațiului nostru cultural, est-balcanic. Bineînțeles că este un subiect important, iar comunismul a contribuit la emanciparea femeilor rome. Din faptul că, dacă n-aveai loc de muncă, puteai fi arestat a rezultat că toată lumea mergea la muncă, inclusiv femeile rome. Indiferent de ce spunea bărbatul, de cât se împotriva. În cele din urmă, trebuia să accepte. În aceste condiții, femeile au avut acces la muncă formală, adică cel puțin 8 ore pe zi, și nu erau sub papucul bărbatului. Asta nu înseamnă că și-au făcut de cap, așa cum își imaginaseră bărbații romi sau neromi. Situația este

***Eliberarea de sub
dominația masculină
nu este un proces
finalizat în România
nici în prezent –
situația diferă de
la comunitate la
comunitate. Femeia
sau fata care crește
într-un mediu urban,
cu acces la beneficiile
clasei de mijloc, la
tot felul de resurse,
este diferită de
femeia din mediul
rural, indiferent
de etnie, care
trebuie să respecte
anumite practici.***

similară și pentru femeia româncă, și ea a trecut prin același proces. Eliberarea de sub dominația masculină nu este un proces finalizat în România nici în prezent – situația diferă de la comunitate la comunitate. Femeia sau fata care crește într-un mediu urban, cu acces la beneficiile clasei de mijloc, la tot felul de resurse, este diferită de femeia din mediul

***Rolul tradițional
al bărbatului este
pus sub semnul
întrebării. Sigur că
efectul, în câțiva ani,
va deveni mult mai
amplu decât acum.***

rural, indiferent de etnie, care trebuie să respecte anumite practici. Desigur că lucrurile se schimbă și în domeniul acesta, pentru că, legal, și femeile au acces – și demonstrează că sunt mai bune decât bărbații – în multe domenii ale vieții publice. Probabil că este și o compensare a trecutului în care femeilor le-au fost interzise poziții publice, funcții, educație etc. Aceasta este și intenția feminismului, care susține că, dacă ești femeie, trebuie să lupti pentru drepturile tale. Iar, acum, de câțiva ani, apare un alt fenomen, respectiv o criză a masculinității. Bărbații au o problemă în a se identifica pe ei înșiși; apare întrebarea „cine suntem noi?”. Până acum erau două mari caracteristici ale masculinității: furnizarea resurselor pentru familie și protejarea familiei. Femeia se ocupa cu treburile casei. Cam asta era împărțirea și la romi, și la români. Ca urmare a faptului că s-a schimbat raportul, datorită deschiderii educației și a muncii pentru femei, bărbații au rămas expuși. Sunt femei care produc mai mulți bani decât bărbații, fiind principala sursă de venit a familiei. Iar protector, cine să mai fie protector? Nu mai stă nimeni cu băta, cu sabia în mână, să protejeze familia. Acum avem statul – și poliția – care să îndeplinească acest rol. Rolul tradițional al bărbatului este pus sub semnul întrebării. Sigur că efectul, în câțiva ani, va deveni mult mai amplu decât acum. Iar un prim răspuns la aceste schimbări, din păcate, este bătăranismul sau masculinitatea toxică. Eu cred că da, femeile din toate comunitățile din România, inclusiv cele de etnie romă, au acces la mult mai multe resurse decât acum

500 de ani, au un cuvânt de spus și o pot face. Dar încă există multe probleme de violență domestică împotriva femeilor, tocmai pentru că ele scapă de sub dominația masculină. Iar, în asemenea cazuri, masculii toxici recurg la metoda preferată, respectiv pumnul, pentru a le ține sub presiune, în continuare. „Pumnul” este, desigur, un simbol al dominației, pentru că acum violența împotriva femeilor nu mai înseamnă doar violența fizică, ci și socială sau economică. Nu te las să muncești, nu ai bani, automat depinzi de mine. Și, astfel, intervine controlul, pentru că decizia se află la bărbat. Încă există această luptă în anumite familii în România. Violența domestică împotriva femeilor și manifestări ale inegalității de gen se regăsesc în toate mediile, inclusiv în cele intelectuale. Sunt foarte mulți intelectuali care astăzi se opun public ideologiei de gen. Dar, în primul rând, nu este o ideologie, ci este o realitate. În al doilea rând, faptul că te opui: dacă nu ești feminist, atunci ce ești? Cum poți trăi într-o societate democratică, deschisă, și să nu susții drepturile femeii?

Cum sunt văzute și cât sunt de acceptate căsătoriile între romi și români?

Apare problema generalizării, pentru că sunt comunități diverse, în care gradele de acceptare a „gagiului” în familie sunt diferite. Sunt comunități de căldărari în care nici măcar romi din alte grupuri nu sunt acceptați în familie. Degeaba ești rom, dacă nu ești din același neam. Romii sunt divizați în grupuri profesionale, de exemplu căldărari, fierari, lăutari. S-au dezvoltat culturi diferite pentru că ei au fost sclavi în sălașe diferite. Adică, în România, au fost despărțiți între ei 500 de ani și, în acea perioadă, au dezvoltat culturi diferite. Chiar dacă ei sunt romi, ca o cupolă etnică, o umbrelă etnică, în realitate păstrează în comun foarte puține lucruri. Poate limba romani, însă și aceasta a suferit transformări. Un criteriu de exemplificare este dialectul. Căldărarii vorbesc altfel față de ursari. Sunt și unele practici culturale, dar nici acelea nu sunt general valabile. La întrebarea dumneavoastră este greu să răspund într-un singur fel. Sunt foarte multe familii mixte în România, romi-români, iar oamenii care fac parte din asemenea familii duc o luptă continuă cu membrii familiei lor. Există cazuri în care sunt acceptate, dar sunt foarte mulți romi care nu mai vorbesc cu

famiile lor. Iar, legat de această barieră, înainte, pentru a te căsători cu un rom, în perioada robiei, trebuia să devii sclav. O situație nu prea favorabilă. Însă și în robie au fost căsătorii mixte pentru că erau oameni care preferau să fie robi decât să trăiască fără persoana iubită, un romantism nebun.

Considerați că există o lipsă de reprezentare a romilor în cultura contemporană (literatură, film)?

Da, există o lipsă de reprezentare a romilor. În cinematografie, romii apar ca personaje secundare, de fundal, care joacă un rol oarecare. Filmul, în Statele Unite, a jucat un rol esențial în schimbarea percepției asupra afro-americanilor, putând fi un model și în cazul nostru. Am văzut că filmele cu romi în România sunt despre iubirea dintre un rom și un nerom, în special heterosexuale. A existat acea telenovelă, „Inimă de țigan”, care a punctat tema. A fost, desigur, foarte bine documentată, dar, pe de altă parte, stereotipică. De asemenea, și filmul lui Radu Jude, „Aferim!”, a fost foarte bine documentat, foarte serios. Sigur că și el avea exotismul propriu, înjurăturile lui interesante, dar a reflectat foarte bine epoca respectivă pentru că a fost făcut cu consultanți istorici care și-au aruncat un ochi pe scenariu înainte să fie turnat filmul. Dar, cu siguranță, mai există mult spațiu de reprezentare pentru romi în arta românească, indiferent de ce fel de artă vorbim. Prin poezie și pictură, romii au fost ilustrați mult mai devreme și sunt câteva exemple celebre. Dar ele au rămas marginale. Nu a fost abordată, de fapt, problematica relațiilor sociale dintre romi și români (aceasta este o viziune ulterioară), ci teme care țin de geniul poetic; sau pictori care au prins bine anumite imagini, precum „Țiganca cu sânul dezgolit”; sau „Vasile Porojan” de Vasile Alecsandri. Viața romilor, în literatură, este totuși foarte puțin cunoscută. Foarte puțin află din școala românească despre existența romilor în trecut. Află tot felul de fapte eroice, dar nu despre viața comunităților. Aceasta nu este doar o problemă a școlii românești. Toate școlile din lume promovează naționalismul. Pictorii romi sau autorii romi sunt complet marginali. Din păcate, în istoria noastră, naționalismul este irațional. Stereotipurile noastre și modul în care ne raportăm la „țigani” blochează cumva posibilitatea

Din păcate, în istoria noastră, naționalismul este irațional. Stereotipurile noastre și modul în care ne raportăm la „țigani” blochează cumva posibilitatea ca noi să valorificăm diversitatea și să avem o legătură în societatea noastră, așa cum este ea în ansamblul ei.

ca noi să valorificăm diversitatea și să avem o legătură în societatea noastră, așa cum este ea în ansamblul ei. Însă abordările mono-culturale nu duc nicăieri; ele, în realitate, nu există. Avem o societate diversă și ea trebuie tratată ca atare. Din păcate, este prea puțin abordat subiectul rom în tot ce înseamnă artă și cultură românească.

Ciprian Necula este activist rom, coordonator al platformei Aresel și doctor în sociologie. Din 2019 este președinte al organizației internaționale Roma Education Fund, care acordă studenților de etnie romă burse universitare și granturi în mai multe țări din centrul și estul Europei.

Material realizat de Cosmina Gherghie

„Schimbările sociale nu se fac de azi pe mâine”

Interviu cu Gelu Duminică

Câte discuții despre rasism și identitate poartă oamenii în familiile lor? Referindu-ne totuși la familiile middle class, nu la cele dezavantajate. În școală, câte abordări sunt pe aceste teme?

Înainte să discutăm despre politici de incluziune, o să vă întreb cum se raportează românii la ideea de rasism.

Ca să te referi la ceva, trebuie să știi despre acel ceva. Adică folosim cuvinte ale căror înțelesuri nu le stăpânim: nu știm foarte bine ce înseamnă

„discriminare”, ce înseamnă „rasism”, care este diferența dintre ele două. Multe concepte nu le înțelegem pentru că nu ne-au fost transferate. Sunt doi factori de educație: familia și școala. Câte discuții despre rasism și identitate poartă oamenii în familiile lor? Referindu-ne totuși la familiile middle class, nu la cele dezavantajate. În școală, câte abordări sunt pe aceste teme? Oamenii află despre subiectele acestea de pe unde au citit, dacă au citit, din discuțiile cu prietenii... Și-atunci, logic, societatea nu și-a asumat

elemente din trecut precum robia romilor sau Holocaustul – România este considerată, conform raportului Ellie Wiesel, al doilea stat ca duritate, după statul german. Aproximativ 400 de mii de victime a făcut statul român și noi n-am aflat nimic. Asta contravenea ideii că românul este harnic, bun, ospitalier, că oferă întotdeauna pâine și apă tuturor. Ceea ce nu e adevărat. Oamenii din acest spațiu au fost la fel de buni și la fel de răi ca și cei din multe alte spații, dar întotdeauna ne-a plăcut să ne vedem altfel decât suntem. Aici vorbim de un complex de inferioritate. Problema este că nu vrem să ne schimbăm, pentru că ne e suficientă ignoranța. De abia de anul acesta școlar avem în manualele școlare Holocaustul și robia. Holocaustul, fiind mai aproape, a existat o perioadă în comunismul timpuriu, până prin anii 1950, când se țineau procesele împotriva românilor naziști, când era menționat, și pe urmă s-a dus, s-a terminat. O altă explicație este faptul că promotorii eugenismului și nazimului românesc au fost intelectuali. Evident că ei au evitat să scrie despre ei înșiși. Vorbim de (Nicolae) Paulescu (om de știință, cu studii care au contribuit la descoperirea insulinei – n.r.), (Traian) Herseni, (Dimitrie) Gusti (sociologi marcanți ai culturii românești, cu simpatii fasciste – n.r.), mulți. Paulescu, de exemplu, scria despre „nevoia de a stârpi nația jidănească”, în anii 1920. Spațiul acesta a avut propriul nazism, propria mișcare nazistă, nu a fost nevoie de influența germană. A fost o rușine, așa cum se preciza și în declarația de la Islaz, „ștergerea rușinii de pe obrazul neamului, numită sclăvie”. Pașoptiștii așa ziceau, dar în momentul în care au comentat despre aceste aspecte, i-au luat și i-au întemnițat pe toți.

Pentru că ați vorbit despre folosirea unor cuvinte pe care nu le înțelegem, cum ar trebui să ne raportăm la denumirea de „rom”, cu varianta scrisă cu doi „r”, versus denumirea de „țigan”?

Redau factual. În 1837, lucrarea de doctorat a lui Kogălniceanu, la pagina a doua, jos, ultimul paragraf, zicea așa: „țiganiile între ei se numesc «romi»”. Că ceilalți le-au spus „țigani” e o mare diferență. Acest termen vine de la „atinganos”, care desemna un grup de eretici, nicidecum o minoritate etnică, ci mai degrabă o minoritate religioasă. Cei care nu erau creștini nu trebuia să fie atinși, într-un creștinism

România este considerată, conform raportului Ellie Wiesel, al doilea stat ca duritate, după statul german. Aproximativ 400 de mii de victime a făcut statul român și noi n-am aflat nimic. Asta contravenea ideii că românul este harnic, bun, ospitalier, că oferă întotdeauna pâine și apă tuturor.

în care contactul între păgân și creștin era păcat major. „Atinganos” înseamnă „de neatins”. În spațiul românesc, înseamnă și „rob”. Prima atestare documentară a romilor, în 1385, îi arată deja în stare de robie, sub denumirea de „atiganoi”. La noi, terminologia asta s-a referit fie la perspectiva religioasă – de neatins, nu e bine să îi atingi, să ai contact cu ei, fie la statutul social, de „unealtă

***Societatea americană
diferă foarte
mult, de la zonă la
zonă... În marile
metropole, lumea
este cosmopolită,
este pestriță, într-o
școală sunt 30 de
minorități. Eu am stat
la masă cu oamenii
aceștia, le-am ascultat
toate poveștile.
Ceea ce se întâmplă
acum în SUA nu e
de nicăieri. Au fost
tensiuni acumulate...***

mergătoare" sau rob, statut pe care l-au avut până în 1856. Acum, unii vin cu replica „da, dar chiar țiganii spun să le zici «țigan»”. Păi logic, dacă îi spui unui copil zi de zi că e prost și îl întrebi peste zece ani, o să-ți spună că este prost. Romii și-au asumat ceea ce latinii numeau „cognome”, adică identitatea pe care ceilalți ți-o acordă. Aceasta este explicația științifică și este evidentă. Cât despre un singur

„r” sau doi „r”, aici e vorba că pronunția în limba romani este graseiată (cu sunetul „r” pronunțat gutural – n.r.) și atunci lingviștii au considerat că trebuie scris cu dublu „r”, însă acest lucru nu este specific limbii române, nu există cuvinte cu dublă consoană. Academia Română acceptă ambele forme. Terminologia de „țigan” în spațiul românesc are mai degrabă legătură cu comportamentul social decât cu apartenența etnică. Și atunci, când cineva spune „țigan”, nu are în vedere pe cineva cu limbă, port, cultură diferite, ci are mai degrabă o categorie socială în minte. Trebuie să ținem cont de realitate, Doamne, iartă-mă!, am fost robi. Peste tot în lume, pe unde a existat starea asta de servitute, foștii robi fac față aceluiași prejudecăți și toți aveau un „nume” pus de ceilalți. Afro-americanii sunt „niggers” și sunt mulți în societatea americană care încă îi consideră „niggers”, chiar ei între ei își spun „nigger”, însă asta nu înseamnă că este denotația corectă.

În SUA, mișcări precum cea declanșată de Black Lives Matter pot să schimbe, cum am văzut, modul în care cetățenii și chiar instituțiile statului se raportează la problema discriminării rasiale. Dumneavoastră ați studiat acolo, ați luat contact direct cu realitățile americane. Ce impresie v-au lăsat?

Da, am studiat acolo, susținut financiar prin Departamentul de Stat al SUA, fix subiectul legat de minorități și inechitate, fix zona asta. Ca să sumarizez, pentru mine, Statele Unite nu reprezintă un spațiu al drepturilor omului. Am stat de vorbă și cu Black Lives Matter, și cu Tea Party (mișcare conservatoare, susținătoare a Partidului Republican – n.r.), am stat de vorbă cu mișcarea Chicanos a hispanicilor (susținătoare a drepturilor minorității de origine mexicană din SUA – n.r.), cu reprezentanți ai Native Movement (mișcare ce susține drepturile nativilor americani – n.r.). Societatea americană diferă foarte mult, de la zonă la zonă, adică nu compara New York-ul cu South Carolina. În ceea ce privește domeniul drepturilor omului, sudul nu are nicio legătură cu nordul. În marile metropole, lumea este cosmopolită, este pestriță, într-o școală sunt 30 de minorități. Eu am stat la masă cu oamenii aceștia, le-am ascultat toate poveștile. Ceea ce se întâmplă acum în SUA nu e de nicăieri. Au fost tensiuni acumulate, o ură

injecată, pe urmă, de un președinte care a beneficiat de „political correctness”-ul neasumat, pandemia a făcut inechitățile și mai vizibile și a fost nevoie de o „scânteie” ca lucrurile să explodeze. O scânteie asemănătoare a existat și în urmă cu vreo cinci ani, când în South Carolina, dacă nu mă înșel, a fost un atac în care mai mulți afro-americani au fost împușcați și uciși, printre care și un lider religios. Obama s-a dus acolo și a cântat „Amazing Grace”. Trebuie să vezi discursul lui, ca să vezi de ce lucrurile s-au estompat, și să compari cu discursul lui Trump de acum, ca să vezi de ce lucrurile au escaladat.

La noi, în România, credeți că opinia publică poate forța lucrurile într-o direcție sau alta? Vedem că, în SUA, oamenii demolează statui, sunt furioși.

Despre asta cu statuile, uite, de exemplu, imediat după Revoluție, oamenii dădeau jos statuile lui Lenin, lui Stalin. Nimeni nu a comentat atunci. Înainte, s-au dat jos statuile lui Carol. Statuile sunt simbolurile unei societăți. Societatea nu rămâne aceeași, ea se schimbă. Ceea ce astăzi este glorificat, la un moment dat, nu mai este, pentru că lumea reevaluează în baza valorilor pe care societatea le are în momentul respectiv. Greșeala este din punctul de vedere al respectului, adică eu trebuie să înțeleg că tu ai nevoie de timp pentru schimbare, iar între noi trebuie să existe un dialog. Schimbările sociale nu se fac de azi pe mâine. În teoria socială se spune că, pentru a reduce inechitățile, ai de foarte multe ori nevoie fix de aceeași perioadă cât a fost cea în care inechitatea a fost activă. Adică nu ai cum să reduci cei 600 de ani de sclavie a romilor în 30 de ani. Noi nu putem să ne așteptăm ca lucrurile să se întâmple dintr-o dată, însă pași trebuie făcuți. În SUA, de exemplu, la începutul secolului al XX-lea, au început tot felul de discuții privind drepturile afro-americanilor, ale foștilor sclavi. Mulți dintre intelectualii negri, Du Bois și alții, au zis „nu este momentul să îi deranjăm pe albi, că albi or să ne sară în cap”. Așa că cele două părți au ajuns la un compromis, niciodată semnat, nu știu să existe un document, conform căruia au acceptat școli segregate, au acceptat că negrii nu pot avea unele meserii și așa mai departe. Negrii au acceptat aceste compromisuri pentru că, pe de o parte, așa cum ne spune și teoria învățării sociale, ei nu credeau că pot fi egali albilor – erau

În teoria socială se spune că, pentru a reduce inechitățile, ai de foarte multe ori nevoie fix de aceeași perioadă cât a fost cea în care inechitatea a fost activă. Adică nu ai cum să reduci cei 600 de ani de sclavie a romilor în 30 de ani. Noi nu putem să ne așteptăm ca lucrurile să se întâmple dintr-o dată, însă pași trebuie făcuți.

abia a doua generație de după dezrobire și ei încă trăiau în această paradigmă –, iar pe de altă parte, existau mari temeri. Au existat mari proteste atunci, în Pennsylvania s-a lăsat cu morți, ca urmare a conflictelor interetnice dintre albi și negri, conflicte pornite de la acel „Compromise”. Mulți dintre romi

*...Nimic altceva decât
un document frumos,
făcut de Guvernul
României, plătit de
Uniunea Europeană cu
1,1 milioane de euro.
Acesta era un criteriu
politic pentru aderare.*

acceptă anumite lucruri. Eu spun, de multe ori, că noi nu știm să ne cerem drepturile, ne cerșim drepturile. De exemplu, bunica îi zicea mamei: „ce, ai văzut tu țigan învățător sau țigan popă? La ce-i trebuie carte?”. Vorbim despre status și rol, adică tu te vezi inferior pentru că așa ți s-a spus întotdeauna că ești. Chestiile acestea reprezintă internalizarea stigmei. Diferența majoră dintre sistemul românesc și sistemul american este că cel american susține mișcarea civilă. Iar România este parte a Uniunii Europene, care nu a avut o viziune solidă pe drepturile minorităților, care să fie susținută financiar, și așa ajungem la politici publice. Din punctul meu de vedere, estul Europei nu este pregătit pentru o mișcare similară cu Black Lives Matter și nici nu știu dacă ar fi de dorit. Cultura europeană se bazează mult mai mult pe dialog. Repet, din punctul meu de vedere, Europa este mai degrabă pământul drepturilor omului decât SUA. Magna Carta a fost aici, nu în SUA. BLM s-a creat din cauza unor presiuni majore care nu au fost estompate de o politică reală. Că ne place

sau nu, Europa a făcut mult mai mult pentru foștii migranți, pentru foștii sclavi, decât au făcut Statele Unite. Poate și de asta tensiunile au fost mai mici.

Aș vrea să ne spuneți câteva lucruri despre asumarea statală a problemei romilor din România.

Declarativ, ea există, din 2001.

Credeți că subiectul discriminării rasiale este unul suficient de puternic, pe agenda publică autohtonă?

Nu. După dezrobirea din 1856, a existat, în 1977, un plan secret de integrare forțată a țiganilor nomazi, așa se și numea. Dacă îl vezi, exceptând terminologia, zici că se referă la prezent: comunitățile care sunt considerate problematice sunt exact acelea în care au existat conflictele de Paști, anul acesta, adică Țândărei și altele. Deci este o problemă cunoscută, dar nimic nu s-a întâmplat. Așadar, prima măsură, în 1977, la 120 de ani după dezrobire, a fost de „integrare forțată”, iar a doua a fost la 150 de ani, în 2001, de „incluziune”.

Și în ce a constat această incluziune din 2001?

Nu a constat în nimic altceva decât un document frumos, făcut de Guvernul României, plătit de Uniunea Europeană cu 1,1 milioane de euro. Acesta era un criteriu politic pentru aderare. Prin acest program de pre-aderare, PHARE se numea el, UE a pus la dispoziția României două milioane de euro – 1,1 milioane pentru a realiza o strategie și 900 de mii pentru a da granturi pe măsurile din strategie. Adică mai mult plăteau teoria decât practica. Este de înțeles că trebuia făcut ca lumea și așa mai departe. Ea arăta bine pe hârtie, dar orice strategie are nevoie, pe urmă, de voință politică pentru a fi implementată. Dar să nu credem că voința politică a lipsit doar în cazul romilor. România este maestră în a face strategii pentru multe lucruri și a nu le pune în practică – mediul rural, copiii instituționalizați, reducerea clivajelor, inechități sociale, despre homosexualitate nici nu mai spun, să nu uităm că abia în 2001 a fost dezincriminată. Strategia pentru romi, din 2001 încoace, s-a implementat aproape

integral cu bani europeni, ceea ce nu este corect, pentru că acei bani reprezintă doar un adjuvant, adică ar trebui să existe o politică a statului care să fie susținută, și aici intervine voința politică. La nivel de politici publice, România nu a tratat în mod diferit romii. Că aici vine întrebarea „este statul român rasist?” Este rasist, dar este și misogin, este și... Adică nu este doar rasist, sunt o mulțime de domenii în care statul român nu a acționat, din cauza limitelor pe care societatea noastră le are, pentru că nu a existat nicio presiune dinspre oameni. De exemplu, uite cât de mari au fost presiunile venite dinspre cetățeni legate de anticorupție și ți se pare că avem mari politici privind anticorupția în România? Deci este nevoie de o perioadă lungă de presiune și societatea trebuie să își asume cu adevărat valorile acelea.

Din experiența dumneavoastră, romii cum se raportează la populația de etnie majoritară, la alteritate, în general?

La fel de divers cum se raportează și ei la noi. Unii vor să „devină” români, alții vor să își păstreze identitatea, alții au încredere mai degrabă în români decât în romi, alții nu au încredere. Nu există un tip de atitudine unitar. Însă este relevant că, potrivit recensământului, există aproximativ 600 de mii de romi în țară, dar conform studiilor, sunt 1,5 milioane. Deci vreo 900 de mii probabil că au vrut să fie foarte bine incluși în societate, dar să fugă de identitate.

Dacă am trăi într-o societate în care nu ar exista discriminare rasială, cum ar arăta ea, din perspectiva interacțiunii dintre comunitatea romă și exterior, să zicem?

Societatea de acest fel nu are cum să existe. Discriminarea este umană, mereu natura umană folosește unele diferențe pentru a-și clama superioritatea sau a promova inferioritatea celorlalți. Eu am fost mereu de părere că cel mai simplu lucru și cel mai greu, deopotrivă, este să îi dai celui alt ceea ce tu ți-ai dori să primești. Este utopic să credem că ar exista o societate fără discriminare rasială. Însă cred că este posibilă o societate care să lucreze mult cu conștientizarea nevoii de a trata pe cineva așa cum merită. Teoria identităților ne spune că fiecare om are mai multe identități. Ești în comunitatea sociologilor,

Este utopic să credem că ar exista o societate fără discriminare rasială. Însă cred că este posibilă o societate care să lucreze mult cu conștientizarea nevoii de a trata pe cineva așa cum merită.

ești în comunitatea soților, ești în comunitatea bucureștenilor, ești în comunitatea bărbaților, ești în comunitatea creștinilor și așa mai departe. Printre astea, mai ai și identitatea de rom. Nu este absurd ca lumea să anuleze celelalte identități și să aleagă să o vadă doar pe una dintre ele? La asta cred că putem să lucrăm – să vedem complexitatea identităților pe care fiecare individ le are.

Gelu Duminică este sociolog. Conduce Fundația Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună”, care desfășoară programe de cercetare socială, concepe și gestionează la nivel comunitar și la nivel național programe și politici sociale pentru romi.

Material realizat de Vali Rupa

„Se spune că este nevoie de un sat ca să crești un copil”

Interviu cu Mădălina Dicu,
Fundația Toflea

Într-o comună din Galați, Toflea, locuită majoritar de romi, fundația cu același nume a obținut rezultate remarcabile, pregătind, cu resurse proprii, mai multe generații de elevi romi pentru o viață normală în societate.

Fundația Toflea există de 16 ani deja. Ce presupun, mai exact, proiectele fundației, care sunt beneficiarii și care ar fi cele mai importante realizări, ne puteți face un scurt bilanț?

Principalii piloni de intervenție ai Fundației Toflea sunt educația și comunitatea. În ceea ce privește educația, principalele proiecte derulate în toți acești ani sunt: burse de studiu, școală de vară, șansa a doua, meditații pentru bacalaureat, mentorat pentru studenți, „Pregătit pentru o carieră”, tabere pentru copii. Prin susținerea elevilor, studenților și a adulților în vederea finalizării studiilor, Fundația Toflea se implică activ în prevenirea abandonului școlar și în pregătirea generațiilor tinere pentru piața muncii. Se spune că „este nevoie de un sat ca să crești un copil”. Prin prisma acestei zicale,

au fost derulate numeroase proiecte care au vizat comunitatea, tocmai pentru a crea sentimentul de comunitate pentru întreaga populație: proiecte de educație ecologică, reabilitarea centrului medical din Toflea, acțiuni sociale în preajma sărbătorilor, Moș Crăciun pentru elevi, schimburi internaționale de experiență și donații pentru victimele dezastrelor naturale. În cei 16 ani de la înființare, fundația a susținut direct peste 1000 de elevi să își continue studiile și a sprijinit anual peste 1000 de familii nevoiașe. Resursele financiare vin în primul rând din sponsorizări ale companiilor care fac parte din Grupul Grampet, de la alte companii, precum și din fonduri europene. Proiectele pe care le derulăm pentru comunitate, în special la Brăhășești și Toflea, le facem în parteneriat cu autoritățile locale. Impactul oricărui proiect sau al oricărei inițiative este cu atât mai mare cu cât actorii direct implicați participă

și își pun resursele împreună. În acest sens, avem un parteneriat foarte solid cu autoritățile locale.

Ați avut de-a face, în derularea proiectelor dumneavoastră, cu preconcepții ale oamenilor, cu atitudini rasiste?

Proiectele noastre se adresează unei comunități în care oamenii se cunosc și se ajută reciproc, ceea ce a făcut ca extinderea acestora la nivel național să fie unul de progres natural, fără să ne confruntăm cu atitudini rasiste.

Sunt mulți care cred despre familiile de romi că sunt rezistente la schimbare, că refuză progresul. Or, educația tocmai asta presupune – progres. Fundația Toflea, iată, a facilitat accesul la educație pentru sute de romi. Cum au aflat ei despre inițiativele dumneavoastră, cum le-au primit și, mai ales, observați o evoluție în cadrul comunității, din punct de vedere cultural sau al bunăstării, acum, după 16 ani?

Schimbările, mai ales cele de mentalitate, sunt o provocare pentru orice comunitate și pot fi privite cu suspiciune mai ales dacă rezultatele acesteia se produc în timp. Însă, prin vocea liderilor formali și informali ai comunității, am explicat sătenilor că educația este o investiție sigură, care le va aduce beneficii pe termen lung, mai ales copiilor lor, care merită să aibă o viață mai bună și să-și împlinească potențialul. Pe măsură ce a trecut timpul și au început să apară roadele investiției în educația propriilor copii, restul lucrurilor au venit de la sine și din ce în ce mai mulți elevi au optat pentru continuarea educației.

Fundația Toflea ține legătura cu beneficiarii proiectelor sale, urmărește devenirea lor, parcursul lor profesional?

Încercăm să o facem și, într-adevăr, unii dintre ei se implică, la rândul lor, în proiectele actuale. Ei sunt adevărați agenți ai schimbării și exemple palpabile că educația este o investiție care aduce beneficii și împliniri.

Ațiunile fundației reprezintă un exemplu că, acolo unde există implicare, rezultatele apar. Din acest punct de vedere, credeți că autoritățile ar putea face mai multe sau, dimpotrivă, problema rămâne în sarcina comunității?

Este adevărat că prin implicare, multă muncă și perseverență vin și rezultate și acest lucru se aplică în orice context și în orice business. Este nevoie și de mobilizarea comunității, dar aceasta nu poate fi făcută fără participarea și implicarea activă a autorităților, care trebuie să creeze cadrul în care comunitatea să se manifeste. În plus, este nevoie și de resurse, atât financiare, cât și umane, care să aibă capacitatea să conducă procesul de schimbare la nivelul unei comunități.

Fundația Toflea este un ONG înființat în 2004 la inițiativa omului de afaceri Gruia Stoica. Fundația desfășoară programe educaționale, sociale și culturale și își atrage resurse din mediul privat, principalul sponsor fiind Grupul Grampet.

Material realizat de Vali Rupa

Situația romilor din învățământul românesc

ANDREEA MIȚĂ

Romii sunt a doua cea mai mare comunitate etnică din România, chiar dacă, în statistici, se află pe locul al doilea după maghiari. Majoritatea localităților găzduiesc comunități rome. Cu o cultură bogată în tradiții, ghidată mai degrabă de valori decât de legi sau religie, și cu o limbă formată din numeroase dialecte care adesea nu se înțeleg între ele, romii trăiesc un mod de viață distinct și deseori stigmatizat. Despre toate acestea, am discutat cu un student de la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, secția română-romani, cu o profesoară de etnie maghiară care predă limba romani și cu o fostă studentă de etnie romă care a realizat un studiu de caz pe tema educației copiilor romi.

Laura Pricăjan are 43 de ani și este profesor de limba romani la Școala Gimnazială „Dr. Aurel Vlad” din Orăștie. În urmă cu cinci ani, a făcut alegerea de a schimba profesia de event designer și fotograf, pentru care studiase la Universitatea Politehnică din Milano, cu una de dascăl. Pasionată de educație și preocupată de chestiunea minorităților din România, i-a fost oferită oportunitatea de a ocupa catedra de română-romani.

Predarea limbii romani nu este asemănătoare cu predarea niciunei alte limbi moderne sau materne din școlile din România. Dacă pentru maghiară, engleză, germană sau franceză piața este suprasaturată de profesori care termină această specializare și, adesea, nu-și găsesc catedră, pentru romani se găsesc foarte greu persoane specializate în limbajul standard, cel predat în școli și universități. Astfel, clasele cu predare în limba maternă romani sunt adesea doar o ficțiune.

„Romii nu sunt o problemă”, spune profesoara. „Vreau ca în cărțile de istorie să se spună povestea lor, despre Holocaust, despre cei 600 de ani de sclavie. Vreau să-i fac pe cei din jurul meu să fie conștienți atunci când emit anumite judecăți la adresa comunității rome”. Chiar dacă Laura nu este de etnie romă, ci maghiară, acest lucru nu a oprit-o. A fost conștientă că, odată luat, acest angajament nu mai poate fi neglijat. „Am descoperit o lume de care nu am știut, copiii (elevii – n.r.) mei vorbesc și nu prea (romani). De aceea, am văzut-o ca pe o responsabilitate să învăț limba, cultura, tradițiile lor. Am urmat școlile de vară ale domnului profesor Gheorghe Sarău, care a avut un aport important în formarea mea ca profesor de limbă romani. Au fost o bază nemaipomenită, dar nu mi s-au părut suficiente, de aceea am ales să merg și la facultate.”

Odată intrată în mediul școlar al minorității rome, Laura a întâlnit o lume nouă, de care cei din exterior nu sunt conștienți. „Copiii cresc cu o stimă de sine foarte scăzută”, observă ea. „Se identifică de la naștere cu o etichetă atribuită de majoritari, lucru care pe mine m-a deranjat foarte mult. Sunt de etnie maghiară și știu ce înseamnă să te strige oamenii pe stradă «bozgor» sau să ți se strige alte cuvinte urâte”. Cu toate acestea, Laura a observat că elevii ei au foarte mult bun-simț, în ciuda prejudecăților cu care se confruntă încă de la naștere. „Nu vreau să schimb pe nimeni, vreau să le arăt că există o lume în afara comunității, iar dacă doresc să se integreze, trebuie, din păcate, să respecte anumite reguli impuse de majoritari. Îi încurajez să își cunoască tradițiile, să-și învețe limba”.

Copiii din clasa Laurei provin din medii defavorizate, de la periferia orașului. Pentru aceștia, educația este crucială. Numai prin educație își pot depăși condiția și își pot dezvolta comunitatea. Până acolo, însă, sunt nevoiți să parcurgă cu greu anii de învățământ,

Laura Pricăjan:

***Este adevărat că
educația nu aduce
o sursă de venit pe
moment, cum ar
fi cazul celorlalte
activități pe care ar
putea să le facă...***

lipsindu-le adesea elemente esențiale, precum apa curentă sau electricitatea, cu care se întâlnesc pentru prima dată abia la școală. „Se pierdea foarte mult timp la toaletă”, își amintește profesoara. „Nu înțelegeam de ce erau atât de fascinați de apa rece sau apa caldă de la robinet. Atunci am cerut colegului meu să mă ducă în comunitatea în care trăiesc, pentru a mă putea adapta mai ușor cerințelor. Acolo am rămas foarte surprinsă de condițiile inumane pe care le-am văzut”.

Pentru a depăși obstacolele întâmpinate, care aveau drept cauză stima de sine foarte scăzută a elevilor, Laura a înțeles că acești copii au nevoie de foarte multă încurajare și iubire, că trebuie să se simtă ascultați și înțeleși. „I-am pus față în față cu elevi de la secția de maghiară, pentru a vedea că nu sunt singuri și că, indiferent de rasă sau etnie, sufletul este același”, spune ea. „Copiii nu au nicio vină, mai mult părinții, care au fost puțin reticenți la început, dar în cinci ani am reușit să le câștig încrederea și să leg o prietenie”.

Am aflat din discuția cu Laura că, începând cu clasa a V-a, elevii romi ajung deseori în situația în care au mult mai mulți colegi etnici români

decât cei cu aceeași etnie ca ei. Este momentul în care foarte mulți copii întâmpină dificultăți de integrare. Este un factor de stres pentru acești copii, ceea ce se vede adesea în atitudinea pe care o au față de noul dascăl și noii colegi.

„Eu, ca învățător, am încercat să le explic că lucrurile nu se schimbă foarte mult. Din păcate însă, ei sunt reticenți față de români, iar românii față de ei, și atunci apar conflicte. Copilul de clasa a V-a este prea mic pentru a face față rasismului. Are în familie exemple de rude care sunt bătăușe și de multe ori aplică și el acest lucru la școală. Eu le-am oferit un punct de întoarcere, le-am explicat că sunt acolo și îi pot ajuta, dar trebuie și ei să mă ajute pe mine”.

Printre părinții romi există mai multe tendințe. Unii dintre ei înțeleg necesitatea educației, alții consideră că este mai bine să-și trimită copiii la muncă sau la cerșit. „Este adevărat că educația nu aduce o sursă de venit pe moment, cum ar fi cazul celorlalte activități pe care ar putea să le facă”, observă profesoara, „dar este o investiție sigură. Ceea ce tu investești în tine nu o să-ți ia nimeni niciodată”. În familiile cu care a intrat în contact, Laura a observat că predomină două tipuri de părinți care sunt interesați de educația copiilor

lor. Pe de o parte, există cei cu interese ascunse, care își văd copiii ca pe o investiție, îi trimit la școală pentru burse și ajutoare sociale. În număr mai mic, însă, sunt și cei care au conștientizat că le pot oferi șansa la un viitor mai bun: „unii dintre părinți nu vor un viitor mai bun pentru că nu știu cum arată acesta, e ca și când ai auzit de o prăjitură cu ciocolată, ai auzit că e bună, dar, dacă nu o încerci, nu ai de unde să știi sigur. De multe ori, sunt dezinteresați pentru că nu au ei înșiși educație și pentru că sunt preocupați să-și câștige existența de pe o zi pe alta”.

O familie în care și-a găsit sprijinul pentru a urma învățământul universitar are, în schimb, Oana Neagu. De etnie romă, dar dintr-un mediu mai puțin tradițional, Oana, la 24 de ani, este absolventă a specializării Studii Europene din cadrul Facultății de Litere a Universității din București și și-a finalizat studiile cu un master în Cultură și Politică în Context European și Internațional. A ales acest parcurs educațional după ce a urmat cursurile Colegiului Național Pedagogic „Mircea Scarlat” din Alexandria, pe filieră vocațională de învățător-educator. Lucrarea sa de disertație s-a axat pe educația în cultura romani și cum adesea romii care aleg să urmeze o anumită formă de învățământ renunță la o parte din cultura etnică.

M-am întâlnit cu ea la o discuție în Piața Universității, acolo unde și-a petrecut ultimii cinci ani din viață.

În cercetarea pentru lucrarea sa a sesizat anumite tradiții romani care sunt în contradicție cu educația, precum cea a căsătoriei timpurii, încă din adolescență. Practica le vizează îndeosebi pe fete. Intrarea de la o vârstă fragedă într-un angajament de acest fel le răpește tinerilor șansa la educație. „Sunt mulți care renunță să mai meargă la liceu”, spune Oana. „În studiul meu de caz, am avut două fete care mi-au spus că, pentru ele, acolo se oprește școala. De principiu, se merge pe ideea de patru sau opt clase, la asta se rezumă”. În studiul de caz, Oana a observat că părinții sunt refractari în privința educației, mai ales cei care fac parte din comunități tradiționale din mediul rural. Le este teamă că, odată cu urmarea unei forme de învățământ, copiii lor și-ar pierde legătura cu tradițiile familiei, din dorința de a se integra mai bine în societatea românească. „Am observat o diferență colosală de la sat la oraș. Am mers în satul Buzescu, în care este o comunitate foarte mare de persoane de etnie romă, în principiu căldărari, păstrători de tradiție, port tradițional, limbă. Acolo am discutat cu o fetiță care era sigură că nu mai vrea să continue școala. Am observat că sunt foarte inhibați, au un soi de reticență, nu

Oana Neagu:

***Trebuie să existe o
fuziune funcțională,
să știe unii de alții
pentru a crește gradul
de acceptare...***

vor să zică mai mult pentru a nu periclita imaginea comunității. În Alexandria am vorbit cu persoane dintr-o școală în care sunt foarte mulți elevi de etnie romă, provenite din mahalaua de lângă. Cei de la oraș sunt mult mai deschiși către integrarea în cultura majorității, lucrul acesta se vede atât din atitudinea părinților, cât și în cea a copiilor. Fetele de acolo erau mult mai dezinvolve, mai comunicative, își doreau să continue studiile. Deși proveneau tot din familii tradiționaliste, acestea înțelegeau că nu aveau cum să le țină tot timpul în comunitate.”

Oana mi-a explicat cum acești copii adoptă un mecanism aproape cameleonic atunci când merg la școală, pentru că doresc să se integreze mai bine. Când revin în interiorul comunității, ei continuă să își practice tradițiile, să vorbească în limba romani și să poarte haine tradiționale. Au învățat să se adapteze în funcție de mediul social în care se află. „Există o diferență colosală de la o generație de romi la alta”, spune ea. „Trebuie pusă întrebarea dacă integrarea romilor în societate presupune și abandonarea tradițiilor. Personal, consider că acest lucru este inevitabil, chiar dacă se dorește sau nu. De multe ori spunem că majoritatea nu vrea să integreze minoritatea, dar în foarte multe cazuri și

minoritatea are un soi de reticență la majoritate.”

Programa școlară nu este adaptată la realitățile prezentului din mai multe motive, iar unul dintre acestea este legat de etnie, respectiv cea romă. Istoria romilor este strâns legată de cea a popoarelor cu care au intrat în contact, stând mai mult în penumbră decât în prim-plan. Acest lucru îngreunează procesul de informare academică a romilor cu privire la cultura și identitatea lor.

„Istoria se studiază în clasele primare pentru a da sentimentul de apartenență la un popor, să-ți creze o identitate”, este de părere Oana Neagu. „Consider că romilor ar trebui să li se predea despre ei înșiși pentru a avea o identitate formată în cadrul majorității. Trebuie să existe o fuziune funcțională, să știe unii de alții pentru a crește gradul de acceptare.”

Un alt punct important despre care am discutat face referire la educarea majorității cu privire la minoritate, iar aceasta trebuie să pornească de acasă, dar să continue pe tot parcursul educațional al elevului, lucru care poate fi realizat cu sprijinul ministerelor responsabile, prin institute culturale. „Auzi peste tot de Institutul Cervantes, Institutul

Ionuț Stanciu:

Eu am avut norocul să mă integrez, dar am colegi care sunt de-a dreptul izolați de cei de la limba română.

Francez, și altele de acest fel, dar ERIAC – European Roma Institute for Arts and Culture nu este menționat niciodată”, observă Oana. În ceea ce privește experiența pe care ea a avut-o în mediul școlar sau universitar, aceasta nu a fost influențată de etnia sa, dar părinții i-au insuflat o oarecare responsabilitate și asumare. Mi-a povestit că, mai ales în clasele mici, avea în subconștient ideea că o singură notă mică va fi suficientă ca oamenii să o caracterizeze negativ. „Această gândire s-a schimbat odată cu vârsta, dar la început credeam că o să mă vadă drept «Țiganca aia proastă». Ai mei îmi spuneau că trebuie să învăț de cinci ori mai mult pentru că o să fiu tot timpul desconsiderată că sunt de etnie romă, au fost tot timpul foarte axați pe educație, mi-au insuflat ideea că dacă restul copiilor sunt de 9, eu trebuie să fiu de 10.”

În vârstă de 22 de ani, Ionuț Stanciu este un student de etnie romă la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine (FLLS) din cadrul Universității din București, din localitatea Roseți din județul Călărași. Încă din timpul liceului a dorit să predea limba și literatura română. După absolvire, însă, norocul nu a fost de partea sa. „După ce nu am intrat din prima la Facultatea de Litere, m-am decis să mă duc la

Finanțe-Bănci la Academia de Studii Economice (ASE), dar nu eram pasionat de matematică, așa că m-am retras. Timp de un an, am plecat în Anglia la muncă. Pentru că m-am întors cu o săptămână înainte de înscrierile de la Litere, nu am reușit să mai dau acolo, așa că am ajuns la FLLS, unde singura opțiune viabilă pentru mine, care voiam să predau limba română, era să îmi aleg combinația română-romani”.

Pentru Ionuț, limba romani nu a fost dragoste la prima vedere. Nu era vorbitor nativ și nu s-ar fi gândit vreodată că ar ajunge să studieze această limbă. Îl lega însă moștenirea culturală și etnică din sânul familiei, care îmbină mai multe neamuri de romi: fierari, lăutari și cărămidari. „Știam doar «so keres», «mișto» și să număr până la patru. Și acum am rețineri în a vorbi, îmi place mai mult să scriu și să fac traduceri. Am avut noroc că suntem o secție mică, din 21 de persoane înscrise rămân 13, dintre care vin regulat la cursuri patru-cinci”.

Chiar dacă mai sunt și excepții, în general romii care aleg să urmeze o formă de învățământ superior sunt admirați de familia din care provin. „Părinții mei sunt foarte mândri de mine, sunt primul din neam care a ajuns la facultate”, spune Ionuț. Cei mai

mulți studenți ai secției română-romani se retrag din lipsă de timp; media de vârstă nu este ca la orice altă specializare, unde predomină absolvenți de liceu. La specializarea „Limba și cultura romani” vin persoane care au deja o profesie și fie doresc, fie sunt nevoiți să mai dobândească o specializare. Pentru că vin din toate colțurile țării, le este foarte dificil să urmeze o facultate în paralel cu locul de muncă, iar o secție de învățământ la distanță nu există.

Chiar dacă inițial voia să predea doar limba română, acum este hotărât ca după ce termină facultatea să facă toate demersurile pentru a putea preda și romani, iar acestea nu sunt deloc ușoare. Fiecare profesor care dorește să predea limba romani trebuie să-și deschidă propria catedră, cu cereri la directoratul unității de învățământ, aprobări de la părinți și, bineînțeles, dovada că există suficiente persoane de etnie romă care doresc să-și studieze limba maternă. Tot acest proces poate aduce sau nu rezultate, dar, indiferent de caz, trebuie repetat anual. „Depinde foarte mult de director”, spune Ionuț. „Dacă este rasist și nu vrea să aibă limba predată în școală, se poate opune”. Cunoștințele pe care cei mai mulți oameni le au despre limba romani sunt destul de reduse, chiar și printre colegii lui Ionuț de la alte secții. În general, ei nu știu că romani este o limbă scrisă, că se învață după manuale sau își desconsideră întru totul colegii care o studiază. „Sunt bisericuțe”, a observat băiatul. „Eu am avut norocul să mă integrez, dar am colegi care sunt de-a dreptul izolați de cei de la limba română”.

Locurile pentru romi sunt un lucru benefic pentru persoanele care sunt de această etnie și doresc să meargă la o facultate. Mediul social din care provin nu îi avantajează, iar importanța pe care acesta o are în performanța școlară a elevului este incontestabilă. „Locurile de romi cântăresc foarte mult, la fel și bursa REF (Roma Education Fund)”, spune Ionuț Stanciu. „Fără acestea, numărul de studenți s-ar diminua drastic. Pentru promoția 2020-2021, locurile alocate romilor au scăzut la aproximativ 300, în comparație cu aproximativ 1000 în anul precedent”.

Dar locurile pentru romi în educația superioară nu trebuie să reprezinte singurul efort al statului român pentru o mai bună integrare în societate a

Educația este responsabilă cu integrarea persoanelor de etnie romă în societate. În ecuație intră atât de multe elemente, încât un echilibru este greu de găsit, dar asta nu înseamnă nici pe departe că eforturile în acest sens sunt inutile.

persoanelor de această etnie. Este o nevoie acută de spații în care aceștia să își prezinte cultura, precum un muzeu sau un teatru, este de părere Ionuț.

Educația este responsabilă cu integrarea persoanelor de etnie romă în societate. În ecuație intră atât de multe elemente, încât un echilibru este greu de găsit, dar asta nu înseamnă nici pe departe că eforturile în acest sens sunt inutile. Din toate aceste discuții am înțeles că educarea romilor este o chestiune mult mai complexă decât pare la prima vedere. În afara unor probleme evidente, precum discriminarea și rasismul, am aflat de stima de sine scăzută a elevilor romi, de lipsurile din programa școlară, dar, din fericire, și de persoane care încearcă să îmbunătățească de jos sistemul.

Concluziile autorilor

Andreea Mîță:

Rasismul continuă să fie o problemă majoră chiar și printre cei care fac parte din generația post-decembristă. În timp ce mișcări precum Black Lives Matter din Occident stârnesc reacții în rândul noii generații, la nivel domestic, romii continuă să fie discriminați și marginalizați. Toată această atitudine este dobândită acasă, prin vorbe precum „dacă nu ești cuminte chem țiganii să te ia” sau „te îneci ca țiganul la mal”. Majoritatea acestor zicale au o origine sumbră, datând din vremea robiei romilor. Integrarea romilor în societate este strâns legată de combaterea rasismului, ceea ce poate suna mai degrabă idealist, dar este un obiectiv care poate fi atins doar prin educația ambelor părți, primită atât la școală, cât și în sânul familiei.

Famiile de romi sunt renumite pentru numărul mare de copii pe care îi cresc, în lipsa unor condiții minimale pentru asigurarea unui trai decent, iar când educația sexuală din școli este doar un vis frumos, acest lucru nu se va schimba prea curând. Educația este pilonul principal într-o societate, pe baza căruia aceasta se poate dezvolta și poate aspira la un viitor lipsit de sărăcie și indici ridicați de criminalitate. De multe ori însă, ajunși în sistemul de educație, copiii romi dau față în față cu rasismul care încă predomină în societatea românească.

Andreea Mîță este studentă în anul al II-lea la Facultatea de Istorie a Universității din București, specializarea Relații Internaționale și Studii Europene.

Cosmina Gherghe:

Consider că este important să nu ezităm să vorbim despre părțile întunecate ale istoriei noastre, să încercăm să înțelegem evenimentele și să le acceptăm exact în felul în care s-au desfășurat. Nu ar trebui să fim orbiți de naționalism și de preferințele proprii în procesul reconstituirii istoriei, mai ales când problematica insistă pe subiectul opresiunii unei minorități care a contribuit la existența societății românești. Procesul documentării și interviul cu Ciprian Necula m-au ajutat să înțeleg rupturile dintre români și romi, contractele sociale și economice care au dominat toți acești ani nevalorificați de sistemul educațional și de influențele politice.

Tăcerea și negarea au drept consecință întărirea unei diviziuni între cele două comunități, un impact negativ asupra unității naționale. Este datoria noastră să combatem rasismul în România prin educație, prin recunoașterea elementelor opresive și prin schimbarea mentalității toxice și discriminatorii. Susțin faptul că diferențele culturale și experiențele neplăcute izolate nu definesc o întreagă etnie, iar drumul spre acceptare, chiar dacă pare complex, necesită și renunțarea la incriminare și o înțelegere mai profundă a dificultăților de zi cu zi ale comunității romani.

Cosmina Gherghe este studentă în anul al II-lea la Facultatea de Istorie a Universității din București, specializarea Istorie.

Vali Rupa:

Noi am pornit la drum, în ceea ce privește întocmirea acestui dosar, luând ca exemplu activismul american în ceea ce privește drepturile minorităților, dar cred că nu este greșit să spunem că, deși am avut de-a face cu problema universală a discriminării rasiale, ne-am întâlnit cu foarte multe probleme autohtone. Cea mai importantă dintre acestea, poate, ar fi chestiunea trecerii sub tăcere, o tăcere instituționalizată, a problemei minorității rom: nu citim în manualele școlare despre istoria romilor, iar în filme și în artă, în general (cu mici excepții), nu sunt prezente elemente din viața sau din trecutul romilor.

Totuși, la nivel de reprezentare a acestei numeroase minorități, am putea spune că lucrurile încep să se îndrepte într-o direcție sănătoasă, în sensul că avem de-a face cu tot mai mulți tineri romi care urmează cursurile învățământului superior și tot mai mulți intelectuali și specialiști care luptă pentru drepturile romilor. Drumul este încă lung și anevoios. În condițiile în care abia de 30 de ani ne putem exprima liber părerile despre viața cetății și având în vedere că doar de puțin peste un deceniu suntem parte a comunității euro-atlantice, putem spune că trăsături autohtone precum deschiderea și flexibilitatea nu au atins, încă, nivelul cosmopolitismului de tip occidental.

În Marea Britanie, de exemplu, chiar pe parcursul realizării acestui material, românii englezi au urmat modelul mișcării BLM din SUA pentru a-și susține drepturile deseori ignorate chiar de autoritățile britanice. Potrivit unui articol semnat de Antoine Dewaest pentru G4Media, reprezentanți ai romilor din Regatul Unit consideră că aceștia sunt văzuți drept „cetățeni de mâna a doua”, chiar dacă poliția din Kent a arborat steagul romilor – o acțiune simbolică, dar care ar fi provocat, în schimb, sute de critici.

Pe de altă parte, o zicală americană spune „you have to learn to crawl, before you learn to walk” – trebuie să înveți să mergi de-a bușilea, înainte să înveți să mergi normal. Relația dintre identitatea națională românească și alteritate este, cred eu, încă tributară discursului stereotip, un discurs

Nu citim în manualele școlare despre istoria romilor, iar în filme și în artă, în general (cu mici excepții), nu sunt prezente elemente din viața sau din trecutul romilor.

blocat între „străinii ne sărăcesc țara” și „românul este ospitalier și tolerant”, chiar și atunci când realitatea istorică și, de multe ori, prezentul ne contrazic. Un lucru este cert: deși unele drepturi sunt date de la natură, lupta pentru apărarea lor trebuie să fie constantă, indiferent de societatea în care trăim. Cu toate acestea, cred eu, suntem pe drumul cel bun, iar publicarea unui dosar, precum acesta, care abordează o astfel de temă, într-o revistă de cultură, o dovedește.

Vali Rupa este absolvent al programului de master Istoria Ideilor, Mentalităților și a Culturii de Masă, organizat de Facultatea de Istorie și Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării, Universitatea din București.

Andreea Miță, Cosmina Gherghe și Vali Rupa sunt membri ai proiectului studențesc Atelierul de Analiză a Mentalităților și Culturii de Masă (AMIC), Facultatea de Istorie, Universitatea din București.

Ioan Bolborea, macheta „Monumentului Marii Uniri” (variantă), 2017

Ioan Bolborea, macheta „Monumentului Marii Uniri” (variantă), 2017

arte media științe Așa cum s-a văzut

În prudența pe care o cer condițiile de acum, teatrele au început să facă pași timizi, ieșind în fața publicului cu spectacole în aer liber. Puține sunt, totuși, montările care se pretează la spații deschise, unde scenotehnica este greu de adaptat, iar intimitatea cu spectatorii greu de câștigat.

(Cristina Rusiecki)

Film. Călătoria fantastică a regizoarelor

Adina Pintilie, *Touch me Not*

DINU-IOAN NICULA

O prezență semnificativ mai vizibilă a regizoarelor în prim-plan în această perioadă ne poate determina să folosim sintagma „cinematograf feminin” pentru această etapă a industriei de profil autohtone.

La actuala ediție a Premiilor Gopo, de exemplu, reprezentanta cea mai de seamă a fost Adina Pintilie, cu „Touch me not”. Filmul, distins cu Ursul de Aur în 2018 la Berlin, a devenit eligibil doar acum la premiile Gopo, dat fiind că a avut premiera națională abia după un an. Eligibil... dar nu și ales! Filmul a fost răsplătit doar cu Premiul Gopo pentru debutul în lungmetraj al Adinei Pintilie, ceea ce pare

puțin pentru o operă novatoare în raport cu peisajul cinematografic autohton, ale cărei elemente de regie (vizând coregrafia lucrului cu neprofesioniștii, atât cea emoțională, cât și cea propriu-zisă) ar fi meritat un plus de atenție.

O altă regizoare cu prezență notabilă a fost Anca Damian, cu lungmetrajul „Călătoria fantastică a Maronei”, un respiro după producțiile anterioare semnate de ea, „Cruic sau drumul spre dincolo” și „Muntele magic”, filme care aveau un intens conținut politic. Prezența acestui gen cinematografic a pus încă o dată în lumină paradoxul faptului că, la gala închinată lui Ion Popescu-Gopo, nu este prevăzut niciun premiu pentru animație.

O producție semnată de Mona Nicoară și Dana Bunescu, „Distanța dintre mine și mine”, a fost distinsă cu premiul pentru cel mai bun documentar. Având-o ca eroină pe Nina Cassian, filmul glisează spre o anumită tentă hagiografică, cu background în imaginile de arhivă.

Pe de altă parte, și premiera celui mai recent documentar al Monicăi Lăzurean-Gorgan, „Lemn”, este așteptată cu interes în cadrul ediției 2020 a TIFF, programată la Cluj în prima decadă a lui august.

***Având-o ca eroină
pe Nina Cassian,
filmul glisează
spre o anumită
tentă hagiografică,
cu background în
imaginile de arhivă.***

Monica Lăzurean-Gorgan

***„La Gomera”
poate rămâne un
moment important
în filmografia lui
Porumboiu, prin
construcția barocă,
presărată cu note
vintage, eșafodaj care
susține contrapunctiv
o alegorie a întoarcerii
la virtuțile limbajului
natural.***

Corneliu Porumboiu și palmaresul de la Premiile Gopo

Pandemia a scos gala premiilor Gopo din buna tradiție a organizării acestui eveniment anual în Sala Mare a Teatrului Național din București, care a găzduit-o timp de câțiva ani, preluând ștafeta de la Opera Națională. În istoria ei, care datează din anul 2007, festivitatea nu s-a desfășurat mereu în spații de mare anvergură sau ultracentrale, iată de ce nu a surprins reprogramarea ei (din 28 martie, în 29 iunie) în aer liber, pe Verde Stop Arena. Organizarea a respectat, cel puțin la nivel de intenție, cerințele medicale oficiale, rarefierea pe gazon a invitaților fiind vizibilă, chiar dacă fireștile efuziuni n-au putut fi cenzurate.

Premiile cele mai importante ale acestei ediții au fost adjudecate de Corneliu Porumboiu. Filmul său „La Gomera” este în mod cert evenimentul cinematografic al anului 2019, chiar dacă este singurul lungmetraj cu care regizorul nu s-a întors cu premiu de la Cannes. „La Gomera” poate rămâne un moment important în filmografia lui Porumboiu, prin construcția barocă, presărată cu note vintage, eșafodaj care susține contrapunctiv o alegorie a întoarcerii la virtuțile limbajului natural (printr-un mijloc creat factice, fluierătura). În rolul principal, cel al polițistului corupt care face echilibristică între

Corneliu Porumboiu

mafioții iberici și o procurare autohtonă duplicitară, Vlad Ivanov nu se autodepășește, în schimb evoluțiile feminine sunt remarcabile: Catrinel Marlon (Menghia) ca femme fatale, Julieta Szonyi în rolul mamei eroului și Rodica Lazăr în cel al amintitului om al legii. Rodica Lazăr a și obținut distincția pentru rol secundar feminin. Premiul pentru rol secundar masculin l-a răsplătit pe unul dintre actorii importanți ai tinerei generații, Istvan Teglas, pe care Porumboiu l-a preluat (nedeclarat) cu tot cu personaj din spectacolul hitchcockian „Psycho”, regizat de Iris Spiridon la Teatrul Apollo 111. „La Gomera” rămâne în istoria premiilor Gopo, Corneliu Porumboiu primind distincțiile pentru regie și scenariu, care se adaugă celui pentru cel mai bun film.

Premiile pentru interpretare de rol principal s-au îndreptat către merituozii protagoniști ai unor filme mai modeste: Judith State, femeia pe care noua opțiune de viață a soțului o împinge către adulter în „Monștri.”-i lui Marius Olteanu, și Iulian Postelnicu, deținutul-torționar din „Arest”-ul lui Andrei Cohn. Cu acest film, Andrei Cohn s-a aflat în delicata situație de a nega văditul paralelism cu cazul Gheorghe Ursu, spre a nu amorsa un conflict cu fiul acestuia, intransigent în privința oricărei alte optici decât cea proprie.

Românele vor vota pentru Oscar

Un comunicat al AMPAS (Academy of Motion Picture Arts and Sciences) anunță că, „pentru a dubla numărul de femei și comunități etnico-rasiale

subreprezentate”, a invitat spre a devine membri un număr de 819 artiști și realizatori. Inițiativa a fost lansată încă din 2016, astfel încât nu poate fi suspectată de o rapidă pliere pe comandamentele sociale up-to-date. Pentru noi, vestea bună este că în lista de invitați se află, binemeritat, două cineaste din România, la secțiunea Documentary: regizoarea Monica Lăzurean-Gorgan (menționată cu propriul film „Doar o suflare” și cu „Chuck Norris vs. comunism”, unde a fost producătoare) și Bianca Oana (amintită în comunicat cu filmele pe care le-a produs: „Colectiv” și „Turn Off the Lights”, la care trebuie neapărat să adăugăm „Touch Me Not”). Pe listă mai este și o altă româncă, stabilită peste Ocean, Mihaela Orzea (numele ei figurând pe genericul unor importante superproducții americane), la secțiunea Visual Effects.

Volumul Danei Duma și istoria animației

Centenarul primului film de animație românesc („Păcală în lună”, 1920, regia: Aurel Petrescu) e marcat concret și util prin apariția volumului „Istoria filmului românesc de animație”, publicat la Editura Academiei Române de Dana Duma. Cu o ținută grafică asigurată de materialul ilustrativ, cartea este centrată în jurul figurii tutelare a lui Ion Popescu Gopo, văzut ca portstindardul animației românești în lume, începând cu „Scurtă istorie”, Palme d’Or în 1957. Genul a trecut la noi, la începutul acestui mileniu, printr-un anumit marasm, surmontat prin strădania formativă a lui Radu Igazsag, la catedra UNATC, dar și prin înființarea, în anul 2006, a festivalului Anim’est.

Judith State, *Monștri*.

Teatru.

'89, istoria subiectivă

CRISTINA RUSIECKI

În prudența pe care o cer condițiile de acum, teatrele au început să facă pași timizi, ieșind în fața publicului cu spectacole în aer liber. Puține sunt totuși montările care se pretează la spații deschise, unde scenotehnica este greu de adaptat, iar intimitatea

cu spectatorii greu de câștigat. Când nu se mută în online, teatrele rămân în continuare pradă unei forțate semianestezii. Asta în ceea ce privește ieșitul la public. În rest, creatorii își văd în continuare de treabă și repetă conform planului. Odată încheiate spectacolele, le pun la cutiuță în așteptarea unor vremuri mai bune, când publicul se va putea bucura de ele în condiții optime.

Jurnal de România. 1989

Două dintre proiectele teatrale derulate în luna iulie propun un răgaz de reflecție asupra trecutului, de scrutare a propriei evoluții, a acumulărilor atât la nivel individual, cât și societal. Cu amândouă, regizorii încearcă o analiză, după treizeci de ani, a momentului decembrie '89, prin perspectiva biografiilor și a impresiilor personale ale celor implicați în spectacol. Acumularea de microistorii subiective dau, treptat, imaginea de ansamblu a celor trăite în timpul Revoluției.

TNB, „Jurnal de România. 1989”

În spectacolul de la TNB, care a avut premiera în aer liber, la sfârșitul lunii iulie, regizoarea Carmen Lidia Vidu își continuă ciclul „Jurnal de România. 1989”, abordând, de data aceasta, momentul Revoluției. Cei patru participanți sunt Ion Caramitru, actor care, aflat în mijlocul evenimentelor, are ce să-și amintească despre Revoluție, Oana Pellea, cea care a răspuns apelului adresat de TVR actorilor să vină să

o apere, Florentina Țilea, recitatoarea-copil de poezii patriotice ori de câte ori venea Ceaușescu la Iași, și Daniel Badale, aflat de partea cealaltă a baricadei, ca soldat în timpul serviciului militar, aruncat de armata română în lupta împotriva civililor. Intervențiile live ale acestora sunt dublate de trei apariții video, Germina Nagăț, membru în Colegiul Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS), fostul procuror militar Dan Voinea, cel care a instrumentat inițial „Dosarul Revoluției”, și cunoscutul istoric britanic Dennis Deletant, un expert în materie de comunism românesc. „Teatrul riscă să devină irelevant pentru comunitate”, precizează regizoarea. „Pericolul vanității ne pândește și ne duce la izolare. Nu mai ascultăm decât părerile care le confirmă pe ale noastre. «Jurnal de România. 1989» este felul meu de a spune că «tu faci istoria, atitudinea ta contează»”, declară Carmen Lidia Vidu.

Teatrul Odeon, „Kilometrul zero”

Tot despre Revoluție prin prisma istoriilor personale vorbește și spectacolul Teatrului Odeon, „Kilometrul zero” de Saviana Stănescu, unde regizorul Andrei Măjeri a terminat repetițiile în condițiile generate

de pandemie, cu măști și distanțare socială: „Îmi era tare dor să lucrez. Tuturor ne era. Suntem un grup mic, dar facem un spectacol de sală mare, cu măști, distanțare și mult dezinfectant. E greu să vezi doar ochii actorilor timp de o lună și jumătate, dar cu siguranță e o experiență care ne-a testat limitele artistice”. Regizorul este deja la al doilea spectacol încheiat și pus la conservă, în așteptarea publicului, după montarea „Richard II” de la Teatrul Apollo 111.

O formulă precedentă a textului semnat de Saviana Stănescu a fost prezentată la sfârșitul anului trecut, la Arcub, ca spectacol-lectură. Cum autoarea ține la veridicitate, ea a ținut să schimbe partitura în funcție de experiențele personale, rememorate după treizeci de ani, ale actorilor de la Odeon, Ioana Bugarin, Diana Gheorghian, Nicoleta Lefter și Alexandru Papadopol.

„Spectacolul nostru nu este unul documentar, ci mai degrabă o pledoarie pentru puterea vindecătoare a ficțiunii în situații de criză. M-a interesat dialogul între imaginație și un eveniment traumatic, dar și eliberator pentru o societate întregă. Am încercat să mențin echilibrul dintre părțile dramaturgice și cele poetice, specifice scriiturii Saviane Stănescu, care pe mine mă inspiră foarte mult. Totodată, am încercat, pe cât se poate, să fiu cât mai subversiv posibil, dar subtil, într-o instituție de stat. Sper că am fost curajos”, declară regizorul Andrei Măjeri.

CNDB, „Dance me to the End of... (exerciții, distanțe, apropieri)”

Nu puține au fost dezamăgirile celor care s-au așteptat, după 1989, la o lume dreaptă, curățată de practicile securiste ale regimului comunist, bazată pe democrație și meritocrație. Dar merită să reținem jumătatea plină a paharului. În artele performative, treizeci de ani au însemnat evoluție și progrese importante, schimbări de paradigme și de atitudine, de stil și de structură. Artiștii autentici și-au urmat drumul, au inovat, și-au descoperit tonul și au conceput arta într-o manieră personală. Recenta izolare pare să fi însemnat și pentru coregrafi un prilej de decantare, de autoanaliză și de revizitări. Este cazul proiectului „Arhive în mișcare”, organizat

de Asociația Solitude Project, în parteneriat cu Centrul Național al Dansului București, cofinanțat de AFCN. Proiectul a fost conceput, mărturisește directorul de programe al CNDB, Mihai Mihalcea, alias Farid Fairuz, din „nevoia de a revizita anumite lucrări din istoria recentă a dansului contemporan”. Realizând că „există o ruptură informațională între generațiile diferite de artiști”, cunoscutul coregraf afirmă: „Mi se pare obligatoriu ca la 30 de ani distanță să existe o privire critică asupra trecutului recent din arta românească. Altfel, multe dintre lucrările, spectacolele și gesturile artistice realizate în această perioadă vor dispărea într-o falie de timp tulbure, cele mai multe dintre ele nefiind probabil nici măcar documentate și arhivate cum se cuvine. În acest context în care totul a fost și este încă fragil și supus la presiunea dată de întâlnirea dintre eșecul trecutului, instabilitatea prezentului și șocul viitorului, cred că rolul unei instituții este cu atât mai mult acela de a fixa și crea repere, de a documenta și arhiva, și totodată de a pune în discuție ceea ce se întâmplă”.

Din dorința de a crea legături între artiștii din generații diferite, proiectul „Dance me to the End of... (exerciții, distanțe, apropieri)” implică studenții de la Academia de Dans și Performance de la CNDB în revizitarea unor proiecte care, la vremea respectivă, „au propus noi perspective, noi practici și abordări, noi discursuri și forme”: lucrarea solo semnată de Manuel Pelmuș, „Outcome”, spectacolele „Iluzionistele”, semnat de Mădălina Dan, „8 days a week”, conceput de Eduard Gabia, și „Stars High in Amnesia's Sky”, lucrarea preferată, din tot ce a creat, a coregrafului Mihai Mihalcea, alias Farid Fairuz. În cadrul proiectului, acesta reactivează și contextul apariției: „În dispozitivul scenic actual se amestecă texte, sonorități, imagini și acțiuni, amintiri, istorii personale și colective care sunt rescrise și reactivate performativ de către studenții Academiei de Dans și Performance a CNDB, protagoniștii actualei versiuni a lucrării. Mi-am propus să le aduc în atenție inclusiv care erau subiectele fierbinți pentru cei care ne aflăm în plin proces de lucru. Am vrut să le vorbesc despre temele care ne preocupau, instrumentele cu care lucram, ceea ce ne doream să inovăm sau să testăm, ce ne propuneam să facem” (Mihai Mihalcea).

10 ani de unteatru

Proiectul „unteatru” împlinește un deceniu de existență. Echipa a sărbătorit momentul prin manifestarea tradițională de vară, „Zilele unteatru”, festival ținut, de data aceasta, în aer liber, la Roaba de cultură din Parcul Herăstrău. Mai mult de o mie de spectatori au participat la concerte și la câteva dintre cele mai iubite spectacole din repertoriul unteatru, ca „Domeniul luptei”, cea de-a treia parte din trilogia migrației – un proiect personal al regizoarei Catinca Drăgănescu, apoi, la premiera spectacolului „Noaptea bufonilor”, o versiune scenică proprie a regizorului Alexa Visarion, după texte de Cehov și Shakespeare, cu doi actori de calibru, Marian Râlea și Richard Bovnoczki. Spectacolelor din aer liber li s-a adăugat cel de pe pagina FB, „Proof”, regizat de Andrei și Andreea Grosu.

Acum zece ani, regizorii Andrei și Andreea Grosu, alături de colegii lor actori, înființau un teatru de artă, fără finanțare publică, unde să poată monta și juca spectacolele în care credeau. Cei zece ani de unteatru sunt cel mai bun exemplu că visul artiștilor autentici, dispuși să facă toate sacrificiile de dragul vocației lor, se poate împlini într-o lume liberă. Teatrul lor a devenit repede un nucleu în care tinerii creatori au experimentat, au inovat, și-au găsit traseul artistic. În timp, atrași de magnetismul și de efervescența de la unteatru, li s-au alăturat regizori cu experiență: Andrei Șerban, Alexa Visarion, Andreea Vulpe sau coregraful Gigi Căciuleanu. Pentru oamenii care iubesc teatrul, instituția lor este unul dintre cele mai frumoase cadouri pe care le-au adus cei treizeci de ani de libertate.

Noaptea bufonilor

Arte vizuale. Mai mult postuman

YIGRU ZELTIL

În timp ce asistăm la o relaxare tot mai generalizată numai în virtutea unei resemnări care rimează cu paralizia, galeriile de artă au început să-și redeschidă porțile offline, iar Cătălina Nistor și Dan Beudean au inițiat o publicație colectivă atipică, un ziar fără titlu și fără informații despre artiștii care au contribuit la acesta („numele artiștilor ale căror lucrări sunt publicate se vor afla la sfârșitul anului”).

La Cluj s-a (re)deschis un spațiu în parteneriat cu bucureștenii de la H'art Gallery, Invitro, de unde a fost transmis online vernisajul expoziției pictorului Nicolae Comănescu, „Marea Schemă Generală a Tuturor Lucrurilor”. Amintind de colajele lui Bârlădeanu, titlul este voit înșelător, în sensul în care noile lucrări ale lui Comănescu recurg la desen,

refuzând tocmai lizibilitatea și percepția unitară. În schimb, reminiscentele de scene (reluete din seria sa anterioară de lucrări despre Revoluție) și peisaje urbane nu servesc, până la urmă, decât unei descătușări de energii – aș putea spune, având în vedere texturile, chiar geologice – demnă de pictura americană de la jumătatea secolului trecut... O evoluție interesantă pentru acest pictor, activ deja de peste două decenii pe scena românească. Tot la Cluj, merită amintită „Re:collect_”, expoziția de grup a „colectivei Hydra” din parcul Cetățuia, unde au fost prezentate fotografiile și ilustrațiile a cinci artiști independenți: Beatrice Ionescu, Irina Ionescu, Roxana Emilia Luca, Sofia Iulia Nelega și Ilinca Straton.

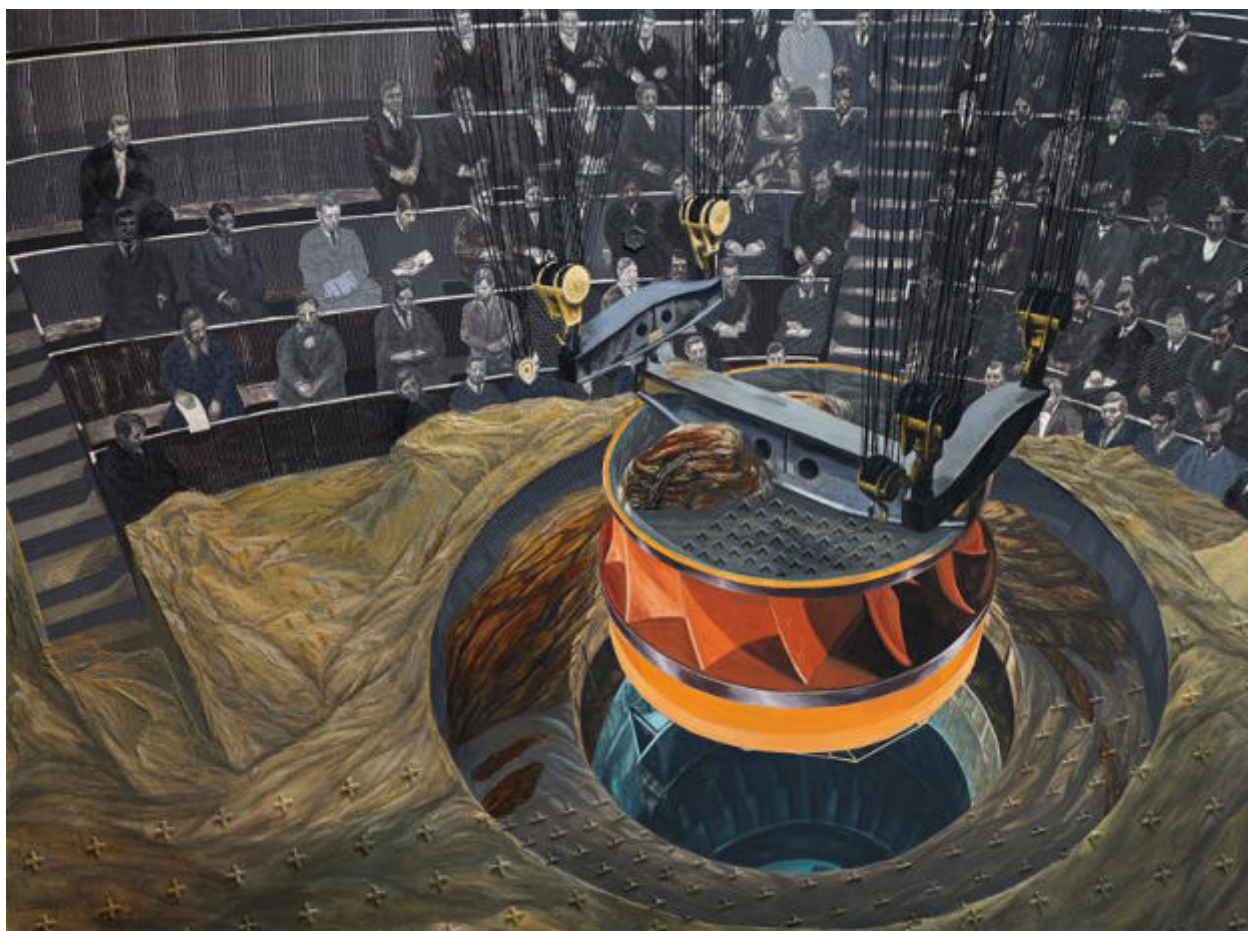
În Timișoara, Sergiu Sas prezintă la galeria Lapsus expoziția „Pixel Afterlife”, unde artistul a adus o selecție de fișiere digitale șterse de pe stick-uri USB și „reanimate” prin programe de recuperare a datelor, reprezentând deșeuri banale sau insolite ale unor activități, inclusiv înregistrări de pe camere de supraveghere și documente intime ajunse la târgul de vechituri – cu alte cuvinte, sugerează artistul, „datele ne pot bântui”...

Cât despre Constanța, s-a întâmplat miracolul ca în luna iulie să se deschidă o nouă „galerie de artă contemporană” (și singura în afară de galeria din Tomis Mall și câteva spații pentru expoziții temporare, cum ar fi la Muzeul de Artă), numită Epicentru și localizată în piața Ovidiu. Dar, spre dezamăgirea mea, noua galerie nu aduce în plus, față de prezențe uzuale din filiala locală UAP, cum este Iulia Pană, decât o serie de nume ce par ivite din zona artei brute, într-o ambianță ce frizează când kitsch-ul, când anacronismul provincial...

În ceea ce privește Bucureștiul, la galeria Laborna, care supraviețuiește de mai mulți ani în cartierul Icoanei, artista de origine constănțeană Cristina Garabețeanu, la vreo 10 ani de la debut, prezintă în expoziția „Omnipotent” o viziune orientată către un neo-expresionism de esență tare, psihanalitic-arhetipală, în care înclinațiile ludice și experimentale

nu sunt prezente decât acolo unde sunt necesare. Exemplară în acest sens este seria de „forme” din ceramică (camera de la parter), tot atâtea alegorii ale unor stadii de dezvoltare și transformare...

Muzeul de Artă Recentă, în cadrul seriei Sejur la MARE, prezintă o lucrare a pictorului Ștefan Ungureanu, „Terraforming through Terraporting” – titlu care, amintește curatoarea Ioana Luna Șerban, trimite la o noțiune popularizată de literatura SF, procesul „terraformării”, de recreare a condițiilor vieții de pe planeta noastră pe o alta. Într-un stil ce parodiază grațios realismul socialist, compoziția reunește, în jurul unei sonde care ar fi dat de apă, siluete așa-zis reprezentative ale omenirii exploataatoare, deja devenite holograme, ca și cum mașinăriile declanșate de oameni pot foarte bine distruge sau funcționa în gol fără aportul omenirii...

Ștefan Ungureanu, *Terraforming through Terraporting* (Muzeul de Artă Recentă) Sursa foto: <http://stefanungureanu.com>

În timpul pandemiei, cei de la Rezidența BRD Scena9 au inițiat un program destinat artiștilor independenților rămași fără activitate, iar primul rezultat, în urma trierii a peste 500 de propuneri (încă o dovadă că asistăm la o bătălie pe resurse mult prea puține pentru artiști), este „Artists Rooms”, cu 37 de proiecte prezentate online la adresa <http://www.fundatia9.ro/artists-rooms>, iar dintre acestea, opt au fost selectate pentru o expoziție offline în spațiul de pe strada I.L. Caragiale. Mai exact, proiectele propuse includ instalații și lucrări multimedia, sound art și video art, muzică,

scrieri beletristice, fotografie și teatru documentar. Unul dintre cele mai interesante proiecte alese, din punctul meu de vedere, este „Contaminare” (Floriama Câdea), ce vizează posibilitatea unui viitor „în care preocuparea pentru crearea de noi forme de viață ar putea depăși eforturile de conservare a celor existente” și constă într-o serie de imagini ce documentează producerea unor culturi vii de mucegaiuri și bacterii printr-o tehnică de bioinginerie medicală, cu rezultate tulburătoare vizual...

Floriama Câdea, *Contaminare* (fundația9, Artists Room)

Anda Pop, *Nonsceno* (fundația9, Artists Room)

Anca Bucur, Sergiu Nisioi, *A worm breeds a dendrolite breeds a prototype* (Grădina Botanică)

În aceeași cheie postumanistă, Anca Bucur și Sergiu Nisioi, prin noul lor proiect, susținut de platforma Quote-Unquote și intitulat „A worm breeds a dendrolite breeds a prototype”, integrează temporar o serie de instalații în mediul Grădinii Botanice din București, unde vizitatorii pot descoperi prin vegetație „organisme cu corpuri moi, membrane fragile și relicve spontane” ce stabilesc „alianțe și înrudiri cu speciile alăturate”, la antipodul sculpturii galeriilor de tip „cub alb”, o intervenție in situ prin obiecte care devin și „agenți biotici”. Dintr-un punct de vedere uman, rezultatele fascinează, înspăimântă și provoacă în moduri inaccesibile artelor plastice tradiționale.

Apropo de inaccesibilitate, cei de la galeria E T A J artist-run space au postat online o serie de fotografii în care se poate vedea, montată pe suprafața unui lac, o ironică galerie cu pereți albi unde au fost aduse lucrări (instalația colectivă se numește „OFFSHORE-WHITE-CUBE”). Nu știu, dar ar fi fost nevoie și de o barcă...

Într-o cu totul altă ordine de idei, artistul, curatorul și excepționalul critic de artă Mircea Nicolae (Ionuț Cioană) și cercetătoarea Ada Hadju au murit recent, în mod regretabil. Absența lor va fi resimțită în câmpul artelor vizuale din România.

Proza. Trei tempouri

NICU ILIE

Puțini sunt autorii care pot scrie, cu note autobiografice, proză în trei acte. Actul 3 ține, nu atât de hotărâre, cât de norocul de a fi longeviv. Dar, întâi de toate, întregul demers e condiționat de puterea de a vedea actul 2 cu detașare, de a trăi alteritatea punctului culminant privit cu seninătate din paginile tot mai slab imprimate ale epilogului.

Anunțat la începutul anului și strecurat, în fragmente, prin publicații și pe site-uri literare, romanul „Hipodrom” al Norei luga a ajuns, în sfârșit, în standurile de la Polirom. Urmează și ebook, cât de curând. „E prima mea carte lucrată”, declarase autoarea născută în 1931, precizând că zecile de volume anterioare, proză, poezie sau memorii, sunt toate tributare dicteului. Adevărul, totuși, e undeva la mijloc. Structura limpede, premodernă, a celor trei capitole este permanent sabotată de firul sinuos, postmodern, aluvionar, al masei textuale. Principiile formaliste ale poeziei prozei sunt subminate de o poetică propriu-zisă și de o contaminare reciprocă permanentă între amintiri și cuvinte.

Născută în București și stabilită (predominant) în București, Nora luga preferă să se reconstituie din întâlnirile sale cu Sibiu, sau Hermannstadt, cum preferă germanista să-l amintească. Cele trei tempouri ale cărții corespund celor trei momente din viață, povestită ca o cursă de hipodrom: copilăria la o școală catolică din cetatea veche, tinerețea unei profesoare de germană repartizată pe Cibin (evocată, totuși, într-un andante tranquillo) și o revenire târzie, a unei bătrâne confuze, care alunecă printre case și locuri care înmagazinează, fără vreo ordine aparentă, amintiri factuale și virtuale de pe o spirală a timpului prăbușită sub propria greutate. Biografic și potențial biografic, indecidabil.

„Poate că locul e cel care-și amintește. Timpul, cel care uită. Locul te-ntoarce, timpul te duce... într-o noapte, nu mai știu, a doua, a patra de Advent, la Ursuline, aveam 12 ani și o farfurioară cu Keks-uri în față. Purtam uniforma de marinar, șepcuța neagră cu fireturi aurii pe cap și insigna Ordinului. Mater Margareta la armoniu 186 și noi în cor cântam «O, Du Fröhliche, O, Du Selige...». Am auzit vocea – Hier bist du Zuhause! (Aici ești acasă!) și de-atunci – Hermannstadtul.”

Editura Cartier propune, sub semnătura lui Ghenadie Postolache, romanul „Canon”. Ecourile formaliste au aici un plan b constituit nu dintr-un oraș, cum era Sibiul, ci din prototipia unui mit antic, filtrat printr-o bucată muzicală celebră, „Orfeu și Euridice” de Christoph Gluck. Întâmplător sau nu, structura romanului e aceeași, în trei acte. Întâmplător sau nu, și aici, ca și la Nora Iuga, există o concurență a timpului cu spațiul. Masa textuală este însă acut contemporană: migrația, de la Chișinău la București în acest caz, cu sincopile ei emoționale și culturale – prezumtiv inerente pentru autor – și o întoarcere nu neapărat târzie, cât tardivă. O fiică își reconstituie tatăl nu din propriile amintiri, ci din fragmentele păstrate în casa și în mediul în care acesta și-a trăit ultimii ani din viață. Dincolo de viziunea conservatoare, abilitatea autorului de a conota mituri esențiale într-o poveste acută, narată totuși destul de alb, dă cărții substanță și deschidere. Pivotală fără ostentativitate, pilda Fiului rătăcitor poate deveni un catabasis, o călătorie în tenebrele propriei ființe, iar Euridice poate fi, în anii noștri, Orfeu. Înainte să devină roman, tema a fost dezvoltată de Ghenadie Postolache ca scenariu pentru un scurt-metraj realizat de Igor Sadovski la Moldova Film.

Printre prozatorii momentului, după triumful din 2019 cu romanul „Cartea numerilor”, Florina Ilis contribuie, cu primul ei volum de povestiri, „Pandemia veselă și tristă”, la uriașul efort online/offline de a salva (literar și artistic) ceva din dramatismul/nemaivăzutul zilelor noastre. Cuvinte ca „epidemie” și „carantină” au lovit din plin și în viteză o societate narcisistă/hedonistă. Inițiativele artistice individuale sau colective dedicate pandemiei, animate de un elan documentar mai mult decât de

***Florina Ilis contribuie,
cu primul ei volum de
povestiri, „Pandemia
veselă și tristă”, la
uriașul efort online/
offline de a salva
(literar și artistic)
ceva din dramatismul/
nemaivăzutul zilelor
noastre.***

o transfigurare artistică propriu-zisă, pentru care încă nu este nici timp, nici loc, au produs deja sute de opere, iar scriitorii, aprioric obișnuiți cu izolarea, au fost printre cei mai productivi artiști. Prozele Florinei Ilis, în ediție broșată și ebook la Polirom, reconstituie, vivace, secvențele din spatele titlurilor seci de pe burtierele jurnalelor de știri: cazuri zero, cadre medicale, familii. Efectul e de Soderbergh, prin tăietura alertă, aproape stroboscopică, și notația nimicurilor.

„[...] abia ce se lumina de ziuă că dimineața se și preschimba, cât ai clipi, în seară și întunericul înghițea toată lumina de la geam, făcându-se noapte și iar dimineață. Mama și bunica veneau să-i dea de mâncare pe rând. Mânca puțin și, în general, bea apă și înghițea un fel de zeamă de legume sau supă cremă. În clipele de conștientă se întreba de ce nu-i trecea oboseala drumului și de ce nu și-a revenit încă. Ar fi trebuit, după un somn bun, să se refacă. La patul ei se perindau mama, tata, bunica cu cărțile de rugăciuni, apoi numai mama. Care era medic și nu se mai dezlipi de la căpătâiul fetei. Îi luase sânge, secreții din gât. Îi administra medicamente și, o dată, i-a făcut o injecție. Îi lua mereu temperatura și tensiunea.”

Poezie și Muzică. O lume fragilă

YIGRU ZELTIL

Înainte de a trece prin noile apariții editoriale (unele dintre ele ar putea chiar să întârzie în librării), nu pot să omit evenimentul reprezentat de instalația (permanentă?) Piațeta Poeților Dispăruți de lângă Biserica Anglicană din București, realizată cu ocazia Street Delivery de către Mugur Grosu, care a lipit pe bolarzii care delimitează piațeta versuri din 74 de autoare și autori, de la junimistele Cugler-Poni și Veronica Micle până la prematur dispăruții Constantin Virgil Bănescu, Adrian Diniș, Mircea Țuglea și George Vasilievici – o adevărată antologie destinată spațiului public, menită să umple simbolic un gol în memoria noastră culturală.

Carta Românească, care și-a sărbătorit anul acesta centenarul cu, printre altele, o nouă ediție Leonid Dimov („Carte de vise”), își continuă seria nouă de volume de poezie cu trei volume. Primul dintre ele, intitulat „Masa de

sărbătoare”, marchează revenirea după 10 ani a poetei Irina Nechit (membră a Uniunii Scriitorilor din România și a Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova deopotrivă). Poeziile ei par să fie și mai tragice și infuzate de arhetipal ca până acum, fără a lipsi ancorele autobiografice. În orice caz, contextul actual, de fragilizare a întregii societății, determină o asemenea poezie să rezoneze și mai puternic:

**„Jucăm într-o horă tot mai mare,
mai înspumată,
sărim, ne stropim, țipăm,
speriem pescărușii,
împrăștiem bancurile de pești,
cine știe dacă vom mai veni și la
anul,
cine știe dacă ne vom mai
întâlni,
poate e ultima dată când ne
ținem de mâini,
poate e ultima dată când ne
bălăcim în mare.”**

(Cercul de apă)

Urmează „Execuții”, un volum nou al lui Aurel Pantea după o serie lungă de antologii. De la „Nimicitorul” (2012) înapoi, poetul s-a dedicat producerii unor poeme mai esențializate, adeseori lapidare, cu un vocabular simplificat, postbacovian. Aceste texte de senectute cuprind lirică erotică, dar și religioasă: „Ocroțește-mă, Doamne Isuse Hristoase,/ de un timp trecut,/ în care crâncene și dureros de vii/ au rămas doar ticăloșiile” („Mon enfer”). Angoasele punitive și depersonalizante par pe alocuri să dea măsura și unei anxietăți politice:

**„chiar tu, draga mea, ai chipul
unei prizoniere
la care au privit lacome câteva
disperări,
cineva ne va înlocui, cineva o să
vină de departe,
urmele noastre vor pleca odată
cu noi,
locul va rămâne curat
pentru frumoasele și tinerele
odrasle ale invadatorului”**

(„[E tare greu, blindajele crapă]”)

Cea de-a treia carte este ediția a doua, după cea din 1991, a „Poemului de oțel”, unicul volum poetic semnat de Viorel Padina. Deși manuscrisul câștigase concursul de debut al editurii și era programat să apară în 1982, nu a trecut de vârful cenzurii, înțesat fiind de rânduri vădit subversive precum: „Se arată semne că vine o vreme când pe la răscruci te descurci și pe litoraluri tot baluri gentili și cogații prin mii de relații” (nu lipsesc nici săgețile în direcția torționarilor săi).

Autorul avea să-și recicleze după 2000 această manieră în diversele sale comentarii de pe Internet, fără a le integra, altfel decât declarativ, în acest

corpus poetic, fiind, în schimb, prezente în addenda mai multe texte timpurii care ar fi putut face parte din volum și care consolidează impresia paradoxală pe care o lasă în retrospectiva „Poemul de oțel”: e o poezie cu multe trăsături comune generației sale (amintind de Iova, Stoiciu sau chiar Cărtărescu, cel altminteri des criticat de Padina), dar în același timp excentrică, nu numai ca ethos.

O poezie ușor atipică pentru generația tânără propune Alexandru Roșu în primul său volum de versuri (după ce a debutat cu un roman în 2012), apărut recent la Paralela 45, „Când ai sufletul plecat”. Uneori biografist, dar filtrat (precum la noii ruraliști), alteori eminamente liric, pare să exceleze în textele erotice:

**„când ți-e frică de iubire
te trezești orb
mut surd paralizat
ți se pare ciudat
cum ceva din tine
să existe atât de mult
în afara ta
încât trăiește
aceeași frică
cu tine”**

(„când ți-e frică de iubire”)

În curând, vor apărea și volume noi îngrijite de editorul Călin Vlasie, dar de data aceasta sub egida editurii Rocart din Pitești. Seria „Opera poetică”, începută la Paralela 45 și continuată la Cartea Românească, revine cu o ediție Simona Popescu; printre celelalte volume anunțate se numără și întoarcerea suprinzătoare a lui Romulus Brâncoveanu, autor debutat la începutul anilor 1990 înainte de a deveni doctor și decan al facultății de filosofie din București.

Diana Miron (sursa foto: dianamiron.bandcamp.com)

Nu în ultimul rând, la editura frACTalia s-a lansat o ediție tipărită a antologiei realizate de Medeea Lancu anul trecut în format electronic, „Arta revendicării. Antologie de poezie feministă” (în disociere netă față de tradiționalele antologii de poezie „feminină”), care a marcat și debutul colectiv în versuri al mai multor autoare tinere din cercurile progresiste, precum artiste Jasmina Al-Qaisi și Veda Popovici sau autoarea de dramaturgie Mihaela Michailov. Da, este un statement politic și literar radical – și o etapă la care era de așteptat să se ajungă și în literatura de la noi. Dar pe larg despre aportul antologiei – cu altă ocazie.

Tot la frACTalia s-a mai lansat o traducere, „Atlasul femeilor biologice”, din poezia tinerei poete slovace Oľga Gluščíková, despre care Mircea Dan Duță afirmă că surprinde „o nouă dimensiune a percepției feminine”, abordând fiziologia femeilor și relațiile interumane prin vocile poetice ale unor personaje diverse.

Diana Miron și un potențial highlight internațional

La Atelier030202 din București, Diana Miron a ținut o conferință despre diverse compozitoare din istoria muzicii așa cum nu se predă în școli (de la muzica medievală până la începuturile muzicii electronice) și și-a prezentat totodată propria evoluția artistică sub spectrul unor mentori predominant masculini, dar și feminini (cum ar fi regretata Ana-Maria Avram), o evoluție nu fără obstacolele unor remarci descurajante, cum ar fi: „draga mea, mult zgomot, puțină muzică” (din partea unui fost profesor). Pe scena bucureșteană, Diana Miron este cunoscută pentru contribuțiile ei la ansamblurile spectraliștilor Ana-Maria Avram și lancu Dumitrescu (Hyperion, PFA Orchestra) și, mai ales, pentru promovarea free jazz-ului și, în urma frecventării unui curs al lui Mircea Tiberian, a improvizației libere ca manieră non-idiomatică în sine, pentru prima dată frecventată la noi (deși cu o tradiție de peste 50 de

ani în spațiul vestic), însă ne-a povestit aici și despre rădăcinile ei în muzica clasică și în jazz, despre cum în copilărie urla „operă din toți plămânii” și cânta chiar și la corzile pianului, ca și despre etapa în care a performat în trupa de metal Tiara sau despre colaborările ei în zona de hip-hop.

Deși nu e preocupată de a fi comercială, nu se consideră elitistă, ci afirmă că toate genurile de muzică ar trebui explorate de către oameni (chiar dacă nu le înțeleg cu totul), nu are prejudecăți stilistice, e deschisă deopotrivă către manele, punk sau diverși compozitori români. Muzicienii de la noi, sugerează Diana Miron, ar trebui să cunoască bine ce vor să facă și să vină cu personalitatea lor în multe zone distincte: „îmi place să văd ce poate ieși din fiecare colaborare”. A insistat asupra faptului că improvizația liberă presupune pentru ea o stare meditativă (de ancorare în prezentul sunetului) și o întâlnire organică (în care partenerii se ascultă și știu când să tacă), nu un aleatorism impus aprioric; îi place să cânte la vioară, pentru că o simte ca pe o „extensie” a ei, un mijloc versatil de a obține diferite registre sonore, dar cântă și vocal, folosindu-se de rezonanța spațiului sau de amplificare și manipulare digitală a vocii.

Luna trecută, pe pagina de Bandcamp a Dianei Miron au fost lansate două înregistrări, una din 2017, în formația And Then This, alături de Sian Brie (chitară electrică), Laurențiu Coțac (contrabas) și Daniel Stanciu alias Minus (electronice), și una din perioada carantinei, în duo (Miron-Coțac). Primul album, „COOP”, este unul de improvizație liberă europeană cu tipice caracteristici: tehnicile extinse ale cvartetului sunt folosite impresionant, însă oarecum risipitor, la o viteză razantă. În schimb, Miron și Coțac au realizat în „PNEUMA” compoziții memorabile, cu o foarte bine încheată atmosferă întunecată, sufocantă: pentru zona muzicii experimentale, e un potențial highlight internațional.

Diverse, atmosferă

Pe o compilație despre care am scris în revista Cultura, „ElectRO - Generations”, descoperisem cu surprindere proiectul The Ghost of 3.13, al lui Mihai Costea din Călărași – producător independent de

... compoziții

memorable, cu o

foarte bine încheată

atmosferă întunecată,

sufocantă...

muzică electronică, mulțumită Internet-ului (de care puțini profită!), pe deplin sincronizat cu arealul occidental. Având deja la activ mai multe materiale discografice, a reapărut de curând cu „Nocturnal”, un mini-album, din păcate, prea scurt pentru cât de bun este. Parțial ambiental, punctat de pian și corzi, parțial IDM într-o manieră mai actuală, destul de atmosferic – deocamdată, piesele acestea sunt un fel de schițe, dar promit viitoare albume și mai interesante.

Celor care simt nostalgie față de muzica electronică progresivă de acum 40-50 de ani, precum Tangerine Dream și Vangelis, le poate fi recomandat proiectul muzical al lui Sztakics István Attila din Sfântu Gheorghe, numit (cam neinspirat pentru era Internet-ului...) Nord. Acesta a publicat recent pe pagina sa de Bandcamp două albume noi, „Linking the Stars” (inspirat de lansarea celebrilor sateliți Starlink) și „Quiet Moments”, acesta din urmă compus din improvizații de factură puțin mai ambientală. Aviz amatorilor de plonjare într-un imaginar (retro) futurist.

În ceea ce privește muzicile de relaxare și răcorire, am descoperit un mini-album, intitulat „Sichtexotica V”, lansat digital și pe vinil de către un producător timișorean stabilit în Germania, cu pseudonimul Hubert Daviz. Nu sunt decât ritmuri instrumentale, de chill-hop și glitch-hop (cu un saxofonist și un trompetist printre invitați), dar e de apreciat că sunt nu numai plăcute, ci și lucrate cu migală (un exemplu: percuția din piesa „Inzomnia”).

Științe. Istorii trecute sau mai recente

AURELIAN GIUGĂL

Spațiul publicistic românesc își are propria-i mecanică. Fără prea mult zgomot, în levantinismu-i specific, viața intelectual-culturală își urmează cursul. Se scrie și se publică cu o anumită ritmicitate și în afara lumilor virtual-facebookiste.

Aieșit recent de sub tipar volumul lui Alexandru Mamina despre cenaclul Flacăra (Alexandru Mamina. 2020. „Cenaclul Flacăra. Istorie, cultură, politică”). Mamina este cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Române, în cadrul căruia coordonează „Atelierul pentru studiul ideilor politice contemporane”. În 2019, ca un preambul la prezentul volum, istoricul a publicat (la editura Academiei) „Morfologia protestului cultural. Romantism, avangardă, folk-rock”. După cum ne

spune însuși autorul, în lumea dihotomică autohtonă, a scrie (non-clizeistic) despre un cenaclu intens prizat în anii 1970-1980 altfel decât în logică binară, „ori – ori”, fie elogios (cenaclul ar fi fost un cadru de relativă libertate), fie în registru de condamnare (manifestare propagandistică, spațiu de manipulare), aduce mai degrabă a erezie. Pe scurt, tertium non datur! De altfel, într-o astfel de logică îngustă, non-productivă intelectual, volumul nu este distribuit de un lanț de librării, într-un exercițiu de anti-logică a raționalității critice. Dar, după cum bine știm, încurcate sunt căile maniheismului românesc postcomunist...

După cum nimerit se exprimă Mamina, în zona științei, a analizei, ar trebui să discutăm doar despre explicație, cunoaștere, eventual adevăr, nu monocromul alb sau negru, bine și rău. Iată de ce, ne avertizează autorul, subiectivismul întreprinderii istoriografice poate fi depășit printr-o metodologie pertinentă și printr-o corectă încadrare specifică, așa încât parti-pris-uri individuale să poată fi ușor surmontate (p. 36). Așadar, excursul epistemologic trebuie să evite tentația laudelor, preocupat fiind „nu atât de oameni și virtuțile ori slăbiciunile, cât despre substanța unei problematice” (p. 37). În acest cadru,

pentru cei interesați de probleme ce vizează istoria comunismului, volumul istoricului Mamina trebuie mai întâi citit, mai apoi criticat sau apreciat, într-un flux al dezbaterilor și polemicilor intelectuale. A-l dezavua sau lăuda avant la lettre este nu doar contraindicat, dar este și trivial.

Au atras atenția și două cărți apărute recent la editura Polirom: Radu Mârza cu „Călători români privind pe fereastra trenului. O încercare de istorie culturală (1830-1930)” și Mirel Bănică cu „Prin România. Carnete de drum”.

„Relații culturale și sociale prin intermediul călătoriilor cu trenul”, așa își prezintă universitarul clujean, Radu Mârza, volumul. Călătoriile cu trenul au fascinat generații. Prin intermediul lor nu doar că ne-am cunoscut țara, contribuind „decisiv la procesul de modernizare în curs de desfășurare”, dar gara, peronul gării, peisajele au însemnat și spații ale melancoliei, sedimentând geologic-afectiv dimensiunea nostalgiilor noastre. Iată de ce nu pot fi decât fascinante reflecțiile (din tren) ale unor călători ca Petrache Poenaru, Ion Ghica, Nicolae Filimon, A. D. Xenopol sau Iosif Vulcan: ce văd ei, „ce vede călătorul de la fereastra trenului? Ce vede călătorul în tren și pe peronul gării? Ce face în tren, cum se simte, la ce se gândește, ce observă și ce nu bagă în seamă?”. Volumul lui Radu Mârza șerpuiește prin această lume a drumurilor de fier, calea ferată, „drumul cel mai drept cu puțință” (Marin Sorescu), ce contribuie și ea la „procesul de luare în stăpânire” a geografiei românești.

În fine, „Prin România. Carnete de drum” e un volum tot de călătorie, dar o peregrinare cu automobilul. Timp de 45 de zile, iulie-august 2019, Mirel Bănică a străbătut țara în lung și-n lat la volanul mașinii sale, autorul fiind animat de redescoperirea țării la 30 de ani de la momentul 1989. A rezultat un volum ce cuprinde reflecții despre reședințele de județ, dar și despre micile orașe sau satele de pe marginea șoselelor. Cum arată România orașelor mici, ce vede Mirel Bănică la Vaslui, Măcin sau Babadag? Cât de mult diferă spațiile geografice din România postcomunistă și ce observații obiective, deseori „colorate de memoria afectivă”, așa cum se spune în prezentarea cărții, se împletesc cu subiectivitatea călător-scriitorului? În contextul abundenței de clișee despre tot felul de Români

***După cum ne spune
însuși autorul, în
lumea dihotomică
autohtonă, a scrie
(non-clișeistic)
despre un cenaclu
intens prizat în anii
1970-1980 altfel
decât în logică
binară, „ori – ori”, fie
elogios (cenaclul ar
fi fost un cadru de
relativă libertate),
fie în registru
de condamnare
(manifestare
propagandistică,
spațiu de manipulare),
aduce mai degrabă a
erezie.***

mai mult sau mai puțin reale, cartea scrisă de socio-antropologul Mirel Bănică (în 2014, acesta a publicat volumul „Nevoia de miracol. Fenomenul pelerinajelor în România contemporană”), fie ea și una de însemnări de călătorie, nu trebuie să treacă neobservată.

Ioan Bolborea, macheta „Monumentului Marii Uniri”, 2017

Despre distopie și escapism

*„În ultima vreme a apărut acuta senzație a
proximității lumii distopice.”*

(Andrei Simuț)

Ioan Bolborea, macheta „Monumentului Marii Uniri”, 2017

Interviu cu Andrei Simuț, critic literar și de film

MATERIAL REALIZAT DE
CRISTINA RUSIECKI

Cuvântul „distopie” se regăsește într-un procent însemnat de prezentări de romane sau de film. Multe dintre studiile dumneavoastră pleacă de la opere centrate pe distopie. Ce rol ocupă distopia în modelele lumii noastre?

Este un cuvânt la modă în ultimii zece ani, care a ajuns chiar recomandare comercială, inclusiv pentru jocuri video, oricum fiind vorba de o revitalizare deplină a unui gen literar, desigur și cu ajutorul filmului comercial. Din păcate, așa cum se întâmplă când folosești prea des un cuvânt, el ajunge să capete

realitate, să fie tot mai vizibil prezent în jurul nostru cu o concretețe care ne poate pune pe gânduri, mai ales când devine un obicei tot mai frecvent decretarea stării de urgență, proces de suspendare a libertăților fundamentale ale individului care mă îngrijorează, indiferent care e motivul pentru care este instaurată. Prin 2011 citeam studiul lui Agamben despre „Starea de excepție” și mi se păruse un concept interesant, dar în același timp distant, pentru că Agamben analiza, pe lângă multe altele, modul prin care ascensiunea lui Hitler a fost posibilă, faptul că nu s-a produs peste noapte, ci a venit (în 1933) după trei ani de situație excepțională (dizolvarea Parlamentului etc). În 2015 am avut șansa de a ajunge la Paris cu o bursă, dar am ajuns tocmai pe când se decretase starea de urgență din cauza atacurilor de la Charlie Hebdo și din nou mi se părea o situație îndepărtată, care în niciun caz n-ar putea reveni și la noi, dar iată că din nou mă înșelam. Inspirat de un vis avut cu un an înainte, dar și de atmosfera stranie care a cuprins atunci orașul al cărui nume îl asociem de obicei cu ideea de libertate și drepturi individuale, am început o nuvelă pe care n-am terminat-o nici azi, fiind mereu contrazis și depășit de fantezia inepuizabilă a realității, cum au fost cele două luni în care am experimentat cât se poate de direct „beneficiile” stării de excepție, dar și marea îngrijorare că, indiferent de cât de democratic se vrea un anumit regim, turnura spre astfel de preludii totalitare se poate produce literalmente peste noapte. A mai căzut o iluzie: cea despre stabilitatea lumii democratice și a inviolabilității drepturilor individuale, garantate de constituție (și cu asta observăm câtă dreptate avea Hannah Arendt să observe că sursa totalitarismului de orice fel este tocmai suspendarea lor... temporară, care poate fi prelungită pe o perioadă nedeterminată, iar în acest timp individul pierde rând pe rând diverse drepturi fără să mai poată protesta).

Acum zece ani încă mai eram convins de o anumită dimensiune aproape „escapistă” a distopiei, de distanțarea lumii descrise față de lumea noastră (cu tot programul ei de critică a unui sistem politic, cu toate aluziile la lumea reală, în care a fost concepută etc.), văzând-o mai degrabă prin asocierea cu genul SF (combinația a fost una de succes, mai ales pentru filmul american al anilor 1960-'70, revitalizată, cândva în jurul anului 2009, cu un imbold dat de criza de

***Acum zece ani încă
mai eram convins de
o anumită dimensiune
aproape „escapistă”
a distopiei, de
distanțarea lumii
descrise față de lumea
noastră...***

atunci). Pe de altă parte, distopia ca gen literar rareori poate subzista într-un regim cu adevărat totalitar, tocmai datorită acestor critici sistematice și precise la adresa unor realități politice (se poate observa raritatea distopiilor românești scrise în vremea comunismului și soarta tragică a unor manuscrise și autori). Până mai ieri, la noi, percepția comună cred că a fost aceea de a plasa tendințele distopice fie în trecut, asociindu-le cu diverse faze represive ale regimurilor politice, fie în viitor, ca derivată din dependența noastră crescândă față de tehnologie (aici, distopicul fiind o sumă de trăsături negative localizabile în istorie, chiar dacă sensul original al termenului trimite la depășirea oricăror ancorări concrete în istorie). Ceea ce cred că s-a schimbat este că în ultima vreme a apărut acuta senzație a proximității lumii distopice, în pofida spaimelor apocaliptice ale virusului, a instaurării aspectelor ei cele mai evidente „aici și acum”, de care nu se mai

Teoriile conspirației nu sunt decât forme de narativizare totalizante a unor aspecte pe care nu le înțelegem, neavând suficiente date, fiind operațiunea de umplere a golurilor, tot o dovadă a importanței narativului în viețile noastre.

poate face abstracție nici în cele mai intime sfere ale vieții private. Paradoxul face că un antidot al distopiei este tocmai apocalipticul, care de multe ori poate aduce prăbușirea diverselor sisteme coercitive. Există însă și exemple destule de sisteme totalitare aduse de catastrofe care le-au precedat, cel mai evident fiind Al Doilea Război Mondial, mai ales în Est.

Teza dumneavoastră de doctorat este construită în jurul romanului apocaliptic. Care dintre mecanismele acestui gen v-au stârnit interesul?

Cuvântul apocaliptic este tot un termen demonetizat de utilizarea intensă în orice context, în orice situație. În vorbirea curentă este invocat în primul rând catastroficul unei situații, prea puțin își mai amintește cineva de sensul lui inițial, acela de dezvăluire, revelație a unor mistere, a unor taine neînțelese până atunci. Importantă este aici posibilitatea interpretării corecte a unor texte complicate. Astfel ajungem la un întreg filon postmodern, foarte bine reprezentat în proza americană a anilor '60-'80 ai secolului trecut de prozatori precum Thomas Pynchon („V” și „Strigarea lotului 49”) sau Kurt Vonnegut, sau europeni precum Umberto Eco (mă refer la „Pendulul lui Foucault”), iar la noi de Alexandru Ecovoiu și de mulți alții, dar aceștia sunt și prozatorii care m-au apropiat pentru mulți ani de romanul apocaliptic. Acesta este un filon care azi pare destul de neglijat față de celălalt, al bio/apocalipselor sau al postapocalipticului cu tendințe distopice, pe care am ajuns să le trăim cu toții. Merită menționat romanul precursor absolut al acestei tendințe, „The Last Man” de Mary Shelley, dar și „Posibilitatea unei insule” de Michel Houellebecq sau „Oryx și Crake” de Margaret Atwood. Iată câteva lecturi perfect potrivite pentru vremuri de pandemie, pasibile să genereze o sumedenie de alte teorii ale conspirației, legate de prezentul virus. Teoriile conspirației nu sunt decât forme de narativizare totalizante a unor aspecte pe care nu le înțelegem, neavând suficiente date, fiind operațiunea de umplere a golurilor, tot o dovadă a importanței narativului în viețile noastre bombardate cu informație.

Considerați că opere de artă în care își fac loc apocalipticul sau ororile comuniste sunt mai ofertante pentru discursul analitic decât unele care jonglează cu realismul de zi cu zi? De ce?

Un critic american făcea distincția dintre prozatori apocaliptici și prozatori domestici, din a doua categorie recrutându-se, la prima vedere, cei realiști. Preferința mea a mers cel mai adesea spre cei dintâi, cu toate că îmi doresc să găsesc romane sau filme care să trateze cât mai realist astfel de subiecte imposibile, un exemplu pentru roman distopic și apocaliptic fiind Margaret Atwood (mai ales cu trilogia „MaddAddam”) sau, pentru film, Lars von Trier cu „Melancholia”, el reușind un salt de la realismul cel

mai frust din primul act, de tip Dogme, la fantezia foarte precisă totuși a imaginilor spectaculoase din ultimul act al filmului. Mărturisesc că în lungul proces de finalizare a cărții despre reprezentările comunismului în roman și în filmul contemporan, proces neîncheiat nici azi, am făcut lungi pauze cu romane de natură total diferită, fie realiste (Scott Fitzgerald), fie ancorate în magia sud-americană, tocmai pentru că subiectul e unul dificil pentru cel care locuiește în el pentru prea multă vreme. De multe ori fascinația pentru un subiect cuprinde deopotrivă groaza și încercarea de a ne explica modul cum se produce această impresie.

Într-unul dintre articole, menționați la un moment dat că „tendința întoarcerii la Poveste, la epicul pur” este tot mai vizibilă în ultimii ani. Cum credeți că se explică această tendință?

Sunt multe cauze pentru această întoarcere la narațiunea clasică, la epic sau la Povestea clară, printre ele ar fi și influența filmului, mai precis a scenariului clasic în trei acte, o întoarcere la vechea ecuație aristotelică din inevitabila „Poetică”, inclusiv la valorizarea de acolo: adevărații creatori sunt cei care depășesc experimentele și plăcerea stilului ultrafinisat spre puterea de a construi o poveste verosimilă și rotundă. Mai este și lipsa timpului, mai precis continua lui fragmentare de care ne izbim mereu și care e compensată la nivel literar de această coeziune și unitate a poveștii, de claritatea ei. Nu întâmplător în comunism se citeau opere postmoderne, fragmentare, experimentaliste, care ar fi cvasi-ilizibile pentru cititorul de acum. Un bun exemplu este faptul că din marea masă de prozatori sud-americani, alegerea pentru reeditare merge mereu spre Márquez și Llosa, parțial Borges sau Casares, în general prozatori ai clarității poveștii clasice, prea rar spre Asturias, azi uitat pe nedrept. Nu știu câtă lume ar mai putea citi azi „Eu, supremul” de Augustus Roa Bastos. Mai este și problema lipsei exercițiului interpretativ, pe care spectatorul și cititorul din comunism îl avea bine pus la punct (obișnuit fiind cu dubla codificare, cu mesajele subversive etc.) și pe care cititorul de azi nu-l mai are, în vremurile excesului de explicitare și de transparentță a mesajului. Este și un mod prin care literatura încearcă să țină pasul cu rapiditatea marelui

***Adevărații creatori
sunt cei care depășesc
experimentele și
plăcerea stilului
ultrafinisat spre
puterea de a construi
o poveste verosimilă și
rotundă.***

povestaș care e cinematograful, cu directețea de acolo, astfel că, așa cum s-a mai observat, romanele tind să devină fie nuvele, fie scenarii cinematografice, uitând de polifonie și suprastructuri, de stil și tehnică sofisticată a narațiunii.

În opinia dumneavoastră, realitatea istorică traumatică, redusă „la un decor, la un sistem de obiecte, la un cadru exotic”, devine încet-încet (doar) subiect literar. Încărcătura tragică se diminuează de la o generație de creatori la alta. Ce viitor credeți că are reprezentarea comunismului în literatura română sau în filmul românesc?

Pe scurt, cred că vom asista la multe opere inspirate fie din latura distopică a realităților comuniste, fie din exploatarea exotismului implicit al acelor ani, un fel de film/roman istoric, interesat cu precădere de aspectele cele mai ciudate și mai senzaționale ale epocii. Ne putem aștepta la felurite exploatări ale subiectului sau ale epocii din cele mai neașteptate

*Intervine și**prezenteismul tot**mai accentuat al**percepției noastre de**azi, un „aici și acum”**foarte pregnant, care**inhibă orice privire de**ansamblu, de sondare**istorică.*

unghiuri. O schimbare a percepției poate avea ca fundament ideea că un regim comunist nu reprezintă cu adevărat un pericol, fiind umbrit de multe alte amenințări ale prezentului. Treptat epoca în cauză nu mai este cu adevărat înțeleasă în dinamica ei de origine, ci doar prin percepția suprafețelor, a obiectelor. Să spunem că tinerii de azi sunt, paradoxal, mai predispuși să înțeleagă orice poveste concepută în perioada interbelică, dar au probleme cu un film precum „Reconstituirea” de Pintilie și aceasta datorită realităților la care operele în cauză făceau referire. Studenții nu au probleme cu distopiile concepute într-un context social similar cu cel de azi, de exemplu cel american al anilor 1960-70, rezonând foarte bine la accentele critice puse acolo, la anxietățile acelor personaje. Paradoxal este că în Occident regăsim diverse exemple de cărți sau filme care revin la critica directă sau voalată a formelor

incipiente de opresiune de azi, un tip de scriitură sau de film care s-ar încadra la prima tipologie de reprezentare a comunismului, așa cum este „2084” de Boualem Sansal sau „Testamentele” de Margaret Atwood, o continuare la „Povestea cameristei”, distopie inspirată parțial și din realitățile noastre din vremea comunismului românesc.

Spuneți că „raportarea la comunism a românilor rămâne în continuare ambiguă și extrem de diferită de la o generație la alta”. Știu multe exemple care atestă inapetența tinerilor pentru tragediile petrecute în comunism. Credeți că, în curând, perioada respectivă riscă să devină doar o curiozitate istorică?

Cred că, pe măsură ce trece timpul, devine tot mai necesară o alfabetizare istorică de bază, dar sistematică și cu detalii concrete ale perioadei 1948-1989. În predarea materiilor de școală ar trebui reintrodus mai accentuat criteriul cronologic, care aduce cu sine și o explicație causal-narativă fără de care nu prea e clar mai nimic din acest amalgam de informații la care tinerii au acces, dar nu le pot înțelege fără o astfel de încadrare. Intervine și prezenteismul tot mai accentuat al percepției noastre de azi, un „aici și acum” foarte pregnant, care inhibă orice privire de ansamblu, de sondare istorică. În opinia mea, pentru tinerii de azi, comunismul a devenit deja o curiozitate istorică, problema este să rămână una de interes, și nu poate rămâne astfel decât dacă tinerilor li se explică legătura cu prezentul, diferențele, dar și modul prin care acest prezent a fost generat de acel trecut. Fără această legătură va rămâne un trecut indescifrabil, total neînțeles. Acesta ar fi și unul dintre rolurile importante ale narațiunii: cel de explicare prin referința la un caz concret, cu sau fără conținut dramatic, iar poveștile de acest fel sunt nenumărate, important este ca tinerii să ajungă la titlurile relevante. Și acest fapt este unul destul de dificil, în absența unor reeditări din scriitorii care ar putea limpezi lucrurile: un exemplu concludent este I.D. Sîrbu și al său fascinant volum de povestiri („Șoarecele B”), carte dificil de găsit azi. Dar și romanele lui Paul Goma: cine citește „Gherla” își face rapid o imagine despre universul concentraționar de atunci.

Care credeți că sunt liniile definitorii pentru această „nouă sensibilitate post-tranziție”?

O șansă pentru păstrarea memoriei trecutului este chiar o trăsătură tipică pentru post-tranzițiile est-europene, descrisă excelent de Boris Buden în „Zonă de trecere”, și anume mania retro, excursia în trecut, chiar dacă una superficială, un fel de turism printre obiecte vechi (oricum, au fost la modă în această perioadă târgurile de obiecte vechi, inaugurarea de muzee, reconstituiri de cartiere dispărute etc.). Vedeam aici o posibilă dorință de escapism din prezent, ce s-ar putea împlini (poate doar parțial) cu excursia într-o epocă atât de diferită, cu mijloacele romanului sau ale filmului (deci accesibilitate mai rapidă), cu evitarea problemelor de justiție retroactivă.

Sunteți critic literar și critic de film. Două arte diferite, două limbaje diferite.

Dimensiunea narativă este un imbold puternic și pentru film și pentru literatură, oricâte experimente am putea gândi pentru fiecare dintre ele, ne întoarcem mereu la fascinația poveștii. Cineva spunea despre cinematograful că ar fi ultimul mare povestitor. Literatura a fost cumva detronată și la acest aspect, ajungându-se azi la un raport inversat față de situația de acum un secol și ceva: pe vremea aceea filmul căuta să se legitimeze prin intermediul literaturii, acum e exact invers: adesea vedem pe coperta unor cărți sintagma „ecranizată în...” ca recomandare forte pentru public. Încă se mai aud reproșuri tradiționale privind faptul că filmul materializează reductiv anumite aspecte ale textului, care ar fi fost altfel umplute de imaginația fiecăruia în moduri mult mai diverse și mai greu de cuprins. Noul val românesc a încercat radicala ruptură a cinematografului de orice surse literare, de politica adaptărilor care dominase filmul românesc în perioada comunistă, evitând programatic orice adaptare după operă literară, dar iată că, pe când ne-am obișnuit cu asta, Cristi Puiu ne surprinde cu o adaptare după Vladimir Soloviov. Povestea noilor valuri se repetă: ca și în cazul Noului val francez sau a mișcării Dogme 95, după radicala despărțire de orice limbaje literaturizante, regizorii s-au întors chiar spre adaptare, forma cea mai directă de dialog între film și literatură.

Dimensiunea narativă este un imbold puternic și pentru film și pentru literatură, oricâte experimente am putea gândi pentru fiecare dintre ele, ne întoarcem mereu la fascinația poveștii. Cineva spunea despre cinematograful că ar fi ultimul mare povestitor. Literatura a fost cumva detronată și la acest aspect...

Andrei Simuț este lector la Facultatea de Teatru și Film, UBB, Cluj-Napoca și doctor în filologie cu o teză despre romanul apocaliptic contemporan. Este autorul studiilor „Literatura traumei. Război, totalitarism și dilemele intelectualilor în anii '40” (Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007) și „Romanul românesc postcomunist între trauma totalitară și criza prezentului” (București, Editura Muzeului Literaturii Române, 2015, versiune online). A publicat și romanul „Calvarium” (Editura Bastion, 2009).

„Starea de fapt de acum reprezintă cumulul multor ani în care nu s-a făcut nimic”

Interviu cu
Tudor-Alexandru Panait,
Romanian Children's Board

MATERIAL REALIZAT DE
CORINA TARAȘ-LUNGU

Cum arată generația ta? Care sunt cele mai mari provocări ale ei?

Ca niște păsări ale căror aripi le sunt tăiate. Mare parte dintre colegii mei au capacități intelectuale foarte ridicate, dar ajung să se plafoneze, atât din cauza mediului școlar, cât și a celui extrașcolar. La școală și în comunitatea din care provin nu li se dă șansa de a evolua, pentru că nu li se spune că pot face mai mult. Dacă le repeți tinerilor că pot face mai bine, atitudinile lor se vor schimba. La nivel general, dacă am adapta educația la ceea ce se cere pe piața forței de muncă și la comunitate, cred că educația nu ar trebui să formeze roboței, cum

se întâmplă în momentul de față, ci ar trebui să formeze în primul rând cetățeni. E nevoie de dorința de a învăța și de a evolua, de formarea de oameni care să își cunoască drepturile și obligațiile pe care le au în societatea respectivă, e nevoie de dorința lor de a cunoaște și de a-și dezvolta aptitudinile pentru a-și urma pasiunile pe care le au în mod natural. În momentul de față, după cei opt ani de școală, elevul are de făcut o alegere nedinamică, între profil mate-info și profil filologic sau educație umanistă. Astfel, elevii, chiar dacă optează pentru un profil sau altul, sunt obligați să învețe la mult mai multe materii, chiar dacă ei vor continua să aprofundeze o singură direcție. Noi ne-am dori ca aceștia

reformă de care se vorbește la nivel de experți și non-experti educaționali să se facă la masă cu toți factorii decizionali și cu toți factorii implicați direct în procesul educațional. E nevoie de o direcție.

Ești președinte al Comisiei pentru integrarea grupurilor vulnerabile și a celor etnice. Care sunt categoriile vulnerabile și cum trec ele peste perioada de acum?

Nu putem vorbi de o reprezentare totală, ci de o prezentare prin majoritate. Avem structuri de la nivel central până la nivel local, care sunt în permanență în dialog cu elevii și care transmit informații de jos

în sus. Categoriile vulnerabile de elevi pot fi elevii cu dizabilități, cei care provin din grupuri minoritare, cei din medii monoparentale, din centre de plasament sau alte medii dezavantajate. În ciuda luptelor pe care le-am avut în cadrul Comisiilor de Dialog Social sau în dialog cu Ministerul Educației, aceste categorii ocupă încă ultimul loc. Ele nu primesc sprijin din partea instituțiilor centrale, ci mai degrabă din partea ONG-urilor. Inițiativele guvernamentale – și așa puține – pentru aceste categorii sunt de obicei realizate în parteneriat cu organizații neguvernamentale. E trist să ne gândim că Guvernul nu poate pe cont propriu să acționeze în favoarea acestor copii, ci are nevoie continuu de sprijin extern.

*Cei din jur ne întrebă
încontinuu când
emigrăm, nu ne
întrebă nimeni ce
vrem să construim
sau ce putem să
îmbunătățim aici,
în țară. Eu îmi calc
constant pe inimă
să nu plec. Nu vreau
să plec. E nevoie și
de oameni care să
rămână și să realizeze
ceva aici.*

De obicei, ne confruntăm cu judecăți de masă: românii sunt..., tinerii din ziua de azi fac/nu fac..., sistemul e de vină... Crezi că putem vorbi de un tip predominant de elev sau de profesor? Cât de juste sunt aceste etichetări când vorbim despre învățământ?

Cred că etichetările au rolul de a ne găsi scuze pentru anumite minusuri pe care le avem. Nu putem să privim spre viitor. Preferăm constant să ne spunem că trecutul a fost greșit și nu avem ce face. O gândire sănătoasă ar trebui să se concentreze pe cum putem să îmbunătățim experiențele trecute pe viitor. E cumva încastrată în ideologia neamului că e ok ca lucrurile să nu aibă un trend pozitiv. De aceea și tema plecatului în afară e constantă în societatea noastră. Cei din jur ne întrebă încontinuu când emigrăm,

nu ne întrebă nimeni ce vrem să construim sau ce putem să îmbunătățim aici, în țară. Eu îmi calc constant pe inimă să nu plec. Nu vreau să plec. E nevoie și de oameni care să rămână și să realizeze ceva aici. E nedrept pentru părinții și străbunii noștri să plecăm fără să luptăm. Cred foarte mult în schimbarea în lanț, nu în rezolvarea de la sine a lucrurilor.

Care e miza examenelor? Care ar trebui să fie?

Pentru mine, Bac-ul a fost o chestie de orgoliu. Am fost tratați cu spatele în această perioadă, nimeni nu a pus preț pe sănătatea noastră psihică, toată lumea ne-a văzut ca pe niște roboți care trebuie să se focuseze strict pe a învăța, nu pe a nu înnebuni. E o lipsă totală de empatie. Nu am avut niciun sprijin din partea școlii. E imoral să crezi că după trei luni de stat în casă poți susține un examen, că poți avea același randament, e imoral să apară o grămadă de așa-ziși experți educaționali care își dau cu părerea. În loc să fim noi întrebați despre ceea ce ne afectează, au fost întrebați acești oameni care nu au nimic în comun cu sistemul. În general am văzut examenele ca pe o luptă cu sistemul, nu ca pe o luptă cu mine însumi sau ca pe o dorință de a lua notă mare. Sistemul trebuie să afle că un elev nu se dă bătut, că, dacă se ambiționează, prin efort și dăruire, elevul poate să fenteze sistemul luând o notă mare împotriva întregului context. Contextul a făcut ca randamentul să fie unul scăzut. Prin randament înțelegem cât de bine a putut elevul să înțeleagă materia și cât de pregătit se simte cu privire la achiziția de informații. Modul în care informațiile au fost livrate, dar și conținutul livrat au fost greu de adaptat pentru mediul online. Nu avem infrastructura necesară pentru această implementare – mă refer și la resursa umană, dar și la cea tehnologică. Degeaba avem aparatura electronică pentru a ține orele online, dacă prestatorul și beneficiarul nu sunt pregătiți să o folosească.

Copiii au lucrat acasă mai mult ca în timpul orelor de curs. Pentru că au fost speriați, nu au știut ce se va întâmpla, de frica necunoscutului, au „pus burta pe carte”. Dacă ar avea parte de atenția profesorului și la școală, copiii ar lucra la fel. Mulți copii au dorința de a învăța, dar nu au sprijinul pentru a face ceva.

Multe pornesc și din modul în care școala comunică cu elevii. Și atitudinea părinților contează foarte mult. Nu de puține ori se întâmplă ca ei să nu raporteze nota la individ, ci la clasă. Sunt copii certați pentru notele proaste, în loc să fie sfătuiți și îndrumați să le îndrepte, să evolueze. Nu e nimic greșit în a greși. Cred că greșit e să ne gândim că elevul trebuie să se adapteze la context. Este normal ca orice copil să merite o șansă.

La nivel declarativ, elevii sunt viitorul, a venit timpul să depășim nivelul declarativ și să fie un status quo faptul că elevii, copiii, nu reprezintă doar viitorul, ei reprezintă și prezentul. Dacă ne gândim la ei doar ca la o masă de viitori angajați, de viitori conducători, de viitori lideri, nu e ok. Trebuie să ne gândim la ei ca la actualii cetățeni, ca la actualii oameni. Atunci îi vom trata cu respect și responsabilitate. Noi, elevii, nu credem că România nu este pregătită de o astfel de alergare de forță. Pe scurt, eu sunt total dezamăgit de lipsa de organizare a guvernului din această perioadă. După toată această perioadă de pandemie, sintagme ca „vom vedea, vom discuta” nu mai sunt justificate.

Noi am propus și propunem constant diferite strategii. Noi facem lobby, dar e greu să facem ceva pe repede înainte. Starea de fapt de acum reprezintă cumulul multor ani în care nu s-a făcut nimic. E greu de crezut că în trei luni reușim să îndreptăm totul, e nevoie de soluții pe termen lung.

Cum poate fi salvată situația sau cum poate fi salvată România? Cu ce și cu cine trebuie început?

În primul rând, totul e corelat cu educația. Dacă nu ai o educație sănătoasă, nu poți să pretinzi că ai orice alt sistem sănătos în societate. Educația nu e un mod prin care ne câștigăm anumite avantaje financiare sau un mod prin care ne rezervăm puterea. Ea e o necesitate la care trebuie să privim cu responsabilitate. Al doilea pas ar fi la nivelul comunităților locale. Să introducem în mentalitatea cetățenilor responsabilitatea socială. Nu înțelegem la nivel de cetățeni cum funcționează comunitatea, de ce e nevoie ca fiecare dintre noi să fie responsabil, iar de foarte multe ori ne enervăm pe ceilalți și pe societate. E nevoie de sentimentul de apartenență la o comunitate. Al treilea pas ar fi și cel mai natural și

***La nivel declarativ,
elevii sunt viitorul,
a venit timpul să
depășim nivelul
declarativ și să fie
un status quo faptul
că elevii, copiii, nu
reprezintă doar
viitorul, ei reprezintă
și prezentul.***

mai simplu de obținut dacă oamenii politici nu ar fi atât de preocupați de interesele personale. Este necesar ca factorii decizionali să își asume o strategie pe termen lung non-politică. Adică oricine ar veni la conducerea țării nu va altera politicile publice.

Pentru tine, viitorul României e optimist sau pesimist?

Cât pot eu să fac, îmi doresc să fac. Dar nu ține de mine.

Tudor-Alexandru Panait este vicepreședinte al Consiliului Național al Elevilor și președinte al Comisiei pentru integrarea grupurilor vulnerabile și a celor etnice. Este membru al Romanian Children's Board și a fost președintele Consiliul Municipal al Elevilor București și Ambasador Junior la Uniunea Europeană.

Ioan Bolborea, macheta „Monumentului Marii Uniri”, 2017

Ioan Bolborea, macheta „Monumentului Marii Uniri”, 2017

George Roth nu se consideră printre oamenii de mare succes în IT: „Sunt oameni foarte valoroși care au vândut firme mari. În Silicon Valley sunt cel puțin 10 români care conduc firme cunoscute în toată lumea. Eu sunt în linia a doua.”

(Teodor Stan)

George Roth

Identitatea de româno-american și articulațiile ei multiculturale

TEODOR STAN

Seria de profile cu membrii marcanți ai diasporei româno-americane ar fi incompletă fără includerea unuia dintre cei mai influenți lideri în domeniul antreprenorial și al investițiilor, care se constituie ca o punte în domeniul informaticii între Silicon Valley și România. George Roth este Consul Onorific al României în San Francisco, din 2007. În țară este cunoscut ca fiind co-fondatorul și CEO, timp de nouăsprezece ani, al companiei Recognos Inc. din San Francisco, cu o filială stabilită la Cluj, iar apoi ca promotor internațional al parteneriatelor tehnologice ale „deacornului” românesc în IT, UiPath. S-a născut, a fost format și a lucrat în Cluj până în 1991, când a emigrat în SUA. În 2006 a fost numit Senator de Onoare al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca și consilier al mai multor organizații ale diasporei. Încă din 1998, a promovat IT-ului românesc în San Francisco, devenind co-fondator al rețelei oamenilor de afaceri româno-americani stabiliți în Silicon Valley, organizație ce facilitează relații între companii din România și SUA.

I-am cerut un interviu pentru a înțelege ce anume (din saga personală a acestui emigrant, cu un bagaj multicultural și multiethnic atât de divers) a dus la structurarea identității sale de româno-american și ce anume determină implicarea sa atât de activă în viața orașului natal, dar și în sprijinul acordat românilor, în special IT-iștilor, recent veniți în California.

Întrebat care parte din bagajul cultural a jucat un rol efectiv în integrarea sa profesională și socială în SUA, George Roth mi-a vorbit despre viața multiculturală a Clujului și șansa educațională primită în orașul natal. „Eu nu am vrut să plec din România niciodată. Tatăl meu, Laszlo Roth, a fost evreu și putea emigra oricând.” Tema plecării din țară apărea des în anii copilăriei, prima opțiune fiind emigrarea în Israel. Mama sa, mezzosoprana Éva László, a fost membru fondator al Operei Maghiare din Cluj. Ea s-a împotrivit plecării.

Ambii părinți erau originari din Arad, ajunși în Cluj tocmai datorită deschiderii Operei Maghiare. Numele de scenă al Évei László descrie, el însuși, o epocă în care identitatea etnică se putea dovedi un joc periculos. Numele din naștere era Eva Hehs (tatăl ei provenea dintr-o familie germană, iar mama dintr-o familie de doctori evrei convertită la luteranism tocmai pentru a evita stigmatizarea). Încercarea Evei Hehs de a lucra la Budapesta în perioada hortistă a fost împiedicată tocmai de această descendență evreiască. Decizia de strămutare în Cluj, din 1947, avea să aducă și ea o adaptare identitară. A fost sfătuită să nu folosească numele evreiesc al soțului, ci prenumele acestuia, care suna maghiar.

În ceea ce privește emigrarea, Éva László nu își dorea să emigreze într-o zonă de conflict, cum era Israelul, și nu dorea ca fiul să ajungă soldat israelian. S-a dovedit a fi un bun argument, în discuțiile de familie, împotriva emigrării. George Roth crede că pentru mama sa dedicația față de profesie a fost minim la fel de importantă. În plus, ea nu era limitată în a călători în blocul de est. Această situație privilegiată (pentru standardele acelor vremuri) și integrarea în viața culturală a Clujului au fost motivele reale ale atașamentului față de comunitatea adoptivă. Oportunitățile vieții culturale și sociale locale aveau să contureze copilăria fiului, care a crescut, după cum spune, „într-un mediu total românesc”.

„Am fost extrem de norocos. M-am născut când trebuia, în prima generație care a avut acces la un liceu de informatică în Cluj. La începutul anilor 1970, România beneficia de pe urma imaginii sale pozitive în Occident, ca urmare a poziției sale împotriva invaziei Cehoslovaciei. Atunci era percepută ca o breșă în blocul comunist și i s-a permis să acceseze tehnologie

dezvoltată în vest. Francezii au oferit României asistență în lansarea informaticii, care a inclus și crearea primelor cinci licee de specialitate. România acelor vremuri ajunsese astfel, destul de repede, la un nivel avansat în domeniu. Liceul din Cluj avea propriul computer”. Ca urmare a acestei conjuncturi de bun augur, George Roth a fost format de profesori din prima generație de informaticieni ai României, toți educați în Franța. Oamenii precum Liviu Negrescu, Vasile Listes, Cornel Seucea, Emil Munteanu, Ioan Rus și alții au format primele generații de informaticieni în țară. Pentru George Roth, cel mai important dintre specialiștii clujeni a fost Vasile Peteanu, care a devenit mentorul lui.

Conjunctura fericită a educației formale, cu impact asupra perspectivelor profesionale, avea să fie complementată de o transformare a atitudinilor sociale față de rădăcinile identitare ale familiei. Tatăl, om de afaceri în perioada interbelică, ajunsese contabil, șeful planificării, cu o reputație impecabilă în perioada comunistă. În sânul familiei existau însă disensiuni pentru că se făceau presiuni ca el să devină membru al partidului comunist. „Aveam nevoie de evrei”, spune George, „dar el a evitat să intre în partid. Se ocupa foarte mult de mine, era pasionat și mă educa, de exemplu, în geografie. Mă ducea la expoziții, la muzeu, și îmi explica multe. Era un om foarte educat, cu o cultură clasică, însă reținut în a se evidenția în public”.

Orientarea către cibernetică a tânărului George a fost o pură întâmplare. Nu știa mai nimic despre acel domeniu și se înscriesese la un liceu industrial, energetic. „Înainte de admitere, profesoara de chimie mi-a spus că se înființează un liceu de informatică pe strada Horea, unde locuim.” La acea vreme, tot ce își imagina despre cibernetică era împrumutat dintr-o emisiune cu păpuși de la TVR, pentru copii. „M-am gândit eu: no, asta sună bine, că am văzut eu cum e cu racheta la MeteorXL5. Nu știam ce înseamnă cibernetică, dar eram interesat de butoane care se aprindeau.” Deși mama sa nu era nici ea membră de partid, ca artistă era iubită de mulți clujeni și, la intervenția ei, dosarul tânărului George a fost înscris la noul liceu. A urmat, după aceea, facultatea la Secția Informatică a Universității Babeș-Bolyai și a primit un post la Centrul Teritorial de Calcul Baia Mare, de unde a fost adus în scurt timp, de către directorul Vasile

Peteanu, la Centrul Teritorial de Calcul Electronic Cluj. Aici a lucrat la atelierul de programare, a predat cursuri de programare și a participat la cercetări operaționale în departamentul de proiectare asistată de calculator, toate înainte de căderea regimului comunist.

În acei zece ani la centrul de calcul, s-a căsătorit cu prima soție și a avut doi copii. Tot în acea perioadă a fost atras de avangarda artistică, avându-l coleg pe Ioan Mușlea, un lider al dizidenței clujene, bun prieten cu Doina Cornea, Paul Goma și Virgil Ierunca. „Familia Mușlea avea o reputație ca familie erudită a Clujului”, spune George Roth. „Tatăl lui Ioan Mușlea fusese profesor și director al bibliotecii universitare. O sală a universității îi poartă numele. Ioan Mușlea organiza în acea perioadă o adevărată mișcare subterană”. Se întâlneau în demisolul casei acestuia, unde „se organizau vizionări de filme străine, predominant filme franțuzești”. Oamenii precum jazzistul Virgil Mihaiu făceau parte din acest cerc de apropiați ce se întrunea adesea la biblioteca universitară franceză. Deși se știau „bine monitorizați” la acea bibliotecă, profesorul Cioară organiza săptămânal „vizionări de filme de avangardă”. Neexistând posibilitatea de a călători în Vest, aceste întâlniri îi confereau lui George Roth o bună racordare la ce se întâmpla în lume.

O prietenă de familie, disidentă, fugise cu un prieten la Budapesta. Implicată în mișcările de salvare a bisericilor puse în pericol de planurile de sistematizare urbană, aceasta vorbise la Europa Liberă, asumându-și riscurile inerente. George Roth a servit ca intermediar pentru ca ea să poată ține legătura cu mama sa, care era urmărită de Securitate. Ca urmare, telefonul lui de acasă a fost pus sub supraveghere și George Roth a intrat în colimatorul Securității, unde a fost chemat și interogat de tatăl unui coleg de clasă al fiului său. Se cunoșteau de la zilele onomastice ale copiilor, dar asta nu a contat de fel. Interogatoriul a fost făcut în prezența unui „colonel care răspundea de centrul de calcul”. Leșit din interogatoriu, George a mers direct la Vasile Peteanu, directorul centrului, căruia i-a povestit totul. Peteanu i-a răspuns că fusese deja sunat de cei de la Securitate și i se lăsase de înțeles că George ar fi devenit informatorul lor. Peteanu a înțeles încercarea de discreditare și izolare a lui George și nu a marșat în sensul dorit de Securitate, optând să-l protejeze. Loialitatea colegială a primat și în timpul revoluției,

când George Roth, împreună cu mulți colegi, a păzit încontinuu centrul de calcul.

Evoluțiile naționaliste de după martie 1990 au dus însă la tensiuni dificil de gestionat pentru informaticianul clujean. „Reprezentanți ai maghiarilor mi-au oferit atunci să mă numescă într-un consiliu al oamenilor de știință de limbă maghiară. Le-am spus că știința nu trebuie să aibă o limbă, că nu pot să mă implic în ceva ce nu cred.” Însă conjunctura tensionată nu avea să îi acorde aceeași libertate de care se bucurase tatăl său în a evita înregimentarea sa politică și identitară. Centrul de cercetare a avut în acea perioadă o colaborare care a inclus un schimb de cărți cu o firmă ungurească (SZUV Budapesta), asociată cu Unisis din Statele Unite. Acel schimb a dus la acuzații publice din partea unui coleg că ar fi „implicat în propaganda maghiară naționalistă”. Spațiul public, sufocant, nu mai permitea decât negarea multiculturalismului și limitarea unidimensională a individului, în termeni etnici exclusiviști.

Imediat după evenimentele din Târgu Mureș a fost chemat să țină prelegeri la o universitate în Danemarca. A ajuns acolo în timpul mineriadei din primăvara lui 1990. Un profesor din Chicago l-a convins atunci să nu se întoarcă în țară, ci să ceară azil politic. A petrecut 3 luni în Danemarca, într-un lagăr de azilanți plin de români veniți de la București, oameni ce fuseseră în Piața Universității, dar și mulți maghiari de la Târgu Mureș, care veniseră cu înregistrări video ale tulburărilor de acolo. A decis totuși să se reîntoarcă în țară, probabil într-o ultimă încercare de a-și salva atât căsnicia, cât și perspectivele carierei în orașul natal. Clujul era totuși locul unde duse o viață pașnică, unde primise o educație și un rost. Însă acea ultimă încercare de salvare a trecutului a eșuat. A fost punct de cotitură. La scurt timp, disidenta pe care o ajutase în anii 1980 „i-a făcut chemare în SUA”, unde a ajuns cu 150 de mărci în buzunar, bani strânși și ascunși de mama sa în perioada comunistă. În primele trei luni a stat în Orange County, aproape de Los Angeles, în casa celei pe care o ajutase și a soțului ei. În acea perioadă, azilanții politici primeau drept de lucru pe loc, așa că George Roth a reușit, cu ajutorul unor români, să obțină slujbe sezoniere. Tot o familie de români (familia Ghibu, venită din Sibiu) i-a dat și o mașină pentru a se descurca, urmând ca George să o plătească

atunci când va avea slujbă. În noua sa viață, supracalificarea și specializarea nu erau ușor compatibile cu oportunitățile momentului. SUA, în 1991, se afla în recesiune, iar slujbele în IT erau o raritate. S-a mulțumit să se angajeze ca vânzător de jucării muzicale pentru un manager chinez și a găsit să stea în gazdă la niște mormoni. Noul său angajator a înțeles însă că George trebuie să își reorienteze cariera către specializarea sa de programator și l-a concediat. Fără resurse materiale, George a plecat în Arizona, la Phoenix, unde locuia Alin Popluca, un bun prieten, fost coleg la Centru de Calcul. Acesta l-a încurajat să își ia un job de consultant pentru American Express.

Educația excelentă primită în România și experiența profesională acumulată s-au dovedit, în cele din urmă, utile. Participarea la viața culturală underground a Clujului îl făcuse să se simtă familiar în cultura americană. „Ce mă atrăgea era ușurința de a vorbi deschis cu lumea, asta mă făcea să nu mă simt străin aici. Faptul că aveai ceva accent nu făcea decât să le placă de tine.” O asemenea acceptare necondiționată a diversității identitare era în contrast clar cu mediul sufocant, exclusivist, din care fugise. America aceluia moment era receptivă față de imigranți și această receptivitate reverbera în viața cotidiană. În Arizona, George Roth și-a făcut cu ușurință amici americani, oameni cu care juca tenis la un club local și cu care a rămas prieten toată viața.

„Cu excepția familiei Popluca, care îmi erau apropiați ca propria familie, nu m-am implicat în «mediul românesc» din Arizona. În comunitatea română nu mă atrăgea nimic pentru că totul se întâmpla în jurul bisericii. În plus, mulți români trăiau ca în România acolo, aveau aceleași povești legate de unguri”. Unele comunități ale diasporei pot fi sufocante și exclusiviste, dominate de lideri care impun celor din comunitate negarea puritană a oricăror altor factori identitari, cu excepția celor prescriși de ei ca fiind autentici. Acest tip de definire a grupului este mai mult un exercițiu de suprimare a individualității decât unul de acceptare, respect și afirmare a individului. Unii imigranți, trecând prin trauma deznădăcinării, simt nevoia apartenenței la un asemenea mediu care oferă siguranță, dar care izolează. Pentru oamenii rezilienți, care cred în sine și în menirea lor, acest tip de comunitate nu poate fi un loc de care să se atașeze. Această formă de

***Această formă de
exclusivism identitar,
de comunitate
închistată, a forțat o
distanțare a lui George
Roth și a întârziat
definirea sa ca
româno-american.***

exclusivism identitar, de comunitate închistată, a forțat o distanțare a lui George Roth și a întârziat definirea sa ca româno-american. Între timp, noua sa slujbă, în domeniul activităților bursiere, îi conferea nu doar o independență financiară, ci și un statut social. Lucrând pentru o companie de software legată de bursă, a avut ideea unui program de curățare de date. Acel produs de „curățătorie de date financiare”, SUMS (Security Universe Management System), a fost primul de acest gen folosit de mari companii, cum ar fi Barclays Global Investors. Expertiza lui George Roth l-a propulsat în poziția de manager de proiect și a fost trimis la San Francisco, plătit adecvat și găzduit într-un apartament dintr-o zonă rezidențială foarte scumpă a orașului, numită Nob Hill.

Unul dintre partenerii de tenis din Phoenix l-a prezentat fratelui său, Larry Stupski, co-fondator și, pe atunci, șeful operațional executiv al Corporației Charles Schwab, dar și președinte de onoare al camerei de comerț a orașului San Francisco. Stupski a insistat ca George să o cunoască pe avocata Dana Beldiman, Consulul Onorific al României în San Francisco, implicată în acțiunile camerei locale de comerț. Reapropierea de mediul românesc a devenit însă palpabilă doar după 1996, când, în timpul vizitei președintelui Constantinescu, George a devenit ad-hoc (în lipsă de alternative) gazda a 35 de reprezentanți ai presei românești care însoțeau delegația politică.

Fără sprijin logistic sau financiar (pentru a-și permite serviciile unei companii de relații publice), misiunea diplomatică a depins atunci de relațiile și implicarea personală a lui George Roth pentru organizarea unui tur în California. Acest tip de implicare s-a repetat cu mai multe ocazii, pentru reprezentații ai diferitelor guverne ale României. Indiferent de coloratura lor politică, ei au beneficiat de poziția sa în rețeaua sa de relații californiene. Acel prim eveniment a fost însă unul cu rol catalizator pentru George. Își aduce aminte observația președintelui Constantinescu la hotel Fairmont, atunci când a fost întrebat cum poate diaspora să ajute țara. Răspunsul acestuia, citat de George Roth, a fost că „puteți ajuta cel mai bine România devenind oameni de succes în SUA. Succesul profesional va aduce reputație pozitivă României”. Încă de atunci, George Roth încerca să convingă firma pentru care lucra să deschidă un birou în România. A reușit în 1998, când, cu ajutorul unui partener, a creat în SUA compania Recognos ca intermediar pentru contractarea programatorilor români. Ocazia a apărut când Fisher Investments (o companie care face investiții pentru „high-net worth individuals”) căuta să dezvolte un sistem de verificare a tranzacțiilor bursiere – sistem ce ar fi garantat compatibilitatea tuturor acestor tranzacții cu regulile legale de operare. Răspunsul lui George Roth a fost că este mai ușor să crezi un sistem care generează corect acele tranzacții decât să le verifici. Le-a propus un partener din Târgu Mureș pentru dezvoltarea acestui proiect (firma Infopulse). Acel contract pentru un sistem de gestionare a tranzacțiilor a permis stabilirea companiei de consultanță Recognos la Cluj în anul 2000. Între timp, parteneriatul cu Fisher Investments a dus la dezvoltarea a încă zece sisteme-cheie și la dobândirea unei reputații care a atras și alți clienți de mare calibru. Datorită acestei tehnologii dezvoltate în România, Fisher Investment a reușit să crească de la 1,5 miliarde de dolari la 120 de miliarde capital, având încă în utilizare o versiune avansată a aceluiași software.

Rămas în San Francisco până în 1998, George Roth nu era la curent cu ultimele investiții în inteligența artificială (AI) făcute în Silicon Valley. Când s-a mutat acolo, a căutat să insufle aceeași dinamică și aceleași direcții de cercetare și dezvoltare și partenerilor săi din Cluj. Din 2000 a început să investească personal și a creat, împreună cu un partener american, Ken Rogers,

și un partener din România, Romeo Macaria, o filială în Cluj. Din 2007, George a devenit fascinat de o nouă tehnologie emergentă din domeniul AI, cunoscută ca „tehnologie semantică”. Deși Recognos rămăsese într-o relație de afaceri cu marele său client, George Roth își investea toate resursele în dezvoltarea unui nou produs (o tehnologie de înțelegere automatizată a documentelor). Găsirea unui investitor american în dezvoltarea acestui produs s-a dovedit însă anevoioasă. Deznodământul a fost cumpărarea produsului de către UiPath în 2018. Acel produs stă la baza noii tehnologii de recunoaștere a documentelor lansată în această primăvară de UiPath. „Tranzacția nu a fost una spectaculoasă”, spune George, dar a permis recuperarea investițiilor și mulțumirea realizării unui produs cu aplicabilitate, „bine văzut în domeniu și în presă. Cel mai important lucru este că tehnologia a reprezentat nucleul pentru această platformă care este dezvoltată mai departe la UiPath.”

Între timp, a mai „pornit câteva startup-uri care au devenit eșecuri, dar care au fost experiențe excepționale pentru cum să nu faci business în Silicon Valley”. George Roth nu se consideră printre oamenii de mare succes în IT: „Sunt oameni foarte valoroși care au vândut firme mari. În Silicon Valley sunt cel puțin 10 români care conduc firme cunoscute în toată lumea. Eu sunt în linia a doua.” Această remarcă m-a dus cu gândul la tatăl său, care nu căuta afirmarea socială, ci prefera să împartă cu fiul său pasiunea pentru lucruri ce meritau a fi expuse în muzee ale civilizației. Să fie oare o coincidență plăcerea lui George Roth de a sprijini tineri din România care vin în Silicon Valley? Mi-a vorbit pasionat de mulți tineri româno-americani care au acum propriile laboratoare. Crede că este vorba de un nou val, o nouă generație a diasporei românești și că elita acestei noi diaspore nu mai este definită de câteva familii cu interese comerciale, ci de o nouă meritocrație intelectuală. Găsește o adevărată plăcere în a-i ghida cu sfaturi pe cei ce ajung la el și în a-i trata pe toți ca pe copiii lui. Faptul că a devenit consul onorific al României nu l-a schimbat. În spatele acelei pălării oficiale stă un adevărat mentor, dedicat acestor tineri.

Ultima mea întrebare a fost legată de sfaturile pe care le-ar oferi celor ce sunt tentați de o carieră și de stabilirea în SUA. Ca răspuns, George Roth a

ales să avertizeze asupra atitudinilor tradiționale românești față de bani: „să nu iei bani împrumut; să cheltuiești doar bani pe care deja i-ai făcut... Acest sfat nu funcționează în Silicon Valley, dacă vrei să faci o afacere serioasă în IT. Aici principiul de bază e să nu îți cheltuiești proprii bani când construiești o firmă, ceea ce e total opus mentalității cu care venim. De ce? Pentru că, dacă reușești să obții un investitor, înseamnă că ai trecut printr-un filtru și ideea ta a fost considerată viabilă.” În același timp, avertizează că America este „o societate extrem de competitivă, un mediu mult mai riscant decât Europa. În America, tu ești responsabil să îți construiești propria protecție socială. Ești atât de liber încât ar trebui să îți fie frică”. Crede că America este o țară în care întotdeauna ai alternative, dar acele alegeri personale te responsabilizează. O societate în care trebuie să te obișnuiești cu instabilitatea. Tocmai de aceea, crede că în situația de imigrant ai nevoie de „cinci ani pentru a te stabili financiar, dacă ești calculat”.

Ca imigrant, trecut prin aceleași cicluri selective ale societății adoptive, împărtășesc opiniile lui George Roth. Este nevoie de ani pentru a defini o nouă atitudine față de resursele de care dispui. Serviciile financiare americane sunt structurate să promoveze iluzia ușurinței de a ieși din condiția ta socială și financiară, de a trăi peste nivelul de venit. Această iluzie vine cu consecințele ei. Societatea vinde „visul american materialist” și mulți cad în iluzia traiului de lux, pe care nu și-l permit de fapt. În special acum, în perioada pandemiei și a incertitudinii socio-economice, cât și a transformării radicale a pieței de muncă, mulți au rămas fără slujbe, o bună parte au încetat să facă plăți curente și, fără venit stabil, sunt expuși unor riscuri mult mai mari decât ar fi într-o societate mai puțin individualistă. Din nefericire, mulți își acoperă costurile curente îndatorându-se și fără a avea rezervele necesare pentru a face față incertitudinii ciclice, intrinsecă societății americane. Frecvent, reproducem, ca prospecte sociale, valorile și atitudinile financiare promovate în familie și în formarea noastră, fără a verifica dacă acestea mai sunt compatibile cu paradigma prezentă a unei societăți care evoluează în ritm accelerat. „Experiența de viață”, care lipsește noului venit, poate duce la marginalizare socială rapidă, la dependență și vulnerabilități majore, fără speranța vreunui ajutor din partea statului sau a mecanismelor de sprijin informal, cum sunt cele ale familiei extinse.

***Crede că America
este o țară în care
întotdeauna ai
alternative, dar acele
alegeri personale te
responsabilizează.***

Societatea americană necesită un om ce tolerează bine riscul, cu toate avantajele și dezavantajele sale. Într-o astfel de societate, existența unor organizații de sprijin reciproc, precum cele comunitare ale diasporei, devine esențială. Totuși, deseori, acestea sunt preocupate mai mult de menirea lor confesională decât de cea de liant social și de sprijin al celor vulnerabili. George Roth mi-a vorbit despre divizarea comunităților (nu doar pe confesiuni de bapțiști sau pentecostali), dar și de istoria plină de disensiuni a bisericilor ortodoxe sub diferite structuri ierarhice rivale. O divizare care afectează capacitatea organizațională de a deservi nevoi reale, în special pentru cei ce nu își definesc în termeni confesionali apartenența la comunitățile de româno-americani. Poate acum, tocmai în această perioadă dificilă, plină de incertitudini, ne putem regăsi capacitatea de a ne afirma apartenența la o identitate culturală prin acțiuni de solidaritate, în termeni incluzivi, laici, care afirmă în deplinătate diversitatea noastră și îndelungata istorie a multiculturalismului și a deschiderii care transformă „străinul” în „prieten”, „coleg” și „mentor”. Uneori cu un înduioșător accent ardelenesc..., amintind de locul unde „ai venit pe lume”.

* În limbaj financiar, un decacorn este o companie start-up care obține un capital propriu de 10 miliarde de dolari. Termenul a evoluat din „unicorn” care, în același jargon financiar, desemnează un start-up care obține, din activitatea proprie, o capitalizare de un miliard de dolari.

Ioan Bolborea, macheta „Monumentului Marii Uniri”, 2017

Ioan Bolborea, macheta „Monumentului Marii Uniri”, 2017

Pentru a înțelege complexitatea și însemnătatea evenimentului din 10 august 2018, este necesar să recunoaștem importanța lui simbolică prin raportare la contextul socio-politic dat. E nevoie să atribuim evenimentului atât ceea ce David Snow și Robert Benford numeau „diagnostic contextual”, cât și ceea ce Hall teoretiza ca fiind „politici ale semnificației”.

(Corina Taraș-Lungu)

Protestele din 10 august 2018

Noduri afective și tehnici de fake news

CORINA TARAȘ-LUNGU

La doi ani distanță de la Protestele din 10 august 2018 din București și din țară, supranumite și „Protestul Diasporei” sau „Diaspora acasă”, unde au manifestat peste 120.000 protestatari împotriva modificărilor aduse de către guvernanți legilor justiției și codurilor penale, precum și împotriva atitudinii clasei politice cu privire la adoptarea acestor schimbări, putem reflecta obiectiv asupra contextului, desfășurării și consecințelor acestui eveniment.

Protestele din 10 august 2018, spre deosebire de altele de până atunci, nu au reprezentat manifestații ale unor mulțimi spontane, ci organizate în prealabil, la inițiativa unor reprezentanți ai diasporei care au obținut aprobare, prin Federația Românilor de Pretutindeni, la data de 20 iulie 2018, din partea comisiei de avizare a cererilor de organizare și desfășurare a adunărilor publice – din care fac parte reprezentanți ai Prefecturii Capitalei, Direcției Generale de Poliție a Municipiului București, Brigadei de Poliție Rutieră, Poliției Locale, Jandarmeriei, serviciilor S.R.I. și R.A.T.B., Serviciului de Ambulanță București-Ilfov, Inspectoratului pentru Situații de Urgență și Primăriei Capitalei.

Pentru a înțelege complexitatea și însemnătatea evenimentului din 10 august 2018, este necesar să recunoaștem importanța lui simbolică prin raportare la contextul socio-politic. Pentru a face acest lucru e nevoie să atribuim evenimentului atât ceea ce David Snow și Robert Benford numeau „diagnostic contextual”, cât și ceea ce Hall teoretiza ca fiind „politici ale semnificației”, pentru a putea identifica pe de-o parte o serie de cauzalități care l-au generat și, pe de altă parte, pentru a putea analiza particularitățile manifestărilor.

Protestele au căpătat amploare odată cu manifestarea unor „nexus”-uri – concept definit ca fiind „noduri afective prelogice, comune unui număr mare de indivizi”. În cazul evenimentului care a avut loc la 10 august 2018, obiectele cu valoare de nexus sunt predominant afectiv non-cognitive – ele nu pot fi neapărat explicate, ci simțite ca reprezentând elemente coagulante ale grupului. Când vorbim despre nexus în cazul „protestului diasporei”, vorbim despre dorința respectării unor valori abstracte precum: libertate, justiție, dreptate, stat de drept ș.a.m.d.

Nexus-urile au caracter colectiv și sunt acceptate de o comunitate într-o anumită conjunctură, mobilizând și reducând diferențele din cadrul unui grup sau dintre mai multe grupuri. Astfel se poate explica nașterea unei comunități compacte de protestatari, care include categorii sociale diferite în toate aspectele sale: educație, profesie, vârstă. Nexus-urile apar în

situații de pericol – în acest caz, modificarea legilor justiției și a Codului penal –, au la bază un anumit concept, sunt caracterizate prin emfază și dezvoltă termeni specifici: „#rezist”, „#corupțiaucide”, „noaptecahoții”.

Una dintre particularitățile nexus-urilor, care se aplică și în cazul evenimentelor din 10 august, o constituie faptul că ele au fost „integrate în reprezentarea socială” (românisme, portretul politicianului român, generalizări politice ș.a.m.d.), ajungându-se ca, pentru explicitarea lor, să fie folosită istoria însăși – de pildă, în cazul nostru, aprecierea gradului de corupție a clasei politice actuale ca fiind o reminiscență a epocii comuniste în spațiul geopolitic românesc; intonarea, la protestele din 2018, a Imnului golanilor fredonat în Piața Universității în 1990; asemănarea violențelor din 10 august 2018 cu mineriadele bucureștene de la începutul anilor '90.

Respingerea emoțională a fost exprimată prin „etichete afective” cu privire la elementele amenințătoare la adresa valorilor grupului, astfel s-au născut apelative emblematice care joacă astăzi rolul de constructe socio-culturale: „PSD, ciuma roșie”, „hoții”, „PSD – corupție” etc.

De asemenea, caracteristic mișcărilor sociale, s-a remarcat existența unor spații de agregare: reale („piața” – Piața Victoriei) sau virtuale (social media), în care au fost vehiculate ideile protestelor, modul în care ele au fost organizate și prin intermediul cărora ethosul manifestațiilor a fost întreținut la cote mobilizatoare. Totodată, specific protestelor desfășurate pe parcursul anilor 2017-2018 în România, remarcăm existența unor rețele latente ale militantismului protestatar reprezentate de diaspora, rețele care vor genera și protestul din 10 august 2018 și care reprezintă grupuri din țările în care sunt active comunități mai mici sau mai mari de imigranți români, pe o perioadă care poate fi mai mult sau mai puțin delimitată în timp.

Prin urmare, protestatarii nu au format atât un grup social, cât o agregare, dat fiind faptul că ei au fost coagulați sub presiunea unei anumite situații politice, fiind determinați contextual să acționeze împreună.

**... 1) sunt orientate
atât către unele
măsuri concrete,
dar au în același
timp caracter difuz,
omogenizând întreaga
clasă politică pe
de-o parte și având
așteptări holistice pe
de altă parte...**

Protestele sunt, în nuce, genul de manifestări care nu apar în sisteme complet închise (repressive) sau complet deschise negocierilor. Ele au un impact în evoluția sistemului politic, creând ceea ce se numește în literatura de specialitate „oportunitățile politice”. Pentru a crea o mișcare socială, societatea civilă trebuie să poată realiza „conversia potențialului” într-o astfel de situație, mai bine spus, trebuie să poată transforma o structură favorabilă de oportunități politice într-o campanie de protest. În cazul protestelor românești pe tema justiției și a codurilor penale, societatea civilă a imputat clasei politice privarea de aceste condiții optime pentru negocieri, ele transformându-se într-o formă de rezistență la adresa clasei politice de la acel moment.

Particularitățile manifestațiilor de stradă care au avut loc pe parcursul anilor 2017 – 2018 – 2019: 1) sunt orientate atât către unele măsuri concrete, dar au în același timp caracter difuz, omogenizând întreaga clasă politică pe de-o parte și având așteptări holistice

***... 2) nu mobilizează
doar o anumită
categorie de persoane
sau anumite grupuri
sociale, indicator al unei
instabilități politice
generalizate, motiv
pentru care discursul
manifestanților
revendică „a fortiori” o
nouă ordine politică.***

pe de altă parte; 2) nu mobilizează doar o anumită categorie de persoane sau anumite grupuri sociale, indicator al unei instabilități politice generalizate, motiv pentru care discursul manifestanților revendică „a fortiori” o nouă ordine politică.

De notat în cazul protestelor pe tema justiției, începute în anul 2017, dar mai cu seamă în cazul manifestațiilor din 10 august, este faptul că participanții nu au aparținut unei anumite categorii sociale sau unui grup de vârstă, ci au fost reprezentanți ai tuturor categoriilor sociale, ceea ce reprezintă indicele unei instabilități politice generalizate, motiv pentru care discursul manifestanților revendică, de cele mai multe ori în astfel de situații (și se confirmă cu atât mai mult în cazul analizat), o nouă ordine politică.

„Protestul diasporei” a reprezentat o revendicare a unui stat de drept așa-zis inexistent, o abundență

de emoții și critici la adresa abuzurilor clasei politice românești și îndeosebi la adresa partidului majoritar din ultimele decade, PSD, căruia i s-a reproșat contribuția la creșterea gradului de corupție și de adâncire a inegalităților sociale, de sărăcire a resurselor statului, generând, astfel, o accentuare continuă a fenomenului de emigrare, problemele grave din sistemele de justiție, educație, sănătate, transporturi ș.a., acapararea aparatului de stat și favorizarea de tip oligarhic a unui personal incompetent, antieuropeanismul și excluderea României din lista statelor europene care împlinesc standardele democratice și liberale dezirabile ș.a.m.d.

A putut fi observată folosirea unor elemente de defăimare colectivă, precum apelativele și scandările din Piața Victoriei și de pe rețelele sociale, ca: „PSD, ciurma roșie”, „hoții”, „DNA să vină să vă ia”, „trădătorii”, „demisia”, „rușine să vă fie”, „justiție, nu corupție” sau chiar injurii, precum: „m**e PSD”, „România – UE, Liviu Dragnea – M**E”.

Astfel, reprezentanților politici le-a fost reproșată imposibilitatea de a îndeplini „așteptările de valoare” ale cetățenilor construite deopotrivă în mod obiectiv – promisiuni ale programului de guvernare asumat de alianța PSD-ALDE în contextul alegerilor din 2017 – sau subiectiv – așteptările personale ale cetățenilor predictibile conform evoluției societății din ultimele decenii.

Discursurile din jurul acestor evenimente, care se remarcă prin hiper-adversitate și printr-un conținut afectiv destul de proeminent, au condus la circularea mai multor știri false în contextul protestelor diasporei. Putem vorbi despre fake news înainte, pe parcursul și după evenimente, iar aceste știri false au legătură fie cu organizatorii manifestațiilor, fie cu desfășurarea lor, fie cu plasarea lor într-un context internațional, astfel încât miza să nu fie una care ține strict de peisajul politic românesc, ci care să facă parte dintr-o conspirație diplomatică internațională.

Idea protestului a aparținut unor români stabiliți în Marea Britanie, Mario Mocan și Doru Gabriel Budulicean, care sunt fondatori ai grupului de Facebook „Diaspora Europeană”. Totuși, autorizația pentru protest a fost depusă de către Federația

Românilor de Pretutindeni, care a fost înființată la Bruxelles, în aprilie 2018, și care a provocat numeroase controverse. Prima dintre acestea s-a născut în jurul președintelui ONG-ului, Emanuel Cioacă, originar din Teleorman și stabilit la momentul protestelor în Londra, fost vicepreședinte al PSD Diaspora, cu un discurs critic la adresa guvernării României, dar fără inițiative notabile de sprijin al românilor din diaspora. Cea de-a doua controversă a fost cererea din 7 august 2018 a Federației Românilor de Pretutindeni de anulare a autorizației protestului din București, motivul invocat fiind acela că nu a primit o confirmare din partea Primăriei Capitalei, ca urmare a comunicării disfuncționale cu Primăria Capitalei, deși aprobarea protestului avusese loc în data de 23 iulie printr-un comunicat oficial al autorității locale.

O altă figură care a fost introdusă în media începând cu 6 august 2018 și promovată intens de către Antena 3 ca fiind inițiatorul protestelor din 10 august 2018 este Ovidiu Grosu, un român plecat în străinătate, care a oferit, în cadrul emisiunii Sinteza zilei, coordonată de Mihai Gâdea, un interviu în care a instigat protestatarii la violențe. Antena 3 a prezentat interviul ca fiind „planul dement: flăcări și sânge” al celui care se autointitulează inițiatorul manifestațiilor din 10 august; mai mult decât atât, el ar fi instigat la violență chiar în fața casei Vioricăi Dăncilă, chiar dacă nu a fost înregistrată nicio plângere și nicio altă declarație în acest sens. În urma acestui interviu, DIICOT se autosizează și îl pune sub urmărire penală pe Ovidiu Grosu, acțiune fără finalitate până în prezent.

Antena 3 a preluat declarațiile lui Ovidiu Grosu: „Eu vorbesc de o revoluție, nu de un protest. (...) Trag acum un semnal de alarmă, un avertisment către forțele de ordine: oricine va încerca să reprime aceste manifestări va fi judecat de Tribunalul Penal Internațional, pentru că avem drept inclusiv să ucidem în aceste condiții” (1) și le-a folosit ca pretext pentru abordările viitoare ale subiectului. Plecând de aici, „marea revoluție” din 10 august 2018 a fost dezbătută de multe ori în platourile Antenei 3 și nu numai, iar protestele au fost banalizate și reduse la unele figuri decadente pe care postul le-a prezentat ca fiind reprezentative pentru manifestații. În jurul

***Dar nu numai
consecințele au
reprezentat țintele
unui obiectiv de
dezinformare, ci
chiar și anunțarea
protestelor a fost
exagerată.***

lor s-au creat episoade conspirative, precum cel din decembrie 2018, când același Ovidiu Grosu susținea că ar fi supraviețuit unei tentative de otrăvire.

Dar nu numai consecințele au reprezentat țintele unui obiectiv de dezinformare, ci chiar și anunțarea protestelor a fost exagerată – de exemplu, postul Kanal D a furnizat știri legate de întoarcerea românilor din diaspora cărora le era asociată o fotografie din China înfățișând cozi imense de mașini care așteaptă la graniță, pretinzând că ea înfățișează realitatea de la Punctul de Trecere a Frontierei Nădlac II. Fotografia era, de asemenea, acompaniată de estimarea unui timp de așteptare în vamă de 2 ore și 30 minute, informând cu privire la faptul că „s-a format o coadă de zece kilometri pe teritoriul Ungariei” (2).

În ziua de 10 august 2018, la ora 23, Jandarmeria începe evacuarea perimetrului din Piața Victoriei, iar modul de intervenție a fost îndelung contestat de societatea civilă, fiind asociat chiar cu mineriadele de

***Discursul oficial
post-eveniment este
extrem de polarizat.***

la începutul anilor 1990. Mai mult decât atât, conform unui comunicat din 21 septembrie 2018 al Biroului de informare și relații publice din cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, este deschisă o anchetă penală în personam cu privire la incidentele din 10-11 august 2018 pentru maiorul Cazan Laurențiu Valentin (la acel moment director general al Direcției Generale de Jandarmi a Municipiului București), comisarul șef de poliție Chirică Mihai Dan (secretar de stat pentru relația cu instituțiile prefectului din cadrul Ministerului Afacerilor Interne), colonelul Cucoș Gheorghe Sebastian (prim adjunct al inspectorului general al Jandarmeriei Române), colonelul Sindile Ionuț-Cătălin (inspector general al Jandarmeriei Române). În data de 3 mai 2019 s-a decis extinderea urmăririi penale în rem întrucât s-a constatat că mai multe acțiuni de restabilire a ordinii publice au implicat acte de violență nejustificată la adresa protestatarilor, fapt care a condus la prejudicierea adunării publice, la încălcarea libertății de exprimare a manifestațiilor și chiar la vătămarea lor.

În intervalul 11-30 august 2018 au fost înregistrate 763 de plângeri penale la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. De asemenea, a fost mediatizat intens, în perioada imediat următoare protestelor, cazul unui bărbat din Turnu Măgurele, Ilie Gâzea, în vârstă de 68 ani, care a murit la 5 zile după participarea la protest. Bărbatul a încetat din viață din cauza unei hemoragii digestive superioare cauzate de un ulcer perforat. Totuși, au fost identificate imagini din timpul protestului în care acesta primea îngrijiri medicale, în Piața Victoriei, pentru o hemoragie nazală provocată de inhalarea de gaze lacrimogene.

Însă, după intervenția SMURD, Ilie Gâzea a respins internarea. Decesul survenit după câteva zile a fost mediatizat ca fiind provocat de aceleași gaze lacrimogene.

Discursul oficial post-eveniment este extrem de polarizat. Președintele Klaus Iohannis condamnă intervenția Jandarmeriei, pe care o consideră asertivă din punct de vedere politic: „Faptul că Guvernul PSD a gazat și a bătut românii mi se pare incalificabil” (3). Răspunsul Ministrului Muncii, Lia Olguța Vasilescu, a fost unul slab diplomatic: „Ca neamț, să vorbești de gazare, trebuie să ai mult curaj” (4), fiind reclamată, fără rezultat, la Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD) de către Uniunea Salvați România (USR).

Liviu Dragnea a susținut că protestele diasporei au fost finanțate din exteriorul țării, făcând următoarele afirmații pentru postul de televiziune Antena 3: „Noi, pe 10 august, am avut suficiente elemente ca să putem vorbi de o tentativă de lovitură de stat. Au fost proteste finanțate din străinătate, săptămâna viitoare vor ieși dovezi, așa am auzit. Au fost organizații tip paramilitar. Sper ca DIICOT și Parchetul General să-și facă datoria față de țară, nu față de un individ, față de grupuri de interese” (5). Acest tip de argumentare a fost etichetată de către Departamentul de Stat SUA, în Raportul privind drepturile omului din anul 2018 pentru România, ca fiind tehnici de dezinformare, liderii politici români neputând să susțină cu dovezi aceste afirmații.

Alte știri false vizează modul în care s-au desfășurat evenimentele, intențiile și caracterul manifestațiilor. De pildă, șeful Brigăzii Speciale a Jandarmeriei și coordonator al intervenției violente a jandarmilor de la protestul din Piața Victoriei, Cătălin Paraschiv, explicând modul în care a decurs intervenția instituției pe care o reprezintă în noaptea de 10 spre 11 august 2018, a afirmat că intervenția în forță a jandarmilor a fost o consecință a faptului că un restaurant Springtime din zonă a fost vandalizat și că echipajul de poliție trimis la fața locului a fost atacat de către protestatari. În fapt, imaginile contrazic afirmațiile colonelului, iar restaurantul s-a dovedit a nu fi fost ținta unor atacuri din partea manifestațiilor. Filmările din perimetru dezvăluie

faptul că echipajul de poliție aflat în zonă a fost lăsat să se retragă pașnic.

Ministrul de Interne, Carmen Dan, în data de 11 august 2018, enunțând într-un discurs cronologia protestelor diasporei, face următoarea afirmație: „Până la ora 22.00 au fost efectuate avertizări sonore, la 22.02 făcându-se ultima somație, interval de timp suficient pentru ca protestatarii să poată părăsi piața” (6), modificând aceste date odată cu apariția sa publică din 19 august 2018, după cum urmează: „La ora 22 și 12 minute a fost efectuată o ultimă somație, acordându-se un interval de timp suficient pentru ca protestatarii să poată părăsi piața” (7). Deși doamna Carmen Dan acuză de neatenție protestatarii cu privire la semnalele sonore și luminoase (8), purtătorul de cuvânt al Jandarmeriei Române, Marius Militaru, a susținut faptul că manifestanții au fost avertizați prin trei semnale luminoase cu privire la intervenția forțelor de ordine, fără a menționa în discursul său semnalele sonore.

De asemenea, același șef de Serviciu Comunicare al Jandarmeriei Române, lt.col. Marius Militaru, a susținut în data de 11 august că jandarmii au demarat la ora 23:11 acțiunea de evacuare a Pieței Victoria, conform ordinului semnat al prefectului Capitalei. Totuși, la finalul lunii august, Speranța Cliseru, prefect al Bucureștiului, a contrazis aceste afirmații, susținând faptul că ea a semnat ordinul de evacuare după ora 12 noapte, când piața din fața Guvernului era deja evacuată.

O altă declarație falsă a doamnei Carmen Dan este cea privind documentele Ministerului de Interne, utile în anchetarea violențelor împotriva protestatarilor din noaptea de 10-11 august 2018, care ar fi fost desecretizate integral la finalul lunii ianuarie a anului 2019. În fapt, procurorii au criticat afirmațiile doamnei ministru, susținând că la finalul lunii martie a aceluiși an mai existau încă documente secretizate ale instituției publice, iar documentele declassificate nu cuprindeau informațiile necesare elucidării situației din timpul manifestațiilor stradale.

Un alt fals care a circulat pe internet l-a avut ca autor pe Raul Pătrașcu, fost consilier de stat pe probleme de sănătate în Guvernul Cioloș, care a vehiculat

***Cele mai toxice
fake news care au
circulat în perioada
protestelor și au
continuat mult după
acestea au fost
legate de așa-zisele
justificări ascunse ale
manifestanților.***

informații, difuzate prin platforma România100, conform cărora inhalarea gazelor lacrimogene poate produce afecțiuni precum pneumonie sau cancer. Trimiterile bibliografice din articol făceau referire la un studiu realizat în ceea ce privește efectele armelor chimice, iar singurul tip de gaz menționat în studiu se referea la cel otrăvitor, folosit pe scară largă. Raul Pătrașcu susținea aceste afirmații speculând faptul că substanțele folosite de Jandarmerie ar fi cel mai probabil de tip CS (o-Clorobenziliden malononitril) și DM (10-Cloro-5,10-dihidrofenasazina) și că ambele fac parte din categoria armelor chimice, făcând în mod nefondat apel la convenția de la Geneva din 1993. Comunicatul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție a confirmat folosirea substanțelor de tip CS și a altora (precum OC – oleoresin-capsicum) în timpul protestelor din 10 august 2018, dar aceste substanțe (implicând și ele reacții adverse) nu sunt din categoria armelor chimice.

Însă cele mai toxice fake news care au circulat în perioada protestelor și au continuat mult după acestea au fost legate de așa-zisele justificări ascunse ale manifestanților. S-a vorbit despre protestele diasporei ca fiind când o tentativă de lovitură de stat,

***Scrisoarea Vioricăi
Dăncilă, care luase
la cunoștință despre
evenimentele din
Piața Victoriei
urmărind canalul de
televiziune Antena3,
după spusele lui
Liviu Dragnea, a fost
un act unilateral de
dezinformare la nivel
politic european și
diplomatic.***

când o revoluție eșuată, când un război între taberele politice.

Incriminat ca fiind instigator la violențe a fost președintele Klaus Iohannis, iar primul-ministru de la acea vreme, Viorica Dăncilă, a afirmat acest lucru chiar într-o scrisoare oficială prin care informa Comisia Europeană cu privire la evenimentele din țară. Scrisoarea a apărut în presa românească la data de 17 august, iar ea exprima o poziție clară a șefului Guvernului cu privire la manifestațiile din 10 august, chiar dacă până în acel moment Viorica Dăncilă nu își susținuse public un punct de vedere cu privire la aceste evenimente. În condițiile în care autoritățile judiciare nu se putuseră pronunța cu privire la cele întâmplate în Piața Victoriei, urmând ca un dosar penal să fie deschis pentru a ancheta modul de intervenție al Jandarmeriei, scrisoarea Vioricăi Dăncilă a fost un act unilateral de dezinformare la nivel

politic european și diplomatic. După spusele lui Liviu Dragnea, premierul României luase la cunoștință despre evenimentele din Piața Victoriei prin intermediul canalului de televiziune Antena 3, însă producea afirmații de maximă gravitate, comunicate Uniunii Europene în mod oficial.

La mai puțin de zece zile după proteste, Mihai Fifor, Ministru al Apărării și vicepreședinte al PSD, susținea că europarlamentarul PSD Dan Nica a fost amenințat cu moartea după ce a propus constituirea unei comisii parlamentare pentru anchetarea desfășurării protestelor din data de 10 august. Afirmația nu a fost întărită cu dovezi sau plângeri penale în urma așeziselor amenințări. De altfel, propunerea de înființare a unei asemenea comisii a fost avansată de către deputații PNL și USR, iar proiectul a fost respins, la începutul lunii septembrie, de PSD și aliații săi.

Tot la mai puțin de zece zile de la protestele diasporei, Ministrul de Interne Carmen Dan dezinformează public cu privire la intervenția Jandarmeriei, susținând faptul că „ultrașii au folosit manifestații pașnici drept scut uman, de aceea nu au putut interveni jandarmii” (9), aspect care face și acum obiectul cercetării penale a inculpaților din dosar. Altfel spus, ministrul nu își păstrează o poziție de imparțialitate dezirabilă unui om politic în astfel de circumstanțe, ci propune un verdict propriu, așa cum a acționat și în ziua imediat următoare a protestelor, când a oferit publicului o interpretare subiectivă, fără să aștepte raportul de intervenție de care urma să dispună MAI: „Toți cetățenii au avut ocazia să vadă cum se desfășoară astfel de intervenții de restabilire a ordinii publice în orice alt stat democratic. Orice om normal care a urmărit evenimentele de aseară a putut constata că intervenția în forță a fost justificată de provocările și violențele acelor huligani” (10).

Un alt exemplu de confuzie și dezinformare este modul în care viceprimarul Aurelian Bădulescu asociază protestele din 10 august cu „bătăile de stradă de tip Belfast” (11), făcând referire la bandele de adolescenți care au fost inițiatori ai mai multor violențe din ultimii ani în capitala Irlandei de Nord. În cazul Irlandei de Nord există dovezi clare cu privire la premeditarea unor astfel de dispute stradale, pe când, în cazul protestelor diasporei, nu există dovezi

conform cărora au existat grupuri de instigatori care să fi acționat conform unui plan prestabilit. Singurul indiciu care ar conduce la această concluzie ar putea fi anunțul Jandarmeriei conform căruia în Piața Victoriei și-au făcut simțită prezența, în seara de 10 august 2019, membri ai unor galerii de fotbal care au avut implicări anterioare în episoade violente. Cu toate acestea, asemănarea dintre Belfast și protestele din 10 august este una nefericită, cele dintâi nefăcând parte din categoria manifestațiilor societății civile cu caracter politic și prezentând un grad de criminalitate care nu s-a regăsit în cazul protestelor din Piața Victoriei. Comparația este una exagerată, construită astfel încât să producă panică, Belfast fiind relevant în memoria colectivă pentru cazuri de hărțuire a minorităților românești locale. Asemănarea dintre cele două situații avea deci scopul de a provoca o reacție de respingere a manifestațiilor din 10 august prin apel la argumente emoționale, bazate pe conflictul anterior dintre români și irlandezi.

Un alt fake news care a circulat începând cu finalul lunii august 2018 a fost cel legat de tentativa de asasinare a lui Liviu Dragnea în luna aprilie 2017, când patru străini ar fi avut ca misiune lichidarea liderului de partid. În ziua de 21 august 2018, conducătorul PSD discută în emisiunea „100 de minute” cu Alessandra Stoicescu, la postul de televiziune Antena 3, despre acest plan eșuat în urmă cu mai bine de un an. Autorul planului ar fi fost „un om celebru în lume”; întrebat de moderatoare dacă acel „om celebru” este George Soros, Dragnea a răspuns voalat: „Nu mă gândesc la Soros, el se gândește la mine. Dar nu știu dacă aici era treaba asta” (12). A doua zi, liderul PSD a dezmințit posibila implicare a miliardarului Soros în încercarea de a-l asasina. Și la acel moment, dar și în anul următor (mai 2019), Liviu Dragnea a susținut că există o anchetă deschisă cu privire la această tentativă de asasinare a sa și că în cadrul aceluși dosar există chiar declarații ale terților care susțin această ipoteză, însă existența unui asemenea dosar penal a fost dezmințită de DIICOT.

Un moment de o deosebită importanță în peisajul românesc de la finalul lunii august 2018 este reprezentat de scrisoarea trimisă de către fostul procuror federal și primar al orașului New York,

***Un alt fake news care
a circulat începând
cu finalul lunii august
2018 a fost cel legat de
tentativa de asasinare
a lui Liviu Dragnea în
luna aprilie 2017, când
patru străini ar fi avut
ca misiune lichidarea
liderului de partid.***

Rudolph Giuliani, la momentul acela avocatul lui Donald Trump, președintelui Klaus Iohannis, președintelui Camerei Deputaților, Liviu Dragnea, președintelui Senatului, Călin Popescu Tăriceanu, și premierului Viorica Dăncilă. Scrisoarea era redactată în nume personal și exprima îngrijorarea pentru modul în care investițiile străine în România erau periclitate de excesele Direcției Naționale Anticorupție (DNA), condusă de procurorul-șef Laura Codruța Kövesi, și avertiza cu privire la existența unor „protocoale secrete” semnate de către instituții precum Înalta Curte de Casație și Justiție a României; Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție și Consiliul Superior al Magistraturii cu Serviciul Român de Informații (SRI). Giuliani îndemna la acordarea amnistiei pentru cei care au avut de suferit în urma încheierii acestor protocoale și legitimizează Guvernul de la București, a cărui importanță în lupta împotriva abuzurilor în serviciu o întărea (13). Ulterior, Rudolph Giuliani a recunoscut faptul că a fost plătit de către o firmă de consultanță globală – Freeh Group – pentru a trimite acea scrisoare Președintelui și pentru a face lobby

**... două deepfake
news-uri care s-au
înradăcinat în
discursul oficial al
guvernanților și în
unele mass media
aservite lor...**

pro-Guvern. Acest episod rămâne o premieră în peisajul politic românesc, o revelație cinică, anunțând potențialul uriaș al fenomenului dezinformării.

Există însă o categorie aparte de fake news pe care o putem analiza cu precădere în cazul protestelor diasporei, este vorba despre două deepfake news-uri care s-au înradăcinat în discursul oficial al guvernanților și în unele mass-media apropiate de guvern: 1) justificarea problemelor României și implicat a nemulțumirilor societății civile prin existența unui stat paralel format din serviciile secrete, DNA, Poliție, vămi, ANAF, Garda Financiară, procurori sau judecători și 2) susținerea din umbră a afaceristului miliardar George Soros pentru protestele civile și finanțarea statului paralel.

Realități subversive: statul paralel

Termenul „statul paralel” (eng. „deep state”) provine din peisajul socio-politic turc, când, la începutul anilor 1990, pe fundalul unor conflicte care durau de mai bine de un deceniu, activiștii anti-kurzi au folosit termenul pentru a se legitima în fața poporului. Forma premergătoare a statului paralel este, conform opoziției turce, Comitetul Unității și Progresului (CUP), căruia i s-a alăturat Mustafa Kemal Atatürk și care ar fi practicat o politică subversivă și conspirativă deopotrivă.

Totuși, terminologia de stat paralel („derin devlet”) ar fi fost pentru prima dată folosit sub această formă

după accidentul de la Susurluk, din 3 noiembrie 1996, când trei pasageri ai unui autoturism au murit și unul a supraviețuit; decedații erau fostul șef adjunct al Departamentului de Poliție din Istanbul, un ucigaș plătit ultranaționalist, înscris pe lista roșie a Interpolului, și iubita lui, iar supraviețuitorul era un membru al Parlamentului, lider al unei gărzi kurde. Deși reacțiile media au fost numeroase, existența unor structuri subversive în Turcia nu a putut fi dovedită până când, după aproximativ un deceniu de la acest incident, au avut loc mai multe evenimente care au demonstrat faptul că există o organizație infiltrată în special în Forțele Armate Turcești, fiind chiar deschis un dosar penal în acest sens sub numele de „cazul Ergenekon”. În 2013, șeful Statului-Major al Armatei, generalul İlker Başbuğ, a primit pedeapsa de închisoare pe viață, în dosar fiind inculpați alte 275 de persoane. Sentința a venit ca urmare a încercării de răsturnare a guvernului premierului Tayyip Erdoğan din 2003-2004. Cazul a fost rejudecat în 2016, când Curtea de Apel a decis că existența rețelei nu a putut fi demonstrată, iar, prin urmare, incriminările sunt incerte.

Aceeași idee de rețea teroristă latentă în spațiul turcesc a fost în centrul dezbaterilor în vara lui 2016, când a avut loc o tentativă de lovitură de stat în urma căreia peste 100.000 persoane au fost concediate sau suspendate din funcții și peste 50.000 au fost arestate.

În Statele Unite, termenul a început să fie vehiculat cu precădere după momentul 11 septembrie, când unii analiști au argumentat influența statului paralel în desfășurarea tragediei din toamna anului 2001 (14).

Peter Dale Scott scrie despre așa-numitele „deep politics” – practici politice, realizate în mod deliberat sau nu, care sunt mai degrabă reprimite decât aduse la cunoștința publicului (15). Mai mult decât atât, Dale Scott face conexiunea între asasinarea lui John F. Kennedy din 22 noiembrie 1963 și aceste practici parapolitice, care includ și categoria crimelor organizate; Comisia Warren este incriminată ca desfășurând investigații inechitabile cu privire la moartea provocată a președintelui american (16).

Începând cu alegerile prezidențiale din 2016, s-a dezbătut din ce în ce mai mult pe tema statului

paralel în Statele Unite. Teoria esențială care gravitează în jurul acestui concept în spațiul nord-atlantic este așa-zisa relație dintre Hillary Clinton și structurile paralele care includ CIA, NSA, agenții de intelligence, cu sprijinul Biroului de Control al Sistemului Valutar și al Rezervelor Federale și al agențiilor federale FBI și DOJ. Eșecul democrațiilor în alegerile din 8 noiembrie 2016 ar fi generat o reală propagandă a statului paralel cu rolul de a fixa o nouă ordine mondială și de a-l destitui din funcție pe Donald Trump prin cultivarea unor fake news-uri precum intervenția rusă în procesul alegerilor prezidențiale.

În România, statul paralel a fost un leitmotiv în ultimii ani, în contextul alterării peisajului politic românesc. Referiri la acest concept apar în România abia în toamna lui 2017, când Călin Popescu Tăriceanu, la acel moment Președintele Senatului României, îi adresează Președintele țării, Klaus Iohannis, o scrisoare în care face următoarele afirmații: „Ați afirmat azi că în România nu există nici forțe oculte, nici forțe subterane și nici stat paralel. Ba există, domnule președinte, iar dumneavoastră sunteți produsul acestor forțe, având rolul de a executa întocmai și la timp planurile oculte ale «statului paralel». [...] Afirmația mea, că «statul paralel» există, se bazează pe foarte multele dezvăluiri extrem de concrete, cu subiect și predicat, făcute de personaje care au cunoscut din interior mecanismele malefice ale sistemului.” (17). Iar scrisoarea se încheie astfel: „Vă promit, domnule președinte, că, în ciuda faptului că nu fac bine politicii promovate de dvs., mă voi lupta în continuare împreună cu toți oamenii de bună credință pentru demantelarea «statului paralel», pentru aflarea adevărului despre mecanismele acestui sistem și a participanților la uzurparea puterii alese democratic la alegeri.” (18).

În următoarea jumătate de an, motivul statului paralel a fost prezent în numeroase discursuri ale reprezentanților politici. În februarie 2019, Liviu Dragnea vorbește despre statul paralel ca fiind „o caracatiță cu ramificații inimaginabil de largi, (care n.a.) a sugrumat dezvoltarea României și a frânt destine” (19), formată din membrii serviciilor secrete, angajați ai Poliției Române, ai ANAF-ului, lucrători din vămi, din Garda Financiară, procurori

***După două zile,
Liviu Dragnea revine
și acuză Uniunea
Europeană și NATO cu
privire la înființarea
și finanțarea statului
paralel.***

sau judecători. La mitingul PSD din 9 iunie 2018, statul paralel a fost o temă majoră a discursurilor, liderii coaliției PSD-ALDE afișând chiar un simbol grafic al său, cu conotații din zona detectiv-polițistă. Vinovat pentru instituirea statului paralel ar fi fost „sistemul Băsescu”, ai cărui complici ar fi rămas încă la conducerea unor instituții, dintre care face parte și procurorul-șef DNA, Laura Codruța Kövesi. După două zile, Liviu Dragnea revine și acuză Uniunea Europeană și NATO cu privire la înființarea și finanțarea statului paralel. În mod progresiv, la finalul aceleiași luni iunie, liderul PSD a anunțat, în urma unui CEx, că statul paralel „va fi zdrobit” și că modificările codurilor penale se vor face prin ordonanță de urgență.

Cu o zi înaintea de protestele diasporei, Liviu Dragnea a declarat pentru România TV că scopul lor este să aere statul paralel și așa-numita luptă anticorupție. Pe 11 august vicepremierul Paul Stănescu descria protestele ca fiind „o bătălie între statul de drept, reprezentat prin organele sale, organismele sale legale, și tentaculele ale statului paralel” (20). În perioada următoare, liderii politici au declarat război statului paralel ca răspuns la manifestațiile ample de stradă „manipulate de forțele obscure”, ajungând să facă distincția între opoziție, justiție și servicii, „care judecă preferențial cetățenii”, și coaliția PSD-ALDE, „care reprezintă legea”. Reprezentanții puterii majoritare vor ajunge chiar să acuze statul paralel pentru disfuncționalități administrative,

de la menținerea Mecanismului de Cooperare și Verificare (MCV) până la lipsa autostrăzilor și chiar la anchetarea liderului PSD – „Liviu Dragnea a devenit un pericol pentru statul paralel, iar dosarul său este strict politic” (21).

George Soros și finanțarea externă a protestelor

George Soros este o figură maniheistă care apare cu recurență în mentalul colectiv românesc, dar și european sau internațional, evocată cu ritmicitate în discursurile politice ale multor lideri politici în situații dificile. În ultimul deceniu, Soros este considerat un economist, afacerist, activist politic și filantrop care deține o mare influență asupra ordinii politice și capitaliste internaționale.

În Statele Unite, Soros se remarcă printr-o campanie defăimătoare la adresa administrației Bush (2001 – 2009), climaxul fiind reprezentat de poziția sa fermă împotriva intervențiilor americane din Irak și Afghanistan. Pe fundalul acestor conflicte, dar inspirându-se din dinamica diplomației internaționale, Statele Unite îl consideră pe miliardarul Soros încă din 2010 o amenințare la economiile mai multor națiuni, printre care și a celei americane. În spațiul nord-atlantic, figura lui Soros devine însă demonică odată cu ascensiunea lui Donald Trump, care îl acuză pe acesta de susținerea financiară a taberei democrate în contextul alegerilor prezidențiale din 2016. Argumentele lui Trump se extind din 2017 (anul investiției) și până în prezent la acuze precum susținerea stângii politice, finanțarea protestelor de stradă împotriva numirii judecătorului Brett Kavanaugh la Curtea Supremă, susținerea caravanelor de imigranți să ajungă în Statele Unite ș.a.

După ce a devenit miliardar speculând o fluctuație a lirei sterline în 1992, Soros a fost considerat de mulți ca fiind cel care a ruinat banca Thaiandei, eveniment care a atras după sine criza financiară asiatică din 1997, care a afectat state precum Thailanda, Malaysia, Indonezia, Filipine, apoi Coreea de Sud, Hong Kong, China, Rusia, Brazilia și, mai târziu, Japonia și Statele Unite. Tot la nivel mondial, Soros este acuzat de primul ministru Benjamin Netanyahu că ar fi susținătorul campaniei publice israeliene prin care este condamnată inițiativa guvernului de a

deporta migranții proveniți din Eritreea și Sudan. În Uruguay, Soros a fost prezentat ca fiind magnatul din spatele legalizării drogurilor, aceleași afirmații fiind susținute și în presa din Columbia. Tot în Columbia, președintele Iván Duque este prezentat în presă ca fiind o marionetă a miliardarului evreu George Soros. În 2018, în Slovacia, primul ministru Robert Fico îl invocă pe George Soros ca fiind responsabil de cele mai ample proteste din țară de după căderea comunismului din 1989, imputându-i destabilizarea economiei și susținerea președintelui Andrej Kiska. În Albania și Macedonia criticile la adresa miliardarului s-au transformat în 2017 într-o „luptă împotriva Soros-izării țării” (22). Mai mult decât atât, în Macedonia a luat naștere în 2017 organizația „Stop Operation Soros”.

Lideri politici precum Erdoğan sau Putin au criticat modul în care Soros a contribuit la „dezbinarea unor națiuni” (23), considerându-l o reală amenințare la adresa securității naționale. Cea mai dură reacție la influența lui George Soros a fost cea din Ungaria, unde a fost aprobat setul de legi anti-imigraționiste „STOP Soros” (24) și unde Universitatea Central-Europeană, fondată de miliardar, a fost închisă, iscând proteste de amploare în Budapesta.

Până și Facebook a contribuit la escaladarea acuzelor contra lui Soros, acuzându-l pe acesta de complot împotriva companiei. De asemenea, în 2018 numele lui Soros a fost implicat în disputele legate de ieșirea Marii Britanii din Uniunea Europeană, acesta susținând cu sume importante grupurile anti-Brexit.

În spațiul românesc, toată simbolistica continentală și globală care gravitează în jurul personalității lui George Soros a fost preluată – în sens pozitiv sau negativ – în discursul politic și în reprezentările media încă din 1989, odată cu vizita pe care acesta a avut-o în România, imediat după căderea regimului comunist, ea fiind restructurată imagistic și explorată progresiv începând cu anul 2010.

Așadar, portretizat la începutul anilor 2000 ca fiind marele filantrop (25) care investește în România, promovând politici de incluziune a romilor în societatea românească, George Soros devine odată cu anul 2010 „regele Europei de Est” (26) de

a cărui ascensiune „toxică” (27) se discută. Numele său a revenit în prim-plan odată cu episodul Roșia Montană, când George Soros a fost acuzat că a sponsorizat protestele țăranilor locali contra exploatării miniere a zonei. Din 2013 și până în 2017, când subiectul Roșia Montană a fost unul extrem de important în ordinea de zi a discuțiilor, societatea a fost polarizată în două tabere, cea a „ONG-iștilor”, anti-exploatare, a cărei figură emblematică era George Soros, chiar dacă acesta nu a avut o implicare efectivă în desfășurarea evenimentelor, și cea a „gold-iștilor”, pro-exploatare, reprezentată de Roșia Montană Gold Corporation, care ar fi urmat să deruleze exploatarea în zonă.

Numele lui George Soros a fost invocat în sens conspirativ și după incendiul care a avut loc în clubul Colectiv în noaptea de 30 octombrie 2015, în care 64 de tineri și-au pierdut viața. Soros a fost acuzat că ar fi susținut financiar regizarea incendiului pentru a facilita ascensiunea la putere a celui care urma să fie investit în funcția de prim-ministru al Guvernului tehnocrat, Dacian Cioloș. Apogeul manipulării media cu privire la această ipoteză l-a reprezentat difuzarea unui material video, care ar fi aparținut grupării Anonymous, de către postul de televiziune România TV, prin care era „demascată” implicarea lui Soros în tragicul eveniment, fiind totodată dezvăluit și scopul înscenării: lovitură de stat. Înregistrarea a fost urmată de discuții în platou cu privire la modul în care Soros a pus la cale tragedia din clubul Colectiv. În urma acestei difuzări, România TV a fost sancționat de către Consiliul Național al Audiovizualului cu o amendă în valoare de 30.000 RON.

Mai mult decât atât, o altă știre falsă care a circulat în mod repetat pe posturile de știri sau în emisiuni de analiză politică a fost legătura dintre George Soros și Dacian Cioloș, ajungându-se la ipoteza existenței unei legături de sânge între cei doi. Noul prim-ministru investit ar fi fost de fapt fiul ilegal al miliardarului ungar de origine evreiască. Deși știrea a fost demontată în totalitate, unele posturi precum Antena 3 au continuat să întrețină aura sceptică din jurul născocirii, prin titluri de tipul: „Dacian Cioloș, fiul lui Soros: Adevărul din spatele știrii false” (28).

Conform aceluiași mecanism, nedemonstrat, de asistare din umbră, finanțarea mișcării #rezist de

***În acest context, al
țapului ispășitor,
personajul George
Soros a fost inclus și în
scena evenimentelor
care au gravitat în
jurul modificărilor
Codului Penal și
Legilor justiției.***

către George Soros a fost o constantă a discursului practicat de politicienii români și preluat de unele trusturi media. Anul 2016 a reprezentat un moment al exploziei știrilor false care l-au avut ca actor pe George Soros. Afirmății precum înființarea unui partid condus de marele economist au fost vehiculate în presă, deputatul PSD de Prahova, Sebastian Ghiță, lansând chiar zvonul conform căruia Uniunea Salvați România, un partid înființat în 2016 și care a obținut la alegerile parlamentare din același an un procent de 8,87%, ocupând a treia poziție după PSD (45,47%) și PNL (20,04%), ar fi, de fapt, partidul lui Soros (29).

În acest context, al țapului ispășitor, personajul George Soros a fost inclus și în scena evenimentelor care au gravitat în jurul modificărilor Codului Penal și Legilor justiției. În ianuarie 2017, postul de televiziune România TV a fost amendat cu suma de 50.000 lei deoarece a susținut faptul că, pentru participarea la proteste Soros, a plătit manifestații „50 de lei de copil, 30 de lei de câine” (30). La finalul aceleiași luni, același post a primit o somație de 100.000 lei pentru că a transmis pe parcursul unei zile întregi scenarii conspirative ale cărui actor central era George Soros.

***Liviu Dragnea a cerut
anchetarea susținerii
din străinătate a
protestelor care au
avut manifestări
de tip paramilitar,
apreciind că „sunt
suficiente elemente
ca să putem vorbi de
o tentativă de lovitură
de stat”...***

George Soros ar fi plătit și protestarii din 10 august, în spatele acestor intrigi fiind protestul câtorva așa-zisi membri Antifa care îl acuzau pe George Soros că nu i-ar fi plătit, așa cum ar fi trebuit. Antifa este o mișcare de susținere a stângii politice din Statele Unite, iar protestul în sine face parte din categoria evenimentelor susceptibile a fi fake, identitatea manifestanților neputând fi dovedită din cauza costumelor.

Liviu Dragnea a cerut anchetarea susținerii din străinătate a protestelor care au avut manifestări de tip paramilitar, apreciind că „sunt suficiente elemente ca să putem vorbi de o tentativă de lovitură de stat. Au fost proteste finanțate, se pare că și din extern” (31). Contrar, vocile lui Klaus Iohannis și a ministrului Carmen Dan susțineau că nu există indicii din care să rezulte organizarea sau finanțarea mitingului diasporei din exteriorul țării. Și Secretarul de stat în Ministerul Afacerilor Interne, Gheorghe-Nucu Marin, aflat la conducerea Ministerului în noaptea de 10-11 august 2018, a infirmat ferm o posibilă contribuție externă în desfășurarea protestelor diasporei.

Președintele Senatului, Călin Popescu Tăriceanu, vorbește la finalul lunii august 2018 despre „patologia violențelor”, susținând faptul că manifestațiile din Piața Victoriei nu sunt „mișcări sociale autonome” și asociindu-le pe acestea cu formele de violență colectivă din Europa Centrală a anilor 1920-'30.

Un alt fake news, livrat de către televiziunea Antena 3, a fost acela conform căruia era declanșată o anchetă a DIICOT privind finanțarea Mișcării #Rezist, fiind vizate tranzacții cu cryptomonede din conturile Fundației Stefan Bathory, înființată de George Soros în Polonia în 1988, în conturile grupării #Rezist și ale mai multor organizații non-gvernamentale care sunt cunoscute prin susținerea pe care o acordă DNA-ului, lui Cioloș, USR-ului ș.a. În fapt, acest dosar nu figurează în baza de date a DIICOT, iar imaginile prezentate ca dovezi în susținerea afirmațiilor anterioare nu sunt reprezentative pentru subiectul în cauză.

August 2020

La aproape 2 ani de la protestul diasporei, prin ordonanța DIICOT din data de 26.06.2020, dosarul a fost clasat, atât în ceea ce privește acuzațiile aduse de Jandarmerie masei protestatarilor, cât și în ceea ce privește acuzațiile contra Jandarmeriei, cu argumentări contradictorii privind cele două părți ale dosarului. Protestul nu a fost considerat generator al unei crize de ordine publică care să pună în pericol valorile constituționale. În același timp, intervenția Jandarmeriei a fost considerată legitimă întrucât protestarii ar fi avut intenția, încă din faza de organizare a Mitingului Diasporei, să ocupe Guvernul, chiar dacă asta ar fi stimulat reacția violentă a Jandarmeriei. Întreaga intervenție a Jandarmeriei, inclusiv nerespectarea protocolului era prezentată în Ordonanță ca fiind „mai stricta aplicare a legii”, iar protestul etichetat, în acest segment al actului juridic, ca un demers „revoluționar”.

Din dosar au fost disjuncte cazurile individuale de violență, atât ale unor jandarmi, cât și ale unor manifestanți, în aceste cazuri fiind decisă continuarea anchetei. Procurorul militar de la Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar București, care a fost în Piața Victoriei, a identificat printr-un proces verbal peste 1.000 persoane care manifestau violent împotriva

protestatarilor pașnici și a forțelor de ordine și, pentru 52 dintre aceștia, au fost deschise dosare penale. Pe de altă parte, 542 de persoane au reclamat expunerea la gazele iritant lacrimogene, iar 135 au reclamat pe parcursul urmăririi penale că au suferit vătămări din cauza intervenției jandarmilor – aceste persoane au fost prezentate în ordonanță ca fiind victime ale extragerii protestatarilor violenți din mulțime, cei mai mulți neavând certificate medico-legale. Se cercetează în continuare, izolat, cazurile unor jandarmi care au intervenit abuziv pe parcursul manifestațiilor.

Ca urmare a cererii unora dintre părțile vătămate și a grupurilor civice, DIICOT a decis redeschiderea parțială a dosarului și continuarea anchetei contra

șefilor Jandarmeriei, sub acuzațiile de abuz în serviciu, participație improprie și complicitate la purtare abuzivă – pentru violența disproporționată a Jandarmeriei – și participație improprie și complicitate la fals intelectual, uz de fals și favorizarea făptuitorului – pentru încercările de a acoperi neregulile și deciziile administrative din ziua de 10 august. Acuzațiile aduse masei protestatarilor, de violare a ordinii constituționale, au rămas clasate.

Fragmente din lucrarea de dizertație cu titlul „Fenomenul fake news și valul protestelor de la începutul secolului al XXI-lea. Studiu de caz: protestele românești din 10 august 2018”, Facultatea de Istorie, Universitatea din București, 2019. Text actualizat.

Note:

1 Sinteza zilei. Planul dement al celui care se autointitulează adevăratul organizator al protestului diasporic din 10 august: „Flăcări, fum și sânge pe străzi!”, <https://www.antena3.ro/actualitate/sinteza-zilei-planul-dement-al-celui-care-se-autointituleaza-adevaratul-organizator-al-protestului-481803.html>.

2 Radu Paraschivescu, Kanal și canalizare, <https://www.digi24.ro/opinii/paraschivescu-saptamanii/kanal-si-kanalizare-982592>.

3 „Faptul că Guvernul PSD a gazat și a bătut românii mi se pare incalificabil”, <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/politica/iohannis-faptul-ca-guvernul-psd-a-gazat-si-a-batut-romanii-mi-se-pare-incalificabil-985900>.

4 Lia Vasilescu, despre declarațiile lui Iohannis: „Ca neamț, să vorbești de gaze, trebuie să ai curaj”, <https://stirileprotv.ro/stiri/politic/ia-vasilescu-despre-declaratiile-lui-iohannis-ca-neamț-sa-vorbeste-de-gaze-trebuie-sa-ai-curaj.html>.

5 Președintele PSD, acuzații grave legate de 10 august: Protestele au fost finanțate din străinătate. Săptămâna viitoare vor ieși dovezi, <https://www.antena3.ro/actualitate/social/presedintele-psd-acuzatii-grave-legate-de-10-august-protestele-au-fost-finantate-din-strainatate-485754.html>.

6 Contradicțiile din declarațiile ministrului Carmen Dan privind acțiunea jandarmilor la protestul din 10 august, <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/evenimente/contradictiile-din-declaratiile-ministrului-carmen-dan-privind-actiunea-jandarmilor-la-protestul-din-10-august-983674>.

7 Ibidem.

8 EXCLUSIV, interviu cu Carmen Dan. Digi24: Ce notă v-ați da la doi ani de mandat, de la 1 la 10? Dan: În niciun caz 10, https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/politica/exclusiv-interviu-cu-carmen-dan-digi24-ce-nota-v-ati-da-la-doi-ani-de-mandat-de-la-1-la-10-dan-in-niciun-caz-10-11006197fbclid=IwAR1z-KmB_CSX6Nj4mLuMDY8Wixlou7riTnoffG417F7wW-FU-c8KME2oAWG4.

9 Ministrul Carmen Dan: Ultrașii au folosit manifestanții pașnici drept scut uman, de aceea nu au putut interveni jandarmii, <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/evenimente/ministrul-carmen-dan-face-declaratii-la-ora-19-00-despre-protestul-din-10-august-983189>.

10 Ministrul de Interne, REACȚIE după violențele de la MITINGUL diasporic: Cetățenii au avut ocazia

să vadă cum se intervine în orice stat democratic, <https://www.mediafax.ro/politic/ministrul-de-interne-reactie-dupa-violentele-de-la-mitingul-diasporic-cetatenii-au-avut-ocazia-sa-vada-cum-se-intervine-in-orice-stat-democratic-17408344>.

11 Viceprimarul Bădulescu, despre proteste: Am avut parte de bătăi de stradă de tip Belfast / De la cine primeam informații? De la Facebook / Nu a existat un centru de comandă, a existat o încăpere, <https://www.hotnews.ro/stiri-esential-22667951-viceprimarul-dulescu-despre-proteste-avut-par-te-strad-tip-belfast-cine-primeam-informa-facebook.htm>.

12 Liviu Dragnea: S-a încercat asasinarea mea!, <https://www.youtube.com/watch?v=wQXFVIMGF9o>.

13 Mediafax: Rudolph Giuliani către Iohannis: Protocolul promovate de Kovesi și Maior subminează, <https://newsweek.ro/actualitate/mediafax-rudolph-giuliani-catre-iohannis-protocolul-promovate-de-kovesi-si-maior-submineaza>.

14 Peter Dale Scott, *The Road to 9/11: Wealth, Empire, and the Future of America*, pp. 5-11. University of California Press, Description Berkeley, 2007, pp. 5-11.

15 Peter Dale Scott, *Deep Politics and the Death of JFK*, University of California Press, Berkeley, 1993, p. 7.

16 Ibidem, pp. 18-22.

17 Rodica Mitu, Iohannis – Tăriceanu. Scrisoare deschisă după mesajul președintelui, https://www.dnews.ro/iohannis-tariceanu-scrisoare-dechisa-dupa-mesajul-presedintelui_564440.html.

18 Ibidem.

19 Dragnea, despre statul paralel: O caracatiță cu ramificații inimaginabil de largi, a sugrumat dezvoltarea României și a frânt destine, <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/politica/dragnea-despre-statul-paralel-o-caracatița-cu-ramificatii-inimaginabil-de-largi-care-a-sugrumat-dezvoltarea-romaniei-si-a-frant-destine-893807>.

20 Vicepremierul Stănescu despre violențe: O bătălie între statul de drept și tentacule ale statului paralel, <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/politica/vicepremierul-stanescu-despre-violente-o-batalie-intre-statul-de-drept-si-tentacule-ale-statului-paralel-979149>.

21 Aurelian Pavelescu: „Liviu Dragnea a devenit un pericol pentru statul paralel iar dosarul său este strict politic”, <https://online.psd.ro/articole/politic/aurelian-pavelescu-liviu-dragnea-a-devenit-un-peri>

col-pentru-statul-paralel-iar-dosarul-s%C4%83u-este-strict-politic/.

22 Sinisa Jakov Marusic, Macedonian Party Turns Screws on Soros-Funded NGOs, <https://balkaninsight.com/2017/01/26/the-ruling-vmro-dpmne-party-s-new-campaign-against-soros-funded-ngos-accusing-them-of-being-foreign-mercenaries-is-taking-a-threatening-turn-01-26-2017/>.

23 Erdogan Accuses Soros of Using His Riches to 'Divide and Tear Up Nations', <https://sputniknews.com/europe/201811211070012723-erdogan-soros-riches-divide-nations/>.

24 Hungary passes anti-immigrant 'Stop Soros' laws, <https://www.theguardian.com/world/2018/jun/20/hungary-passes-anti-immigrant-stop-soros-laws>.

25 Romii – locuire si locuri de munca, <https://revisita22.ro/supliment/romii-locuire-si-locuri-de-munca>.

26 Dan Arsenie, Lumea lui George Soros – regele enigmatic al Europei de Est, <https://evz.ro/lumea-lui-george-soros-enigmaticul-rege-al-europei-de-est-942982.html>.

27 Julian Chitta, Dosarele istoriei: Ascensiunea toxică a lui George Soros, <http://www.ziare.com/afaceri/oameni-afaceri/dosarele-istoriei-ascensiunea-toxica-a-lui-george-soros-1055330>.

28 Dacian Cioloș, fiul lui Soros: Adevărul din spatele știrii false, <https://www.antena3.ro/actualitate/dacian-ciolos-fiul-lui-soros-adevarul-din-spatele-stirii-false-389456.html>.

29 Nicușor Dan, după acuzele că USR ar fi fost creat de George Soros: Probabil o să intențăm niște procese de calomnie și domnului Ghiță, și domnului Ponta, <https://www.b1.ro/stiri/eveniment/nicuseor-dan-dupa-acuzele-ca-usr-ar-fi-fost-creat-de-george-soros-probabil-o-sa-intentam-niste-procese-de-calomnie-si-domnului-ghita-si-domnului-ponta-video-166749.html?page=1>

30 Petrișor Obae, RTV, amendată de CNA pentru afirmația că protestarii ar fi fost plătiți cu „50 de lei de copil, 30 de lei de câine”. Ce sancțiune a primit Antena 3, <https://republica.ro/rtv-amendata-de-cna-pentru-afirmatia-ca-protestarii-ar-fi-fost-platiti-cu-50-de-lei-de-copil-30-de>.

31 PSD cere anchetă privind finanțarea protestelor de stradă, <https://www.hotnews.ro/stiri-esential-22695798-psd-cere-anchet-privind-finan-aria-protestelor-strad.htm>.

Logica paradoxală a strategiei

Cuvânt înainte la
„Strategia: logica
războiului și a păcii”
de Edward Luttwak

GEORGE MAIOR

Edward Luttwak nu mai are nevoie de nicio introducere. Doar enumerarea punctelor de referință ale carierei sale, de peste jumătate de veac, dedicată deopotrivă cercetării și practicii în domeniile analizei strategice, al managementului strategic și al elaborării strategiilor, ar epuiza rapid spațiul alocat acestui text. Edificator pentru recunoașterea de care se bucură este chiar exemplul lucrării de față – „Strategia: Logica războiului și a păcii” („Strategia”): publicată inițial în 1987, a fost apoi reeditată și revizuită, tradusă în zeci de limbi și este în continuare o lectură fundamentală atât în zona universitară, cât și în sferele cele mai înalte ale sistemelor decizionale politice și militare.

Autorul este renumit pentru aplecarea și apetența față de studiul istoriei, pe care îl și promovează ca condiție esențială pentru a desluși complexitatea strategiilor. Cu toate acestea, l-am cunoscut pe Luttwak drept o personalitate veșnic interesată de înțelegerea sensurilor noi ale vremii, inclusiv a transformărilor, unele de-a dreptul revoluționare, produse asupra organizării și funcționării statelor, precum și asupra relațiilor dintre ele, ca urmare a evoluțiilor contemporane (inteligenta artificială, digitalizarea, explozia informațională, social media, securitatea cibernetică etc.).

Un interviu pe care mi l-a acordat recent mi-a întărit percepția despre Edward Luttwak ca analist al marilor strategii (grand strategy) și ca strategist, așa cum este numit în lumea anglo-saxonă un arhitect de strategii. Este, efectiv, o enciclopedie

ambulantă și un comunicator desăvârșit, capabil să abordeze, în detaliu și cu precizie, teme dintre cele mai variate (economice, politice, militare, sociale sau tehnologice), indiferent de spațiu sau timp, de la lumea antică până în prezent și de pe mai multe continente. Tonul său răspicat și plin de încredere, stilul ferm și lesne de înțeles, exhaustivitatea și minuțiozitatea cunoașterii pe care o etalează, elocvența exemplelor sunt elemente care i-au consacrat reputația ca gânditor erudit, consultant strategic sau, succint, ca autoritate în domeniu. De altfel, am convingerea că opinia îmi va fi împărtășită de cititorii acestui volum.

„Strategia” este impregnată de concepte clausewitziene, pe care le explică, (re)interpretează și completează, dar transcende moștenirea ideatică a gânditorului militar prusac, dezvoltând-o critic. Astfel, din laitmotivul că orice conflict se schimbă în opusul său după ce traversează un punct culminant, inspirat eminentemente din abordarea dialectică asupra războiului a lui Carl von Clausewitz, Luttwak ajunge să reveleze o logică universală a conflictului și implicit a strategiei, ca fenomen ce se referă la „comportamentul și consecințele relațiilor umane în contextul conflictului armat efectiv sau potențial”.

În viziunea autorului, această logică a strategiei este una a paradoxului, adică plină de contradicții și ironii ce amintesc de Reinhold Niebuhr, și este validă atât pe timpul unui război propriu-zis, cât și pe timp de pace, deoarece utilizarea forței, percepția privitoare la utilizarea forței sau amenințarea explicită sau implicită cu recurgerea la violența armată sunt inerente naturii conflictuale a relațiilor interumane. Strategia lui Luttwak se manifestă ca fenomen îndeobște în domeniile asociate sistemului de securitate națională (politic, diplomatic, economic, militar, intelligence), dar putem anticipa o depășire a acestora, în contextul „hibridizării” războiului și al procesului de securitzare, așa cum este definit de Școala de la Copenhaga. Sunt evidențiate însă câteva condiții care limitează aplicabilitatea logicii strategiei: interacțiunea, adică existența unui adversar capabil și dornic să reacționeze; fricțiunea, în accepțiunea ei clausewitziană, și anume ansamblul factorilor mai mult sau mai puțin cunoscuți care sporesc impredictibilitatea și

Această logică a strategiei este una a paradoxului, adică plină de contradicții și ironii ce amintesc de Reinhold Niebuhr, și este validă atât pe timpul unui război propriu-zis, cât și pe timp de pace, deoarece utilizarea forței, percepția privitoare la utilizarea forței sau amenințarea explicită sau implicită cu recurgerea la violența armată sunt inerente naturii conflictuale a relațiilor interumane.

complexitatea (șansa, fenomenele meteo, erorile de judecată sau organizare, problemele tehnice ș.a.m.d.); respectiv lipsa regulilor.

**Edward Luttwak
revine insistent,
cu obstinație,
asupra diferenței
fundamentale dintre
logica strategiei
și raționamentul
bunului-simț: dacă
prima este fluidă,
contradictorie și
orientată către
eficacitate și
diversificare, cealaltă
este liniară și axată
pe eficiență și
omogenizare.**

Edward Luttwak revine insistent, cu obstinație, asupra diferenței fundamentale dintre logica strategiei și raționamentul bunului-simț: dacă prima este fluidă, contradictorie și orientată către eficacitate și diversificare, cealaltă este liniară și axată pe eficiență și omogenizare. De aici și tensiunile între ceea ce autorul numește, pentru simplificare, civili și militari, ilustrând cu exemple concrete incongruențele dintre modurile în care gândesc și acționează cele două tabere. De fapt,

această incompatibilitate se referă la cei direct angajați în conflictul cu un adversar și, respectiv, la cei mai puțin sau deloc implicați în acesta.

Pentru o mai bună înțelegere a modului în care această logică a paradoxului guvernează conflictul în integralitatea sa, Luttwak construiește și un cadru de analiză, structurând conflictul pe niveluri (tehnic, tactic, operațional, teatru strategic, grand strategy) și dimensiuni (verticală, între niveluri, respectiv orizontală, referitoare la interacțiunea cu alți actori și alte domenii), cu mențiunea că marea strategie este deopotrivă cupola ierarhiei pe verticală și locul de maximă confluență pe orizontală. Dacă prezența unei structuri creează impresia de ordine sau liniaritate, este doar o iluzie asupra căreia suntem avertizați. În realitate, fiecare nivel are un grad de autonomie în manifestarea sa pe orizontală și în același timp este interdependent cu toate celelalte niveluri. Exemplificările și contextualizările lui Luttwak nu fac decât să confirme că niciun aspect al conflictului nu scapă logicii non-liniare, contradictorii prin care un punct puternic devine slab sau prin care o acțiune bună devine rea... și viceversa. Este chiar conturat un tipar secvențial al acestei transformări paradoxale: progres, punct culminant, regres și schimbare la 180 de grade (când succesul devine eșec).

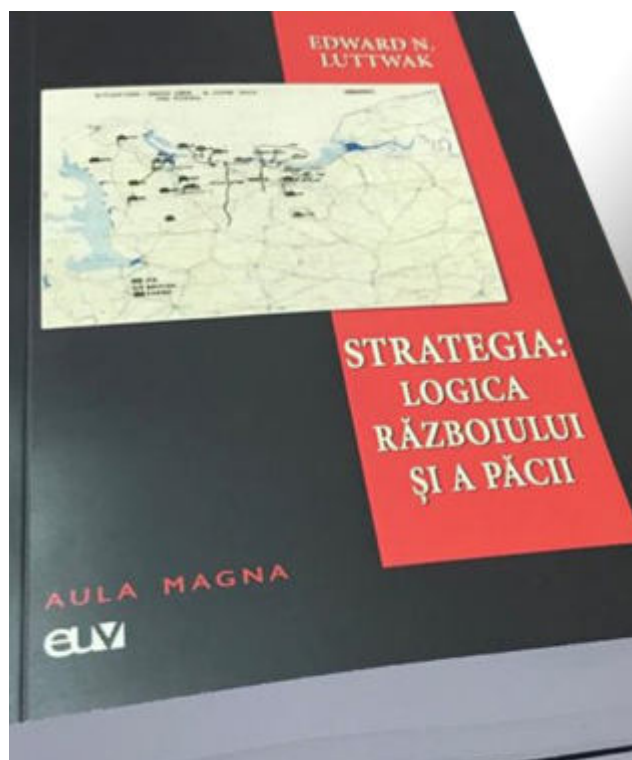
Dincolo de scopul pe care și l-a asumat, de a dezvălui logica paradoxală a strategiei, demers care, pe parcurs, a căpătat veleități teoretice, Luttwak scrie și pentru a clarifica provocările cu care se confruntă actorii din sistemul de securitate națională, oameni și instituții din componentele sale decizionale, analitice și acționale. Volumul nu le este însă dedicat numai acestora din urmă, ci și publicului larg, având în vedere ramificațiile pe orizontală ale strategiei. Armonia la care se referă autorul, adică acea convergență relativă între nivelurile strategiei în ceea ce privește formularea și implementarea de politici sau demararea unor acțiuni, s-ar manifesta astfel și între sectorul civil și cel militar sau, în general, cel de securitate națională, având percepții apropiate asupra conflictelor.

Prin această lucrare, Edward Luttwak ne invită să înțelegem mai bine complexitatea și

impredictibilitatea conflictului și ne oferă și un cadru analitic, chiar și un instrumentar metodologic, pentru a o face. După cum el însuși mărturisește, nu ne propune ce planuri și/sau politici să adoptăm sau să urmăm. Având în vedere multitudinea variabilelor, inclusiv a scopurilor, valorilor, mentalităților specifice fiecărei entități în parte, o atare ambiție ar fi contrară logicii formulate în „Strategie”. Chiar ne este atrasă atenția asupra diferenței dintre dificultățile cu care se confruntă un stat sau altul, în funcție de propria organizare socială, politică sau economică. Aceste particularități contribuie la gradul de fricțiune, fie că este vorba, de exemplu, despre logica weberiană care animă birocrațiile sau de ceea ce autorul numește „era post-eroică”, adică intoleranța acută a societăților vestice față de pierderea de vieți omenești în conflict. În schimb, „Strategia” susține eforturile privitoare la cum să articulăm politici și cum să întreprindem acțiuni în relațiile cu terți, cu precizarea că aplicabilitatea ei se limitează exclusiv la o stare conflictuală.

„Strategia” nu este doar o altă carte din bibliografia de specialitate. Prin ideile avansate și modul în care le prezintă, Luttwak provoacă, seduce chiar. Opiniile cu titlu de verdict, argumentația lucidă, exemplele vii și, nu în ultimul rând, ideile controversate fac ca lectura acestei cărți să fie incompatibilă cu monotonia și să invite la un efort critic constructiv. La mai bine de trei decenii de la publicare, modelul teoretic propus de Luttwak, izvorât din realitatea imuabilă care ne spune, în esență, că evoluția unui conflict este rezultatul ciocnirii mai multor forțe, deci cu o dinamică instabilă, continuă să își dovedească utilitatea. Metaforic vorbind, „Strategia” ne înzestreaază cu o prismă cognitivă care permite disecarea, examinarea și înțelegerea unor procese și evenimente cât se poate de actuale de pe scena internațională: de la comportamentul Americii în cadrul relației transatlantice și al instituțiilor internaționale la ascensiunea Chinei sau manifestările Rusiei și până la conduita unor actori non-statali.

Edward Luttwak,
„Strategia: logica războiului și a păcii”,
seria Aula Magna, Editura Universității de
Vest, Timișoara, 2020

***Metaforic vorbind,
„Strategia” ne
înzestreaază cu o
prismă cognitivă care
permite disecarea,
examinarea și
înțelegerea unor
proceses și evenimente
cât se poate de
actuale de pe scena
internațională...***

Despre bani și sentimente

Jonathan Coe, „Numărul 11 sau Mărturia despre nebunie”

MARIA GABRIELA RAȚ

Romanul „Numărul 11 sau Mărturia despre nebunie” a fost publicat pentru prima dată în limba engleză, în anul 2015, iar traducerea în limba română a apărut în 2019, la Polirom, sub semnătura lui Radu Paraschivescu. Titlul este o enigmă, un număr 11 atribuit în text unor instanțe banale: unei case, unui autobuz, unei mese, unui container, etajelor unui imobil. Numărul 11 suscită astfel atenția, fiind catalizatorul unei căutări printre paginile cărții, o căutare care să ducă la un sens – un sens care, în cele din urmă, nu există, așa cum și viața personajelor lui Coe pare să se învârtă în gol.

Din punct de vedere structural, observăm la Coe o preferință pentru a adăuga valoare și substanță textului prin conținut și nu neapărat prin formă. Ideile sunt mai importante pentru el decât tehnica. Totuși, avem de-a face cu un melanj între genul detectivistic, pe alocuri horror, și o narațiune care mizează pe un suspans ușor, care întreține curiozitatea cititorului. Nu lipsește un senzațional bine dozat și care, în mod paradoxal, nu se dezice de la bunul gust, făcându-și autocritica prin ironie.

Romanul reunește subiecte diverse care se întind de la analiza vieții private și a celei publice, împreună cu legăturile care există între ele, probleme ce țin de muncă și migrație, implicarea Angliei în războiul din Irak și criza economică, nostalgia pentru trecut

și pierderea inocenței, rolul și ipostazele tehnologiei în secolul XXI, până la divertisment și societatea de consum. Pe câteva dintre ele le voi descrie mai pe larg în cele ce urmează.

În timp ce la televizor gazdele își tratează invitații de la emisiunile de tip „reality-show” cu „tradiționalele rânjete ironice și insolente”, în online, Val Doubleday devine victima a ceea ce recent a început să fie cunoscut drept „shitstorm”. Tehnologia este acum parte din viețile oamenilor, ceva normal. Google, Snapchat, Twitter, IMDb sau diversele forumuri online ne inundă cu opțiuni. Uneori însă, tehnologia poate fi și sursa unor neînțelegeri, poate deveni copleșitoare, salvatoare sau o condamnare la moarte. Coe face din tehnologie o prezență de la sine înțeleasă, ceva care nu mai poate fi negat la începutul secolului XXI, dar o și problematizează cu avantaje și neajunsuri, implicații neașteptate. Până la urmă, ea este un agent care nu schimbă esențialmente umanul.

Pe de altă parte, familia este un subiect complicat și aproape mereu un locus disfuncțional: divorțuri, despărțiri, adulter, decese, neajunsuri financiare sau emoționale, certuri și împăcări, probleme de sănătate. Familia cu adevărat fericită pare să nu existe pentru Coe. O recenzie din „The Observer” spune că acesta „se numără printre puținii romancieri care ne pot spune ceva despre starea de spirit a vremii noastre.” Romanul, intenționat a fi un text care își însușește poziția în ceea ce privește „starea națiunii” (în engleză „state of the nation”), creionează

o societate contemporană marcată în plan public, dar și în plan privat, de clivaje de tot felul. Familia, în accepțiunea ei comună, pare ori să fi murit ori să fi suferit mutații îngrijorătoare, semnalate în text, dar atât de absente în spațiul mediatic – fie că vorbim de cel românesc sau de cel britanic – al societății în care trăim, care este inundat de familii fericite, de cele mai multe ori tradiționale și lipsite de griji.

Coe creează personaje ale căror poziții politice sunt reprezentative fie pentru stânga, fie pentru dreapta, fie mergând până la apolitic. Bunicul lui Rachel este conservator și critică „propaganda de stânga” de la BBC, în timp ce bunica susține că treburile politice nu o mai interesează de mult. Josephine Winshaw reprezintă, prin editorialele pe care ajunge să le scrie, extrema dreaptă, caricaturizată, spre amuzamentul cititorului. Colegiile de la Oxford sunt presate să adopte o politică de admitere „inclusivistă”, ceea ce îl neliniștește pe Sir Gilbert în privința șanselor fiului său de a fi admis. În roman devine evident că autorul adoptă o poziție de stânga, în special în ceea ce privește chestiunile de orientare sexuală, rasă și justiție socială, criticând Anglia conservatoare.

Cei superbogați au în general o obsesie pentru concurență, iar succesul lor este construit pe un spirit antreprenorial de cele mai multe ori lipsit de scrupule, la limita ilegalității. Concurența, eminate de dreapta, este pervertită și transformată într-un atu împotriva acelor care nu îi înțeleg mecanismele. Despre Lucas, fiul capitalistului Gilbert Gunn, aflăm că „fiecare reflex din creierul lui părea format pentru concurență și pentru demonstrarea superiorității față de ceilalți”. Pentru Coe, bogăția este mereu un semn al frivolității sau al ridicolului, în timp ce a fi sărac, sau undeva în clasa medie, înseamnă solidaritate, empatie sau caritate. Familiile bogate sunt, de asemenea, toate la fel. Aceleași case opulente, aceiași „golden retrieveri” pe care îi scot la plimbare persoane angajate special pentru asta, aceeași viață alertă înțesată de călătorii, lipsă de timp și pragmatism exacerbant (de cele mai multe ori și de prost-gust). Ce transpare în cele din urmă, dar pasager, este bunătatea, care vine ca un catharsis al lipsei de sens și al nebuniei în care este cufundată societatea contemporană. În conversația dintre Rachel și Frederick, din a doua parte a

«Încercăm să cuantificăm acele lucruri care au fost privite mereu ca fiind necuantificabile. Altfel spus, sentimentele. Un sentiment de venerație, un sentiment de uimire, chiar de frică – de fapt, îndeosebi de frică.»

romanului, Coe nu critică doar Anglia conservatoare, ci capitalismul însuși.

În cele din urmă, totul în „Numărul 11” se învârtă în jurul banilor, iar teoria Laurei, profesoară la Oxford, tranșează subiectul fără drept de apel: „Încercăm să cuantificăm acele lucruri care au fost privite mereu ca fiind necuantificabile. Altfel spus, sentimentele. Un sentiment de venerație, un sentiment de uimire, chiar de frică – de fapt, îndeosebi de frică”. Totul poate fi cumpărat, totul are o valoare monetară: calitatea vieții umane, o descoperire arheologică, până și sentimentele, ultima fortăreață a umanului. Adevărata intrigă a romanului sunt banii – a-i avea sau a nu-i avea, a putea sau a nu putea să îi dobândești, a trăi o viață dictată de lipsa sau de abundența lor.

**GRAMPET
GROUP**

Motion is our business

**20
DE ANI**

**PROMOVĂM
SPIRITUL ROMÂNESC
PESTE HOTARE
DIN 1999**

Prima multinațională cu capital românesc.

Profesionalismul și perseverența noastră din ultimii 20 de ani au pus România pe harta feroviară globală și la conjuncția strategică a industriilor europene și internaționale. Suntem un pilon de dezvoltare a României și ne propunem să continuăm în aceeași direcție.

România

Austria

Serbia

Germania

Ungaria

Grecia

Bulgaria

Croația

Proiectele Fundației Augustin Buzura

„România profundă și reală nu e nici zgomotoasă, nici agresivă. E discretă, așezată, preocupată, inteligentă. Adesea, suntem tentați să cădem în capcana facilă a observării zgomotului. De aceea, vrem să scoatem discreția la lumină.”

(Dana Gagniuc-Buzura)

România discretă

„Singura soluție de a rezista este să îți cucerești libertatea în fiecare zi”

Interviu cu Teofana Bibire

DANA GAGNIUC-BUZURA

„România profundă și reală nu e nici zgomotoasă, nici agresivă. E discretă, așezată, preocupată, inteligentă. Adesea, suntem tentați să cădem în capcana facilă a observării zgomotului. De aceea, vrem să scoatem discreția la lumină.”

Are 19 ani și își dorește să devină medic. Este câștigătoarea premiului I al Festivalului de Proză „Augustin Buzura”. Un dialog ca o lumină cu un copil lucid, matur și sensibil, pasionat de lectură, scris, vioară, desen.

O să încep abrupt. Cine ești, Teofana Bibire?

Atât timp cât nu te întreabă nimeni cine ești, știi răspunsul la această întrebare, dar atunci când te întreabă cineva cine ești, atunci nu mai știi. De ce și cum se face aceasta? Probabil pentru că omul, prin firea lui, nu are acces la o cunoaștere absolută, întrucât nu are puterea de a accepta adevărul, nevăzutul, necunoscutul. El este pururea un necredincios: nu poate să creadă așa, pur și simplu; el trebuie să pipăie urmele cuielor din sufletul său, să cerceteze, constrâns fiind de propria libertate de a se îndoii de orice. Dacă ar fi altfel, dacă omul ar crede fără a cerceta, de ar avea acces la cunoașterea absolută, nici atunci nu ar fi bine, pentru că atunci el nu ar înțelege acea cunoaștere. Astfel, întrebarea „cine ești?” se identifică cu această dilemă a cunoașterii absolute, a binelui și a răului: ea atrage după sine alte întrebări, care, la rândul lor, rămân fără răspuns, iar procesul se tot repetă. Totuși, teoria aceasta a „întrebărilor rusești”, a unui sistem circular care pare că se închide, însă, în fapt, el se proiectează la infinit, există doar pentru un nivel de profunzime, atunci când se caută răspunsul corect la această interogație. La nivel de suprafață există niște criterii după care individul se identifică ca persoană cu drepturi depline și cetățean responsabil, cum ar fi numele, vârsta, înălțimea, profesia, la care s-ar mai adăuga ceva care se află între profunzime și suprafață, idealul, aspirațiile, principiile. Rămânând în această sferă superficială (spun superficială pentru că fiecare din aceste criterii se poate schimba, nimic nu este etern și, totodată, nimic nu este efemer), eu sunt Teofana Bibire, o fată din Iași, de nouăsprezece ani, care a absolvit Colegiul Național „Costache Negruzzi” și a optat pentru Universitatea de Medicină „Grigore T. Popa”. Într-o altă ordine de idei, sunt un nimic care nici măcar nu mai face umbră pământului, ci doar se preumblă între fiul risipitor și fratele lui, fără a fi luat vreo decizie.

S-ar putea spune că ești o răsfățată a olimpiadelor, a concursurilor de limba și literatura română, de creație. Deși este oarecum impropriu spus, pentru că în spatele termenilor de „răsfățat”, „premiat”, „premiat” se ascund, dincolo de talentul evident, foarte multă muncă, foarte mult efort. Câtă muncă este? Ce șanse crezi că ar avea talentul fără muncă într-o lume a creației? Dar munca fără talent?

Ați sesizat bine că a fi numită „o răsfățată a olimpiadelor” este impropriu spus. Este adevărat că am concurat, pe toată perioada cât eram negruzzistă, la olimpiadele și concursurile de limbă și literatură română și, de fiecare dată, obțineam premii la etape naționale. Dar nu sunt nici „răsfățată”, nici „premiată”, întrucât nu am realizat niciodată teza supremă. Punctajul o fi fost aproape de maxim, dar nu era suficient. Nu vreau să insinuez ideea că vreun punctaj maxim ar fi însemnat teza perfectă. Dimpotrivă, acest fapt ar fi însemnat contrariul. Vorbesc despre un maxim spiritual. Eminescu avea un caiet cu foi albe în care intenționa să scrie poeziile de care era mulțumit. Totuși, în ciuda marilor sale opere, omul Eminescu a murit, iar caietul a rămas așa cum l-a lăsat: cu toate foile albe. Nu mă compar cu marele poet național (nici nu am această îndrăzneală), dar în acest sens, al mulțumirii interioare, am făcut această afirmație: mereu simțeam, când ieșeam din sala de examen, când mă uitam la lista cu rezultate, că se putea mai mult, că trebuie să scriu și mai bine. Când vine vorba de acest subiect al performanței, de multe lucruri sunt nesigură, cu o singură excepție: ea nu presupune anihilarea revoltei din interior, ci valorificarea ei în așa manieră încât „fiara rațională” să devină „ființă irațională”. Nu sunt decât un copil normal, căruia îi revine sarcina de a aritmetiza această formulă algebrică unde „voința” este X, iar munca și efortul depus legea funcției, care trimite către un gând mai pur și o aspirație mai nobilă, un surplus de cunoaștere. În acest sens, deși imperfecte, lucrările mele simbolizează „crezul” ce-l port, care se cere să fie mărturisit în deplină rezonanță cu sufletul meu.

Înaintând, se poate iniția acum o discuție cu privire la raportul dintre talent și muncă. Desigur că este nevoie de amândouă, însă este interesant de analizat situația când această balanță nu se mai află în echilibru. Câtă muncă este? Foarte multă. Ce șanse ar avea talentul

fără muncă într-o lume a creației? Cred că undeva spre 50%, dar în sens descendent, putând atinge foarte bine nivelul de 0%. Munca fără talent? 100%, dar într-un timp mai îndelungat. Este nevoie de talent pentru frumosul creației și de muncă pentru desăvârșirea ei. Un om care se bazează doar pe talent va crea ceva frumos la început, maladiv pe urmă. Sau poate nu va crea niciodată nimic. Un om care își clădește visurile pe muncă, chiar dacă nu are talent, poate să străpungă orizontul și, implicit, să îl întrecă pe cel cu talent. De abia acesta este un om cu adevărat puternic. Iar acum vine cazul omului și cu talent, și cu muncă: acesta din urmă poate realiza orice își propune, de la patinaj artistic la cercetare științifică și invers. Contrar celorlalte situații, el poate crea frumosul și urâtul deopotrivă, diafanul și demonicul. Este cel mai permisibil și, totodată, cel mai vulnerabil individ. Toți trei au nevoie de o constantă de echilibru, însă, spre deosebire de ceilalți doi, omul acesta din urmă se află sub cel mai mare risc: poate să și-o găsească imediat, dar la fel de bine poate să nu și-o găsească niciodată. Toți se pot ancora în false constante, dar atunci când iluzia se rupe, consecințele sunt dramatice, cu moartea creației și a creatorului. Și atunci, având în vedere fragilitatea aceasta extraordinară de enervantă, se conturează un al patrulea tip: omul lui Dumnezeu. De abia acesta poate crea cu adevărat. La început el poate să nu aibă nici talent, nici muncă, sau doar una din două, dar el are mereu trei lucruri: credință, dragoste și smerenie. Nu se întâmplă apoi ceva fantastic, ca în basme. Dar el, prin Dumnezeu, capătă și talent, și dragoste de muncă. Viețuind întru Hristos și creând pentru Hristos, iată adevăratul motiv pentru care acest om depune efort. El are o îndrăzneală curată, inocentă de a înlătura piatra funerară și de a rosti decizia eliberatoare „Lazare, veni foras!”, adică de a aspira către perfecțiune prin creație. Nu este sfânt, ci tot un păcătos, dar un păcătos care își realizează nimicnicia și o acceptă.

Ești câștigătorul premiului I al Festivalului de Proză „Augustin Buzura”, organizat de Fundația Culturală Augustin Buzura? Cum te-ai apropiat de Buzura? Cum l-ai descoperit?

Anul trecut am câștigat premiul I al Festivalului de Proză „Augustin Buzura”, organizat de Fundația Culturală Augustin Buzura cu lucrarea „Săvârșitu-s-a”.

Trebuie să recunosc că această lucrare a fost realizată asemenea unui mozaic, din mai multe texte ce au fost scrise anterior și au fost unite într-un întreg pentru acest festival. Singure, luate separat, nu aveau niciun punct comun. Fiecare piesă din acest mecanism părea să aibă propriul sistem de funcționare. Și atunci, pentru a exista un singur text, am creat un numitor comun, și astfel s-a născut Mihail Pleșa. El este omul, așa cum îl percep eu, și în care mi-am proiectat ideile, concepțiile. Unele chestiuni sunt cu totul fictive, pentru a asigura suportul narativ necesar, altele sunt adevărate. Profesorul de filosofie este, așadar, omul pentru care toate s-au săvârșit, adică s-au desăvârșit: tâlharul de pe cruce, fiul risipitor ce s-a întors la casa tatălui. Am eliminat din titlu acest grup de litere „des”, pentru a face trimitere către un final pe care l-am deschis și îi rămâne cititorului misiunea de a-l multiplica la nesfârșit. Asta doar dacă ne limităm la „Săvârșitu-s-a”. Cuvintele Mântuitorului de pe cruce devin pilonul lucrării și, implicit, al vieții lui Pleșa: ele ilustrează eliberarea ce urmează calvarului. Iar tortura la care este supusă în mod voluntar omenirea acum ilustrează drumul apocaliptic. Profețiile, de altfel, se împlinesc. Și încă mai sunt altele, care urmează a se împlini, dar sper să mai avem șansa la un „săvârșitu-s-a” și să nu fim iremediabil condamnați la un „sfârșitu-s-a”. Există două cuvinte de care omului parcă i-a fost mereu frică să le rostească, mereu căzând în marea dificultate de a le rosti: „iartă-mă” și „mulțumesc”. Iar această incapacitate, transformată mai nou în handicap, se datorează faptului că omul a uitat să iubească. Este mare păcat... Oamenii în zilele de astăzi nu se mai iubesc nici măcar pe ei înșiși, nici nu mai vorbim de aproapele lor. Ei nu știu decât să urască mult, mult de tot. Dacă Mihail Pleșa, omul care a iubit mult, după care a urât tot atât de mult, și-a adus aminte într-un final cum să iubească, oamenii de acum sunt cu totul pierduți, morți înainte de a se fi născut. Ei nu au ce să își amintească. Să vrea să își amintească cum să iubească, dar nu pot, pentru că nu au iubit niciodată cu adevărat. S-a răcit de tot omenirea, nu știe decât să arunce pietre, indiferent asupra cui le aruncă: mamă, tată, frate, soț, soție, străin, amic, coleg. Dar e ironic faptul că mulți se amăgesc că iubesc. Și uite așa, trăim o nouă prigoană. Nu mai trebuie să așteptăm să fim ridicați noaptea, luați din sânul familiei, încarcerați, bătuți sau mai știu ce. Nu! Dacă timp de două mii, de ani de când e creștinismul, prin

„prigoană” se înțelegea măcelărirea trupului, acum trăim vremuri mult mai aspre. Au înțeles prigonitorii că sufletul pe cruce își câștigă adevărata libertate și de la comuniști s-au lămurit destul de bine că poporul acesta are stamina bună. Însă tot acum s-a prostit poporul. O întoarcere ironică a destinului. S-au lămurit mai marii lumii acesteia că ceea ce trebuie să distrugă pentru a anihila un popor nu este trupul sau elita acestuia (cum s-a întâmplat pe vremea comuniștilor), ci trebuie distrus spiritul neamului. Cum faci aceasta? Foarte simplu! Ataci familia, ataci educația, ataci tânăra generație. Elimini încrederea, însămânțezi prin societate egoismul, indiferența, parvenirea. Acum societatea este ca o sticlă de șampanie ce stă să explodeze. E cel mai bun și mai drăguț drog, foarte ademenitor. Lasă toate porțile deschise pentru distrugerea spirituală a tânărului. Pe Augustin Buzura, unul dintre scriitorii români ai rezistenței anticomuniste, l-am descoperit datorită acestui festival de proză. De atunci îl caut și continui să îl descopăr prin opera lui, extrem de copleșitoare, de bulversantă, care reface ca o civilizație dintr-o relicvă realitatea pe care a trebuit să o confrunte. La fel ca în tinerețea lui Buzura, și acum nu este nimic altceva decât durere. După ce citești „Recviem pentru nebunii și bestii” sau „Fețele tăcerii”, începi și tu să îți pui aceleași întrebări: „Ce să faci când reperele sunt distruse? Când totul este compus din fum și cenușă?” Buzura, prin opera sa, oferă niște răspunsuri pe care le ascunde simultan, cert este că totul rămâne la latitudinea individului. Până la urmă, și tăcerea este o formă de mărturisire, la fel de puternică, precum una de trădare. Deci să vorbești rămâne o posibilitate: să vorbești ca să te faci auzit, ca să denunți și... ca să numești intolerabilul.

Există o frază în textul tău: „Când alături de tine oamenii sunt tăiați cu ferăstrăul, dacă vrei să enunți că doi și cu doi fac patru înseamnă că trebuie să urlî cât te ține coșul pieptului: este o nedreptate strigătoare la cer ca oamenii să fie tăiați în două cu ferăstrăul”, care mă trimite cu gândul la textele și la curajul lui Augustin Buzura. Cum percepe o tânără de 19 ani libertatea? Dar curajul?

În ceea ce privește fraza din textul cu care am concurat la Festivalul de Proză „Augustin Buzura”, ea se bazează, într-adevăr, pe doi termeni: libertate și curaj.

Se spune că sclavia este mai ușoară decât libertatea și de aceea omul doar aspiră către ea, auzind întru sine o chemare, o șoaptă: „Ești născut să devii... nemuritor!”. Se ascund în noi doruri (căutări nerostite) și un plâns ce este neplâns, neputință și strigăt. El, omul, încearcă să se lupte, dar societatea îl condamnă. Spiritul înseamnă libertate, iar libertatea înseamnă victorie a spiritului. Astfel, acest concept greu de definit este o stare, un element care revalorifică totul, care pune sub semnul întrebării orice. Este un nonsens să se vorbească despre o libertate absolută. Omul nu este liber să facă ce vrea el. Libertatea își are limitele ei, care sunt indicate de natura omului, devenind astfel posibilitatea de alegere într-un anumit cadru. Iar acum, făcând referire la fraza citată, e curios cum sub regimurile de libertate oamenii cad sub o tiranie: cea a locului comun. Oameni lângă oameni, cadavre peste cadavre, frică pretutindeni. Iată un tablou al groaznicii tiranii a locului comun, cunoscută și sub denumirea de comunism, prigoana secolului XX. Au existat mulți gânditori care au încercat să definească libertatea. Și, ce-i drept, au existat și mai mulți proști care au atentat spre aceeași realizare. În acest sens, aleg să interpretez libertatea, sensul lui „a fi liber” prin prisma credinței. Nu știu dacă această concepție se potrivește unei tinere de nouăsprezece ani, dar este ceea ce cred cu tărie: contrariul păcatului este libertatea. Singura libertate demnă de acest nume nu presupune a-ți urmări propriul interes, ci a învăța să iubești, să ierți și să spui mulțumesc. Singura soluție de a rezista în Sodoma și Gomora secolului XXI este să îți cucerești libertatea în fiecare zi. Aici se află dumnezeirea, acel „a fi liber”. Dar să îți cucerești gândul cel nou în fiecare zi, aici stă omenescul, adică „a ști că poți să vrei”. Altfel spus, libertatea reală este partea divină din om, pe când cea imanentă este o ficțiune utilă. Continuând acest algoritm de gândire, ajungem la o funcție, unde f este libertatea, X este Hristos, iar legea funcției este curajul. Când citim, iese: „Libertatea întru Hristos aduce curaj”. Concomitent, vine mereu în istorie o clipă când cei care afirmă că doi plus doi fac patru sunt pedepsiți cu moartea. Libertatea absolută se poate realiza numai întru spirit, iar curajul constă în enunțarea acestei reguli atunci când este introdusă interdicția. În acest sens, libertatea este curaj, iar curajul este smerenie. Însă smerenia nu înseamnă să te descompui, să mergi numai cu capul plecat, în pământ, cum tind să creadă

mulți dintre noi. Nu! Smerenia înseamnă să îți păstrezi personalitatea și demnitatea. Mulți tineri cred că a fi liber și curajos înseamnă că poți face tot ce vrei. Însă această afirmație o văd mai bine convertită în „omul este condamnat să fie liber, el este responsabil de lume și de el însuși în calitate de maniera de a fi”. Astfel, maladiile spirituale sau jocul „de-a libertatea” sunt unul și același lucru. Din „iubește și fă ce vrei!” Don Juan nu a prins, ca și când ar fi ajuns puțin prea târziu, decât pe „fă ce vrei”. Personajul nu este liber, ci păstrează numai iluzia acestei libertăți. Prin urmare, curajul înseamnă a accepta sacrificiul, adică a-ți asuma „o nebulie” pentru lume și aici intră toate aspectele, de la înfrânarea în posturi, rugăciuni, milostenia, înfrânarea poftelor pătimase în fața ispitelor de astăzi, până la acceptarea unui război cu lumea imorală și coruptă. A risca totul: viața liniștită și comodă, familie, profesie, chiar viața pentru idealurile înalte.

Eseul tău pentru concurs este o proză foarte solidă, care trădează, dincolo de talent, lecturi foarte consistente: de la Goethe la Kafka, de la Balzac la Orwell, de la Dostoievski la Buzura. În neliniștea acestor vremuri, când programa elevilor este extrem de încărcată, când timpul elevilor e extrem de fragmentat de diverse activități școlare și extrașcolare, cum și cât timp îți aloci pentru lectură? La ce renunți (dacă se poate folosi termenul „renunți”) pentru acesta?

Cum și cât timp îmi aloc pentru lectură... Nu știu. Când e un lucru pe care vreau să îl fac, apoi îl fac, indiferent de ce ar trebuie să fac. Dacă vreau să citesc, atunci citesc. Dacă vreau să mă uit pur și simplu în tavan, atunci mă uit. Dacă vreau să cânt la vioară sau să pictez, atunci iau arcușul sau pensonul și încep... să visez... și nu mă uit la ceas să văd cât îmi ia. În ceea ce privește lectura, nu cred că renunț la ceva pentru ea. Simt uneori nevoia nebună de a apuca o carte și de a citi. E momentul când mă satur de lumea aceasta și de tot ce se află în ea, de școală, de muncă, de tot și de toate, și vreau să fug, să mă duc în altă parte, într-un alt timp. Prin lectură evadesc din lumea de acum și mă cufund în lumea mea. Cât timp voi sta acolo, nici asta nu știu. Părăsesc lectura doar pentru că trebuie să îmi îndeplinesc și alte datorii. Ea e o datorie pentru suflet și nu ar trebui neglijată, deși aceasta e cea mai mare tendință. E adevărat

că nu am timp să citesc, cu toate activitățile școlare și extrașcolare. Dar pentru lectură îmi fac timp. Și cred că acest lucru este valabil pentru mulți tineri.

Am remarcat la tine un discurs extrem de matur din perspectiva importanței cunoașterii rădăcinilor, a istoriei. Ce este patriotismul pentru tine?

Patriotismul, cred eu, înseamnă conștiința neamului, să fii român de când te naști până când mori și chiar și după aceea; să nu renunți la personalitatea și demnitatea ta, la obiceiurile neamului tău, să nu îți negi rădăcinile, credința și istoria. Dacă ajungi în punctul în care îți este rușine să mărturisești în fața unui străin că ești român, atunci ești nenorocit. Poporul nostru românesc nu a trăit prin milioanele de robi care și-au pus gâtul în jugul străinilor, cum fac conducătorii de astăzi, ci prin Horia, prin Tudor, prin lăncu Jianu, prin toți haiducii care în fața jugului străin nu s-au supus, ci și-au pus flinta în spate și s-au ridicat pe potecile munților, ducând cu ei onoarea și scânteia libertății. Noi, românii, de la icoană și de la altar am plecat. Apoi am rătăcit o bucată de vreme, purtați de valurile omenești, și n-am ajuns la niciun mal, cu toată curăția impulsurilor noastre. Cu sufletul greu, sfârtecați, ne strângem la adăpost, la singura căldură și alinare, tărie și reconfortare a noastră, readucătoare de puteri, la picioarele lui Iisus, în pragul orbitoarei străluciri a cerului: la Icoană. Acesta este românul. Să ne uităm la exemplul Brâncovenilor. Ce avem? Un tată și niște copii? Nu! Avem un domn român care este pus să aleagă între Hristos și viața familiei lui. Dacă se lepădau de credința străbună, trăiau, dacă nu, nu. Ce a făcut Constantin Brâncoveanu? Nu numai că nu s-a lepădat de Hristos, ci chiar și-a încurajat copiii să moară pentru El. Ce durere avea tatăl când vedea cum cad capetele pruncilor lui și înroșeau pământul cu sânge? De neimaginat. Și Matei, un copil de vreo doisprezece anișori, ce a făcut? S-a înfricoșat, normal. Dar apoi, la îndemnul tatălui, a pășit bucuros pe calea muceniciei. Nici nu se putea altfel: el nu era doar Constantin Brâncoveanu, simplu creștin, ci era domnul Țării Românești; în spatele lui se afla întreg neamul românesc. Prin martirajul lor au esențializat aspectul cel mai important al românului: deschiderea cosmică, românului nu îi este teamă de moarte, ci urcă cu onoare Golgota neamului său. De aici și frumosul vers

care încheie balada dedicată domnitorului: „Să știți că am murit creștin/ Brâncoveanu Constantin!” Unde mai găsim astfel de modele? Astfel de conducători? Nicăieri. Oriunde te uiți, numai analfabeți, marionete care execută ordine, indivizi execrabili puși la conducere pentru a sufoca spiritul patriotic, a stinge flacăra credinței. Parcă ar scrie undeva că neamul ăsta trebuie să dispară și să rămână numai cu numele! Tinerii noștri nu văd cum stă scris cu sânge oriunde te uiți suferința neamului nostru. Nu aud strigătele din mormânt ale strămoșilor la învierea neamului. Fiecare metru pătrat din pământul acesta românesc este îmbibat de sângele martirilor și eroilor noștri, este plin de sfinte moaște. După mine, român egal sfânt, sunt sinonime. Altfel spus, românul a fost nevoit să învețe să se strecoare prin situații, dar acum pare că s-a îndobitocit cu totul: a fost îngenuncheat și a uitat să se mai ridice. El a rămas în poziția asta de condamnat de vreo treizeci de ani încoace. Balada lui Ciprian Porumbescu a surprins excepțional toată această tânguire de natură biblică a neamului românesc pe care o trăim multiplicată la nesfârșit. Încă mai sper că poporul acesta mai are o șansă și va veni o zi în care nu vom mai cerși din poartă în poartă în timp ce munții noștri aur poartă. Dacă nu va fi aceasta rânduită de la bunul Dumnezeu, atunci cred că nu ne-a mai rămas nimic altceva decât jertfa albă.

Care sunt autorii pe care i-ai introduce în programa școlară din literatura română și/sau universală?

Ar fi doi autori pe care i-aș introduce în programa școlară: Constantin Noica, din literatura română, și Feodor Dostoievski, din literatura universală. Noica, pentru o mai bună percepere a eternității ființei, iar Dostoievski, pentru a distruge orice certitudine de la celălalt, pentru a pune sub semnul întrebării orice și, concomitent, pentru a soluționa orice problemă pe care o deschide filosoful român. Se poate constitui, așadar, un sistem destul de prolific pentru interpretare: unul afirmă, iar celălalt profetește și prefigurează marile drame ale omenirii, dar amândoi sunt la fel de pasionați, au acea febră a ideilor care îi face să asimileze, în dezbaterile etice, totul: credință și îndoială, judecată și rațiune. La ei totul pare o tânguire: la Noica, între fiul risipitor și fratele său, la Dostoievski, între cei doi tâlhari de pe cruce. Tinerii vor să își cucerească libertatea, dar fie

nu știu cum, fie doar trăiesc iluzia libertății. În urma studierii unor texte precum „Jurnal filosofic” sau „Frații Karamazov”, cred că s-ar putea ajunge la o soluționare a dilemelor elevilor, conturându-se una și aceeași idee: „deschiderea ce se închide” în momentul alegerii, atunci când omul trebuie să fie înțeleș ca o „închidere ce se deschide”, o pulsație sporitoare. Deschiderea întru ființă nu se poate produce în lipsa unei închideri, căci omul într-o bună depășire și dăruire de sine fără a se fi centrat pe sine în jurul unui nucleu spiritual nu se poate elibera de „eu”. În cazul celor doi scriitori, ei lasă a se înțelege prin operele lor că libertatea ființei poate recupera prin finit infinitul sensului.

Din experiența relațiilor cu colegii, a interacțiunilor cu elevii de vârsta ta, cum și cât simți că citește generația ta?

Din experiența relațiilor cu colegii, simt că generația noastră nu citește cât ar trebui. Are o lectură deformată, chiar moartă. Dacă se poate, o carte cât mai subțire, cât mai simplă și mai mediocră, care nu solicită prea mult intelectul. Se citește ce se dorește și cât se dorește. Doar trăim într-un sistem al libertății depline. Dar se citește prost, se aleg cărți care nu construiesc o personalitate solidă, o conștiință sănătoasă, de nezdrușcinat. Mulți citesc cărți scrise în zilele noastre. E bun aspectul acesta, dar ei uită să citească despre trecut și, astfel, viitorul lor este ceșos, nesigur. Doar cu prezentul nu poți face mare lucru. Drama nu constă în a nu avea timp să citești, ci în ce citești. Toți elevii citesc Rebreanu și Preda (că se cere la școală) și fiecare citește ceva în plus. Dar cele mai multe cărți pe care le aleg sunt la fel de bolnave ca societatea. Sunt rare cărțile de acum care vindecă. Cele mai multe îmbolnăvesc, sărăcesc cultura generală și așa inexistentă. Și tocmai acestea sunt cele care atrag publicul, care stârnesc atenția și interesul. Restul? Sunt demodate, învechite, plictisitoare, prea complicate. Un Kafka? Cu metamorfoza, cu gândacii și castelul lui e cam greoi. La Balzac sunt descrieri lungi și plictisitoare. Un Hesse... parcă ar merge altceva, iar lista continuă. Mai degrabă un film sau un joc video. Desigur, există și tineri care citesc, devorează cărțile și dobândesc o cultură vastă. Ei văd în Tolstoi nu un amărât chinuit de îndoială și frustrare, ci omul care a lăsat la o parte morala imediată a lumii și a redat numai frumosul imediat, spre a ajunge la sentimente

estetice complete, care îi ridică în sfere ideale. Pentru ei, Anna Karenina are acea personalitate a unei eroine tragice, iar zbuciumul interior al lui Levin nu este nici pe departe bâlbâiala unui ciudat. Cred că am putea vorbi de jumătăți. O parte reușesc să treacă dincolo de linia orizontului, iar cealaltă parte se chinuie ca Sisif. Pentru unii lectura este un viciu, o osândă, în timp ce pentru alții ea constituie apanajul salvării de la perisabilitatea vieții. Jumătate sunt niște inși superiori celorlalți, mai cultivați, mai rafinați.

Cum poți convinge un tânăr de vârsta ta, activ, pragmatic, internaut, preocupat de rețele sociale, de IT, de cluburi... să citească? Cu alte cuvinte, ce argumente în favoarea lecturii le-ar aduce acestor tineri unul tocmai din generația lor?

Lectura face din carte ceea ce marea, vântul fac dintr-o lucrare modelată de oameni: o piatră mai netedă, frântură căzută din cer, fără trecut, fără viitor, asupra căreia nu îți pui întrebări atunci când o vezi. Lectura dăruiește cărții existența abruptă pe care statuia „pare” că o capătă doar de la daltă: acea izolare ce o ascunde ochilor care o văd, acea distanță orgolioasă, acea înțelepciune vulnerabilă ce respinge atât pe sculptor, cât și privirea ce ar vrea să o sculpeze încă o dată. Cartea are oricum nevoie de cititor pentru a deveni statuie, are nevoie de cititor pentru a se afirma ca lucru fără autor și totodată fără cititor. Acum, de ce ar avea nevoie cititorul de carte, adică de ce ar trebui, tinere, să citești? Citește ca să devii mai deștept! Mai puțin critic. Mai capabil să înțelegi comportamentul deviant al prietenilor tăi sau chiar pe al tău. Citește ca să nu fi nevoit să repeți istoria! Numai citind, creierul tău va deveni un laborator de idei din care vei înțelege frumusețea și filosofia vieții. Nu vrei să citești? Atunci nu citi! Nu te atinge de carte! Nimeni nu te obligă. Vei fi, în cel mai fericit caz, zdrobit, asfixiat, strivit de „civilizația industrială”. În cel mai rău scenariu te vei degenera, te vei ofili moral, pentru ca, în final, să pieri complet secătuit. Alegerea îți aparține: să rămâi un ignorant toată viața care, în lipsa unei culturi solide, nu va putea să se protejeze nici măcar pe sine (nu mai spun pe cei pe care îi iubește) sau să fii om, adică un monstru în toate, de frumusețe și de urățenie, de bunătate și răutate, infailibil. Întoarce-te în peșteră sau rămâi afară, ambele sunt opțiuni bune. Dar nu uita că, înainte de toate, trebuie să ieși din peșteră.

Pe mine mă înspăimântă un singur tablou: un grup de deținuți (toți întregi atât trupește, cât și sufletește) în fața plutonului de execuție; numai unul se află ceva mai departe, de parcă nu ar face parte din grup, într-un colț, cu mâinile ridicate spre cer, dar fără cap. Nu uita că poți fi ucis pentru ideile tale, dar trebuie să ai vreo idee înainte de toate, adică să nu fii diform, lipsit de creștet, și, în cazul acesta, cred că mai fericiți sunt aceia din bătaia puștii decât amărâțul disperat din colț.

Care este relația ta cu rețelele de socializare?

Legat de rețelele de socializare, am dezvoltat o relație cât mai strictă cu puțință. Mă limitez doar la facebook, iar aceasta pentru că aveam nevoie de un astfel de cont pentru a putea intra pe grupul clasei, unde erau postate informații destul de importante, cum ar fi că în ziua următoare nu facem prima oră sau profesorul X ne-a trimis cutare fișă ca temă. Niciodată nu am simțit nevoia de mai mult, fiind destul de retrasă în ceea ce privește activitatea online.

Vorbește-mi despre modele tale; cele din viață și cele din cărți.

Fiecare tânăr își caută un model în viață, pentru a înainta în cunoaștere. La unii e mama, la alții vreun profesor, un personaj dintr-o carte... La mine este părintele arhimandrit Iustin Pârveu. Un bătrân cu chip frumos, înalt, subțire, senin și tăcut, cu o voce blândă și clară, rar auzită. Desprins din iconografia cu reprezentări ascetice a ortodoxiei bizantine, era ca un voievod al neamului românesc. Avea ceva indefinibil, bun și luminos, cucernic și discret în firea sa. Îl cunosc pe părintele Iustin de când m-am născut. Am crescut sub îndrumarea caldă a unui sfânt, dar nu mi-am dat seama de importanța acestui lucru decât după adormirea sfinției sale. Pentru mine, părintele Iustin a fost un adevărat model de jertfă, de dragoste necondiționată, un stâlp al ortodoxiei. Nu întâmplător, originea sfântului din „Săvârșitu-s-a”, aceluși „el” care i-a amintit nenorocitului de Pleșa să iubească, se află chiar în imaginea părintelui Iustin Pârveu. Mulți spun că a fost un om ieșit din comun, un înger pământesc. Dar eu, cu mintea mea de copil, îl percepeam ca pe cel mai normal om cu puțință, cu ochii aceia albaștri ca cerul și barba albă ca aripile serafimilor. Și acum cred la fel: părintele Iustin Pârveu

a fost un om normal. Nici nu se putea altfel, pentru că „a fi normal” înseamnă „a fi sfânt”. Așa e! Sfinții sunt oameni normali, iar părintele Iustin este un sfânt. Noi suntem cei anormali, cu viciile și patimile noastre. Dintre toți marii duhovnici ai neamului nostru, cred că părintele Iustin a iubit cel mai mult poporul, s-a jertfit oamenilor în totalitate, alinând durerile lor din scaunul spovedaniei, iar noaptea rugându-se neîncetat pentru mântuirea neamului. Durerea era cea mai de preț a lui hrană. Părintele Iustin s-a născut în anul 1919, în Poiana Largului, județul Neamț. A fost preot militar în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și a făcut studii la Seminarul Teologic de la Cernica. Atunci când s-a bătut clopotul pentru chemarea la nunta Mielului, părintele Iustin a lepădat rasa neagră a călugăriei și a îmbrăcat haina roșie a muceniciei, fiind arestat în „noaptea cuțitelor albe” (14-15 mai 1948) și condamnat la ani grei de temniță sub macabra cupolă a comunismului: doisprezece ani pentru „reeducare” (în concepția regimului) sau pentru a învăța să ierte (după cum mărturisea părintele) și alți patru pentru răspunsul afirmativ la întrebarea „Mai crezi în Hristos?” sau pentru a învăța să iubească. Abia după șaisprezece ani s-a întors în zona Neamțului, unde avea să ridice mănăstirea „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” – Petru Vodă, al cărei stareț a fost până în data de 16 iunie 2013, când a trecut la Domnul. Au existat patru piloni pe care părintele Iustin i-a aplicat în modelarea vieții mele spirituale: mai înainte de toate îți trebuie pocăință, după care ascultare. O dată ce ai învățat ce este pocăința și ascultarea trebuie să înaintezi la următorul nivel: numai prin însușirea rugăciunii vei putea dobândi unirea cu Hristos, desăvârșirea sufletului pe care omul, filosof sau nu, o caută cu atâta ardoare. Deci pentru desăvârșirea întru neîfîință a ființei îți trebuie patru virtuți: pocăință, ascultare, rugăciune și unitate. Mulți gânditori au realizat existența duală a ființei, pendulată între omul vechi și omul nou, dar tot la fel de mulți nu au descoperit modalitatea de anihilare a omului vechi și a instaurării permanente a celui nou. Ceea ce am învățat de la părintele în cei doisprezece ani cât l-am prins în viață va rămâne pentru totdeauna întipărit în inima și mintea mea: omul nou trebuie să fie, înainte de toate, un bun creștin. Creștin, nu în sensul unui formalism copilăresc și fals, ci în sensul unei profunde înțelegeri a misiunii lui și a modificării lui interioare, adică în faptă. Credința în Dumnezeu a omului nou este

efortul de înțelegere a unei realități care îl depășește și de înălțare continuă pe treptele unei spiritualități ce se dezvăluie mereu mai mare și mai sus. Părintele arhimandrit Iustin Pârvu pune, de asemenea, mult accent pe educație, să înveți cât mai mult, el însuși vorbind fluent latina, franceza și germana.

M-ați mai întrebat de modelele mele din cărți. În cazul meu, nu există un personaj singular care să capete acest statut. Există însă un personaj alcătuit din petice, din însușiri împrumutate de alte figuri de hârtie: de la Maria lui Nicolae Dabija din „Tema pentru acasă” am luat curajul, în prințul Mîșkin al lui Dostoievski am descoperit acel „sărac cu duhul”, adică a ști din toate câte puțin, dar a nu lăsa a se cunoaște că le știi, de la adolescentul miop al lui Eliade am furat setea de cunoaștere, de la Lizuca lui Sadoveanu, puritatea și inocența copilărească, de la gheronda Visarion din „Sfântul” lui Maria Patourmadzis, puterea de a ierta și de la părintele Hrisant de pe insula Spinalonga, din „lubește-mă! (Sfântul leproșilor)”, aparținând aceiași autoare, iubirea de aproapele, de la împăratul Hadrian al lui Marquerite Yourcenar, luciditate și capacitate de analiză. Personajul acesta cu petice este încă incomplet și așteaptă să fie completat. Dar nu cred că va fi vreodată, întrucât nu intenționez să mă opresc din citit.

Unde te vezi peste 20 de ani?

Nu știu unde aș fi peste 20 de ani. Teoretic vorbind, aș fi o femeie în vârstă de 39 de ani, realizată pe plan profesional (medic la un spital din Iași), privind alături de propria familie fiecare răsărit și apus de soare. Practic, s-ar putea să mor până atunci sau, în aceeași măsură, să se adevărească ceea ce am menționat mai sus. Sau niciuna dintre ele, schimbându-mi radical planurile de viitor. Cuvântul acesta „viitor” e destul de intrigant, de înșelător, de amețitor, semeț și promițător pe de o parte, compromis și spulberat pe de altă parte. Aceasta pentru că omul nu știe ce va fi. Nu are această capacitate. El poate cel mult să aproximeze, slujindu-se de date concrete din prezent și analizând situații din trecut. Astfel, cred că cel mai potrivit răspuns la întrebarea unde m-aș vedea peste 20 de ani ar fi ca cel mai fericit om de pe pământ, deoarece, orice mi se va întâmpla, va fi cu voia lui Dumnezeu. El va îngădui, iar robul său va înfăptui.

Ramona Mitrică

Interviu cu un prieten străin

Despre locul pe care îl ocupă creativitatea românească în imaginația lumii artistice (II)

Vreau ca acest interviu să spună o poveste despre tine, Mike Phillips. Cine ești? Cum s-a născut interesul tău pentru România? Cum se leagă aceste două lucruri?

– PARTEA A 2-A

Care este experiența ta cu România și arta românească și în ce fel te-a afectat? Cum ți-a influențat perspectiva de critic și de autor?

Mike Phillips: Până să ajung să vizitez România, deja îmi construiseam o carieră de jurnalist peripatetic, mai ales în țările din zona caraibiană. Călătoriile mele au început, de fapt, cu un serial documentar de televiziune, pe care l-am făcut pentru BBC, despre istoria vieții persoanelor de culoare din Marea Britanie. Unul dintre episoade m-a dus în Kenya pentru a intervieva câteva persoane care luptaseră pentru independența coloniei, depunând eforturi propagandistice la Londra și la Paris. În urma acelei experiențe am simțit lumea deschizându-se în fața mea și, gândindu-mă la acele vremuri, mi-aduc aminte cum săream dintr-un avion în altul, plin de nerăbdare, dornic să-mi umplu caietele cu note și reportofonul cu voci – Bob Marley în Jamaica, urlatul valurilor spărgându-se pe o plajă din Barbados, Fidel în Cuba, stând în întuneric până la trei dimineața, ascultându-i vocea răgușită, plină de ardoare, lirică. Apoi am stat și am băut mojitos cu câțiva reporteri ruși până când s-a ridicat soarele la orizont. În acea zi am văzut români, pentru prima dată în viața mea. Frumoși, în uniformele lor roșii, fluturau din mâini și scandau la unison. 1978.

Acele amintiri sunt de neșters, dar momentele care m-au emoționat cel mai tare au fost, totuși, cele neașteptate, momente ciudate și revelatoare. În Kingston, Jamaica, în timpul unei revolte populare, eu și prietenul meu Neil, fotograf de profesie, ne-am trezit umblând printr-o zonă complet părăsită a orașului, ghidându-ne după sunetul tobelor. Pe măsură ce tobele se auzeau din ce în ce mai tare, am ieșit dintr-o stradă laterală, iar acolo, așezat în jurul unei intersecții, era un mic grup de vreo doisprezece bărbați, toți îmbrăcați în veșminte lungi, toți bătând constant în tobe. Era artistul Ras Michael, împreună cu grupul lui de muzicieni, Sons of Negus, și l-am interviuat imediat. Nu-mi amintesc ce a spus Ras Michael în interviu, dar fotografiile au fost frumoase.

Totuși, până să-l întâlnesc pe Caramitru la Praga, modul meu de a călători se schimbă integral. Nu mai eram ziaristul reporter axat pe găsirea unei povești. Acum eram pe scenă, vorbind despre lucrările mele, sau discutând cu alți scriitori despre profesia noastră. Aceasta a fost o schimbare care a avut o serie de urmări asupra modului în care am abordat ceea ce făceam. Aria mea de interes s-a

mutat de la felul în care trăiau și se comportau oamenii pe care îi întâlneam, la o fascinație pentru sistemele care le modelau și le controlau comportamentul. În retrospectivă, acum știu că acceptasem până în acel moment chiar și ipoteza facilă care susține că diferitele culturi pe care le descoperisem în diverse regiuni ar fi fost cumva neaoșe, produse ale unui fel de identitate istorică tribală. Cred că toate acestea s-au schimbat în mintea mea când BBC mi-a cerut să realizez un serial TV după prima mea carte. Scrisesem „Blood Rights” („Dreptul sângelui”), precum majoritatea primelor romane, ca o modalitate de a descrie sau de a discuta despre experiența mea de până atunci, iar identitatea mea oferea cărții o temelie stabilă pentru povestea pe care o spuneam. Scrierea unui scenariu era ceva diferit, chiar și numai pentru faptul că elementele sale vizuale solicitau imaginația într-un mod absolut diferit. Scrierea de scenarii mi-a deschis o cale nouă și utilă pentru explorarea relațiilor dintre indivizi și mediul lor social. Astfel, un element important în felul în care mi-am construit scenariul a fost prezentarea modului în care protagonistul meu era influențat de mediul său inconjurător și totodată a modului în care el, la rândul său, influența mediul. Asta era: o temelie din care se creau o multitudine de obiceiuri și reacții, pe care – ne-existând un cuvânt mai bun – lumea a denumit-o cultură.

Când spun asta sună de parcă întreaga tranziție ar fi fost relativ simplă și clară, dar n-a fost așa. În retrospectivă, vorbesc, de asemenea, despre una dintre acele perioade din viața mea când începusem să mă simt stors și epuizat, fiind, într-un fel, în căutarea unei direcții. Interesul meu crescând pentru Europa de Est mi-a oferit o nouă cale de urmat.

Am început acest interviu vorbind despre cultura anglofonă în care m-am născut și am trăit, copil fiind, și despre trecerea mea de la această viață la aceea de tânăr imigrant la Londra. Pe măsură ce progresam, devenind student și parcurgând diversele stadii ale unei cariere profesionale, mă gândeam la munca vieții mele ca fiind înțelegerea și asimilarea culturii țării în care crescusem și unde acum trăiam. În mod ironic, cu toate că eram conștient de faptul că acest proces ar implica schimbări în propria

persoană, măsura în care prezența mea schimba peisajul din jurul meu a venit mai degrabă ca o surpriză. În viață nu există străzi cu sens unic, dar întâlnirea mea cu România părea să ofere puțin sau nimic oportunitate pentru un schimb de experiență. O parte a problemei era faptul că țara se afla de cealaltă parte a barierelor Războiului Rece. Cunoștințele mele despre acel loc erau filtrate de frânturi de informații despre câțiva artiști – Tristan Tzara, Brâncuși – și de amintiri vagi ale unor clipuri din reportaje despre demonstrațiile stradale. Am urcat în avion așteptându-mă, pe jumătate, să găsesc ceva exact ca Praga sau Varșovia.

Uitându-mă în urmă, nu-mi amintesc prea multe despre prima mea vizită. Ceea ce-mi rămâne este un caleidoscop de imagini, dominat de gigantul monument al aviatorilor care tronează în centrul Bucureștiului. Cineva m-a întâmpinat la aeroport și m-a condus la o clădire, despre care am aflat mai târziu, că fusese unul din locurile preferate ale fiului fostului dictator. Acum era Uniter – Uniunea oamenilor de teatru din România. În interior, locul era sumbru iluminat, scoțând la iveală o opulență decrepită, strălucind cu patina suprafețelor învechite. Femeia care m-a întâmpinat la parter m-a condus apoi până sus la o cameră mare, din care jumătate părea a fi un bar cu tavan de sticlă. După ce a plecat, m-am așezat, încercând din răspuț să-mi memorez și să-mi examinez impresiile. Auzisem deja o multitudine de aluzii și de sentimente pe jumătate exprimate despre dictatură și efectele ei, toate acestea părând să contribuie la starea mea întunecată și deprimată. Ce căutam eu aici, mă tot întrebam. Peste ceva vreme am adormit și am visat că mă urmărea un bărbat în costum negru și cu pălărie. M-am trezit tresărind și am văzut luna, mare și implacabil de strălucitoare, luminând prin tavanul de sticlă. Asta a fost prima mea noapte în București. Dimineața m-am trezit din nou, am coborât la parter și l-am văzut, spre ușurarea mea, pe Caramitru, îmbrăcat în blugi și cu o cămașă impecabil călcată și apretată, citind ziarul rezemat de mașina sa parcată. „Mergem la Sibiu,” mi-a zis.

Vorbind despre asta acum, tocmai mi-am amintit că noaptea pe care am descris-o adineauri nu a fost chiar prima mea noapte în București, dar se potrivește într-un fel ciudat că memoria mea a sărit peste

trei sau patru zile petrecute acolo. Se potrivește pentru că, atunci când mă gândesc la călătoria respectivă, mintea mea se concentrează mai degrabă asupra mersului cu mașina pe drumurile de țară, lungi, tăcute, liniștite, luminate de soare, trecând pe lângă clădiri neobișnuite, pe lângă tarabele de la marginea drumului, pline-vârf cu cireșe, pe lângă culmi de munte zărindu-se albastre și gri și verzi.

Adevărul este că petrecusem câteva zile rătăcind prin oraș, intrând în conversații dificile, numai pe jumătate înțelese, cu necunoscuți. Cu câțiva ani în urmă, trecusem în Berlinul de Est la numai câteva zile după căderea Zidului și eram familiarizat cu o atmosferă obștească ce s-a schimbat treptat de-a lungul anilor scurși de atunci. O atmosferă generală ponosită, punctată de discursul grandilocvent al clădirilor și străzilor. Fețe ascunse, priviri scurte și suspecte în urma mea. Câini răi pândind. După cum am spus, totul este radical schimbat acum, dar, la sfârșitul acelor zile, am fost bucuros că plec, iar frumusețea întâlnită la țară era ca un asalt asupra simțurilor. Nu știam unde mă aflam, dar nu mai conta.

Această afirmație sună de parcă aș fi fost confuz cu privire la locul în care mă aflam, dar, desigur, nu era cazul. Eram deja obișnuit cu sentimentul de a fi un observator străin, care se uita din afară în viața altor oameni, încercând să-și dea seama cine și ce erau. Acesta era un obicei pe care îl dobândisem mai înainte – atunci când ajunsesem pentru prima dată în Anglia – și care mi-a fost confirmat de experiențele mele ulterioare.

Dar, în timp ce acest aspect al relației mele cu ceea ce mă înconjura rămânea neschimbat, o parte a ecuației se schimbă. Aceasta era propria mea identitate. Nu mai eram băiatul care descinsese de pe vapor într-o ceață englezească. Până și amintirile copilăriei mele începuseră să se estompeze. Acest proces a avut urmări. De-a lungul anilor am încetat să mă consider ca un transplant, strămutat, o persoană „de prin alte părți”. Acum, „acasă” însemna de fapt Londra. Și totuși nu chiar. Fusesem – pe parcurs – modelat și croit de faptul că mă identificasem cu zbaterile rebeliunii coloniale, apoi de experiența proprie de a fi un „străin” transplantat și, mai apoi, de felul în care percepeam și înțelegeam

noțiunea de apartenență națională din locurile pe unde călătoream. Mă consideram un „cetățean al lumii” și, într-o oarecare măsură, avânturile naționale mă plictiseau. Pe de altă parte începusem să fiu uimit de un aspect diferit, mai defensiv, al identității naționale din Europa de Est. Înaintând cu viteză spre Sibiu, în acel amurg, interacțiunea complexă dintre istoria și originile acelei zone a început să mă seducă.

- Sfârșitul părții a doua -

Mike Phillips a studiat la Universitatea Londra (limba engleză), la Universitatea Essex (științe politice), și la Colegiul Goldsmiths, Londra (științele educației). Între 1972 și 1983 a lucrat ca jurnalist și realizator de emisiuni pentru BBC, înainte de a deveni conferențiar în studii media la Universitatea Westminster. După o perioadă în care a fost scriitor rezident la Centrul South Bank din Londra, a fost numit curator intercultural la Muzeul Tate Britain, iar apoi a lucrat ca director artistic (Cultuurmakelaar) în Tilburg, Olanda. După aceasta, a ținut cursuri universitare la Milano și a lucrat pe post de curator independent în Belgia, Olanda, Londra, Veneția și Los Angeles, în mod special cu artistul belgian Koen Vanmechelen.

I s-a acordat titlul de Societar al fundației The Arts Foundation în 1996, pentru lucrările sale de literatură polițistă, precum și distincția OBE (Membru al Ordinului Imperiului Britanic), în 2006, pentru servicii aduse industriei de radiodifuziune. A fost numit Fiduciar al National Heritage Memorial Fund (Fondul Național Memorial pentru Patrimoniu), dar este mai cunoscut pentru romanele sale polițiste, incluzând patru romane avându-l ca erou pe jurnalistul de culoare Sam Dean: *Blood Rights (Dreptul sângelui)*, 1989), carte adaptată de BBC pentru televiziune, *The Late Candidate (Ultimul candidat)*, 1990), volum care a câștigat premiul Silver Dagger (Pumnalul de argint), decernat de Asociația Britanică a Scriitorilor de Romane Polițiste, *Point of Darkness (La*

limita întunericului), 1994) și *An Image to Die For (O imagine pentru care merită să mori)*, 1995). *The Dancing Face (Fața care dansează)*, 1998) este un thriller a cărui acțiune este legată de o neprețuită mască din Benin. *A Shadow of Myself (O umbră a mea)*, 2000) este despre un tânăr de culoare, regizor de film documentar, care lucrează în Praga și despre un bărbat care pretinde că ar fi fratele lui. Volumul *The Name You Once Gave Me (Numele pe care mi l-ai dat cândva)*, 2006) a fost scris ca parte dintr-o campanie împotriva analfabetismului susținută de guvernul britanic.

Mike Phillips este și co-autorul volumelor de non-ficțiune *Windrush: The Irresistible Rise of Multi-Racial Britain (Vaporul Windrush: Irezistibila ascensiune a Britaniei multi-rasiale)*, 1998), care acompaniază un serial de televiziune BBC despre povestea lucrătorilor imigranți caraibieni care s-au stabilit în Marea Britanie după Al Doilea Război Mondial. Volumul *London Crossings: A Biography of Black Britain (Intersecții în Londra: O biografie a Britaniei de culoare)*, 2001) prezintă o serie de eseuri interconectate, un portret al metropolei văzut din locuri foarte diverse, cum ar fi New York și Nairobi, Londra și Lodz, Washington și Varșovia. Mai recent, a scris un număr de librete pentru compoziții ale muzicianului Julian Joseph, culminând cu o versiune a poveștii lui Tristan și Isolda, prezentată în Covent Garden, la Opera Regală din Londra.

Împreună cu Ramona Mitrică, administrator artistic și facilitator cultural român, Phillips a lucrat în ultimele două decenii pentru a stabili firma de consultanță culturală Profusion, care organizează anual Festivalul de Film Românesc de la Londra. În timpul acestei perioade, a scris, împreună cu Stejărel Olaru, o istorie a vieții și vremurilor notoriului criminal în serie Rîmaru, cu titlul *Rîmaru – Butcher of Bucharest (Rîmaru – Măcelarul Bucureștilui)*. În plus, în calitate de co-director, redactor literar și traducător, a lucrat asupra unei serii de cărți românești incluzând volume de George Arion și Augustin Buzura, contribuind la publicarea acestora în limba engleză. În 2019, i s-a decernat Trofeul de Excelență al Fundației Culturale Augustin Buzura, înmănat de Academician Profesor Dr. Jean-Jacques Askenasy, în cadrul unei ceremonii la Cercul Național Militar din București.

DOCUMENTELE AUGUSTIN BUZURA

Scrisoare adresată în 1984 lui George Bălăiță, directorul Editurii Cartea Românească

Tovarășe director,

În legătură cu situația creată în jurul romanului meu „Refugii”, depus la Editura Cartea Românească și prevăzut a fi publicat în anul 1983, vă aduc la cunoștință următoarele:

1. Am acceptat să dau curs numeroaselor obiecții și observații făcute de Editură și de Direcția literară din CCES (acestea din urmă în două etape): prin urmare, am făcut modificări ample;
2. Mi-ați declarat (în prezența tov. Elena Docsănescu și Cornel Popescu) că totul este clarificat și că romanul intră în procesul normal de tipărire;
3. Totuși, după corectura a II-a și după ce mi s-au cerut noi modificări, pe care de asemenea le-am efectuat, romanul nu a fost trimis la tipografie, ci la un referent extern;
4. Cu toate că și acest referat era pozitiv, mi s-au adus la cunoștință noi obiecții, la fel de puțin întemeiate ca și cele precedente, cărora nu mai pot să le dau curs întrucât structura cărții, și așa subrezită de intervențiile anterioare, ar fi grav afectată. Menționez că dacă am acceptat să fac un atât de mare număr de modificări a fost nu pentru că eram convins de justetea lor, ci pentru că eram încrezător în posibilitatea unui dialog constructiv, onest, reciproc deschis. S-a dovedit însă că bunăvoința mea, poate excesivă, a fost înțeleasă greșit. Cursul ingerințelor a fost escaladat într-un chip intolerabil, până la a mi se face un adevărat și foarte grav proces de intenții. Mi s-au atribuit astfel, prin răstălmăciri grosolane, probabil și interesate, tot felul de idei și implicații, inexistente de fapt în cartea mea.
5. În aceste împrejurări, de flagrantă nerespectare unilaterală a înțelegerii convenite, mă văd constrâns să revin și eu asupra modificărilor efectuate și să solicit publicarea romanului „Refugii” în forma inițială, fără niciuna din modificările intervenite ulterior. Este un drept al meu, de scriitor român, să nu permit niciun amestec în elaborarea operei mele: concepute și realizate de mine, semnate de mine.
6. Răspunderea pentru această situație revine integral Editurii și factorilor invocați de Editură (CCES, tipografie, alte organe și organizații), deoarece eu acceptasem o serie de modificări, tocmai pentru a evita orice fricțiuni sau criză în relație cu Editura, de natură să dea o imagine întunecată asupra condițiilor în care își văd apărute scrierile cei mai importanți scriitori români contemporani.

Augustin Buzura
22 martie 1984

Context: Conturând o atmosferă socială sumbră și cuprinzând referințe la evenimente politice inconvenabile regimului comunist, romanele lui Augustin Buzura au fost supuse permanent diferitelor forme ale cenzurii. În cazul romanului „Refugii”, ceea ce ridică cele mai mari probleme regimului era introducerea unui personaj secundar, inginer de

mine, care se ascunde, din cauza unor probleme la locul de muncă, și, în cele din urmă, dispăre. Atât cenzura, cât și o parte dintre cititori, cât și diaspora anticomunistă au citit în acest personaj o referință la greva minerilor din 1977 – eveniment care, oficial, nu avusese loc. Despre întreaga mișcare socială din Valea Jiului, la care participaseră câteva zeci de

DOCUMENTELE AUGUSTIN BUZURA

Tovarășe Director,

În legătură cu situația creată în jurul romanului meu Refugii, deșu la Editura Cartea Românească și prevăzut să fie publicat în anul 1983, vă aduc la cunoștință următoarele:

1. Am acceptat să dau curs numeroaselor obiecții și observații făcute de Editură și de Direcția literară din CCES (acestea din urmă în două etape): prin urmare, am făcut modificări minore;

2. Mi-ați declarat (în prezența tov. Elena Doceașescu și Cornel Popescu) că totul este clarificat și că romanul intră în procesul normal de tipărire;

3. Totuși, după corectura a II-a și după ce mi s-au cerut noi modificări, pe care de asemenea le-am efectuat, romanul nu a fost trimis la tipografie, ci la un nou referat extern;

4. Cu toate că și acest referat era pozitiv, mi s-au adus la cunoștință, noi obiecții, la fel de puțin întemeiate ca și cele precedente, cărora nu mai pot să le dau curs, întrucât structura cărții, și așa subminată de intervențiile anterioare, ar fi grav afectată. Menționez că dacă am acceptat să fac un număr de sute număr de modificări a fost nu pentru că eram convins de justiția lor, ci pentru că eram încredințat în posibilitatea unui dialog constructiv, onest, reciproc deschis. Așa s-a dovedit însă că bunăvoința mea, poate excesivă, a fost înțeleasă greșit. Cursul încredințelor a fost escaladat într-un chip intolerabil, până la a mi se face un adeverat și foarte grav proces de intenție mi s-au atribuit astfel, prin răstălmăciri grosolane, probabil că și interesante, tot felul de idei și indicații inexistente de

2

fapt în cartea mea;

5. În aceste împrejurări, de flagrantă nerespectare unilaterală a înțelegerilor convenite, mă văd constrins să revin și eu asupra modificărilor efectuate și să solicit publicarea romanului Refugii în forma inițială, fără nici una din modificările intervenite ulterior. Este un drept al meu, de scriitor român, să nu permit nici un amestec în elaborarea operelor mele, concepute și realizate de mine, semnate de mine.

6. Răspunderea pentru această situație revine integral Editurii și factorilor invocați de Editură (CCES, tipografie, alte organe și organizații), deoarece eu acceptasem o serie de modificări tocmai pentru a se evita orice fricțiune sau criză în relațiile cu Editura, de natură să dau o imagine întemeiată asupra condițiilor în care își văd agritate scrierile celei mai importante scriitorii români contemporani.

Augustin Buzura

22 martie 1984

mii de mineri și care s-a soldat cu sute de arestări, cu internări la psihiatrie, cu mii de concedieri și persoane cu domiciliu forțat, primele vești au sosit în Occident abia după câteva luni. În România, regimul comunist nu a recunoscut niciodată existența vreunei forme de protest în Valea Jiului, dar circulau informații despre acesta prin intermediul radiourilor occidentale. Personajul lui Buzura, fără a face o trimitere clară la un eveniment care nu existase, constituia totuși o formă prin care ecouri ale acelei mișcări ajungeau în literatura publicată cu aprobarea regimului comunist. Deși în textul scrisorii Augustin Buzura menționează cenzura CCES (Comitetul Central pentru Educație și Știință, care, din 1977, preluase rolul Cenzurii de Stat), în memoriile el spune că negocierile cele mai dure pentru apariția romanului au fost cele cu Securitatea. „Grea a avut loc într-o mină de cărbune, dar dvs. ați transferat

acțiunea într-o mină de neferoase, mi-a spus ofițerul de Securitate. N-are rost să ne mai jucăm!”

Romanul a apărut după mai bine de un an de la data la care a fost trimis editurii. După epuizarea tirajului, a circulat în ediții samizdat. A fost reeditat abia în 2005, la Editura Corint. A treia ediție a apărut în 2014, în seria „Opere complete – Integrala romanelor”, la editura RAO. De asemenea, cartea a fost tradusă în maghiară (1988) și în engleză (1993 și 1995).

Fără ca niciuna dintre cronici să exploreze fațetele politice propriu-zise, „Refugii” a fost recenzat masiv în presa literară din 1984-85, fiindu-i dedicate zeci de cronici și de capitole în istoriile literare. Peste hotare, la Radio Europa Liberă, romanul a fost decodat, iar conotațiile sale social-politice au fost detaliat explicate. (N.I.)

DOCUMENTELE AUGUSTIN BUZURA

In memoriam Augustin Buzura

„A scrie înseamnă a salva de la moarte câteva dintre infinitele fețe ale lumii în care trăim, a lăsa celor ce vin documente în speranța că vor dezlega ei o parte, cât de neînsemnată, din tainele a ceea ce numim viață...”

Augustin Buzura

Fotografie de Mihai Adrian Buzura

Au trecut trei ani de când Augustin Buzura n-a mai fost prezent la ședințe de redacție, la reuniuni ale Academiei, la evenimente internaționale; de când n-a mai vizitat Maramureșul copilăriei, Clujul maturității sau Bucureștiul senectuții. În prezent, sunt școli și amfiteatre care îi poartă numele, fundații culturale, premii de excelență. Fiecare dintre acestea duce mai departe, prin educație și cultură, principiile care au stat la baza întregii sale opere – de romancier, de jurnalist, de creator de instituții, de om implicat activ în viața cetății. Valorile pe care el le-a cultivat – integritatea, responsabilitatea, omenia – vor fi mult timp prezente, nu doar în acțiunile celor care și-au asumat să îi continue opera. Ele vor fi continuate de toți cei care vor să schimbe societatea în spiritul moderației, al corectitudinii și echilibrului. Dacă scriitorul și personalitatea culturală Augustin Buzura și-au asigurat, fiecare, nemurirea, toți cei care l-au cunoscut pe omul Augustin Buzura rămân cu regretul de a nu-l mai putea avea aproape. Putem doar să ni-l amintim cu toții pentru modestia, calmul, prietenia pe care le transmitea, pentru zâmbetul lui cald, pentru expresiile lui percutante și pentru cele o mie de motive personale ale fiecăruia dintre cei care i-au fost apropiați. (Redacția „Cultura”)

JEAN-JACQUES ASKENAZY

La 3 ani de la trecerea în nemurire a lui Augustin Buzura

Devenit scriitor, Augustin Buzura, analizează tristețea și bucuria de a trăi, devenind din tămăduitor al unui singur bolnav, tămăduitor de neam. În romanele sale analizează structura omului în singurătate și suferință, realizând o operă de deconstructare a singurătății și suferinței. În revista „Cultura” publică editoriale care merită să fie înmănunchate într-un volum omagial.

DOCUMENTELE AUGUSTIN BUZURA

În anul 1990, la vârsta de 52 de ani, este fondatorul și președintele Institutului Cultural Român, pentru o perioadă de 14 ani. În anul 1992 este ales membru titular al Academiei Române. Aflat în fruntea ICR-ului, înțelege situația geopolitică și consecințele ei economico-sociale de criză morală. Observă cu luciditate cum guvernării permit degringolada educației și sănătății. Sesizează dezinteresul pentru carte și îndreptarea societății spre mass media televizată. La o distanță istorică de 10 ani, de la ridicarea cortinei de fier, se angajează în acțiunea de răspândire a culturii române în capitalele lumii: Beijing, Tokyo, Madrid, Seul, Ierusalim, Budapesta, Rio de Janeiro și Stockholm. În anul 1999 organizează o grandioasă cascadă a culturii române în capitala lumii libere, Washington: prezintă celor 1.100.000 de vizitatori și unei populații de 40.000.000 de americani, tezaurul cultural român și participă la cele 500 de articole scrise în presă despre festival. Transmisiunile televiziunii americane interesate de tezaurul culturii române nu au precedent în istorie. La afirmația că reușita sa este ieșită din comun, a răspuns cu un „mi-am făcut pur și simplu datoria”. La 5 ani de la acest eveniment, este destituit de noul președinte al României Traian Băsescu, în baza articolului 12 al legii 356 din 11 iulie 2003. Destituirea are loc într-un moment de mare cumpănă pentru starea sănătății sale, aflată în pericol. Iată cum mi-a relatat acest episod al vieții sale, pe care-l redau, azi pentru prima oară: „Urma să plec la Viena pentru a fi operat, mi s-a spus că operația are un procent

ridicat de pericol, dar recomandarea specialiștilor este de a-mi asuma riscul. În acea dimineață am primit un telefon de la un prieten, care m-a anunțat că a auzit la radio că voi fi înlocuit, i-am răspuns că mie personal nu mi s-a spus nimic. După un timp, însă, am primit telefonul secretarei domnului președinte Băsescu, care m-a anunțat că voi primi un act prin care am fost înlocuit. Am rugat secretara să-i comunice președintelui despre plecarea mea imediată pentru a fi operat la Viena și rugămintea de a păși înlocuirea cu 10 zile, până la reîntoarcere, pentru a evita suspiciunea că datorită înlocuirii am plecat din țară. După câteva minute am fost anunțat că acțiunea nu suferă nicio amânare. Am plecat. În ziua operației eram preocupat de întrebarea dacă voi rezista sau nu operației. Tânăra anestezistă vieneză, prin sinceritatea explicațiilor ei despre cum voi adormi și cum mă voi trezi, mi-a redat optimismul.”

După operație a mai trăit 13 ani, în care descrie consecințele proletcultismului: „Suntem pe ultimul loc din Europa la tipărituri”.

Devenit orb, consideră că divinul în care crede i-a luat dreptul de a mânui slova și-și poartă povara cu aristocrată demnitate, stingându-se.

Pentru prima oară, joi 5 octombrie 2017, Institutul Cultural Român l-a omagiat ca fondator, evocându-i viața și activitatea în slujba culturii române.

Despre noi

Fundația Culturală Augustin Buzura

Fundația Culturală Augustin Buzura a fost înființată în 2017, la puțin timp după dispariția academicianului Augustin Buzura. Inițiatorii sunt membrii familiei, animați de dorința de a păstra vie memoria academicianului Augustin Buzura și pentru a continua idealul de conștiință și responsabilitate pentru care scriitorul s-a luptat o viață. Urmând valorile și principiile profesate de academicianul Augustin Buzura, fundația se va preocupa de sensibilizarea societății românești asupra importanței păstrării și dezvoltării patrimoniului cultural național, va promova excelența și va sprijini valorile.

Fundația Culturală Augustin Buzura se va ocupa prin toate mijloacele de care dispune de promovarea în țară și în străinătate a operei literare și publicistice a scriitorului Augustin Buzura, precum și a filmelor realizate după scenariile sale. Se va îngriji, de asemenea, de perpetuarea numelui său și a actelor sale fondatoare și generatoare de cultură civică și instituțională.

Având ca scop sprijinirea și promovarea culturii, artei și civilizației românești, FCAB își propune să fie un factor activ

în societatea civilă, prin sprijinirea procesului de integrare și de afirmare culturală europeană și mondială, prin oferirea de soluții practice în domeniul culturii, artei și educației.

Fundația Culturală Augustin Buzura militează pentru încurajarea și stimularea creației originale în toate domeniile culturii, de la cercetarea științifică până la creația artistică, precum și pentru sprijinirea și promovarea tinerelor talente și protejarea și perpetuarea celor consacrate.

Promovarea și sprijinirea activităților de studiu și cercetare privind istoria și civilizația românilor, menținerea prin mijloace specifice a legăturilor cu alte fundații culturale din țară și străinătate reprezintă obiective relevante ale Fundației Culturale Augustin Buzura.

Fundația va organiza și va participa, singură sau în parteneriat, la expoziții, spectacole, festivaluri, concerte și alte manifestări cultural-artistice, în țară sau în străinătate.

Președinte al Fundației Culturale Augustin Buzura este Anamaria Maior-Buzura, fiica scriitorului.

Buzura Foundation Washington D.C.

Buzura Foundation supports and promotes Romanian and universal culture, art and civilization, aims to be an active factor in civil society by supporting the process of integration and cultural affirmation, by offering practical solutions in the field of culture, art and education.

OUR VISION

To keep the memory of Augustin Buzura alive and create a movement around his work rooted into his principles, values and courage of telling the truth under any circumstances.

WHAT WE DO

We support and engage with established and emerging artists, scientists and educators whose works reflect and carry on the principles and values present in Buzura's literary and journalistic work.

OUR COMMUNITY

Our community is diverse, with a sense of belonging and deeply rooted into the present. It's inclusive and serves as a forum for honest discussion, respecting and welcoming diversity of opinion, hence keeping a sense of ownership of ideas.